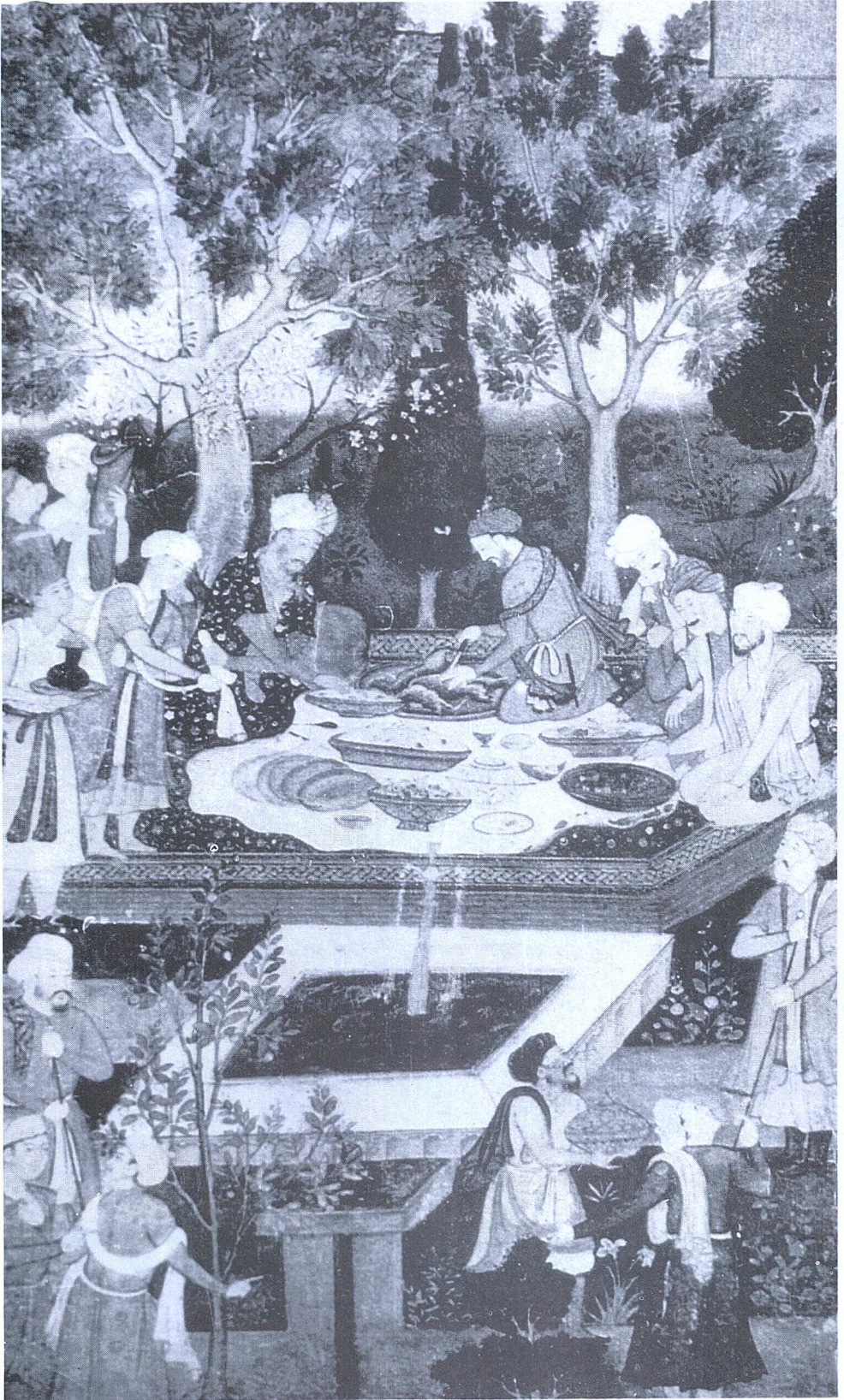

AltunOguz

جولاق

بیت

(توزیور کمال سساک لکھ دبیاتی مہ جوئکھی)

تومومے 18-سان

7-بیان شری

1986

Alenox

مۇندەرىجە

ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىدىن

- 1 ..... ئەھمەدى غەزەللىرى.....
- ..... نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرېھىم سابىت
- 31 ..... تەجەللى شېئىرلىرى.....
- ..... نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرىشىت ئىسلام
- 35 ..... ئابدۇسەمەد شېئىرلىرى.....
- ..... نەشرگە تەييارلىغۇچى: نىجات مۇخلىس
- 38 ..... چاھار دەرۋىش.....ئا. نىزارى، ن. زىيائى
- ..... نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئىسراپىل يۈسۈپ

جاھان كىلاسسىك ئەدەبىياتىدىن

- 73 ..... سەلامان ۋە ئەبسال.....ئابدۇراھىمان جامى
- ..... نەشرگە تەييارلىغۇچى: جاپپار ئەمەت

مەشھۇر كىلاسسىكلار

- 97 ..... موللا شاكىر.....
- ..... تۈزگۈچى: ئەرشىدىن تاتلىق
- 98 ..... مەۋلانا ھۈسەيىن تەجەللى.....
- ..... تۈزگۈچى: ئابدېلھەكىم مەخدۇم ھاجى
- ..... كىلاسسىكلار ھەققىدە ھېكايىلەر
- 101 ..... يېرىم ئەسىر يوشۇرۇنغان قەبرە (ئوچېرك).....زۇلپىقار

ئەدەبىي مۇھاكىمە

- 109 ..... ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كىلاسسىك شائىرى گۇمنا.م.....مىرسۇلتان ئوسمانوۋ
- 121 ..... ئوتتۇرا ئەسىر جاھالىتىگە ئوقۇلغان شىكايەتنامە.....ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

- 129 ..... تاھىر-زۇھرا (داستان).....
- ..... نەشرگە تەييارلىغۇچىلار: ئېلى ئەزىز، توختى تۇراخۇن

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرېھىم سابىت
نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن:

مەھمۇد قارىمىنىڭ ① ئاغزاكى مەلۇماتىدىن قارىغاندا، ئەھمەد قازى ئاخۇنۇم ھەجىردە - 1325 - يىلى (مىلادىيە 1907 - يىلى) مەكىت ناھىيىسىگە قاراشلىق غازكۆل گۈڭشى لايلىق پاختىلىق كەنتى چېكىلىك مەھەللىسىدە، خۇدابەردى ھاجىم ئوغلى ئىگەمبەردى ھاجىم ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. يەتتە ياشقا چىقىپ ئائىلە تەربىيىسىدە بولغان. ئاندىن ئانا تەرەپ چوڭ دادىسى پازىل ئاخۇنۇمنىڭ قولىدا ئوقۇپ، ئاز - تولا بىلىم ئىگىلىگەندىن كېيىن، ئانا تەرەپ چوڭ دادىسى ئىگەمبەردى ھاجىم قەشقەرگە ئەكىلىپ، ھېيتگاھ مەدرىسىدىكى ئابدۇغۇپۇر مەخسۇمنىڭ تەربىيىسىگە بەرگەن. ئون ئىككى ياشلىق ئەھمەد قازى ئاخۇنۇم ئابدۇغۇپۇر مەخسۇمنىڭ قولىدا بىر مەزگىل تەربىيەلەنگەندىن كېيىن، ئاشۇ مەدرىسىنىڭ مۇددەرىسىلىرىدىن بىرى بولغان جامال ئاخۇن خەلىپىنىڭ قولىدا ئوقۇپ، ئەرەب، پارس تىلىنى پۇختا ئىگىلىگەندىن تاشقىرى، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە مۇسۇلمان شەرق ئەدەبىياتى بىلەن پىششىق تونۇشۇپ، ئۆزىنىڭ ئەدەبىي ھەۋەس ۋە ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرگەن. ئۇ بىر ئەدەبىي ھەۋەسكار بولۇش سۈپىتى بىلەن قەشقەر خانلىق مەدرىسىدە ئوقۇۋاتقان نىمىشپەت ئارمىيە داموللام بىلەن تونۇشۇپ، قويۇق بېرىش - كېلىش قىلغان.

ئەھمەد قازى ئاخۇنۇم ھەجىرىيە 1345 - يىلى (مىلادى 1927 - يىلى) ئوقۇشنى تاماملىغاندىن كېيىن، يۇرتىغا قايتىپ مەكىت ناھىيىسىگە قازى بولىدۇ. بىراق ئۇ قەشقەردە ئوقۇۋاتقان مەزگىلىدە ئابدۇقادىر داموللام باشچىلىقىدىكى ئىلغار، دېموكراتىك پىكىر ئېقىمىنىڭ تەسىرىگە چوڭقۇر يولۇققانلىقتىن، بەزى مەسىلىلەردە يەرلىك فېئودال مۇتەئەسسىپ - لەر بىلەن كېلىشەلمەي ئاخىرى قازىلىقنى تاشلاپ، ھەجىرىيە 1347 - يىلى (مىلادى 1929 - يىلى) يەكەنگە قايتىپ كېلىدۇ ھەمدە ئارال قۇمباغدىكى ئابدۇلباقى ھەزرەتكە مۇرىت بولۇپ، ئۇ باشقۇرۇۋاتقان مەدرىستە مۇددەرىسلىك قىلىشقا باشلايدۇ. 1931 - يىلىدىكى قۇمۇل دېھقانلار ھەرىكىتىنىڭ تەسىرى ئاستىدا ھەربىر ۋىلايەت، ناھىيىلەردە قۇرۇلغان شەخسلەر ئىگىدارچىلىقىدىكى پەننىي مەكتەپلەر، 1933 - يىلى ئاپرېلدىن باشلاپ ۋىلايەت، ناھىيە - لەردە قۇرۇلغان مائارىپ تارماقلىرى ياكى ئۇيغۇر ئويۇشمىلىرىنىڭ قارمىقىغا ئۆتكۈزۈپ

① مەھمۇد قارىم - شائىر ئەھمەد قازى ئاخۇنۇمنىڭ ئوغلى، ھازىر مەكىتتە.

بېرىلگەن. بۇ مەكتەپلەر بىر تۇتاش رەھبەرلىككە ئىگە بولغاندىن كېيىن، شەھەردىن يېزا-قىشلاقلارغا قاراپ كېڭەيشكە باشلىغانىدى. شۇڭا ئەھمەد قازى ئاخۇنۇم 1933-يىلى ئۆز قولىدىكى بارلىق ئوقۇغۇچىلىرىنى 'پەننىي مەكتەپنىڭ قارىمىقىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، يۇرتى مەكتەپكە قايتىپ، مەكتەپ ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ كاتىپلىقىغا ئورۇنلىشىدۇ.

شائىر ئەھمەدى ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىدا ئىشلەۋاتقان مەزگىلدە بىر قىسىم ئىلغار كۆز قاراش-تىكى زاتلارنىڭ تەشەببۇسى بىلەن سوۋېت ئىتتىپاقى ۋە ئىچكى جۇڭگودا ئىلىم تەھسىل قىلىپ كەلگەن ھەرمەلىلەت زىيالىلىرى شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا يېڭىچە پەننىي مەكتەپلەرنى قۇرۇپ، مەدەنىي ئاقارتىش ھەرىكىتىنى جانلاندۇرۇۋاتتى، چەت ئەلدە ئوقۇپ كەلگەن ئۇيغۇر زىيالىلىرىدىن ئابدۇقادىر داموللام، ئابدۇخالىق ئۇيغۇرى، قۇتلۇق شەۋقى، مەمتېلى ئەپەندى قاتارلىقلار بۇ مەدەنىي ئاقارتىش ھەرىكىتىنىڭ ئاكتىپ تەشۋىد-قاتتىچىلىرىدىن بولۇپ، قارشى كۈچلەر بىلەن كەسكىن كۈرەش قىلىۋاتاتتى؛ قۇمۇل، تۇرپان دېھقانلار ھەرىكىتى ئەۋج ئېلىۋاتاتتى. بۇ ۋەزىيەتتىن خاتىرجەم بولالمىغان جاللات شىڭ شىسەي مەدەنىي ئاقارتىش ھەرىكىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان زىيالىلارنى ئارقا-ئارقىدىن قولغا ئېلىپ، تۈرمىلەرگە تاشلايدۇ. مانا شۇمۇ مەزگىلدە شائىر ئەھمەد قازى ئاخۇنۇمنىڭ ھاياتىغىمۇ جىددىي خەۋپ يەتكەنلىكتىن، 1937-يىلى ئۇيۇشمىدىكى خىزمىتىنى تاشلاپ، يەكەن، يېڭىسار، پەيزىدۇت قاتارلىق جايلاردا يوشۇرۇنۇپ يۈرۈشكە مەجبۇر بولىدۇ. ئۇ ئىككى يىل سەرگەردانلىق تۇرمۇشىنى باشتىن كەچۈرگەندىن كېيىن، 1939-يىلى يۇرتى مەكتەپكە قايتىپ بېرىپ، شەھەر ئىچىدىكى ئوسمان ھاجىمنىڭ مەدرىسىگە ئورۇنلىشىپ، بىر تەرەپتىن مۇددەرسلىك قىلغاچ يەنە بىر تەرەپتىن ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپ، شېئىر يازىدۇ ۋە چەت تىللاردىن بىر قىسىم ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇ كېسەللىك سەۋەبى بىلەن 1941-يىلى 1-ئاينىڭ 26-كۈنى 36 يېشىدا مەكتەپتە ۋاپات بولىدۇ.

شائىرنىڭ ئىجادىي پائالىيىتى قەشقەر ھېيتىگاھ مەدرىسىدە ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە باشلانغان بولۇپ، ئۇ ئۆز ھاياتىدا 3800 مىسىرادىن ئارتۇق غەزەل، مەسنەۋى، مۇخەممەس، رۇبائىلارنى يازغان. شەيخ سەئىدىنىڭ «گۈلىستان»، «بوستان» ناملىق ئىككى كىتابىنى ۋە «لوتمان ھېكمىنىڭ 100 نەسەبىتى» دېگەن ئەسەرنى نەزمى شەكىلدە، مەسنەۋى ئۇسلۇبىدا ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلغاندىن باشقا، زەمەخشەرنىڭ «نەۋائىي گۈللىم» دېگەن كىتابىنىمۇ نەزمى شەكىلدە تەرجىمە قىلغان. ئەپسۇسكى، شائىرنىڭ بۇ تەرجىمە ئەسەرلىرى ۋە بىر قىسىم قوليازمىلىرى مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا كۆيدۈرۈلۈپ تاشلانغان. ساقلىنىپ قالغىنى رەتلەنمىگەن ئىككى پارچە دىۋاندىن ئىبارەت بولۇپ، بىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقى 2106 سائىتىمېتىر، كەڭلىكى 14 سائىتىمېتىر، قېلىنلىقى 3 سائىتىمېتىر، جەمئىي 220 بەت. ئىككىنچىسىنىڭ ئۇزۇنلۇقى 19 سائىتىمېتىر، كەڭلىكى 12.4 سائىتىمېتىر، قېلىنلىقى 3 سائىتىمېتىر، جەمئىي 214 بەت. ھەر ئىككىلىسى كۆن خۇرۇمدا مۇقاۋىلانغان.

بىرىنچى كىتابتا قازان، تاشكەنت، لاھور مەتبەئەسىدە بېسىلغان ۋە قوليازما قىلىپ كۆچۈرۈۋالغان «كەيدان»، «رىسالەئى رەپىئى سەبىابە»، «ھەدىس»، «ھەدىس مۇنتەخىبە»،

«مىقتاھىل ئادەب» (ئابدۇقادىر داموللا دىنىڭ ئەسىرى)، «قۇتبەئى ئۇزھا» قاتارلىق ئەسەر - لەردىن باشقا، ئاپتورنىڭ «ئەجرۇدە» (تىل قائىدىسى)، «قائىدە مەكتۇب» (خۇش خەت يېزىش قائىدىسى) دېگەن ئىككى پارچە ئەسىرى، بىر ھېكمەت، ئالتە پارچە غەزىلى بار. ئىككىنچى. كىتابتا زەمەخشەرنىڭ 80 بەت چامىسىدىكى «نەۋابغۇل كەلىم» دېگەن ئەسىرنىڭ قوليازمىسى بىلەن ئۇنىڭ تەرجىمىسىدىن باشقا ئەھمەدنىڭ «قول دەپتىرى» ئىسمىلىك 134 بەتلىك بىر قوليازماغا توپلانغان مەشرەپ، ھۇۋەيدا، خۇجا ھافىز قاتار - لىقلارنىڭ شېئىرلىرى بىلەن ئارىلاش كۆچۈرۈلگەن 19 غەزىلى، 4 مۇخەممىسى بار. دىۋانغا كىرگۈزۈلگەن خۇش خەت نۇسخىلىرى، خۇش خەت توغرىسىدىكى قائىدىلەر ۋە بەت ئارىسىغا قىستۇرما شەكىلدە بېرىلگەن رەڭدۇرەڭ گۈل سىزمىلىرىدىن قارىغاندا، ئەھمەد قازى ئاخۇنۇمنىڭ خۇش خەت ھەم رەسىمچىلىككە ئىنتايىن قىزىقىدىغان، بۇ ساھەدە بەلگىلىك ئىقتىدار ۋە ماھارەت ئىگىلىگەن، زامانىنىڭ ئالدىنقى قاتارىدىكى خەتتات ھەم رەسساملىرىدىن بىرى ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

دىۋان ئومۇمەن ئاپتورنىڭ ئىلىم - مەدەپەتكە، ئەدەب - ئەخلاققا، ئىشقىي مۇھەببەتكە بولغان تۈپكى قاراشلىرى بىلەن زامانغا بولغان نارازىلىق كەيپىياتلىرىنى ئاساسىي مەزمۇن قىلغان بولۇپ، بۇ مەزمۇنلار تاۋلانغان گۈزەل ئەدەبىي تىل، قايناق شېئىرىي ھېسسىيات، خىلمۇخىل بەدىئىي ۋاسىتىلەر ئارقىلىق ئوبرازلىق سۈرەتتە بايان قىلىنغان.

مەسىلەن:

كېلىڭلار ياخشى ئوغلانلار ئوقۇماق خۇش سەئادەتدۇر،
خۇداۋەندىم نەسب ئەتسە ئىكى ئالەم شەرافەتدۇر.
كېچە - كۈندۈز ئەدەب بىرلە كېلىپ مەكتەپتە ئولتۇرماق،
ئەگەر بىلىسەڭ بەخت - ئىقبال، سەئادەتكە ئەلامەتدۇر.

مانا بۇ مىسرالاردىن بىر ئاپتورنىڭ «ئوقۇش ئىنساننى ياخشى پەزىلەت، خۇش سەئادەتكە يېتەكلەيدىغان ئۇلۇغ، خاسىيەتلىك ئىش، ئوقۇش ئارقىلىق بەخت - ئىقبالغا ئېرىش - كىلى بولىدۇ» دەيدىغان مەدەپەتپەرۋەرلىك ئىدىيىسىنى چۈشىنىپ يەتسەك، تۆۋەندىكى مىسرالاردىن بىر كىشىلىك ئەدەب - ئەخلاققا زىت بولغان ناچار ئىلىملىكلەردىن بىرى - نەپسانىيەتچىلىكنى قاتتىق تەنقىد قىلىش ئارقىلىق، ئىنسانلارنى ياخشى ئەخلاقىي پەزىلەت - لەرنى ئۆزىگە يار قىلىشقا، ھالالىق بىلەن ياشاشقا ئۈندىگەنلىكىنى روشەن كۆرۈۋالالايمىز:

«نەپسنىڭ رايىغا يۈرگەن ئاخىرەتتە خار ئولۇر،
ئول كىشىگە دېۋە مەلئۇن ھەمەشەن ھەم يار ئولۇر.»

ئاپتور دىۋاندا يەنە دۇنيانى ۋاپاسىزلىقتا ئەيمىلەپ ئۇنى: «ھېچكىشىگە ۋاپا قىلىنغان، شۇڭا ئۇنىڭدىن شىكايەت قىلىنغان بىرمۇ كىشى يوق» دېيىش ئارقىلىق، ئۆزىنىڭ زامان - غا بولغان نارازىلىقىنى ئىپادىلىگەن:

مەسىلەن:

ئەجەب دۇنيا، ئەجەب دۇنيا ۋاپايى يوقدۇرۇر بىلسەڭ،
بارى ئەلدىن جۇدا بولۇپ قەلەندەر بولمىسام بولماس.
كىشى يوقكىم بۇ ئالەمدە جەھاندىن ئاغرىماي ئۆتكەن،
مەن ھەم ئاغرىپ تۇرار دۇر مەن قەلەندەر بولمىسام بولماس.
ھەمە ئۆتتى بۇ دۇنيادىن قىلىپ دەھرى شىكايەتتىن،
شىكايەت قىلمىغان بارمۇ قەلەندەر بولمىسام بولماس.

مانا بۇ مىسىرالار ئاپتورنىڭ دۇنياقارىشىنى چۈشىنىش ۋە تەتقىق قىلىشتا بەلگىلىك رېئالنى ئەھمىيەتكە ئىگە.

دېۋاندا يەنە ئاپتورنىڭ مۇھەببەتكە بولغان ساداقىتى ۋە چىن ئىنسانىي مۇھەببەت ھەققىدىكى قاراشلىرىنى ئىپادىلەيدىغان شېئىرلارمۇ ئاساسىي ئورۇننى ئىگىلىگەن بولۇپ، ئۇنىڭدىكى يارنى سېغىنىش تۇيغۇلىرى، يار ۋىسالغا يېتىش ھەققىدىكى ئارزۇلىرى چىن ئىنسانىي ھېسسىيات ئاساسىدا ماھىرلىق بىلەن تەسۋىرلەپ كۆرسىتىلگەن.
مەسىلەن:

نىگارا ئاي يۈزۈڭ ئاچقىل غەربىي ئىنتىزارىڭمەن،
غەمىڭ سەيپىد ئىلكىدە چۇ ئاھۋىي شىكارىڭمەن.
نى بائىستىن ساڭا يەتمەس كېچە - كۈندۈز مېنىڭ ئاھم،
ئايا لەيلى ۋە دىلخاھمكى مەجنۇن بىقەرارىڭمەن.

مانا بۇ مىسىرالاردىن بىر يار ۋىسالغا چەكسىز ئىنتىزار بولۇۋاتقان ئىنتايىن سادا - قەتمەن، ۋاپادار بىر ئاشىقنىڭ ھەقىقىي سىماسىنى كۆرۈۋالالايمىز.
ئاپتور مۇھەببەت ھەققىدىكى قاراشلىرىنى بايان قىلغىنىدا ئۇنى: «ھەقىقىي ئاشىق ئۆز مەشۇقەنىڭ جاپا ئوقىغا يۈرەك - باغرىنى نىشان قىلالىغاندىلا ئانىدىن مۇراد - مەقسىتىگە يېتەلەيدۇ» دەپ تونۇيدۇ. شۇڭا ئۇ، مۇھەببەتنى ئويۇنچۇق قاتارىدا كۆرۈپ، خالىسا بۇ يولدىكى لەززەتتىن بەھرى ئېلىشقا ئىنتىلىدىغان، خالىسا، بىر يوللا يۈز ئۆرۈپ ۋاپاسىز - لىق قىلىدىغان بەزىبىر ئىككى يۈزلىمىلىك ساختىپەزلىمىكلەرنىمۇ قاتتىق تەنقىد قىلدۇ.
مەسىلەن:

پەلەك چەرخى مېنىڭ بەختىم لىياسىنى قارا ئەيىلەپ،
يۈزۈمگە كاج غەم ئۇردى نىگارمىم بىۋەغا بولغاچ.

شۇنىمۇ ئالاھىدە ئەسكەرتىپ ئۆتۈش لازىمكى، ئەھمەد قازى ئاخۇنۇم ئەسەرلىرىدە دىنىي پۇراق مەلۇم دەرىجىدە ئەكسى ئەتكەن بولۇپ، ئۇ ئاساسەن ئاپتور ياشاۋاتقان

ئىجتىمائىي شارائىتنىڭ تەسىرى ئاستىدا شەكىللەنگەندۇر. قانداقلىكى بولمىسۇن ئەھمەد قازى ئاخۇنۇم ئەسەرلىرى مەزمۇن جەھەتتىن چوڭقۇر، تىل جەھەتتىن گۈزەل، ئوبرازلىق؛ ھېسسىيات جەھەتتىن ساپ ۋە ساغلام بولۇپ، ئۇنى 20 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدىكى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ ئەمەلىي نەمۇنىسىدىن بىرى، دەپ ھېسابلاشقا بولىدۇ. ئەھمەد قازى ئاخۇنۇم شېئىرلىرىنىڭ تېپىلىشى، يېڭى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىيات خەزىنىسىگە قوشۇلغان مۇھىم بايلىق بولۇپ، ئۇنىڭ تەرجىمە ۋە باشقا ساھەلەردە قىلغان ئىجادىي ئەمگىكىنى ئىزدەپ تېپىش ھەم ئۇنى يورۇقلۇققا چىقىرىش تەتقىقاتچىلىرىمىزنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەسئۇلىيىتىدۇر.

تۆۋەندە ئەھمەد قازى ئاخۇنۇمنىڭ ئوغلى مەھمۇد قارىم تەقدىم قىلغان ئىككى پارچە كىتابتىكى ئەھمەد قازى ئاخۇنۇمغا تەئەللۇق بولغان ئەسەرلەر كىتابخانلارنىڭ دىققىتىگە ھاۋالە قىلىندى.

كېلىڭلار ياخشى ئوغلانلار ئوقۇماق خۇش سەئادەتدۇر،
خۇداۋەندىم نەسىپ ئەتسە ئىكى ئالەم شەرافەتدۇر.

كېچە - كۈندۈز ئەدەب بىرلە كېلىپ مەكتەپتە ئولتۇرماق،
ئەگەر بىلىشكە بەخت - ئىقبال، سەئادەتكە ئەلامەتدۇر.

گۈدەكلىك ۋەقەتتە ھەركىم ئوقۇپ ئىلمى ئەدەب بىلىسە،
قەردىغۇنچە كۆرەر ئۇمىرى ھەمە ئەيشى فەراغەتدۇر.

ئەگەر ھەيۋان كەبى ئويىناپ يۈرۈپ ئۇمىرىنى ئۆتكۈرسە،
ئوتۇنچىدەك جەفا تارتىپ تۈرۈك قالماق فەلاكەتدۇر.

يېمەك - ئىچمەك، ياتىپ - قوپماق بىلەن ئەسلا ئەدەب بىلمەس،
نېچۈك ئادەم بولۇر ئانداغ بالاخۇيىنىڭ كەسافەتدۇر.

ئايا ئوغلۇم، ئەگەر ئىلمى مەئارىف ئەسلىنى بىلىشكە،
ھەمە ئىنسان بىلەن ھايۋان ئارا پەرقۇ تەفاۋەتدۇر.

كىشىكىم ئىلىم يولىغا قەدەم بىسىمىلا ھەم دەپ قويسا،
ھەرامدۇر ئاتەشى دەۋزەخ ئاڭا جەننەت بىشارەتدۇر.

ئوقۇشنى فەرز دەپ بىلگەن كىشى خالىس ئوقۇر بولسا،
بۆشۈكتىن تا تۆشۈككە بارغىچە ئىش ۋەقتى سائەتدۇر.

ئوغۇل - قىز ئەھلى ئەۋلادىن كىشى مەكتەپكە تاپشۇرسا،
قىيامەت كۈن بۇ تۇرت ئادەمگە دەۋزەختىن بەرائەتدۇر.

ھەدىسى مۇستەفادۇر بۇ جان - دىل بىرلەن قۇلاق سالغىل،
ئوقۇماق جۈملە مۇئەمىنلەرگە فەرز ئولغان ئىبادەتدۇر.

ھىياتىڭ بارچەسىنى ئەھمەد ئىلىم يولىغا سەرف ئەتسەڭ،
بىسەمدۇلىللاھ، بىسەمدۇلىللاھكى فەزلى بىسەھىيەتدۇر.

×

×

غەرىبى خاكسارنى نىگارم سوزغەلى كەلدى،
جەراھەتلىك دىلىنىڭ دەرد سوزىنى كۆرگەلى كەلدى.

كۆيۈپمەن فۇرقەت ئىچرە سورمىغاي جۇز ۋەسلى تەرىياقى،
زەھەرلىك ھەجرى نۇشىن قىلغانىن يۈرگەلى كەلدى.

كېتىپ ئېردى باشىدىن سايە بانۇ خىلىئەتۇ تەلئەت،
تەرەھۇم ئەيلەگىل دەپ يىغلاغاندىن تىزۈگەلى كەلدى.

سەھەر بادى نەسىمى چەرخىدىن كەلتۈردى بىر ھۆژدە،
نىگارنىڭ باشىڭ ئۆزۈرە سايەئى كەلتۈرگەلى كەلدى.

دىلۇ جانىم ۋە ئىمانىم ساخا بولغايىمۇ قۇربانىم،
ئەگەرچە تەندە مىڭ جانىمنى قۇربان ئەتكەلى كەلدى.

لەبىدىن جان بېغىشلار ئابىھەيۋاننى ساتاي دەيمەن،
بۇ ئەھمەدغە مەسىھم جانىمە دەم ئۇرغەلى كەلدى.

×

×

ئايا مەھبۇبى دىلخاھىم ئۇنۇتقانلارنى ياد ئەتكىل،
مەئارىفى سۈرمەسىن تارتىپ كۆرەر كۆزنى كۇشاد ئەتكىل.

ئەجەل بادى مېنى ئىلىتىپ ساۋۇرماستىن بۇرۇن يارەب،
ۋۇجۇدۇم خىرمەننى ۋەسلىڭ ساردىغە ئېتىتىماد ئەتكىل.

قالۇرمەن چاھ بابىلىدا قولۇمنى ئالساڭ بول كۈن،
نەزەر ئەيلەپ دىلىمنى غەيرىلەردىن ئىنىفىراد ئەتكىل.

بەھار ئىشقىدا گۈلزارى مەيدانى دۇھەبەتدە،
فەقىرلىق تەختىدە رۇبىي زەمىنىگە كەيقۇباد ئەتكىل.

باشىم ئۆزۈرە سېنىڭ دەردىڭ ئەدا بولماس رەقەم ئۇرسام،
ئاپارغە دەردى ئىشقىڭ كۆزدە ياشىمنى مەداد ئەتكىل.

كۆڭۈل ئۈزمەك ئەجەب مۇشكۈل پەرىيۇ بىۋەفالاردىن،
كۆڭۈل ھەرگىز ئۈزۈلگەيمۇ ۋەلىك ئۈزمەسدە شاد ئەتكىل.

ئۆلۈپ كەتسەم غەمۇ دەردىڭ لەھەددە بولغۇسى ھەمراھ،
ئەدەت بىرلە ئەھمەدنىڭ فىغانىنى زىياد ئەتكىل.

×

×

تەرىقى ئىشقى ھەق ئۆلدۈركى مۇتلەق،
خۇدانىڭ غەيرىدۈركى بىھۇدە كۆرمەق.

ئەجىب يولدۇر بۇرادەر تاغلارنى كۆپ،
كى ھەم دەرياسىدىن قورقۇنچى بەرھەق.

كۆرۈڭ دەۋانەنى مەجنۇنلارنى،
قۇيۇندەك ئۆرتەدى گويىكى ئەبەق.

خۇداۋەندە غەرىبىڭىگە كەرەم قىل،
دىلىم لەۋھى تىلىم گويىكى يۈزۈشەق.

مۇھەببەت كۆچاسىن قىبلە قىلىپان،
قاشىڭ مېھرابىڭىگە سەجدەم دۇئەللەق.

• سەنەم گۈلزار ئارا گۈللەر يەراتىپ،
قىلۇر بۇلبۇللارنى دەئۋا ئەنەلەق.

تەسەلسۇل دىن تاناىي لامەكانغە،
تەجەللى رىشتەسى بىرلەن مۇۋەفەق.

بۇ قەندىلى غۇبارىمغە ئايا ھەي،
پارۇتغىل شەئى مەئنا شەھى ئەھزەق.

بىمەققى غەۋسۇلئەئزەم دەستىگىردىم،
نەسب ئەتكىل جامالىنىڭ قىلمە ئەھمەق.

ئەگەر گۈللەر دىلىم ئىچرە ئاچىلسا،
نەزەرگاھىڭدا بەرگىل ياخشى رەۋنەق.

ئەجايىب راھەتى دىلدۇر نىگارم،
كېچە - كۈندۈز بۇ ئەھمەدغە كۆڭۈل ھەق.

x x

شاھلار بەزىمى ئارا مىسكىن گەدالار يىغلادى،
يىغلاماسدىن ئىلگەرى كۆپ بىنەۋالار يىغلادى.

دائىما مەجنۇن بايابانلاردا لەيلىنى س-وراپ،
يىغلادى ئەھمە ئاڭا لەيلى نەمالار يىغلادى.

مىسىر ئارا كۆردى يۇسۇفنى ئول زىلەيخايى غەرب،
كەتتى ئىدراك دەستىدىن پىرى مۇغانلار يىغلادى.

جىلۋەسىغە ئۆرتەنىپ كويىدا ھەيران ئولمىشىم،
بۇ مېنىڭ ھالىم كۆرۈبان زىكرىيالار يىغلادى.

گۈلئۇزارىمنىڭ فىراقىدا قاراقانلار يۇتۇپ،
تەلمۈرۈپ تۇردۇم غەمىدىن پۇر جەفالار يىغلادى.

ۋاھ، ئەجىب قاتتىق كۆڭۈلىدۇر دىلبەرى زالىم سۇفەت،
شۈۋەسىنى بىر كۆرۈپ جان ئاشىنالار يىغلادى.

ئالدى كۆڭلۈمنىڭ قەرارىنى غەمىدە ئول پەرى،
تەنبەھالىمنىڭ فىغانىغە ھەۋالار يىغلادى.

گۈلشەنى ئىشرەت ئارا يارىمنى ئەغيار ئالدىدا،
قامەتى نەقىش ئولدى كۆڭلۈمغە يارالار يىغلادى.

ئەھمەدا، سەن يىغلاماسسەن يەككە دىلدار ئالدىدا،
ھەسرەتتە كۆپ گەدايۇ شاھىنشاهلار يىغلادى.

×

×

نىگار ئاي يۈزۈك ئاچقىل غەربى ئىنتىزاردىگمەن،
غەمىڭ سەيياڭ سىلكىدە چۇ ئاھۈيى شىكاردىگمەن.

نى بائىستىن ساڭا يەتمەس كېچە - كۈندۈز مېنىڭ ئاھىم،
ئايالەيلى ۋە دەلىخاھىم كى مەجنۇن بىقەراردىگمەن.

سۇنۇقدۇر پەرۇ ھەم بالىم ۋە چىقتى جىسمىدىن جانىم،
قاراپ ئۇجماققە گۈلزاردىم كى چۇغزى خارۇ زاردىگمەن.

جۇنۇن ھالىمنى گەركۆرسە خەلايىقلار قىلۇر قەھقەھ،
جۇدالىقىدىن بولۇپ مەجنۇن كەبى نا ئېتىباردىگمەن.

ھەقىقەت باردىگاھىدا ۋىسالىڭ ئارزۇ قىلغان،
زەلالەت ئاشىيانىدا فەقىرى خاكساردىگمەن.

ۋۇجۇد سەھراسىدىن ئۆتمەي، جەمالىڭدىن نىشان تاپماي،
تەزەررۇ سەجدەگاھىدا غۇلامى غەم دۇچاردىگمەن.

ئىجابەت قىل غەفۇرا، قادىرا، ياھەييۇ، قەييۇما،
تەرەللۇم چادىرى ئىچرە بۇ ئەھمەد خارۇ زاردىگمەن.

×

×

ئۆلتۈم دەرىخ قىسسەئى باغى ئەرەم ئوقۇپ،
ئۆرتەپ نەفسىنى خەتتەئى كار ئەدەم ئوقۇپ.

ياردىم كېلىپان نىگاھ قىلماستىن بۇرۇن،
زۇلغىغە قاراپ دەفتەر ئاھ نەدەم ئوقۇپ.

بەردىم ھەۋاغە رىشتەئى ئۈمۈرۈم ئەتلەستىن،
پەتۋايى جەھان دەفتەر رەسىم، رەسىم ئوقۇپ.

گۈلزار ئارا سەيىرى گۈلىستانە قىلمىشىم،
رۇخسارە بىلەن چۇشەش خەلقى زەم ئوقۇپ.

يۈز ۋە ئىدە قىلۇر كۆڭلۈمە ئالماقتە ئول پەرى،
بىر ھەرق ۋەفا كۆرمەم ۋە نەقىشى قەلەم ئوقۇپ.

نەززارە قىلۇر جۇملە ئالەم مىرادىغە،
ۋەھ ۋەھ بۇ گەدا قالغۇسى جەبرۇ ئەلەم ئوقۇپ.

ھەيھات، كۆڭۈل كىشۋەردىغە تۈن قاراسىدەك،
چۇن پەردە زۇلم باستى ۋە نۇرى زەلەم ئوقۇپ.

بۇ دەھرى رەبات ئىچرە مەتائىم زوھۇر ئېتىپ،
باي ئوغلى كەبى ئۆتدۈم ۋە تەنگە دەرەم ئوقۇپ.

ئەھمەدا ھەيانى بەرمە دىلىڭدىن ھۇزۇردە،
يەتمەس شەھغە ھىچ كىشى فەزل ۋە ھەشەم ئوقۇپ.

× ×

ئەي شۇخ سىنتەگەر ئالەمنىڭ جۇش قىيامەت،
ھەم قەددى تۇبى جانىم ئارا ناز مەلامەت.

ھەيھات، نەزەر سالىسە سەنەم ئائىنەسىغە،
يۈز ئۆيۈرۈمەك ئاندىن ئوردى ئول ئەينى قەباھەت.

جان قەلئەسىغە غۇلغۇلەئى خالە خەتىڭ،
تۈشكەچ ھەمەدىن چىقتى سەدا ئاھۇ نەدامەت.

ھەر نەقىشى چەنەندە ياسانىپ جىلۋەگەر ئولسە،
ئەلبەتتە قىلۇر رەمزەئى مەئىنىغە دەلالەت.

خۇرشىد جەھان قىلسە ئەگەر چېپىرى كۇشادلىق،
زۇلمات كۆڭۈل دەقئى بولۇر ياخشى نەزاكەت.

دەھر ئىچرە سوراغلاپ نېتەيىم تاپمادىم ئەددى،
بىر ئەھلى ۋەفا بەلكى سەرەفراز ھىدايەت.

ھىچ ھال دىلىمدا يوق ئېرۇر سەبىرى تەھەممۇل،
پەنۋا سۈرۈبان تاپمادىم ئىشقى ئىچرە رىۋايەت.

تەقدىرى ئەزەلدە قەلەمىم بولسا يازدىغان،
ئاخىر ماڭا كىم يەتكۈسىدۇر لۇتقى كەرامەت.

ئەلبەتتە ئۇمىد ئىلكىنى ئەي ئەھمەدا مىسكىن،
ئاچقىل كى دۇئاغە قىلۇر ئول رەھم ئىناپەت.

×

×

ئەي سىتەمگەر ئانچە ئىشق ئەھلىغە بىداد ئەيلەمەك،
گەرچە كەلمەس خاتىرىدېڭخە خەستەنى شاد ئەيلەمەك.

ئاتەشنى لەئلى لەبىدىن مەي تاتار ھەيۋانۇ ھوي،
ھۇسنىدىن دۇر ئىختىراۋ زۇلمىنى ئەزدات ئەيلەمەك.

ۋەسىل ئەييامى خىيال ئەتمەك ئېرۇر ھەركۈن ئىشىم،
كېچەلەر ھىجران غەمىدىن ئۇن چېكىپ داد ئەيلەمەك.

لۇتقى ئېتىپ ئەي شۇخ ۋەيران كۆڭلۈم ئىچرە مەسكەن ئەت،
رەسىدۇر ئىلغاپ بۇزۇق مەنزىلىنى ئاباد ئەيلەمەك.

ھىجرىدىن كۆزۈمگە ئالەمنى قاراڭغۇلەر قىلىپ،
ئۇمردىن كۆز يۇمغانىم ئول تۈندە ئۇيقۇ ئەيلەمەك.

جان، كۆڭلۈم مۇددەتى سەرگەشتەدۇر كويۇڭ ئارا،
مەن كەبى زارىم بەلا تاغىغە فەرھاد ئەيلەمەك.

ئەشك سىمايىمدۇر ھىجرىدە يا كۆز ئاقىنى،
ھەل قىلىپ كۆزدىن رەۋان ئول نەۋى سەۋدا ئەيلەمەك.

دامى مېھرىدەك ئىچرە خۇشتۇر بەسكى كۆڭلۈم تايىرى،
جەۋرىدۇر بۇ قۇشقى ئەي سەيباد ئازار ئەيلەمەك.

ھەسرەتىدىن خەستە كۆڭلۈمنىڭ باقا ئازارى بار،
نى جەفالار كۆرگۈزۈر ئول شۇخنى ياد ئەيلەمەك.

×

×

زەھى خۇرشىد نۇردىغە بۇ جانىم ئاشىنا بولغاچ،
فەرىشاندۇر جۈنۇن بازارى ئىچرە مۇبتەلا بولغاچ.

فەلەك چەرخى مېنىڭ بەختىم لىباسىنى تارا ئەيىلەپ،
يۈزۈمگە كاج غەم ئوردى نىگارمىم بىۋەنە بولغاچ.

ھەمە ئەل تالىنى مەسئۇدىدىن پۇرخەندە شاد دۇلسا،
كۆزۈمدىن خۇن ئاقار، ۋىردىم زەلەمنا، رەببەنا بولغاچ.

كۆڭۈل ئاھۇسىنى ئىزلەپ جۇدالىق چاھىدىن تاپتىم،
قۇيۇندەك بىسەرۇسامان يۈرۈپمەن بىنەۋا بولغاچ.

غەرىب ئاشۇفتەدۇر كۆڭلۈم غۇنچەدەك ئاچىلمايىن، غەمگە،
تولۇپدۇر ئەھمەدى ئىزلەر مۇرادىڭ بىر خۇدا بولغاچ.

×

×

ئەي سېنىڭ ئاشىقلارنىڭ زارۇ ھەيرانى مەنەم،
ئايرىلىپ بالۇ پەرىدىن يولدا قالغانى مەنەم.

گۈلشەنى باغۇ ۋىسالىڭدىن نىشانى تاپمايىن،
ئاھۇ ۋەيلا دەشتىدە چاكى گەرەيبانى مەنەم.

كۆز قەراغىغە يىراقدۇرلەر جەمالىڭ ئارەزى،
كۆڭلۈم ئىچرە شەۋق بېھراقتا كۆيگەنى مەنەم.

ئەندەلىبى بىنەۋالارنىڭ زەئىفى خەستەسى،
گۈلىستان رەبھانلارنىڭ شاخى سۇنغانى مەنەم.

جامەئى بادى مۇھەببەتىدىن ئىنايەت قىلماساڭ،
ساقىيا ئىسىيان چۆلىدە غەرق ئىسىيانى مەنەم.

ئەي گۈلىستانۇ نەزاكەتنىڭ نىھالى غۇنچەسى،
غۇنچەدەك يادىڭدە بىغلاپ قانغا تولغانى مەنەم.

گەر خىيالىڭ بولسا ئۆلتۈرمەككە فۇرقەتتىن مېنى،
رەھم قىلغىن ۋەرنە دىلبەرلەرگە قۇربانى مەنەم.

دەھر ئارا مەجنۇن سۇفەت بولسام فىراقى لەيلىدىن،
ئەيلىمەڭ مەجنۇنغە تەشەببى شەۋق يەزدانى مەنەم.

شادلىغ ئەيۋاندىن كۆچمەش فەرىشان كۆڭلىمىز،
ئۇل پەرى شېرىن سەنەم ئىشقىدا ۋەيرانى مەنەم.

مەنزىلى مەقسەد ئۇزاقدۇر ئەھمەدا خامۇش بول،
تۇرغە - تۇرغە ئىشقى بازارىنى كۆرگەنى مەنەم.

× ×

خۇداۋەندە كەرەم ئەيلەپ ئۆزۈڭگە ئاشىنا قىلغىل،
مۇھەببەتتىن دىباۋجانىم مۇنەۋۋەر باسەفا قىلغىل.

ھەبىبىڭ ھۇرمەتى يارەب سىراتەلمۇستەقىم ئۆزۈرە،
يولۇمنى كۆرسەتىپ فەزلى قەدىمىڭ رەھنەما قىلغىل.

ئەدەبىكە ھەقىقەتدە كۆزۈمنى غەيرىدىن ياغلاپ،
تەرىق ئىشقى ئارا ئىككى جەھاندىن ماسىۋا قىلغىل.

پۈتۈپ ھەسرەت بىلە قانىغە يۈرەكلەر پارە - پار ئولدى،
نىگارنىڭ رەھىم ئېتەر شايدە دىلا ئەمدى نەۋا قىلغىل.

قۇلۇڭغە بارچە مۇشكۈلدۈر ۋەلى ئالدىڭدادۇر ئاسان،
ۋەساۋەستىن، تەشاۋەشتىن زەمىرىمنى جۇدا قىلغىل.

سەھەرلەردە سەبا يەڭلىغ گۈلىستاندىن ئۆتەر بولساڭ،
شەبىستانۇ دىلىمنى سۈبھى ۋەسلىڭدىن زىيا قىلغىل.

ماڭا ھەردەم غەرىب كۆڭلۈم يىراقلىقتىن قىلۇر نالە،
نېچۈك يارىڭ يىراق بولغاي دېدىم ھازىر ھەيا قىلغىل.

ئەجەب ھەيرانۇ سەرگەردان يۈرەرلەر تەلمۈرۈپ ئەھمەدە،
ۋۇجۇدى قەترەسىن دەريايى ۋەھدەتدە فەنا قىلغىل.

× ×

ھەركىشىمگە غەيرى ھەقنى ئىزدەسە ئاشىق ئەمەس،
ئاشىق ئولدۇركىم ئۆزىدىن غەيرىنى ھەرگىز دېمەس.

قەلبى ئاشىق بىر غىلاپدۇر ئىككى نەرسە سىغماي،
ئىككى نەرسە سىغىپا ھەرگىز ساھىبى ئاشىق ئەمەس.

ئىشقىڭ ئەسلىنى ھەركىم ئىزلەپ ئول تاپقانى يوق،
ئەسلىنى تاپقان كىشىلەر ھېچ ۋەقت تاپدىم دېمەس.

ئۆزۈڭدىن ئۆتمەگۈنچە ئىشقىنى تاپماق مەھال،
ئەيلەمەي جاننى قۇربان ئىشقىنى تاپقان ئەمەس.

يا ئىلاھا ئەھمەد دىخە ئىشقىنى قىلغىل ئەتا،
ئىشقىنى مەن ئول گەدا ئۆزلۈك بىلەن تاپقان ئەمەس.

× ×

فېغانكى ئۆمرى ئەزىزىمنى مۇبىتەلا ئى فىراق،
قىلىپ غەمىدە ئەلەم بىرلە ئاشىنايى فىراق.

بۇ دەشتى زۇلمەت ئارا ياردىن خەبەر تاپماي،
فەلەك ھەۋادىسىدىن قىلدى بىنەۋائى فىراق.

شىكەستە ھالىم ۋەسەرگەشتە ئاھۇ ئەنغانىم،
دىلىمدە شۇئە ئۇرۇبان قىلۇر سەدائى فىراق.

ئايا ھەبىب قولۇم ئۇشلا بەسكى كۈتەھدۇر،
غەرىب خەستەلەرنىڭقە نېدۇر دەئۋايى فىراق.

تەرەھھۇم ئەيلە بۈگۈن تۇرغە ئىنتىزار دىڭدۇر،
جەمالى جان جەھاننىڭقە بىر گەدايى فىراق.

چەمەندە گۈللەر ئارا غۈنچە لەبىڭ كۆرگەچ،
كۆڭۈلنى بۇلبۇل يىغلاپ چېكەر نەۋائى فىراق.

كۆزۈمغە سۈرمە ئى ۋەسلىڭنى كىم دىرىخ تۇتما،
نېچۈن كى كۆرمەس ئولۇپدۇر بۈگۈن ھازائى فىراق.

ھەمىشە پىكرۇ خىيالىم ئۈمىد ئىلە ئولتۇر،
يېتەرەمۇ مۇزدە سەنەم ۋەسلىدىن جۇدائى فىراق.

ئەگەر بۇ فۇرقەت ئىلە ئەھمەدا ئۆلەر بولساڭ،
شەھىد ئىشقىغە دىدارى خۇن باھايى فراق.

× ×

نەزاكەت باغىدە بىر گۈل نىگاھىمىغە ئەيان بولدى،
يۈرەككە ئوت كېلىپ تۇشتى ئۇ شۇلدەم مىسلى قان بولدى.

قاراپ دائىم جەمالىغە كېچە - كۈندۈز نەۋا ئەيلەپ،
تۇشۇپمەن دائىم ھەجرىغە چىرايىم زەئىفران بولدى.

نېچۈك كۈندۈز سېنى سۆيىدۈم ئەجەب سەۋداغە بۇ باشىم
قالىبان ئارزۇ بىرلە تاماششايى جەھان بولدى.

نى قاتتىق ئىش ئىكەن دوستلار سەنەمگە ئاشىنا بولماق،
جەفاسىغە، ئەناسىغە يۈرەك - ياغرىم نىشان بولدى.

ئەيا ئەھمەد نىگارنىڭ جىلۋەگامىدا نەۋا قىلغىل،
كۆڭۈل ئائىنەسىدىن چېپەرە رۇخسارى نىھان بولدى.

× ×

كۆردۈم يۈزىنى باغرىمە ئوتلار ياقىپ ئۆتدۈم،
ھەۋايۇ ھەۋەس، كىبرۇ تەمەننا چاقىپ ئۆتتۈم.

مەئشۇق شۇجائەت قىلچى ناز ئىلە تارتسە،
ھەيھات، ئۇرۇپ بەرق يۈزىغە باقىپ ئۆتدۈم.

ئالدىمىغە سالىپ قاقىلە ئاھۇ نەدامەت،
غەم لەشكەرىدىن تىغ تەرانە تاقىپ ئۆتدۈم.

بۇ شەھرى ھۇد ئىچرە كېلىپ دەشتى ئەدەمدىن،
دەريايى غەمىڭ ئىچرە دەم ئالماي تاقىپ ئۆتدۈم.

دىۋانە ئەھمەدا سەنەم نازىنى كۆرگەچ،
نامۇسۇ ھەيا كۆزلەرگە مىخ قاقىپ ئۆتدۈم.

× ×

بۈگۈن ئەر زۇ دىلىم ئېيتاي ئۇشۇل يارىمدىن ئايرىلدىم،
لەبى تاتلىق، كامان قاشلىق شەكەر يارىمدىن ئايرىلدىم.

خىمالىغىم سېنىڭ ماھى ئارەزىڭ جىلۋەگەر ئولغاچ،
جەدىمى ئاتىشى فۇرقەت بىلە كارىمدىن ئايرىلدىم.

جۇدالىق ئاستانىدە قارا تۇسراق ئارا باشىم،
قالىپ چۈن بۇلبۇلى شەيدايۇ گۈلزارىمدىن ئايرىلدىم.

ئەجەب دەۋلەت ئىدى يارىم نىگاھىدە ۋەتەن قىلماق،
ئۇشۇنداغ دەۋلەتۇ زىيا ۋە غەدەخانىدىن ئايرىلدىم.

قەمەر يۈزلۈك، شەكەر سۆزلۈك مەلاھەت بابدا گويا،
غەرب كۆڭلۈم ئارا بىر بەرق رەفتارىمدىن ئايرىلدىم.

فراقىدا گەدالىقلار قىلىبان «شەبىلى لىللاھ» دەپ،
لەبىڭدىن قەترەئى جامى پۇر ئىنۋارىمدىن ئايرىلدىم.

خۇدا قوشقايمۇ ئەھمەدنى سىياھ دىل گۈل ئارەزىغە،
ۋەفا قىلماي جەفا قىلىنغان چۇ ئەييارىمدىن ئايرىلدىم.

× ×

ئىلاھا بىرلىڭنىڭ ھەققى غەرب كۆڭلۈمنى شاد ئەتكىل،
سالىپ ئىشقى ئوتىنى بىچارە بەندەگىنى ياد ئەتكىل.

كېچە - كۈندۈز ھەۋا بىرلە ئەبەس ئۆمرۈمنى ئۆتكۈزدۈم.
تەرەھۇم ئەيلەگىل ئەلبەتدە ئاندىن ئىنقىراد ئەتكىل.

قارا بولدى زەبۇن بەختىم زەلالەت ئاشمىياندە،
ھىدايەت ئافتابى بابىنى ئەمدى كۇشاد ئەتكىل.

ئەجەب ھەيران دۇلۇپ تاپماي جەمالىڭ مۇندا سەرگەردان،
قالىپمەن ئەمدى لۇتقىڭدىن سەفائىمنى زىياد ئەتكىل.

سېنىڭدىن ئۆزگەنى يارەب ئىككى ئالەمدە سورىسامەن،
قوبۇللۇققە دۇئائى ئەھمەدىنى ئىتتىھاد ئەتكىل.

× ×

دىلا ئاچقىل كۆزۈڭ ئىبىرەت بىلەن جىنمۇسەن ئاقىل،
قاچان ئاقىل كىشى بولغاي ئەجەلنىڭ زىكرىدىن غافىل.

ئەجەل ئىلكى ياقاڭ بىر كۈن تۇتارنەر بەردەگەي مۇھەلت،
ئەگەر مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرسەڭ ئۆلۈمدىن بولماغىل غافىل،

لەھەددە يادى ئىللەللاھ چىراغىڭ، مۇنىسىڭ بولغاي،
ھەمىشە ئەھمەدا ھەق زىكرىنى ئەيلەگىل ھاسىل.

× ×

دىلا ئەمدى بۇ فۇرقەتتىن ئۆزۈڭگە ئاھۇ زار ئەتكىل،
ياقاڭ يىرتىپ ئەلەم بىرلە ياشىڭنى زار-زار ئەتكىل.

جۇدالىق شىكۋەسىن ئاھۇ نەدامەت دەفتەرى ئۇزۇرە،
پۈتۈن غەم-غۇسىدىنىڭ تەغى بىلە كۆڭۈڭنى پار ئەتكىل.

كۆزۈڭ ياشى بىلە خاكۇ ۋۇجۇدۇڭ بارىگاھىدا،
قىزىلىگۈل، لالە يەڭلىغ قەترە-قەترە دۇغىزار ئەتكىل.

ئېلىپ غەيرەت بىلە شەدشەر شەۋقىڭ جۈستەجۇ بىرلە،
پىدايى يار ئەيلەپ جانۇ مېھمانىڭ نىسار ئەتكىل.

ئەدەب بىرلە سېنىڭ ھۇسنۇ جەمالىڭغە نەزەر قىلسام،
تەلەتتۇقتىن مەنى بىچارە كۆڭلۈم ئېتىبار ئەتكىل.

ھەقىقەتدە ھەقىقەتتىن ھەقىقى يارنى ئىزلەپ،
ھەقىقەت ئاستانىغە ۋۇجۇدۇڭنى غۇبار ئەتكىل.

ۋۇجۇدۇڭ ئۇقبەسىدىن ئەھمەدا ئۆتىڭ ئەجەب دۇشكۈل،
تەفەككۈر تاغىدىن تاشلاپ ئۆزۈڭنى خاكسار ئەتكىل.

× ×

ئايا دولبەر جەمالىنى بەھارى،
ئاچىلدۇردى ھەممە گۈللەر ئۇزارى.

نەھالىك غۇنچەئى زىيالىغىدىن،
خىجىل بولغاي فەلەك ئۇزرە ساتارى.

قاشىك يايى بىلە مىژگانى نازىك،
گۈلىستاندىن چىقارغاي ئاھۇ زارى.

كۆزۈك نەرگەس، لەبىك شەھدۇ شەكەردۇر،
دەھانىك ھۇققەئى مۇشكى تاتارى.

غەمىك ۋادەسىدە شەھباز نازىك،
قىلۇر رۇھى رەۋانىمنى شىكارى.

ئەجەب ياخشى نىگارەمنى جەفاسى،
ۋەفاسىدۇر نى ئەتكۈم بىقەرارى.

فەلەك دەشتىدە سورماسلار خىرەدمەند،
بىچۇزۇنى مەئشۇق - ئاشىق ھۇشيارى.

رەقىبەلەردىن نىگارەم ئاستانىدە،
لەبالەب جام قىلمىش ئىختىيارى.

بەھەمدۇلىللاھ گەدايىنى گەدايى،
ئۈمىد قىلمىشكى ئەھمەد خاكسارى.

× ×

ئەيدىلەر ئەسلىنىڭ كەلغىلى ئاتىبەت بولغۇك تۇراب،
نەفسى مەدغە تۇن - كۈن قەھرىك بىلەن قىلغىل ئىتاب.

نۇرى ھەقنى كۆرگەلى نەفسىك ساڭا پەردە بولۇر،
نەفسىنى مۇردا قىلۇرغە كېچە - كۈندۈز قىل شىتاب.

كۈن ئەگەر قىلسا تۇلۇد بولغاي ھەۋادا پەردەسى،
پەردە ئۆلدۈركى تۇرۇر نەفسىڭ سېنىڭ مىسلى سىھاب.

مەركەبى نەفسىڭ سېنىڭ يۈرگەي ھەۋانىڭ سۇيغە،
مىنمەغىل ئول مەركەبىڭغە بولغۇسى جانغا ھىجاب.

رۇھىڭ ئىبراھىم خەلىلدۇر نەفىسى نەدرۇددۇر لەئىن،
رۇھىڭە قىل پەرۋەرش نەفسىڭنى سەن قىلغىل خەراب.

مۇسا، فىر ئەۋن لەئىن، ئەبۇ جەھىل، ئەھمەد مۇستەفا،
ئۇشبۇلەرنى ئايرىماققا تەنگە قىلغىل كۆپ ئەزاب.

يائىلاھا رەھىم ئېتىپ ئەھمەدغە بەرگىل ئىمتىياز،
جان ئۆيىنى ئىنتىزارلىق بىرلە قىلغۇم فەتھ باب.

× ×

نەفسىڭنىڭ رايىغا يۈرگەن ئاخىردە خار ئولۇر،
ئول كىشىگە دىۋە مەلئۇن ھەمەنەشەن ھەم يار ئولۇر.

شەكەرۇ ھەلۋا بىلە بول تەنگە قىلساڭ پەرۋەردىش
سىرھەقتىن دىل قۇلاقى قارغۇ ھەم كور ئولۇر.

تەننى دەپ ئەۋارە بولغان كورخىرەددۇر ئول كىشى،
جاننى بىلمەي تەننى بىلگەن ئادەم ئېرمەس خار ئولۇر.

كۆپ يەبان، كۆپ ئۇيقۇلاپ، كۆپ سۆزلەيۈپ يۈرگەن كىشى،
دىل يۈزى زەنگار ئولۇبان ئاقىبەت ھەيران ئولۇر.

كۆرمە ئاشىق سۈرەتىنى زاھىرەن خارۇ گەدا،
لامەكان ئىقلىمىدا مۈلكى بەقاغە شاھ ئولۇر.

كۆپ رىيازەت بىرلە تەندە دائىما رەنجۇئەنا،
تارتسەلەر ھەقىقەتنىڭ يولىدا ئاقىبەت مەردان ئولۇر.

سۆزنى ھەركىم سۆزلەيۈر قىلغان ئەمەلدىن ئېشىبار،
ئەھمەدا ئېيتقان سۆزۈڭغە قىل ئەمەل گەۋھەز-ئولۇر.

نىكارا مەن كەبى ئاسى گە داغە زەررە باقساڭچۇ،
سالىبان ئۆز يولۇڭ ھەردەم نەزەر رەھمەتدە باقساڭچۇ.

مېنى ئىلىتىپ ئۆزۈڭنىڭ خانەئى ۋە سىلىڭغە ئەي يارىم،
ۋۇجۇدۇم كۆيدۈرۈپ ئىشقىڭ ئوتىدىن زەررە باقساڭچۇ.

گەدادۇرمەنكى دۈشمەن يول توسۇپ قويماس ساڭا يارىم،
ئۆزۈڭ ئاسراپ بۇ يولدىن لامەكان شەھرىگە تارتساڭچۇ.

نېتەيىن ھېچ ئىلاجىم يوق ئەگەر رەھىم ئەتمەسەڭ دىلىبەر،
مېنىڭدەك يىنەۋا خەسغە تەرەھپۇم بىرلە باقساڭچۇ.

مېنىڭ ئاجىزلىقىمنى سەن بىلۈرسەن ھېچ كىشى بىلەس،
غەربىي ناتەۋان دەپ چىشمەئى شەققەتتە باقساڭچۇ.

گەدالەر شاھلار ئالدىدا سوئالىنى بايان قىلسا،
قۇرۇق قويماس گە: اپىڭمەن، سەخاۋەت بىرلە باقساڭچۇ.

جۇنۇن ۋادىسىدا مەجنۇنغا لەيلى ھەم نەزەر قىلغان،
ئۆزۈڭ لەيلى ھەقىقىسەن دۇھىيەت بىرلە باقساڭچۇ.

سۇفاتىڭنىڭ بىرىسى ئالەمىسىررۇل خەفىياتدۇر،
ماڭا ئىلمىي قەدىمىڭدەكى تەلىم بىرلە باقساڭچۇ.

قايۇ باغ ئىچرە بۇلىيۇللار سەدا قىلسا گۈل ئاچىلمىش،
ئاچىپ ھۇسنى جەمالىڭنى تەدەسسەن بىرلە باقساڭچۇ.

ئۆزۈڭ لۇتق ئەيلەسەڭ ھەردەم قاراتاشلار گەۋھەر بولغاي،
مەنەم سەنگى قەرادۇرمەن تەلەتتۇقى بىرلە باقساڭچۇ.

تامامى ئىشقى ئۈچ ھەرفدۇر ئانىڭ ئاستىدا جاي بەرگىل،
ئەين ئىلم، شىن شەۋق، قان تەقەررۇب بىرلە باقساڭچۇ.

غەنىلەر ئادەتى دائىم فەقىرلەردىن خەبەر ئالماق،
پەقىرلەردىن ھەقىردۇرمەن تەغەننا بىرلە باقساڭچۇ.

سەبىلەر يىغلاپان تۇرسا ئاناسى رەسەمۇ سۈت بەردەك،
مېنى ئىشقىڭدە يىغلاتىپ تەھەرىك بىرلە باقساڭچۇ.

تەمامى يولدىن ئازغاننىڭ ھىدايەت رەھنەماسىدۇر،
ماڭا ھادى ئۆزۈڭدۇرسەن كى تەھدى بىرلە باقساڭچۇ.

سالىپ ئىشقى ئوتىغە ئەھمەدىنى كۆيدۈرگىل، فەنا ئۇ بولۇپ
فىراقىڭدا ئادا بولسۇن، تەئەششۇقى بىرلە باقساڭچۇ.

× ×

ۋەسلىمنى ئىزلەپ جەھاندا ئاھ ئۇرغان بارمۇكىن،
تەلمۈرۈپ تاپماي يولدا نالە قىلغان بارمۇكىن.

ھەسرەتدە كۆزدە ياشى مىسلى جەيھۇندەك ئاقىپ،
ئىنتىزارۇ مۇبتەلا، ئەۋۋارە بولغان بارمۇكىن.

مىسلى ئەدھەم مالى جاھ خانۇماندىن كېچىپ،
كويىدا يىغلاپ يۈرۈپ ۋەيرانە بولغان بارمۇكىن.

نەقىشى ھەيئەتمىن بۇزۇپ چۇن خار - خەس ۋالە بولۇپ،
چۇن قەلەندەر دەر بەدەر ياد قىلغان بارمۇكىن.

ھەم رىيازەت بۇتەسىدە جىسمىنى ئەيىلەپ گۇداز،
ھەق جەمالى كۆرگەلى مىرئاتى بولغان بارمۇكىن.

خەلق ئارا خارۇ ھەقىرۇ مۇبتەلاۋۇ زار - زار،
ئىشقى گەنجىنى تاپىپ مەقسەدىنى ئالغان بارمۇكىن.

غۇنچەدەك خامۇش بولۇپ كۆڭلى گۈلىن ئاچىلدۇرۇپ،
زاھىرىن رەسۋا قىلىپ باتىندە كۈلگەن بارمۇكىن.

مۇنىسى ئۇلئەت كېرەكمەس بەزى ئاشىقلار ئۈچۈن،
لى مەئەللا سەدىرەسىدىن مېۋە تەرگەن بارمۇكىن.

ئىززەتى دۇنيانى كۆرسەك بىباقادۇر ئەھمەدا،
ھېچ سەنىڭدەك سېھرى دۇنياغا تۇتۇلغان بارمۇكىن.

× ×

ئەي سەفەھە دىلىم يۈزىدە ئىشقىڭ مەنقۇش،
بەرق كەبى ھەم ئانىڭغا زۇلغۇڭ روپۇش.

تەكرار قىلىپ يۈزۈڭدە مەسەب ئىشقىڭ،
باھۇش بولۇپ يۈرۈرمۇ گاھى بېھۇش.

ئەي زاھىدا گەر رىيائى تۇرساڭ تائەت،
بىر ئاھىم بىلە قىلۇرمە ئۈستۈن سەرىپۇش.

جان نەقدىم بىلە كېلىپ ئەدەمدىن مۇندە،
بازارۇ ۋۇجۇد يۈزىدە قىلغۇم يۈز جۇش.

مەيخانە ئارا ئەگەرچە ئەھمەد سەنسز
يۈز جام تاتىپ دىيۈرگە ساقى بىپەرۇش.

× ×

بۇ دۇنيا مۈلكىنى تاشلاپ قەلەندەر بولماسام بولماس،
كېچىپ دۇنيايى فائىدىن قەلەندەر بولماسام بولماس.

ئەجەب دۇنيا، ئەجەب دۇنيا ۋە فاسى يوق تۇرۇر بىلسەڭ،
بارى ئەلدىن جۇدا بولۇپ قەلەندەر بولماسام بولماس.

كىشى يوقىم بۇ ئالەمدە جەھاندىن ئاغرىماي ئۆتكەن،
مەن ھەم ئاغرىپ تۇرادۇرمەن قەلەندەر بولماسام بولماس.

ھەمە ئۆتتى بۇ دۇنيادىن قىلىپ دەھرى شىكايەتسى،
شىكايەت قىلماغان بارمۇ قەلەندەر بولماسام بولماس.

جەھاندا ھېچ ۋەفا يوقدۇر نېچچۈك قىلغاي مېنىڭ جانىم،
بولۇپ خىلۋەت نەشىن ھەردەم قەلەندەر بولماسام بولماس.

ئەجەب قاتتىق يامان كۈنلەر مېنىڭ باشىمغە كەلمىشدۇر،
دىلىم قاتتىق، تىلىم ئاچچىق قەلەندەر بولماسام بولماس.

مۇھەببەت ئەھلىدىن قاچتىم، گۇناھنىڭ لايىغە پاتتىم،
ئۆزۈمنى ئوتقا ھەم ئاتتىم قەلەندەر بولماسام بولماس.

قەلەندەر بولمايمىن بولماس، جەفالەر تارتمايمىن بولماس،
تولا جەھەتتە مەن قالدىم قەلەندەر بولماسام بولماس

كېچە - كۈندۈز ھەۋا بىرلە ئەبەس ئۇمرۇمنى ئۆتكۈزدۈم،
ئۆلۈم ۋەقتى يېقىن كەلدى قەلەندەر بولماسام بولماس.

دىيانەتنىڭ يولىن تۇتماي، مۇھەببەتتىن خەبەر تاپماي،
بەھايىمدەك يۈرۈپدۇرمەن قەلەندەر بولماسام بولماس.

كەل ئەي ئەھمەد كۆزۈڭ ئاچغىل مۇھەببەت گەۋھەرىن ساچغىل.
مۇھەببەتتىن سەمەر ئالىپ قەلەندەر بولماسام بولماس.

ھېكمەت

ئىشقىدە كۆيگەچ مەستانە بولدۇم،
ھىجرىڭ تۇتاشتى ھەيرانە بولدۇم،
يادىڭدە يىغلاپ دىۋانە بولدۇم،
دىۋانە قىلغاچ ۋەيرانە بولدۇم.

سۇلتان دىلىدە مىرانىم كۆرگەچ،
خۇمى ئەلەستە جۈرئەئى تاشقاچ،
زىندانى بولدۇم قەدرىنى بىلگەچ،
ئەللاھۇ ئەكبەر دىۋانە بولدۇم.

سۇلتان ئىشقىدىن بولدى بىشارەت،
جامى مۇھەببەت قىلدى رىۋايەت،
دىۋانە خىلمەت ئۆزىدىن ئىنايەت،
ئەلھەمدۇلىللاھ دىۋانە بولدۇم.

زاھىد ئەھلى دىۋانە بولماس،
سۈرەتپەرەسلەر مەردانە بولماس،
بەدبەخت تەلئەت فەرزانە بولماس،
ئەلھەمدۇلىللاھ دىۋانە بولدۇم.

دېۋانە بولماي ساڭا ۋە بالدۇر،
ئەسلىڭنى تاپماي بېھد زىماندۇر،
قىلغان ئىبادەت مەسلى زىماندۇر،
ئەلەمدۇلئىللاھ دېۋانە بولدۇم.

ئەسلىڭنى بىلسەڭ قايدىن كېلىپسەن،
ئۇمۇرۇڭ گۈلىنى كىمگە بېرىپسەن،
نېمە قويۇپسەن، نېمە ئالىپسەن،
ئەللاھۇئەكبەر دېۋانە بولدۇم.

ئەسلىڭنى تاپساڭ نېچچۈك لەتافەت،
پەنج ۋەقت ئىبادەت مېڭ يىللىق راھەت،
مۇندىن ئۆتەلمەس تۈرلۈك ئىبادەت،
ئەلەمدۇلئىللاھ دېۋانە بولدۇم.

ئەسلى ئىبادەت ئاگاھى ھەقدۇر،
سۇلتان ئىشقىدىن كەلگەن سەبەقدۇر،
ئۇستادى ئانىڭ رۇسۇلى ھەقدۇر،
ئەللاھۇئەكبەر دېۋانە بولدۇم.

دېۋانە ھەقىنىڭ دىلىدۇر دەرگاھ،
ھەر بىر نەفەستتە ئەسلىدىن ئاگاھ،
قايتىپ كىرىشىدە تەجەللى ھەمراھ،
ئەلەمدۇلئىللاھ دېۋانە بولدۇم.

ئەسرار ھەقىغە ھەدىراز بولماق،
سۇلتان ئىشقىغە دەسەز بولماق،
خۇرۇج دوخۇلدە پەرۋاز قىلماق،
ئەللاھۇئەكبەر دېۋانە بولدۇم.

ئىچمەكتە ھەد يوق دېۋانە بولماق،
بىلكۈللى ھەۋادىن بىگانە بولماق،
ئەينەلپەقىغە ھەمراھى بولماق،
ئەللاھۇئەكبەر دېۋانە بولدۇم.

نى چارە باردۇر دېۋانەلىقىغە،
نى دارە باردۇر ھەدىرانەلىقىغە،

كەم دارە بەردى ۋەيرانەلىققە،
ئەلەھەددۇلىللاھ دىۋانە بولدىم.

بويىنى تاشلاپ كۆڭلۈمنى ئالدى،
خۇيى تۇتاشتى بۇ يولغە سالدى،
ۋەيرانە دىلىنى قولغە ئالدى،
ئەللاھۇئەكبەر دىۋانە بولدىم.

تۇبۇتلىكە دەپ بەسلىمغە كەلدىم،
مۇندىنمۇ ئۆتدۇم ۋەسلىمغە كەلدىم،
ئۆزلىكتىن كەچتىم ئەسلىمغە كەلدىم،
ئەلەھەددۇلىللاھ دىۋانە بولدىم.

قازى ئەھمەددۇر ئىسمىمنى سورساڭ،
نۇرى شوھۇددۇر ئەسلىمنى سورساڭ،
شاھى جىلاندىر يېرىمنى سورساڭ،
ئەلەھەددۇلىللاھ دىۋانە بولدىم.

مۇخەممەد سەلەر

نەدامەت قەلئەسى ئىچرە قالىپمەن تۇرغە ھەيرانىم،
خۇداۋەندە رەۋان قىلغىل ھەمىشە چەشمە گىرىبانىم،
رەقىبىلەر بەزمەسىدە قالىماي تۇرماققە ئىمكانىم،
ۋۇجۇدۇم تەختەسىدىن تاپمادىم شاھى مۇسۇلمانىم،
ماڭا لايىق بۇدۇر قىلغايىمەن مىڭ چاڭ گىرىبانىم.

بۈگۈن بولدى گۈلىستان ئىشرەتى ۋەقتى خەزان يەڭلىغ،
ۋەيا ياندۇمۇكىن يارىم كۆڭۈلدىن مېھمان يەڭلىغ،
چىرايىمدۇر بۇغەم بىلە ھەمىشە زەئىفىران يەڭلىغ،
يانا بىسىمىل كەبى تاشلاپ كېتىپ رۇھى رەۋان يەڭلىغ،
ئىچۈرمەي بادى لەئلىدىن كۆڭۈلدە كۆپدۇر ئارمانىم.

ئايا ساقى ئەزەلنىڭ جامىدىن قىلساڭ ئىناياتى،
ئانىڭ كەبغىيەتىدىن مەست بىخۇدلۇق كەراماتى،
كېتەر بولغاي كۆڭۈلدىن ماسمۇاللانىڭ خىيالانى.

قاشى دېھرايىغە يەتكۈزسەلەر سەجدىم سەئاداتى،
دەبان ئەرز ئەيلەدى دەرگاھىڭگە تۇتى سۇ خەندانىم.

سېنىڭدىن ئۆزگە كىمدۇر مەرھەمى داغى نېھان ئولغاي،
كۆڭۈل سەھراسى ئىچرە ياكى خۇرشىدى جەھان ئولغاي،
ياناغەم ئىچرە قالسام مۇنسۇ ئارامى جان ئولغاي،
غەربىلىك ھالەتتىمە تۇرغە يارى مېھرىبان ئولغاي،
كۆڭۈل دەردىغە يوقدۇر سەندىن ئۆزگە ئەسلا دەرمانىم.

سەدايى ھەسرەت، ۋاۋەيلا يارىم نەزەر قىلماس،
نېچۈن كۆڭلۈم قۇشى ھەريان ئۇچماقدىن ھەزەر قىلماس،
تۇشۇل كۈنكىم سەنەم ۋەيرانە كۆڭلۈمدىن گۈزەر قىلماس،
مۇھەببەت شەبنەمى ياغماس، ئەگەر ياغسا ئەسەر قىلماس،
نېچۈك قىسمەت قالىپ غەملىرغە تاپشۇردىكى سۇلتانىم.

ئەزەلنىڭ كاتىبى يازغانغا ئەسلا يازىپ بولماس،
تەھەممۇل پېشەقىل ئەلبەتتە ھەقدىن قايرىلىپ بولماس،
نېچۈك كۈنلەر ساڭا تەئىين قىلىپدۇرلەر بىلىپ بولماس،
نە ئىش قىسمەتدەدۇر سەبرۇ رىزادىن باش ئالىپ بولماس،
خۇدانىڭ تەقدىرىن بۇزغايۇ مېنىڭ تەدبىرى قىلغانىم.

پېشەقىل

دىلا دائىم ھەۋەس بىرلە خىيالىڭ ئىنۇئان ئولسا،
كۆڭۈل تەختىدە ھەرغەمدىن تەسەۋۋۇرۇ دېھمان ئولسا،
نىشانە ماسمۇاللاغە تەسەددۇق مۇشۇ جان ئولسا،
ۋىسالى ئارزۇسىنى نىشانغا لامەكان ئولسا،
ئەجەب سەۋدا بىلە ئىشقىنى كۆزلەرسەن فەرىشانىم.

نېتەر بۇ خەستە ھالىم سورىمسا ئول يار دىلخاھىم،
شەبىستانى فىراقىمغە تۇلۇد قىلماسدا ئول ماھىم،
قارارىمدۇر بۇگۈن بەيىتۈلھەزەن ئىچرە ئەلەمگاھىم،
مەنۇ بىچارەمغە قىلغىل ئەي شاھى جەھان غەمخانىم،
نى بائىس دوستلىقىڭدىن ئايرىبان قىلىدىڭكى پەيكانىم.

كەل ئدھەد گەدالمق ئىشكىنى ئىشكىغە ۋاھ قىلغىل،
ھەمىشە شەيئىللاھدەپ سەدائى ئاھۇ ۋاھ قىلغىل،

جۇدالىق دەردىن ئېيتىپ سىينە ساندۇقىنىڭ يارا قىلغىل،
قىزىلگۈلدەك يۈزۈڭنى خاك نەئلى دىلرەبا قىلغىل،
نى خۇش دەۋلەت بۇ جان بولسە نىسارى يارۇ جانانم.

× ×

زەھى چەرىخ ئۇرۇپ تۇرغە دىۋانەلەر،
قىداينىڭ بولۇپ ھەممىچۇ پەرۋانەلەر،
باقىپ تەلمۈرۈپ سۈيى مەيخانەلەر،
نى ھاجەتگە ئول مەھز غەمخانەلەر،
كى سۇنساڭ ئاڭا لايىق پەيمانەلەر.

فەنا جامىدىن جام مەسىھا ئىچىپ،
ئەزىز جان بىلە خانۇماندىن كېچىپ،
بەلا دەشتىدە مەۋجلىك قان ساچىپ،
ئەدەم رەختىدىن قەددىغە تون پىچىپ،
كويىن ياستانىپ بارچە مەستانەلەر.

دىلىم سەختىدىن تەلەخكام ئولمىشىم،
غەم ئاھۇسىغا ھەممەقام ئولمىشىم،
ھەۋەس دامىغا لەھزە رام ئولمىشىم،
ئانىڭ كويىدە سۈبھى - شام ئولمىشىم،
مەدەد ئەيلەڭمىز مەرد - مەردانەلەر.

دىلا ھەق سىرى دىل بېرىپ زارە بول،
ۋىسالى ئۇمىدىدە ئەۋۋارە بول،
دېدىم، ئەيدى ئىشقىغە ھەمۋارە بول،
كى دەرگاھدە ھىچچۇ بىچارە بول،
خىتاب ئەيلەدى پىرى فەرزانەلەر.

ۋىسالنىڭ ئۈچۈن ئىنتىزارنىڭ بولۇپ،
قىراقنىڭ بىلە بىقەرارنىڭ بولۇپ،
شەھىنىڭ بۇرچىدە دىلغىكارنىڭ بولۇپ،
ئاياغىڭدىكى خەسۇخارنىڭ بولۇپ،
كېزەر ئەھمەدىنىڭ خاك ۋەيرانەلەر.

× ×

فۇرقەت ئوتىغە ئۆرتەندى جانىم،
يارىمىغە يەتمەس ئاھۇ فىغانىم،
تەڭرىغە مەئلۇم سىررى نېمانىم،
كۆڭلۈمنى بۇزدى ئەشك رەۋانىم،
قىلغىل تەرەھىزۇم ئەي ەپپەرىبانىم.

ھەي - ھەي نىگارنىم لەئلىك ئەسەلدۇر،
بويىنۇغە زۇلفۇڭ زەنجىر مەسەلدۇر،
ھىجرىڭ غەمىدە نەچچە مەھەلدۇر،
كۆز ئىنتىزارىڭ ئىچرە بۇلبۇلدۇر،
شەرھ ئەيلەيەلمەس تۇتى زەبانىم.

ئەرزىمنى ئەيتاي قادىر خۇداغە،
رەھىم ئەيلەسۇن مەن ھالى تەباغە،
ھىجرىدە قالدىم دەردۇ بەلاغە،
يارىم سېنى دەپ جەۋرۇ جەفاغە،
قالدى بۇ جانىم ۋاھ ئۈستەخانىم.

دېۋانە قىلدى ۋەسىلىڭ ھەۋاسى،
ئەفسانە قىلدى كۆڭلۈم يەراسى،
ئاقىتى كۆزۈمدىن ھەردەم قەراسى،
ۋەيرانەلەردەك ئاھۇ سەداسى،
ئالەمگە ئىلتىمەلەر چۇنۇ چاغانىم.

كۆرمەي يۈزۈڭنى ئۆلسەم نېتەرمەن،
مەھشەردە بارىپ ئەرزىم نېتەرمەن،
مەجنۇن بولۇبان يىغلاپ ئۆتەرمەن،
لەيلى غەمىدە ئاخىر يېتەرمەن،
گۈلزارىڭ ئىچرە ئەي گۈلىستانىم.

ھەق شەيئىلىللاھ شاھى جانانىم،
بىلسۇن فىدايىلىك بۇ ناتەۋانىم،
رۇھى رەۋانىم جىسمى نەزارىم،

جانۇ جەمالىم، نامۇ نشانىم،
 ئاقۇ رەۋاۋۇ گۈزەل بوستانىم.

ۋەسلىك بەھارى مۇشك تاتارى،
 يەتكەچ ئاچىلدى گۈللار ئۇزارى،
 ھەريان چىقارۇر فەرياد زارى،
 ئەھمەدغە ئوخشاش ھەر ئىمتىزارى،
 شەھباز نازىك بىلە نىگارم.

× ×

كېلىك دوستلار ئىلىم ئوقالى،
 نىدۇر ئىلىم - ئېرفان تونالى،
 تونۇپ دىنى ئىسلام تۇتالى،
 تۇتۇپ ئۆزگەلەردىن كېچەلى،
 ئوقالى، ئوقالى، ئوقالى.

بىھەمدۇلىللاھ ھەق بىزنى ئىنسان ئېتىپ،
 ھەمە ئىنسان ئارا ئەھلى ئىمان ئېتىپ.
 پەيەمبەر بېرىپ دىنغە سۇلتان ئېتىپ،
 شەرىئەت بېرىپ ئەھلى قۇرئان ئېتىپ،
 ئوقالى، ئوقالى، ئوقالى.

غەنىمەت بىلىپ ئۇەرى گۈلزارىنى،
 تەبەررۈك بىلىپ بار ھەريارىنى،
 قىزدىق تۇرغالى ئىلىم بازارىنى،
 مۇكەررەر قىلىپ دەرس تەكرارىنى،
 ئوقالى، ئوقالى، ئوقالى.

ئىئانەت تىلەپ دىن ئىسلام ئۇچۇن،
 ھىدايەت تىلەپ خاس - ئام ئۇچۇن،
 پۇشايىمان قىلىپ ئۆتكەن ئەيىپام ئۇچۇن،
 نەۋالەر چېكىپ دىنغە ئەئلام ئۇچۇن،
 ئوقالى ئوقالى، ئوقالى.

تاماششا قىلىپ بوستانلار ئارا،
 تېرىپ غۇنچەلەر گۈلىستانلار ئارا،

جەۋاھىر چېچىپ دوستانلار ئارا،
بۈگۈن ئەھمەدا دىلىستانلار ئارا،
ئوقالى، ئوقالى، ئوقالى.

نەزم

مەشىق قىلغىل ئەي بۇرادەر فەزل تاپقايسەن كەسىم،
فەزل تاپقاي ھەركىشى بولسا كىتابەتكە دەلىم.

خەت ئىلىمىنى ئوقۇپ قويغىن خەلايىقلار ئارا،
خەتنى نىسغىل ئىلىم دەپ ئەيتتى رۇسۇلى مۇئەبىر.

ھەركىشى ئۆرگەنسە خەت پۈتۈمەكنى ئول بولغاي ئۇلۇغ،
تاكى تاپقايلىر ئۇشۇل خەت بىرلە كۆپ تەرىپى شەھىر.

ھەركىم خەتكە بولسا ئالىم كۆپ كىتابىلەر ھەل بولۇر،
ھەل بولۇپ مۇشكۈل كىتابىلەر ئالدىدا تولغاي بەسىم.

خەت ئۆزى ياخشى گۈلىستاندۇر خەزانى يوق ئەئىك،
ئول گۈلىستان ئىچىرە باردۇر نەۋىي رەنگارەك سەرىم.

نى بىلۈرلەر ھۇسنى خەتنىك قەدرىنى نادان كىشى،
پۈتتى جا كاتىب ئەنى قىلغاي تولا دىكىرۇ غەدىم.

خەتنى خوپ قىلغايىسەنۇ ھاسىل بولۇرلەر ھۇسنى خۇلق،
ھۇسنى خۇلق قىلغان كىشىگە جەننەت ئىچىرە كۆپ ھەدىم.

مەشغۇل ئولغىل خەتغە كىم تەگىم ساخا نۇسرەت بېرىدۇر،
نۇسرەتى ھەق كەنغە يەتسە ئول بولۇرلەر بىنەزىم.

ئەمدى كەلدۈك ئەي بۇرادەرلەر كىتابەتكە قارا،
ئۇچىۈزۇ قىرىق ئالتە ۋە مىڭدىن كېيىن بەداز ھەجىم.

ئۇشۇ بۇ بەيتىمنى ئىشنىك خاس. ئام يارانلىرىم،
يازدى ئابدۇل مۇزىنەكىم موللا ئەھمەد مۇغنىقىم.

ئەجەلە ئىپتىخارلىرى

نەشىرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرشىت ئىسلام

خۇمى مەئرىفەت مۇھىمىدىن ئەبىدىقادر،
كى دۇرر نەشىئەئى ھەقىلە مەنسۇر ناسىر.

كېلىڭ ھەمدەسىم رەخشى ھىمىدەت سۆزلەيم،
چىقۇپ فەردىدىن ئەرەش ئۇزۇرە دۇرالىم.

كىرەلىم كەلتانى شەدۇتقە سەباتەك،
دەرىلىم گۈل زەۋقۇراھەت كۆرەلىم.

بەھارە ۋەفا يوق غەنىمەتدۇر ئۆلكىم،
چىمەن ئىچىرە بىر بەزمى ئىشەرەت قۇرالىم.

ۋىرەلىم دىلۇ دىنۇ جانۇ خىرەد ھەم،
نەيۇ چەڭگۈ مەئشۇقۇ مەي كەلتۇرەلىم.

چەكۇپ بادە سەرخۇش ئولۇپ نەشىئەدىن،
ئىلە جەۋھەرى مەئرىفەت كۆرسىتەرەلىم.

مەيى مۇسئۇدىن گەھى مەست ئولالىم،
دەمى ئىسئۇدىن گەھى دەم ئۇرالىم.

مۇنىئىلە گەھى ئالەمى دەر گۈزەلىم،
ئەنئىلە گەھى ئودلەر ياندۇرالىم.

سەراسارى گاهى ئەزىمەت قىلالىم،
سۆزەيىپايە گاهى ھەزىمەت سۆزەلىم.

ھەقايىقىدە گاه ئەزەھاتەك ئۇرۇپ دەم،
دەئارىغە گاه ئارىسلاننەك يۈرەلىم.

كەل ئەي دوستۇم فىكىرى راھەت قىلالىم،
جەھان بىر نەفەسئۇر غەنىمەت بىلەلىم.

دۇرۇپ مەستتەك مەيىكەدە قابۇسىدە،
چەكۇپ شەيئىلىلاھ ئەلالە سالالىم.

ئەگەر ئولسە مەنزۇر پىمى مۇغانە،
ۋىرۇپ جانۇدىل بىر يىپىكە ئالالىم.

ئولۇپ فارىغۇبايال ئەندىشەلەردىن،
ئىچۇپ ئول مەيى فەيز ھەقىلە دولالىم.

ئالۇپ جام ۋەھم ئىدەمەيۇپ مۇھتەسەدىن،
دىلىن خەنەجەرى مەۋج دەيىلە دىسالالىم.

قەلەندەر ئولۇپ ساقىنىڭ دەرىگەھىندە،
دۇتۇپ جام كەيغىيەتى جەم بولالىم.

ۋارۇپ ئالەم ئەقىلدىن ئىشق سارى،
ئولۇپ خاكى مەيخانەئى ئەدەم ئولالىم.

قىلۇپ كەسب نۇر ئافتابى تەدەھىدىن،
بۇ سۈرەت شەبىن سۈبھى مەئنى قىلالىم.

غەرەز كىم چىقۇپ ھەستىڭ زۇلەتەتىدىن،
كىدۇپ زەررە خۇرشىد رەۋشەن كېلەلىم.

بىلۇرسەنمى ئول ساقى كىم دەرۋەجەن،
ئاياغىن ئۇيۇپ قابۇسىندا ئۆلەلىم.

ئاڭا خاس ئولمىش سەفى ئەسقىيا،
لەۋايى كەرامەت ئەسايى ئىمامەت.

ھەۋايى ھۇۋىيەت دۇرۇر ئول مۇقەررەپ،
ھۇمايى ھۇمايۇن ۋە شەھبازى ئەشەب.

ئاڭادۇر ۋىلايەت جەھاننىدە ھەردەم،
ئەزەل تائەبەد ھۇكىم سۈرمەك مۇسەللەم.

دۇرۇر تىغى قۇدرەت ئەنىڭ قەبىزدىسىندە،
جاھانى تەسەررۇق ئاڭا زىرخاتەم.

ئەنىڭ ئىسمىدۇر ئىسىم ئەئزەم ئەسەرلۇ،
سۇلەيمان قەنىكىم كۆرەر ئىسىم ئەئزەم.

ئەنىڭ نەفەسىدۇر مەھزى نۇرى مۇقەددەس،
ئەنىڭ جىسمىدۇر ئەينى رۇھى مۇجەسسەم.

تەجەللا سىلە مەھۇ مۇسايى ئىمران،
دۇر ئەنفاسىنە بەندە ئىسايى مەرىيەم.

ئەنىڭ مەئرىفەت بەزمى ئىچرە ۋىدۇرۇرلەر،
قەدەھىلەر لەبا لەب، پەيا پەي، دەمادەم.

ئەيا قۇتب ساھىبقىرانى ۋىلايەت،
شەھىنشاه مالىك رىقابى دۇئالەم.

سېنىڭ دەرگەھىڭ ئۇزرە مەن خاك ئولدۇم،
تولە نەفخى رۇھىڭلە ئۆلەم بەراندەم.

مەن ئەھلى فەساھەتدە فەيزىڭلە ئۇيلە،
كىم ئەھلى كەرامەتدە سەن غەۋس ئەئزەم.

دېلىم تىغىنە جەۋھەرى مەدھىك ئەيلە،
مۇسەخخەر ئەجەمدۇر، مۇقەببەد ئەرەب
ھەم.

ئەگەر ئازىمىڭ يولدە ۋار ئولسە ۋەھمى،
ئىمامى تەرىقىتەدىن ئانى سۈرەلىم.

× ×

ئولۇ قۇتبى ھەق جامى ئېرفانە ساقى،
كىم ئەنىڭلە دۇر نەشئەئى فەيز باقى.

سەلامەت نەدۇر دوستۇم، بىرمەلامەت،
مەلامەت چەككەن مەرد بولمىش سەلامەت.

مەلامەت يولىن ئازىمىنە ئىشقى ئەھلى
ئولساڭ،
كىم ئانى ئازەنلەر چېكەرلەر نەدامەت.

دولەرسەھكى مېھراجى شىشقى ئولە ھاسىل،
ئۇنىڭ ئىپتىدا پايەسىدۇر دىلامەت.

دىگىل ئىشقى مېھراجى ئاسانكى ئاشىق،
كۆرەر كۈندە ئىشقى ئىچرە يۈزىڭ قىيامەت،

دىگىل بىرمەلامەت ئەلامەتكى ئىشققە،
بەلادۇر، جەفادۇر، ئەنادۇر ئەلامەت.

دېسەڭكىم ئولارسەن سەلامەتلە ۋاسىل،
ئىمامىڭ يولىن بىل تەرىقى سەلامەت.

قۇمۇ ئاشىقىڭ رەھبەرى ئەبدىقادىر،
خۇداۋەندە مەئشۇق ساھىب كەرامەت.

قۇدۇ ئەۋلىيا سەرۋەرى غەۋس ئەئزەم،
جەلمۇلمەقام ۋە جەلمىيۇلمەقامەت.

ئولۇ قۇتبى ئەرش ئاستانىكىم ئەيلەر،
جەنابىندە رۇھۇلقۇددۇس ئىستىقامەت.

× ×

خەلق ئېتىدۇق دە قادىرى قەييۇم،
قېلىدى بىر نەرسەنى ھەركەمە مەقسۇم.

يەر بىساتىنە مەردۇم ئەزھارىن،
ئاسمان بەزمىيە چىراغى ئەنجۇم.

مەلەكى تۇردىن مۇتە ئەتمىش،
جىمىنى سەركەشكى دەرائىيايۇ سەدۇم.

قىلمىش ئىنساننى خاس مەزھەرى زات،
ئەيلەيۇپ خاكىدىن جەھۇل ۋە زەلۇم.

سۇگرە بۇ نەۋىدىن كارامەت ئىلە،
غەۋسى ئېتىدى مۇكەررەھۇ مەخدۇم.

ئول ۋىلايەت نەھادىنە ئۇنسۇر،
ئول كەرامەت ۋۇجۇدىيە ئەقتۇم.

زىكىرىلە بەيتى ئاسمان مەئمۇر،
ئىسمىلە خۇمى مەئرىفەت مەختۇم.

كەلىمىدىن ئول ۋۇجۇد مەھقايمىد،
ئەقد ئىجاد ئەيلىمىش مەنزۇم.

ئەڭا ئەقتاب ۋە ئەۋلىيا دېرلەر،
كىم بىزە سەن ۋەلى ۋەسەن مەخدۇم.

ھەيدەرە لەختى دىل بەتۈلە بەخىر،
ئەھمەدە جان، خۇدايە ئەيىنى ئولۇم.

قۇتىيى ئەررۇ سەما مۇھىدىدىن،
مەزھەرى قادىرى قەييۇم.

ئول ئەھەر، ئەۋلىيا ئاڭا ئەسكەر،
ئول ئىمام، ئەسقىيا ئاڭا مەئمۇم.

بەڭا دەھر ئارا دېرلەر ئەھلى مەئانى،
سېنىڭ رۇھى قۇددۇسىڭلە ھەسسانى سانى.

× ×

ئەيا مىسلى ئادەم مىسالى مۇھەممەد،
مۇھىتى مەھامىد يەمى سەرسەر مەد.

قەدىم ئىلە ھادىس ئاراسىدە زاتىڭ،
مۇھەممەد دە ئوبىلەكى مىمى مۇشەددەد.

ئەساتەكدۇر ئول ئەۋدەھايى خەۋارىق،
كىمۇسا ئەساسىن يۇتۇپ سېھر ئېدىپ رەد.

ۋۇجۇدىڭلە تا رەۋز مەھشەر،
سېنىڭ جەددىڭ ئەيىامى ئولدى ۋۇجەددەد.

قەپۇڭدە قاراتاش كىبرىت ئەھمەر،
ئاياغىڭ ئۇيۇپ خاك لەۋھى زەبەرچەد.

ئىلاھىڭدا تەئسىر ئەكسىرى ئەئزەم،
كىم سىياپ نەفەس ئولە رۇھى مۇتەققەد.

غۇبارى رەھىڭ ھۇرۇرىزۋانە ۋىرمىش،
ئەبىرى دۇئەنەبەر گۇلابى مۇسەئەد.

سېنىڭ دۇنكىرىڭنىڭ دۇرۇر خاس ەۋلىكى،
جەھىمى مۇسەئەر ئەزابى مۇتەببەد.

سېنىڭ مۇخلىسىڭ رۇھىغە ۋەققى مۇتەلق،
بېھىشتى دۇھەيىيا نەئىمى مۇخەللەد.

تەجەللى بەنەم مەردى مەيدانى مەئنى،
زەبانىم سەنايىڭلە تىغى مۇھەننەد.

قەيۇمدە دۇتۇپ راھۇ رەسمى گەدايى،
فۇزۇلى - فۇزۇلى، نەۋائى - نەۋائى.

كەل تەجەللى كى دامەنن دۈتەلەم،
ئۇلەم پاك ۋە ئۇلەم مەرھۇم.

باز ئەشەبەدۇر ئولكى زىلاندىن،
يۈمن ئالۇپ شەيرەت ھۇما ئۇلەبوم.

دۇخلىسنە جەزا نەئىم ۋە رەھىق،
دۇنكىرىندە سەزا جەھىم ۋە زەقۇم.

غەۋسلىك خەتتى ئۇزرە خەتتى خۇسۇس،
خىلىتى رۇشىدىيە تەرازى ئۇدۇم.

ئول شەرابى تەھۇر ئىلك مەسرۇر،
بۇ ئەزاب ۋە سەبۇر ئىلك مەغمۇم.

نەزەرىندىن نۇجۇم كۆرمەسە فەيز،
نۇرى يۈمنى ئىسە بولغاي زۇلمەتى شۇم.

ئەي كەرەم كانى ۋە سەخا دېڭىزى،
ئەي سىپەھرى ئۇلا ھۇستى ئۇلۇم.

تەلئەتى جىلۋەسىندە ئەھلى شۇھۇد،
ئۆيلەدۈركىم قۇياش چىقىندە نۇجۇم.

تا دەمى رۇھى قۇددۇس ئىلك ئىشقىك،
ھۇجرە ئى قىلمە يىتۇردى قۇدۇم.

ئول ئىچىندە مەئارىفى ئەستارىن،
كۆزگۈتەك مەھۋە ھەيرەتى ئەھلى فەھۇم.

نەزم دۇلكىنە ئەقىل ئولدى بەگدا،
شاھى ساھىبىقىران دىيۇپ مەھكۇم.

زاتىدۇر بەرزەخى ھۇدۇس ۋە قەدەم،
سۇفائى جامىئى شۇھۇد ۋە ئۇلۇم.

ھىند تىخىلە ئەيلەدەم تەسىخىر،
ئەرەب ۋە فارس ۋە تەتار ئىلك رۇم.

تۇرى ھەق ۋە كىتاب مەستۇر ئول،
رۇئىدەت ۋە مەئرىفەتلى ئەب مەئلۇم.

غەيرەگى ھەرگىز ئۆكەمىم بەنكىم،
بىلمەم ئىخلاس مەپرىك ئۆزگە رەسۇم.

لەۋھى مەدەقۇز سۈيىلەسۇنكى نەدۇر،
ئول ئەنك قەلبى ئەيلەسەك مەفھۇم.

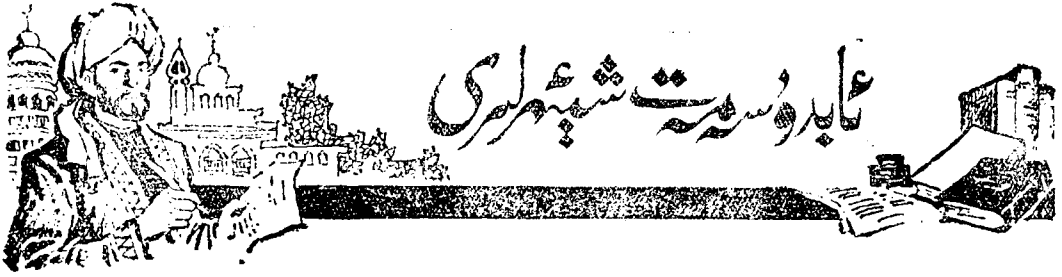
مەن ۋە سەلۋايى مەدىيەنكى قوبۇپ،
قىلمىمەن ھەۋەس بۇ سىل ئىلك قۇم.

نەفەسى ئول كەئبەئى سەفار كىم ئەيدەر،
سەئى ئەيدۇپ نۇر چۆرەسىندە ھۇجۇم.

بەن كەمىنە گەدايى دەركەھىگەم،
بەنى لۇتفۇگۇدىن ئەيلەمە مەھرۇم.

ئەۋلىيا ئۆيلە ئەنك ئالدا كىم،
ھەق ۋۇجۇدىلە بۇ جەھان مەئدۇم.

سۈننەتتىن داشلايۇپ بەشەر ئاسى،
زەلەلتىن يول دۇتۇپ مەلەك مەئسۇم.

ئاپتونۇم شېئىرلىرى

نەشىرگە تەييارلىغۇچى: نىجات مۇخاممەت

نەشىرگە تەييارلىغۇچىدىن:

يېقىندا 18 - ئەسىردە ئۆتكەن ئالىم، تارىخچى، شائىر، مۇھەممەد سادىق قەشقەردىن باشلاپ داخلىق ئەسىرى «تەزكىرە ئى ئەزىزان» نەشىرگە تەييارلاندى. ئەسەرنى نەشىرگە تەييارلاش جەريانىدا مەزكۇر قوليازمىنى كۆچۈرگەن كاتىب ئابدۇسەمەد ئىبنى ئىسلامنىڭ كىتاب ئاخىرىغا ئىلاۋە قىلغان شېئىرلىرى بىزنىڭ دىققىتىمىزنى قوزغىدى. بۇ شېئىرلارنىڭ بىرىدە كىتابنىڭ كۆچۈرۈلگەن ۋاقتى توغرىلۇق تۆۋەندىكىچە مەسىلىلەر ئۇچرايدۇ:

كى تارىخ مىڭ ئىككى يۈز بىست شەش دە...
فەقىرنىڭ ياشى بۇ يىل چىل شەش دە.

يۇقىرىقى مىسىرالدا كىتابنىڭ مىجرىيە 1246 - (مىلادى 1831 - 1830 -) يىلى كۆچۈرۈلگەنلىكىنى، كاتىبىنىڭ يېشىنىڭ 46 دە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. كاتىب ئابدۇسەمەدنىڭ كىتاب ئاخىرىغا ئىلاۋە قىلغان شېئىرلىرى بىر خەزەل، بىر مەسنەۋى ۋە بىر قىتئە بولۇپ، جەمئىي ئەللىك ئىككى مىسىردىن ئىبارەت. بۇ شېئىرلار ئۆزىنىڭ بەدەئىيلىكى، تىل سەنئىتى جەھەتتىن خېلى يۇقىرى تۇرىدۇ. شېئىرلارنىڭ ھەر خىل شەكىللەردە يېزىلغانلىقىغا قارىغاندا، شائىر ۋە خەتتات ئابدۇسەمەدنىڭ باشقا شېئىرىي توپلاملىرىمۇ بولۇشى مۇمكىن. شۇڭا بۇ شېئىرلارنى ئېلان قىلىشنىڭ كۆڭۈلۈپ قالغان مەدەنىي مىراسلىرىمىزنى قېزىشتا بەلگىلىك ياردىمى بولار دېگەن ئۈمىد تە كىتابخانلارنىڭ ھۇزۇرىغا ھاۋالە قىلىمىز.

قىلىپ تەۋفىقنى تەڭرى كەرامەت،
قەلەم ئالدىم قولۇمغا بۇ شەرافەت.

خاجەملەر قىسسەسىن قىلدىم ئەئلام،
ئاتىم ئابدۇسەمەد دۇر ئىبنى ئىسلام.

بەسى ئېرىدىم زەئىق ناتەۋان ھال،
قىرىق ئالتەدە ئېرىمىشىكىم سىنۇ سال.

يازىپ بۇ نۇسخەنى شىرىن ماقالات،
بەيان ئەتدىم سىيادەت ئەي نىكۇزات.

كى بولغاي دەپ ئۇلار ئەرۋاھى خۇشنىد،
ئۇلارنى قىلسە مۇشغە بىزگە مەئىد.

ئوقۇغاندا يارانلار قىلسەلەر ياد،
شەھىدلەر رۇھى پاكى بولغۇسى شاد.

ئاڭا ھەم لۇتقى قىلغاي تەڭرى بىسىار،
قىيامەتدە ئەزىزلار ھەم خەرىدار.

كىشىكىم ئەۋلىياغە قىلسە ئىخلاىس،
تەمامى ئەۋلىياغە بولغۇسى خاس.

كىشىكىم ياد قىلىشە ئەۋلىيائى،
بىتەھقىق ياد قىلمىشلار خۇدانى.

كىشىكىم ئەۋلىياغە قىلسە ئىنكار،
قىيامەتدە بولۇر ئول داخلى نار.

دۇئايۇ خەيرىغە كىم بولسە مۇشتاق،
قىيامەتدەكى قولدار خاجە ئىسھاق.

كىشىكىم ئىتتىقاد قىلسە ئۇلارغە،
شەغمە ئولغاي قىيامەتدە بۇلارغە.

كىشىكىم دۇشمەن ئولسە جانى بىرلە،
كى بارماس ئول تەقى ئىمانى بىرلە.

كىشىكىم قىلسە شەك ئول خانە دانغە،
قالۇر بىشەك ئەزابى جاۋىدانغە.

مېنىك ھەددىم ئېمەسدۇر تەئىرىق ئەتمەك.
پىرىمدىن رۇخسەت ئولماي ئۆيگە كەتمەك.

كى تارىخ مىڭ ئىككى يۈز بىست شەشە،
فەقىرنىڭ ياشى بۇ يىل چىل شەشە.

يىلىمنى سوراسە سالىم بەقەردۇر،
كىتابنى پىتمە كىم قوشنى سەقەردۇر.

ئەشۇر ئايمىدا باشلاپ بۇ كىتابنى،
تەمام قىلىدىم پۈتۈبان بۇ كىتابنى.

X X

ئىلاھا رەھىم قىل ئىسيانلارمىغە ئىلتىجا قىلىدىم،
سېنىڭ لۇتى ئەمىنىڭگە ساغىنىپ بىزەۋا كەلدىم.

يۈرۈپمەن دەربەدەر ھەيران، كېزىپ چۆللەرنى سەرگەردان،
بىر ئانىڭ سەتتارۇلۇشۇپۇب ئۇلۇغ دەرگاھ دەپ كەلدىم.

X X

يارەب ئۆزۈڭ سەن رەھىم ئېتىپ قىلغىل گۇناھىمنى كەرەم،
دايمىم ئىشىم ئىسياندۇر قىلغىل گۇناھىمنى كەرەم.

شامۇ كېچەلەر يىغلايان، تەۋبە تەزەررۇد ئەيلەيان،
سەن پادىشاھى زۇلجەلال قىلغىل گۇناھىمنى كەرەم.

جانىم بىلە ئەللاھ دېدىم، ئىسمى سىفاتىڭ ياد ئېتىپ،
ھەيىۇ قەدىمۇ بىسىال قىلغىل گۇناھىمنى كەرەم.

بۇفانى ئالەمدە سېنىڭ ھەندىن يامان يوقدۇر قۇلۇڭ،
ئەللاھ زاتىڭدۇر سېنىڭ قىلغىل گۇناھىمنى كەرەم.

ئىسيانلارم ھەددىن قۇزۇن قۇلۇق بەجا كەلتۈرمەدىم،
سەتتار سىفاتىڭدۇر سېنىڭ قىلغىل گۇناھىمنى كەرەم.

قىل تەۋبە ئەي ئابدۇسسەمەد ھەر بارە ئىستىغفار ئوقۇپ،
شايدەكى قىلغاي رەھىم ئېتىپ ئول پادىشاھى با كەرەم.

ئا. نىزارى، ن. زىيائى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئىسرائىل يۈسۈپ

(داۋامى)

ئۈچىنچى دەۋرۈش ئول سەلتەنەت پىدناھ پادىشاھ ئازادە بەختنىڭ قىلغان بۇ تۇرغە ھېكاياتىنى ئىشتىپ، پىچۇتاب ئەيلەپ، باشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىنى ئەيتماقدا بۇابۇل يەكەننىڭ تەرەننۇم تۈزۈپ، پادىشاھ ئالىي جەنابنىڭ ھۇزۇرلاردا شىردىن كەلاملار بىرگە تەكەللۇم تۈزگەننى بەيان ئەيلەمەك

رىۋايەت قىلۇر راۋىئى ئۆكتەبىز،
 قەلەم نەۋكىنى ئەيلەيان ھۇشكىبىز.
 قىلىپ چۈن سەھابىمىنى ئەنبەر فىشان،
 نە ئەنبەر فىشان قىلدى گەۋھەر فىشان.
 ئۈچىنچى دەۋرۈپ سۈردى ئانداغ كەلام،
 قۇلاق سالىدى چۈن شاھ ئالىي مەقام.
 كىرىپ سۆزگە ئانداغ تەكەللۇم بىلە،
 نەۋا چەكتى شىردىن تەرەننۇم بىلە.
 فەقىر بەندەگىمىز فارس شاھى ئېدى،
 كى ئول ھۆلىكىنىڭ دىستىگىھى ئېدى.
 ئەدالەت بىلە سۈرگەن ئېردى ھەشەم،
 داغى شانۇ شەۋكەتدە ئانداغكى جەم.
 رەئىپاغە شەققەتلىك ئىلكىم ئاچىپ،
 كى ئېھسا بىلە ئەدىل دۇررىم ساچىپ،
 سەخا ئەيلەمەككە بولۇپ خاھىشىم،

بىرەۋگە ئەتا ئەيلەمەك ۋەرزىشىم.
 زىھى ئولتۇرۇپ كامرانلىق بىلە،
 ھۆكۈمەت سەرىردە خانلىق بىلە.
 فە ئالىم بۇ يەكەننىڭ ئۆتۈپ نەچچە سان،
 ھەۋا تەختىدە ئولتۇرۇپ شادمان.
 مەجالىس تۈزۈپ ئەھلى ئەشەرەپلەر،
 قىلىپدۇر خىسالىمىنى ئەۋسافلەر.
 بىرەۋ قىلدى ئۆتكەن ھېكاياتىدىن،
 ئەجاپىب - غەراپىب رىۋاياتىدىن.
 ئە نۇشۇرئۇن ئەدىلىدىن قىلدى سۆز،
 كى ھاتەم سەخا بەزلىدىن قىلدى سۆز.
 ئىككىنىڭ خىسالىمىنى تەۋسىق ئېتىپ،
 كى ئەدىل سەخاسىنى تەدۋىق ئېتىپ.
 قىيامەتتەچە بۇ ئىككىدىن نىشان،
 قالۇر دەھرىدە ئەل ئارا جاۋىدان.

چۇ ھاتەمنى تاپماي تەرەددۇد قىلىپ،
 قاچىپىدۇر بۇ ئۆزنى تەجەرزۇ قىلىپ.
 چۇ نەۋفەل قىلىپ يارلىغ خەلق ئارا:
 «كى ھاتەمنى ئىستەپ تاپمىڭلار يانا.
 ئەگەر تاپسەكىم لۇتقى ئىلە سەردىراز،
 قىلۇرمەن ئانى مال ئىلە بىنىياز.»
 تەجەسسۇس بىلە ئىستەدى ھەركىشى،
 ھەمە خەلقنىڭ ئىستەمەك ۋەرزىشى.
 چۇ سۆز ئاڭلاڭىز ھاتەمى زاردىن.
 قاچىپ ئول زەمان ئەھلى جەبباردىن.
 چۇ بىر غارنى قىلغان ئېردى بەناھ.
 قىلىپ كەچتە چە ئول كۈنى تەككەگاھ.
 كىرىپ ئاندا بىر پىر ھەردى كەلان،
 ئەجۇزە بىلە ئىككى بەچە ھەمان.
 بۇ غارى ئۇلارنىڭ ھەقامى ئېدى،
 بۇ بىچارە بەيتۇايەرامى ئېدى.
 تاپىپ ھەر كۈنى ئاندا روزا نەسىن،
 نىشمەن قىلىپ كۈنچى ۋەيرانەسىن.
 تەناۋۇل قىلىپ ئاندا بۇ ئاچلار،
 تويۇپ ئاندا تاپغانغە مۇھتاجلار.
 جەھاندىن بۇ يەڭلىغ ئۆتۈپ روزگار،
 نەچە سال ئېدى، ئۆي بولۇپ ئۇشۇ غار.
 كىرىپ ئاندا ئوت ياقىتى ئول پىرەزال،
 كى غارنىڭ تۆردىن كۆرۈندى جەمال.
 نە كۆردىكى بىر ئادەمى ئولتۇرۇپ،
 كى بۇڭلۇغ كىشىدەك تۆبەن تەلمۈرۈپ.
 بۇ ئەسنادا سوردىكى پىردىن ئەجۇز:
 «كېچىكتەڭ بابا، شەھەر ئىچرە نە سۆز؟»
 بابا ئايدى: «سۆز ئاڭلاغىل ئەي بۇيى،»
 كى زالىم يوق ئېركەن بۇ نەۋفەل كەبى.
 بەنى تەبىنى غارەت قىلىپ لەشكەرى.
 تۇشۇپ ئىلىكىگە بارچە سىمىمۇ زەرى.
 چۇ ھاتەم ۋىساقىنى قىلدى تەلان،
 رەمە چارپايىنى ئەيىلەپ بۇلان.
 چىنان ئاقتارىپ تاپماي ھاتەمنى ئول،
 قىلىپ يارلىغ باستى خاتەمنى ئول:

ۋەزىر ئاچتى ئاغزىدىن ھېكاياتغە،
 كى ھاتەمدىن ئۆتكەن رىۋاياتغە.
 بەنى تەبىدە بار ئېردى بىر شىرمەرد،
 سەخا بابىدا بارچەدىن ئېردى فەرد.
 بۇ دەۋران ئارا ئىسمى ھاتەم ئېدى،
 سەخاۋەت ئىشىدا مۇسەللەم ئېدى.
 زەماندا قىلدى سەخاۋەت ئىشىن،
 كى شاھۇ گەداغە زىياۋەت ئىشىن.
 كېلىپ ھەر تەرەقدىن ئاڭا سايىلى،
 تاپىپ نەقد ئېپساندىن ھامىلى.
 باشنى قويار ئېردى ئېپسانغە.
 تويار ئېردى ئاچ، ئاش ئىلە نانغە.
 سەخاۋەت بىلە تاپتى نەشۋۇنەما،
 سىنتايىش قىلىپ ئانى شاھۇ گەدا.
 سەخادا ئەجەب ھەردى يەكتا ئېدى،
 ۋەفا بابىدا بەلكى ئەئلا ئېدى.
 بۇ قىلغانى ھېچكىم قىلا ئالماغاي.
 قىلالىسە ئانىگەك چىدا ئالماغاي.
 قەزارا ئەدۋۇ بولدى نەۋفەل ئاڭا،
 تۇرۇپ رەشكىدىن قىلدى جەڭجەل ئاڭا.
 بەنى ئامىر ئىچرە بۇ سەردار ئېدى،
 كى سەرۋەرلىقغە بارى يار ئېدى.
 يىغىپ لەشكەردىن كەلدى ھاتەمگە ئول،
 بەنى تەيگە شىددەت بىلە قويدى قول.
 چۇ ھاتەمگە ئاڭلاندى بۇ ماجەرا.
 جەھان بولدى غەددىن كۆزىگە قارا.
 ئۆزى كۆڭلىگە ئەپىيەدى دەسلەھەت:
 «ساڭا مۇندا تۇرماق ئەمەس ئەدىنىيەت.
 ئانىڭ بىرلە قىلسام مۇھارەب ئەگەر،
 قەبىلە ئارا بولغۇسى دەردى سەر.
 چۇ خۇنرىزلىق بولغۇسى ئىل ئارا،
 رەۋا بولماغاي ئەيىلەمەك ماجەرا.»
 دېبان چىقتى پىنھان ئۇلۇس خەيلىدىن،
 فەرار ئەيىلەدى بۇ بەلا سەيلىدىن.
 كى نەۋفەل كېلىپ ئەپىيەدى دىستىكىر،
 ھەمە مالۇ ئەھلىنى قىلدى ئەسىر.

چۇ دۇشمەن تولادۇر جەھاندا ساڭا،
 نەچە خەسەم كەلدى، يولۇقتى ماڭا.
 تەجەسسۇس بىلە ئىستەبان ئاقتارپ،
 قىلىپ سەر ھېساب ئاندا - مۇندا بارپ.
 فەنا غارىدا ئۆزنى ئەيلەڭ نېھان،
 كى ئۇشېۇ مەكان سىزگە دارۇلئەمان.
 چۇ ھاتەم دېدى: «ئاڭلادىم رازنى،
 مېنى ئىستەگەن بارچە غەممازنى.
 ئانىڭ ۋەئدەسى لۇتق - ئېھسان ئېمىش،
 مېنى تۇتقان ئەلگە فەراۋان ئېمىش.
 كى سەن ئاندا ئىلتىپ سەرەقراز بول،
 خەلايىق ئىچىدە بائېئىراز بول.
 سەۋاب ئولسۇن ئاخىر بۇ ئىشلار ماڭا،
 بۇ مېھنەت ئارا نەفە بولسۇن ساڭا.
 مەئازەللاھ، بۇتۇرغە گۇفتاردۇر،
 بۇ ئىشىغە نە ھەددىم مېنىڭ باردۇر.
 مېنى ئەيلەمەڭ كۆپ خىجالەت بەسى،
 كى قىلماڭ بۇ ئىشىدا جەھالەت بەسى.
 مۇرۇۋۋەتدىن ئېرمەس ساڭا بۇ قىلىق،
 كېرەكدۇر ساڭا ئەيلەسەم ياخشىلىق.»
 چۇ ھاتەم ئاڭا سەئىي قىلدى تولا،
 بابا ھەم ئاڭا رەئىي قىلدى تولا.
 تەۋەللانى كۆپ قىلدى ھاتەم داغى:
 «قەبۇل ئەيلە سۆز، بۇ سەخاننىڭ چاغى.
 بولۇر مەنكى ئاخىر داغى ئاشكار،
 سېنى ساقلادىڭ دەپ تۇتار نابىكار.»
 چۇ ھاتەمنى باغلاپ بابا لائىلاج،
 كى نەۋفەل قاشىغە بولۇبان خىراج.
 ئالىپ كەلدى نەۋفەل جەنابىغە ئول،
 چىقىپ غاردىن قىلدىلەر ئەزىمى يول.
 تالاشتى بابادىن نەچە ئادەمى،
 نەۋفەلگە بۇ ئىشى بولۇپ مۇھىمى.
 چىراكم قىلىپ ۋەئدە ئېھسانىغە،
 تەرەددۇد قىلىپ راستۇ يالغانىغە.
 بابادىن ھەقىقەتنى قىلدى سوئال:
 «كى تەقىرر ئەيلە، نېدۇر ئۇشېۇ ھال؟»

«كىشى تاپسە ھاتەمنى مىڭ زەر بېرەي،
 داغى شاد ئولۇپ، دۇررۇ گەۋھەر بېرەي!»
 ھەمە خەلق ئىستەپ تاپا ئالمادى،
 كى يەتكەن يېرىگە يەتە ئالمادى.
 تەجەسسۇس قىلىپ ئىستەبان ھەركىشى،
 تاپالماي ئانى قاتتى ئەلنىڭ باشى.
 بۇ سۆزنى دېدى ئول قەرى ئاقسەقال،
 ئىستىتىيۇ بەس بولدى ئول پىرەزال.
 بۇلار تۇشتى ھاتەم ئۇچۇن قايغۇغە،
 بۇ قايغۇ بىلەن كەتتى كۆز ئۇيقۇغە.
 چۇ بىچارە ھاتەم ئىشىتتى كەلام،
 كۆزىگە ئانىڭ ئۇيقۇ بولدى ھەرام.
 تاڭ ئاتقۇنچە بىدار ئېدى غار ئارا،
 تۈمەن غەم بىلە مەسكەنى تار ئارا.
 كېتىپ زۇلمەت ئاندا بولۇپ نۇر پاش،
 فەلەككە چېكىپ ياشىن ئۆلدەم قۇياش.
 چۇ ھاتەم كېلىپ پىرنىڭ ئالىغە،
 ئەجەب زار ئېلە سۆيىدى سەقالىغە.
 دېدىكىم: «بىلىڭلار ئەيا ناتەۋان،
 ئۆزۈمنى ساڭا ئەدى ئەيلەي ئەيان.
 جەھان ئىچىرە مەشھۇر ئالىم مەنەم،
 سەخا پىشەئى مەرد ھاتەم مەنەم.
 قاچىپ زۇلم ئېلىدىن كېلىپ مەن نېھان،
 كى سىزىلەرگە ئۆزنى قىلىپ مەن ئەيان.
 يۈرۈڭلاركى ئەمدى مۇرۇۋۋەت قىلاي،
 بۇ جاندىن كېچىبان فۇتۇۋۋەت قىلاي.
 چۇ باغلاڭ قولۇمنى تەنابى بىلە،
 مېنى ئىلتىڭ ئولچە ھېسابى بىلە.
 چۇ نەۋفەلگە ئىلتىڭ ئانى شاد،
 تاپىڭ بۇ جەھان ئىچىرە سىز ھەم مۇراد.»
 يىقىلدى ئاياغىغە ئول پىرى زال،
 كى ھاتەم ئۇچۇن ئانچە بولدى مەلال.
 دېدى: «ئەي جەۋانمەرد بولغۇم فەدا،
 نەسىب ئەتمەسۇن ئانداغ ئىشى خۇدا.
 نە ھەددىم بولۇر باغلاملىق سېنى،
 خىجىل قىلماغىل ھەم ئۆزۈڭنى مېنى.»

نە قىلساڭ تۇرۇپمەن قىلۇرسەن ئۆزۈڭ،
 تۇشۇپمەن قولۇڭغە بىلۇرسەن ئۆزۈڭ.»
 باشىن سالدى نەۋفەل خىجالەت بولۇپ،
 ئۇياتىدىن ئەجايىب مەلالەت بولۇپ.
 دېدى كۆڭلىدە: «مەن خەتا ئەيلەدەم،
 كى بۇزۇلمىنى فارەۋا ئەيلەدەم.
 كىشى جانىدىن كەچسە دەرۋىش ئۇچۇن،
 فىدا ئەيلەسە ئۆزىنى دىللىرىش ئۇچۇن.
 خۇدانىڭ رىزاسىنى ئىستەيدۇر ئول،
 مۇڭا زۇلم قىلماق ئەمەستۇر قەبۇل.
 بۇدۇر ئەھلى ئىنسانى، ئەھلى ۋەفا،
 خەتا ئەيلەمەكلىك مۇڭا دۇر جەفا.»
 چۇ نەۋفەل قوپۇپ ئورنىدىن ئولزەمان،
 چۇچۇك تىل بىلە ئۇرر قىلدى ئەيان.
 ئاياغىغە قويدى ئۇياتلىغ باشىن،
 كى جارى قىلىپ ئالدىدا كۆز ياشىن.
 تولا ئۇزۇر بىرلە تەۋەللا قىلىپ،
 تەۋازۇد بىلە كۆپ مۇۋاسا قىلىپ.
 چىقاردى ئانى ئولزەمان تەختكە،
 كى ئىجلاس بەردى نىكۇ بەختكە.
 ئۇزى پايگەھدە تۇرۇپ بەندەۋار،
 ئانىڭ خىزمەتىن ئەيلەدى ئىختىيار.
 سەخادىن بولۇپ دوست، دۇشمەن ئاڭا،
 بولۇپ تەخت ئەتا ھەم نىشمەن ئاڭا.
 چۇ ناقىلدىن ئاڭلاپ بولۇپ بىقەرار،
 سەخا قىلغالى ئەيلەدەم ئىختىيار.
 ئايا ساقىيا، جام ئىنتام قىل،
 كى يارىم بىلە ۋەسل ئىنتام قىل.
 چۇ ئۇل يار ئۇچۇن جاننى ئەيلەي كەرەم،
 سەخا بەھرىدە ئۆزىنى ئەيلەپ ئەدەم.
 فارس شاھى ھاتەم سىفاتىن ۋەزىردىن ئاڭلاپ،
 سەخاۋەت مەيدانىغە قەدەم
 قويۇپ، قىردىق ئىشكىلىك ئىسمازەت بىناۋ قىلىپ،
 سەخا ئىشكىمىن ئاچقاندا، بىر دەرۋىش
 ئىختىيار ئۇچۇن قىردىق ئىشكىدىن كىرىپ پادىشاھ ئېيتىراز قىلغاندا، رايىتە بەسرىدىن نى-
 شان يېتىپ، شاھى فارسغە كۆرمەكنىڭ شەۋقى تۇشۇپ بەسرىگە ئەزىم قىلغانى
 چۇ سۆز ناقىلى قىلدى جارى قەلەم،
 ھىكايات تەرھىدغە سۇردى رەقەم.
 كى ھاتەم سۆزىدىن ماڭا يەتتى ھال،
 سەخا قىلغالى كۆرگۈزۈپ ئىشتىغال.

بابا ئايدى: «ئەي شاھ، ئېرۇرمەن غەرب،
 چۈمەن سۆزلەسەم خەلق كۆرگەي ئەجىب.
 ئۆزىدىن سوراپ سۆزنى تەھقىق ئېتىڭ،
 يەنە راستۇ يالغاننى تەفرىق ئېتىڭ.»
 چۇ نەۋفەل كۆرۈپ ھاتەمى زارىنى،
 كى ھازىر قىلىپدۇر گىرىفتارىنى.
 دېدى: «سۆز نېدۇر راستىنى قىل بەيان،
 كى ئەسرار بولسۇن قەقىرغە ئەيان.
 دېدى ئاندا ھاتەم: «چۇ ئاڭاھ بول،
 خىرەد پىرىغە بەلكى گۇمراھ بول.
 كېلىپ سەن ماڭا زۇلم ئوتىن ساچىپ،
 خەلايىق ئەمانىغە سەندىن قاچىپ.
 بارىپ ئېرىدەم ئول كۇھ ئارا غارغە،
 مۇلاقات ئولۇپ بۇ قەقىر يارغە.
 ئەيالى بىلە ئەيلەدى گۇقتىڭۇ،
 كى ئېھسانىڭىزنى قىلىپ ئارزۇ.
 «كىشى تۇتسە ھاتەمنى ئېھسان تاپار،
 داغى نازۇ نېمەت فەراۋان تاپار.»
 مېنى تۇتغان ئەلگە قىلىپسىز ۋەئىد،
 ھەمولى ۋەئىدەدىن بارچە ئەيلەپ ئۇمىد.
 بابا ھەم مۇنى ئارزۇ ئەيلەدى،
 خىجالەتدە جىسىمىنى سۇد ئەيلەدى.
 تاڭ ئاتغاندا كەلدىم بابا ئالغە،
 داغى رەھىم ئېتىپ ناتەۋان ھالىغە.
 دىدىم: «ئەي بابا، مەردى ھاتەم ئۆزۈم،
 سەخا ئىلكىگە بەلكى خاتەم ئۆزۈم.
 مېنى ئېلىتىبان ئەيلە نەۋفەلنى شاد،
 كۆرۈپ لۇتىق — ئېھساننى تاپقىل مۇراد.
 باباغە ئۆزۈمنى فىدا ئەيلەدەم،
 كېچىپ جاندىن ئۆلدەم سەخا ئەيلەدەم.
 فارس شاھى ھاتەم سىفاتىن ۋەزىردىن ئاڭلاپ،
 سەخاۋەت مەيدانىغە قەدەم
 قويۇپ، قىردىق ئىشكىلىك ئىسمازەت بىناۋ قىلىپ،
 سەخا ئىشكىمىن ئاچقاندا، بىر دەرۋىش
 ئىختىيار ئۇچۇن قىردىق ئىشكىدىن كىرىپ پادىشاھ ئېيتىراز قىلغاندا، رايىتە بەسرىدىن نى-
 شان يېتىپ، شاھى فارسغە كۆرمەكنىڭ شەۋقى تۇشۇپ بەسرىگە ئەزىم قىلغانى
 چۇ سۆز ناقىلى قىلدى جارى قەلەم،
 ھىكايات تەرھىدغە سۇردى رەقەم.
 كى ھاتەم سۆزىدىن ماڭا يەتتى ھال،
 سەخا قىلغالى كۆرگۈزۈپ ئىشتىغال.

دېمىغاندىن ئۆرلەپ غەزەبىدىن ئالاۋ،
 تۇرۇپ ئول قەلەندەرگە ئەيلەپ غۇلۇۋ * .
 دېدىم: دئەي قەلەندەر ئەجەب تۇرپادىڭ،
 تەمەد ئەيلەمەكنىڭ ئىشىن قويمادىڭ.
 كى ئازارەگە بىر دەرەم بەسدۇرۇر،
 جەھان نەقدى كۆزىگە بىر خەسدۇرۇر.
 بىرەۋ ئىككى - ئۈچكە قەنائەت قىلىپ،
 مەكانىڭدا ھەقىقە ئىبادەت قىلىپ.
 تەمام ئۆلسە كەلسەڭ يەنە خوب ئېدى،
 قەلەندەر تەرىقىدە مەرغۇب ئېدى.
 قەلەندەر ئاتىڭدا قەنائەت قانى؟
 ئانىڭ ئارقەسىدىن لەتافت قانى؟
 بۇ دۇنيا ئىشىدىن نەدامەت قانى؟
 كى ئىسلام ئىچىدە دىيانەت قانى؟
 رىيازەتنى تاشلاپ دەرەم ئىستەدىڭ،
 كى باشىڭغە دۇنيادا غەم ئىستەدىڭ. *
 دېدى ئىل قەلەندەر تەمەسخۇر قىلىپ،
 دەرەملەرنى تاشلاپ تەنەففۇر قىلىپ.
 غەزەبىدىن باقىپ چەشم ئالۇد ئاڭا،
 نېدىن ئىمتىھان ئېردى مەقۇ: ئاڭا.
 دېدى ئۆلزمەن شەھىغە دېيەپ خىتاب:
 «كى مەننەت قىلىپ سەن ساڭا يسوق سەۋاب.
 ئېشىتمەيمۇ ئېردىڭ بۇ ئاياتىنى،
 «يا ئەييۇھەللەزىنە ئامەنۇ لاتۇبتىلۇ
 - سەدە قاتكۇم بىلمەنسى ۋە لەزا.» *
 كى زەمىنىدا بولغان كەراماتىنى.
 كەرەمنىڭ شەمى ساڭا يەتمەگەن،
 ھەۋەس بىرلە بۇ ئىشىنى سەن ئەيلەگەن.
 سەخاۋەتلىكىڭنى قىلىپ ئىختىيار،
 قىلىپ سەن سەخا قىلغالى ئىختىيار.
 بۇ تەقىلدى ئېرۇر، ئۆرگەنىپ قىل سەخا
 كى بەسىدە بار رايىمە خۇشلىقتا.
 ئېرۇر ماھدەك تۇرۇفە جانانە قىز،

ۋەزىر تۇتتى فەرمان قەبۇل ئەيلەدى،
 كى شەش بۇيرۇغانغە شۇغۇل ئەيلەدى.
 تاپىپ ئاندا تۇججارۇ كىلكاراتى،
 كى ئىشلەتتى گۈلكارۇ نەججارتى.
 ئىمارەت قىلىپ قويدى كۆپ بابلار،
 كېلۇر ئاندا كۆپ شەيخ ئىلە شابلار.
 بىنا ئەيلەدى بىر ئۇلۇغ * خانەنى،
 سالىپ ئاندا ئول فەرش شاھانەنى.
 ئاڭا كەلتۇرۇپ ئانچە ئالتۇن دەرەم،
 چۇ قىلماق ئۇچۇن نەقدىن ئەلگە كەرەم.
 مۇھەيييا قىلىپ بارچەنى ئول ۋەزىر،
 ماڭا دېدى ئىل: «ئەمدى ئەيلەڭ كۆزىر.
 جەھان خەلقىغە ئەيلەدىم يارلىغ،
 قىلۇرمەن فەقىرلەرغە دىلدارلىغ.»
 جەھانغە ئول ئىش ئانچە مەشھۇر ئولۇپ،
 ھەمە كەلدى ئېھسانغە مەغرۇر دۇلۇپ.
 نەچە ۋەقت دېدى لۇتى - ئېپسان ئىشىم،
 سەخا فەنى بىرلە ئېرۇر ۋەرزىشىم.
 كىرىپ ئاندا ھەركىمگە قىلدى ئەتا،
 كى ھاقتەم سەفەت ئەيلەدىم كۆپ سەخا.
 زەماندىن زەمان ئوتتى بۇ كار ئىلە.
 كى ياندۇرمادىم كەلسە تەكرار ئىلە.
 قەزارا، كۈنى كەلدى چۈن بىر غەرب،
 سەخاۋەت مەكانىغە بولدى قەرب.
 كەرەم ئەيلەدىم ئاڭا دىنارنى،
 ئالىپ ياندى ئول، قىلدى رەفتارنى.
 يەنە بىر ئىشىكىدىن كىرىپ زەر ئۇچۇن،
 كى ئىبرام ئەيلەپ قەلەندەر ئۇچۇن.
 يەنە ئەيلەدىم بەزىل جەۋدۇ ئەتا،
 نەچە بار كەلدى، قىلىپ مەن سەخا.
 ھەمە نەردىن ئول كىردى ھازەلقىياس،
 تۇتۇپ دامەننىن زەر قىلىپ ئىلتىماس.
 ئىشىكلەر تەمام ئولدى كىردى غەرب،
 تەبەئىلەر قىلىپ تۇردى ئول يالبارىپ.

* قوليازىمدا، «ئۇلاخ» يېزىلغان.

* قوليازىمدا «دۇرۇ» يېزىلىپ قالغان.

* دئەي ئېتىقات قىلغۇچىلار، مەننەت ۋە تاپا قىلىپ سەدىقەلىرىڭلارنى دىگار قىلماڭلار.

ساڭا مەسلەھەت ئۈلۈكى ئەي قەدردان،
 جەھان خەلقىدىن سىرنى تۇتقىل نېھان.
 سەرر ئۇزۇر ئولتۇر جەھانباڭ ئولۇپ،
 كى ئەدل ئەيلە ئورنۇمدا سۇلتان ئولۇپ.
 باراي بەسرگە ئول پەرزاد ئۇچۇن،
 سەفەر ئەيلەيسن سەرۋ ئازاد ئوچۇن.
 ئاڭا ئەقد بولماق مۇيەسسەر ئېسە،
 خۇداۋەندە ئانى ئەتا ئەيلەسە.
 مۇرادىمغە يەتسەم كى يوقتۇر ئۇ جەب.
 ھوسۇلى مۇرادىمغە قىلساڭ سەدەب.
 ۋەزىر ئايدى: «شاھا، بۇنى كاردۇر!»
 قەلەندەردۇر ئول ياكى ئەيياردۇر.
 ئانىڭ سۆزىگە پۈتمەگەن خوب ئېرۇر،
 چىراكم ئۇلار ئەدلى مەئىيۇب ئېرۇر.
 قاچان شاھ پۈتكەي گەدا تەۋلىگە،
 كى ئىقرار ئېتىڭ تىلىنى لاھەۋلەگە.
 ئەيا شاھى ئالەم، بۇ باتىل خەيال.
 ئانىڭ سۆزى بىرلەچۇ بولماڭ مەلال.
 دېدىم: «ئەي ۋەزىر، مەنئ قىلماڭ مېنى،
 كى ھەجران بىلە جەمئ قىلماڭ مېنى.
 چۇ ئول قەۋلىنىڭ راستى بولدى ئەيان،
 كى ئول ياردىن ئەمدى تايغۇم نىشان.
 نېھان دەردكە ئۇچرادى بۇ كۆڭۈل،
 كى ئىشقى ئاتەشىدە بولۇپ سۇ كۆڭۈل.
 نېھان ئەيلىسەم، يەتكۈسىدۇر خەلەل،
 چىراكم ۋۇچۇدۇمنى قىلماي كەسەل.
 ئىلاجىغە سەئى ئەتكەنم خوبدۇر.
 ئۆزۈم بارغانم ئاندا مەرغۇبىدۇر.
 چۇ خەيلۇ ھەشەمنى سىپارش قىلاي،
 ساڭا تاپشۇرۇپ ئاندا بارىش قىلاي.
 كى يەر ئۇزۇر ئولتۇرۇپ قىلىپ شاھلىق،
 ھەمىشە قىلىپ ئەلگە ئاگاھلىق.
 ئەدالەت بىلە خەلق ھالىنى سور،
 فەقىر ناتەۋان ئەھلىنى ياخشى كۆر.
 ئۇمۇرىمغە قىلدىم ۋەكالىت سېنى.
 سەبىرىمغە قىلدىم دەلالەت سېنى.

كى غەدىسىز مۇخادىم، غۇلامۇ كەنىز.
 جاھان خەلقىدە يوق مىسالى ئانىڭ،
 ئەمەستۇر مۇيەسسەر ۋەسالى ئانىڭ.
 سەخاسدا مەڭ ھاتەم ئولغاي خىجىل،
 ھەياسدا ئەھلى خىرەد مۇنقەئىل.
 خەزايىن — دەفايىن ئاڭا بىئەدەد،
 جەھان ئىچرە مەشھۇر ئەھلى سەنەد.
 ئانىڭ بىر قولىدىن چۇ كەسب ئەت سەخا،
 بىلىپ، ئۆرگەنىپ، بەئد قىلغىل ئەتا.»
 تۈگەتتى سۆزىنى قەلەندەر ئەمام،
 كى تاشلاپ دەرەم، يولغە قىلدى خىرام.
 چۇ دەئۋەت قىلىپ ئانچە مەنزۇر دەپ،
 يۈرۈپ ئارقەدىن ئۆزگەگە ئاچتى لەب.
 چىنان قىلدى تەكلىقى بۇ دەرۋىشى،
 كى سانچىپ كۆڭۈل ئىچرە يۈز نىشى.
 قەبۇل ئەتمەدى ئول يانىپ كەلمەدى،
 فەقىرىنى داغى كۆزىگە ئىلمادى.
 ئاڭا: يالبارىپ ئەيلەدىم زارلىغ،
 بۇزاھىد ماڭا قىلماي يارلىغ.
 بولۇپ كۆزدىن ئول ئادەمى ناپەدىد،
 كى ئارقامغە ياندىم ئۇزۇبان ئۇمىد.
 ماڭا قىلدى تەئىسر قەۋلى غەرب،
 قالپ ھەسرەت ئىچرە چۇ ئۆزدىن بارىپ.
 يەنە بەسىدە رابىئە تەۋسىغىن،
 قەلەندەردىن ئاڭلاپ ئانىڭ تەئىرىغىن.
 تۇشۇپ ئولزەمان خەستە جانىمغە ئوت،
 تۇتاشتى داغى خانۇمانىمغە ئوت.
 ئاڭا غايىبانە يېدىم تىبرى ئىشقى،
 كۆڭۈل شاھىغە يەتتى تەئىسرى ئىشقى.
 ھەرەمگە كېلىپمەن بولۇپ بىدىماغ،
 قەلەندەر قويۇپ جانۇ كۆڭلۈمگە داغ.
 دېدىمكى: «ساڭا سۆز بۇدۇر ئەي ۋەزىر،
 كۆڭۈل زەخمىگە ئەيلەگەيسەن كۆزىر.
 ئەسىر ئولدى كۆڭلۈم بىرەۋ دامىغە،
 يېتەي ئەددى ئول ئىشنىڭ ئەنجامىغە.
 * قوليازىمدا دەۋنى يېزىپ تالغان.

تۇرۇپ لەھزە ئاندا، بولۇپ ئىنتىزار،
 كى ئارقامغە يانماق قىلىپ ئىختىيار.
 يانپ ئېردىم ئاندىن بەش - ئالتە قەدەم،
 مېنى چىرلادى ئاندا ساھىب ھەرەم.
 ئىشىكىنىڭ ئاچىلغان سىداسى كېلۇر،
 قارايمەن خىيابان ئاتاسى كېلۇر.
 دېدى: «ئەي ئەزىزا! تەۋەققۇق قىلىڭ،
 بولۇڭ بىزگە مېھمان تىلەتتۇق قىلىڭ.
 كېلىپ قەسرگە ئەمدى يانماق نېدۇر؟
 فەقىرلارنى رەنجۇر قىلماق نېدۇر؟
 مېنى كۆردى ئاچىلدى گۈلدەك داغى،
 كېلىپ تۇردى ئالدىدا قۇلدەك داغى.
 سەقالى ئانىڭ مىسلى كافۇردەك،
 ئۇزارغە باقسام ئانىڭ، نۇردەك.
 ماڭا دېدى شىرىن تەكەللۇم تۇزۇپ،
 بىدى خۇلق ئىلە ئۇزىلەر كۆرگۈزۈپ.
 دېدى: «بۇ كېچە بىزگە مېھمان ئولۇڭ،
 بۇ بىچارە جىسمىغە دەرمان ئولۇڭ.
 زەمانى تەۋەققۇق قىلىڭ دۇندا سىز،
 مېنى شاد قىلماق ئۈچۈن ئەي ئەزىزا!
 ئىمارەتكى كۆردۈڭ بەسى خۇشەنە ماي،
 كى مېھمانلار خانەسى ئول سەراي.
 يۈزۈڭدىن بۇگۈن ئەتمە مەھرۇم مېنى.
 ئۆزۈڭدىن بۇ دەم قىلمە مەئدۇم مېنى.
 تەۋازۇد قىلىپ نەچچە ئەقسام ئىلە،
 ئۆيىگە ئالىپ كەلدى ئىسكرام ئىلە.
 كىرىپ ئاندا كۆردۈم بىر كەڭرۇ باغ،
 ئىچىدۇر ۋەسىئە تامى گويىكى تاغ.
 گۈلۈ سەيزەلەر بىرلە ئاراستە،
 سۇزۇك سۇلارى ئاندا پىراستە.
 بەلەند قەسىرلەر باغ ئارا باردۇر،
 ئېرەم قەسىرى ئاندىن نەمۇداردۇر.
 بىساتى سالغىلىق كى شاھانەئى،
 ھەمە تەرزى جەننەتنەما خانەئى.
 مېنى ئول بىسات ئۇزىرە ئولتۇرغۇزۇپ،
 كى ئالدىدا خۇدداملار تۇرغۇزۇپ.

چۇ ئورنۇمدا بول مۇلك ئاراجا نىشىن،
 ھۆكۈمەتدە ئىلكىڭگە سالغىل نىگىن.
 ۋە قارەسىمنى تۇت، جەھاندار بول،
 سەخا قىل، رەئايىغە دىلدار بول.
 سېنىڭ ئىنىقىيادىڭغە كىرگەي ئۇلۇس،
 كى مەن كەلگۈچە ئەيلەگىل پايى بوس.
 نەسىھەت بۇدۇر ئاڭلاغىل جان بىلە،
 كەرەم قىل خەلايىقغە ئېمان بىلە.
 قىلىڭلار مېنى ھەم دۇئادا تىلەپ،
 ماڭا قىسمەت ئېرىكەن بۇ شورى شەئەب.
 ۋەزىر ھەم قەبۇل ئەيلەدى لائىلاج،
 كى شەھەر كەبى كەيدى باشىغە تاج.
 ھۆكۈمەت سەرىندە ئولتۇردى ئول،
 كى جان پىرلە فەرماننى تۇتتى قەبۇل.
 مە ئەلقىسسە، كەيدىم فەقىرى لىياس،
 كى شەھلىق بىلە قىلماغۇدەك قىياس.
 زەرۇ سىيم، گەۋھەر زەخىرە قىلىپ،
 چىقىپ شەھردىن كۈننى تىرە قىلىپ.
 سەمەندىمنى سۇردۇم بەيىبان سارى،
 بەيىبان ئارا كۆڭلۈم ئالغان سارى.
 ۋىلايەتدە قالدى ۋەزىر خويلاشىپ،
 يۈرۈپمەن چاپىپ ئارغاداندىن ئاشىپ.
 يۈرۈپ بەسىر سارىغە بولدۇم رەۋان،
 باسىپ قەتئە ئېتىپ نەچە داغۇ دەۋان.
 چۇ سۈرئەت بىلە گەشت ئېتىپ دەشتىنى،
 كى تەرك ئەتمەيمىن دەشت ئارا گەشتىنى.
 چۇ داخىل بولۇپمەن كېلىپ بەسىرگە،
 خىياباندا كۆز تۇشتى بىر قەسىرگە.
 تەئەممۇل بىلە ئەيلەدىم سەرھىساب،
 گۇمان ئەيلەدىم قەسىرى ئالچەناب.
 چىراكىم ئىشىكىلەر ھەمە لاجۇۋەرد،
 كى تىللا بىلە ئەيلەگەن نەقىشى زەرر.
 جەۋاھىر بىلە قىلغان ئاراستە،
 مۇزەببەن مەفرەشە پىراستە.
 ياپۇقلار خىتايى مەتائىدۇرۇر،
 كى ئول دەقىشى كۈننىڭ شۇئائىدۇرۇر.

كېتىپ ئېردى دەرۋىش دۇرلار ساچىپ.
 خەبەر ئەيلەگەندىن نىشانمۇ ئېكىن؟
 پەرى چەھرە مۇندا ئەيانمۇ ئېكىن؟
 تەسەللى تاپىپ ئۇيقۇلاپ تاسەھەر،
 يانىپ كەلدى قاشىمغە ئول كارگەر.
 تەلەتتۇنى بىلە مېھرىبانلىق قىلىپ،
 نەچە تۇرلۇك ئېھسان خانىن سالىپ.
 تۇرۇپ نەچچە كۈن كۆپ فەراغەت بىلە،
 مېنى ساقلادى ئانچە راھەت بىلە.
 يانۇرغە ئىجازەت تەلەپ ئەيلەدىم،
 قەبۇل ئەيلەدى، كۆپ سەبەب ئەيلەدىم.
 دېدى: «ئەي ئەزىز، بار مەلىكە ماڭا،
 خەلايىتى ئۈزە شاھى فەرمان رەۋا.
 سەن ئۈچ كۈنغىچە مۇندا جاتۇتغاسەن،
 كۆڭۈلنى بۇ مەنزىلدە ئاۋۇتغاسەن.
 سوڭ ئاندىن دىلىڭ ھەرنە خاھىش قىلۇر،
 يانۇر - يانماساڭ ئول مەلىكە بىلۇر.»
 بۇ ۋەئەدە بىلە ئاندا ئۈچ كۈن تۇرۇپ،
 يۈز ئالۋان غىزا ئالىمە كەلتۈرۈپ.
 زىيافەت قىلىپ باز تۇرتۇنچى كۈن،
 باشىمنى خىجالەتدىن ئەيلەپ نىگۈن.
 تەۋەللا قىلىپ كۆپ ئىجازەت تىلەپ،
 تەۋازۇد بىلە كۆرگۈزۈپمەن ئەدەب.
 خاجەتۇردى ئولدىم فەقىرغە قاراپ،
 قىلىبان ماڭا نەچچە تۇرلۇك خىتاب:
 «بۇ خىزمەتدە بىزدىن خەتا ئوتتىمۇ؟
 كۆڭۈل خوشلاماي نارەۋا ئوتتىمۇ؟»
 دېدىم: «ھاشە لىللاھ! بۇ قەسىدى بەد،
 كى سىزدىن كەچۈرمەسەن ھۇننەمەد.
 خۇسۇسەن نىيەت بۇ سەياھەت بىلە،
 قاۋۇشماقدۇر ئەھلى سەئادەت بىلە.»
 دېدى: «ئارى بىر سائەتنى توختاغىل،
 مەلىكە زەبانىدىن ھۈكۈم ئاڭلاغىل.
 ئەگەر يانماق ئولسە تەخەييۇل ساڭا،
 بۇ مەنزىلدەكى بار تەمەۋۋۇل ساڭا.

چۇ زاھىر قىلىپ ئانچە ئىكراملار،
 ئالىپ كەلدى چىنىي نەفىس جاملار.
 پەياپەي تۇتۇپ بەردى جامى شەراب،
 يەنە ھەم ئىچۈردى مەيى لەئىل ناب.
 قىلىپ چۈن ھۇھىيا غىزايى لەتىق،
 يەنە كەلتۈرۈپ شەھد ئالۇد رەغىق.
 دىماغىمنى قىلدى مۇئەتتەر تەمام،
 يېتىپ بىر غىزايى مۇئەننەبەر مەشام.
 خاجە كەلدى ئالدىمغە تەشەرىق ئېتىپ،
 تەناۋۇل قىلىڭ دەپ كى تەكلىق ئېتىپ.
 چۈمەن ھەۋسىلە قىلدىم ئول يارغە،
 تىل ئاچىپ زەھى ئۇزۇرۇ گۇفتارغە.
 دېدى پىر ئولدىم كى: «ئەۋۋەل تەئام،
 كى رەسىمىدۇرۇر ئەكل بەئەدز كەلام.»
 تەناۋۇل قىلىپ سىر بولدى شىكەم،
 تۇتۇپ ئول خاجە جاملار دەمبەدەم.
 ھەمىل مەرد خۇشخۇيۇ خۇشگوي ئېدى،
 يايىپ ماھەزەر بارچە خۇشبوي ئېدى.
 كېچە تاڭغە تەگىرۇ سەزاۋەر ئولۇپ،
 تەنەئۇم فەراغەتدە ھەمراز ئولۇپ.
 تۆشەكلەر سالىپ ئاندا زەررىن مەئاب،
 «قىلىڭ ئىستىراھەت ئەگەر كەلسە خاب.»
 قويۇپ خىزمەتدە ئىكى خادەمى،
 مېنىڭ ھالىمغە باخەبەر ھەر دەمى.
 ئۆزى ياندى، مەن ھەيرەت ئىچىرە قالىپ،
 بۇ ئەندىشەيۇ فىكىرىدە باش * سالىپ.
 مېنىڭدەك غەربىغە نەۋازىش قىلۇر،
 تەرەھۇم بىلە لۇتىق - سازىش قىلۇر.
 فەراغەت بىلە خادەمى خۇش بەيان،
 قاشىمغە كېلىپ دېدى: «ئەي مېھمان!
 بۇ جايى بەلەند ساھىبى باردۇر،
 ئانىڭ بۇيرۇغىدىن بۇ كىرداردۇر.
 ئاڭا تايىم ئولمىش بۇ كەتكەن كىشى،
 بۇ بەزل كەرەدۇرلەر ئانىڭ ئىشى.»
 بۇ سۆز ئاڭلاپان خاتىرىمغە كېچىپ،

بۇ ھەم بار مەلىكە ئىشتىكەن كەبى،
 بولۇر بىزگە دەرگاھ تامۇغنىڭ تاغى.
 يەنە جايى دىگەرگە تەكلىقى ئېتىپ،
 چىقاردى مېنى ئاندا تەشرىقى ئېتىپ.
 ھەمە زىبۇ زىبىنەتدە ئايىن نەما،
 دۈزەببەن بىساتۇ مۇفەررىھ غىزا.
 ھەمە خادەمى تۇرغان ئاراستە،
 كەنزەكلەرى تۇرغە پىراستە.
 ھەمە تابىشى بىرلە خاجە سەرا،
 مۇھەببەت قىلىپ تۈرلۈك ئەكلۈ غىزا.
 تەناۋۇل قىلىپ جۈملەئى ماھەزەر،
 ئۆتۈپ بۇ فەراغەتدە شاھۇ سەھەر.
 نەچە فەكر قىلدىم كى نۇرتۇنچى كۈن
 نە ئىمكان كى چىقماقغە ئاندىن بۇرۇن.
 بۇ خاجە سەرا ئايدى مەن زارغە:
 «شېرىك ئەيلەگىز بىزنى ئەسرارغە.
 كى ھاجەت نېدۇر ئەيلەگىز ئاشكار،
 ئەلاجىنى قىلماق قىلاي ئەختىيار.
 مەلىكەگە ئەرز قىلاي ئول رازنى،
 ئىشتىكەي قۇلاقىم نەئاۋازنى.»
 تۇت ئەي ساقىيا، راھى ھەنگامەنى،
 يازاي يار ئۈچۈن كەيفىدە نامەنى.
 مۇھەببەت رۇسۇمىنى ئىزھاز ئېتەي،
 كۆڭۈل دەردىن ئىرسال ئول يار ئېتەي.

بارىسىنى ھاجەتكە* سەرقى ئەتكەسەن،
 فەراغەت بىلە ھەر قايان كەتكەسەن.»
 دېدىم: ئالماقۇم ماڭا مەكرۇھدۇر.
 دېدى: «ئالماساڭ بىزگە ئەندۇھدۇر.
 ئىشتىسە مەلىكە ئەگەر ناگەھان،
 غەزەب-دەرغەزەب بولغۇسى ئول زەمان.
 ۋەگەرنە ئىشىكلەرگە قۇفل ئەتكەسەن،
 فەراغەت بىلە ھەر قايان كەتكەسەن.»
 بۇ سۆزنى ئىشتىتىم چۇئول پىردىن،
 كى ھەيران بولۇپمەن بۇ قەۋمىردىن.
 چۇ ئول مەزباننىڭ ھەدىسى قەبۇل،
 قىلىپ ئولتۇرۇپمەن زەمانى خەمۇل.
 ئىجازەت تىلەرگە بۇلار ھەر بىرى،
 مەلىكە قاشىغە كىرىپ ئىچكىرى.
 زەمانى ئۆتۈپ، چىقنى ئول يارلار،
 بۇلار كەينىدىن چىقتى سەردارلار.
 چىقىپ كەلدى بىر خاجەئى ئاتىمەقال،
 ئاڭا بارچە ھەيئەت مەلائىكە دىسال.
 ئەسايى مۇرەسسە قولىدا ئانىڭ،
 لىباسى دۈزەببەن بويىدا ئانىڭ.
 تەۋازۇت بىلە سۆز قىلىپ كەلدى پىش،
 ئەيا نۇرى دىدە، ئەيا خۇش رەۋىش.
 يانۇرغە تەقازايى قىلماق نېدۇر؟
 ھەۋەز ئەزىمى سەھرايى قىلماق نېدۇر؟

فارسى پادىشاھى مەلىكەئىمى بەسىرگە ئەرزۇ ھالىمنى بەتەرىقى ئاشقانە رەقەم
 يازىمىپ، خاجە سەرايدىن ناھە ئىرسال ئەيلەگەنى

ئانىڭ دەردىدە يۈزلەنپىدۇر جۈنۈن.
 بىرەۋدىن ئىشتىتىم بىرەۋ تەئەۋقىن،
 كى ياخشى سىغانتى بىلە نەۋسىغىن.
 گۇمان ئولكى ئول ماھ پەيكەر بۇدۇر،
 نە ئول ماھكىم مېھرى ئەنۋەر بۇدۇر.
 بۇ ئىشدا—دىدىم—باردۇرۇر ھاجەتسىم،
 ئانىڭ ئىشتىدا قالمادى تاقەتسىم.

چۇ خاجە سەرادىن ئىشتىتىم كەلام،
 تەۋازۇت بىلە كۆرگۈزۈپمەن قىيام.
 دېدىم: «ئەي مەلەكۈش ۋەلى نېئەتسىم،
 كى ئىش ئوتىدىن ئارتىمان مېھنەتسىم.
 تۇشۇپ خاتىرىمغە بۇ دىۋانەلىغ.
 كېيىپ زەندەئى، جايى ۋەيرانەلىغ،
 بىرەۋ ئىشقىدىن بولدى ھالىم زەبۇن،

* بولماقچىدا ھاجەتكە بېرىلغان.

ماڭا ۋەسلىدىن ئۆزگە يوق ھاجەتى،
 داغى يوق چىدارغە كۆڭۈل تاقەتى.
 ۋىلايەت ئۆزە ساھىبى كار ئېدىم،
 جەھان كارۇ بارىدا دۇختار ئېدىم.
 سەخا ئىچىرە قۇلدۇركى ھاتەم ساڭا،
 كەرەم شىيۋەسىدۇر مۇسەلىم ساڭا.
 مۇھەببەتدۇرۇر ئىشىغە بەرمەك سەلاھ،
 كى سۇننەتدۇرۇر بەلكى قىلماق نىكاھ.
 مۇھەببەت شەرىرى كۆڭۈلدە نۇھۇفت،
 ئۇمىد ئولىكى، بولسام پەرى بىرلە جۇفت.
 بۇ گۇستاخلىق ئەرەزىن ئەيلەپ بەيان،
 رەقەم بىرلە دەردىمنى قىلدىم ئەيان.
 قىلىپمەن كۆزۈمنىڭ قاراسىن مىداد،
 كى مىڭگان بىلە نامە قىلدىم سەۋاد.
 جەۋابىغە تۇردۇم بولۇپ ئىستىزار،
 نە ھەددۇر ماڭا، سەندەدۇر ئىختىيار.
 مۇرادىمنى ئەرەز ئەيلەدىم ۋەسەلام،
 ئىشىتىسەم جەۋابىغە شىرىن كەلام.»
 چۇ خاتەم ئۇرۇپ نامەغە ئۆلەمان،
 كى خاجە سەرادىن قىلىپمەن رەۋان.
 ئالىپ كىردى نانەمنى ئول پىرى مەرد،
 چېكىپمەن ھەرەڭگە قاراپ ئاھى سەرد.
 زەمانى ئۆتۈپ چىقتى ئول ئاقسەقال،
 دېنى باشلادى ئىچكىرى پىرى زال.
 كىرىپ ئىچكىرى كۆردۈم ئەشەرە قىلەر،
 كى ھويسەفنىد، جەبەھسى سافىلەر.
 بارى قىلدى ئىكرام مەن خەستەگە،
 بىلىندۇردى ئەرەزىمنى گۈلدەستەگە.
 ھەمە سەق - بەسەق تۇرمىش ئېھرام بىلە،
 سەرا پەردەدە نەچچە گۈلغام بىلە.
 كۈمۈش سەندەلى ئۆزرە ئاقباش ئۇجۇر،
 تەرەھھۇم بىلە بىزگە كۆرسەتتى يۇر.
 ئۆتۈپ ياشى سالما سەكسەن ئەدەد،
 نە سەكسەن ئەدەد بەلكى توقسان ئەدەد.
 چۇ ئارانستەدۇر دۇرۇر گەۋھەر بىلە،
 دۈزەيپەن قىلىپ ئۆزىنى جەۋھەر بىلە.

چۇ بىر نامە يازسام نىگارم ئۇچۇن،
 كۆڭۈل ھالىن ئايماقغە زارىم ئۇچۇن.
 قەبۇل ئەتتى خاجە سەرا بۇ مۇراد،
 تەلەتتۇق بىلە ئەيلەدى دىلنى شاد.
 قەلەمدان ئىچىدىن ئالىپ خامەئى،
 كۆڭۈل دەردۇھالىن يازىپ نامەئى.
 «چۇ نامە كەلامى بۇدۇر ئاڭلاڭىز،
 قەبۇل ئەيلەبان ئەرەزىنى تىڭلاڭىز.
 ئەيا خوبىلار شاھى يۈزىڭ سەلام،
 جەنابىڭغە ئەرەز ئەيلەدىم بىر غۇلام.
 چۇ ئورتەپ ھىجاب ئىچىرە كۈندەك يۈزۈك،
 مېنى قىلدى مەجنۇن كۆرۈنمەي ئۆزۈك.
 سىفاتىڭنى ئاڭلاپ فىدا بولدى جان،
 بولۇپمەن سېنى دەپ چۇ بىغانىمان.
 چۇ ھىجرىڭدا چەكتىم تۈمەن داغلار،
 كېزىپ دەشت ئىلە باغ ئىلە راغلار.
 سېنى دەپ چۇ تەرك ئەيلەدىم تاجۇتەخت،
 چېكىپ قۇرقەتىڭدە دەمى ئاھى سەخت.
 دېدىم: دەھر ئارا فارس شەھرىگە شاھ،
 بولۇپمەن سېنى دەپ مۇسافر گەدا.
 كېلىپ يۇرتىڭىزغە بولۇپمەن غەرىب،
 غەرىبلىقىدە بولدۇم ئۆلۈڭگە قەرىب.
 مۇرادىم مېنىڭ سىز بىلە ئىزدىۋاج،
 كۆڭۈل دەردىگە ئەيلەمەككۈر ئىلاج.
 زەرۇ سىيمىدىن يوقتۇرۇر ھاجەتسىم،
 سەرىدىم ئۆزە كۆپ ئېدى راھەتسىم.
 قەزارا ئىشىتىسىم سىفاتىڭنى مەن،
 كۆرۈپمەن كېلىپ ئىلتىفاتىڭنى مەن.
 نەچە كۈندۇرۇر ئەيلەدىڭ مېھمان،
 نەچە ئەمەربەردار ئېلۇپ مېزبان.
 ئىرادە بىلە ئالىيە ئاستان،
 «ۋەشەرەق بولۇپ سۇھبەتى دوستان.
 نەچە ھۇددەت ئېھسانۇ ئىكراملار،
 بولۇپ مېھمان تاپىپ ئاراملار.
 شەھەر كەزمەكسىدىن بۇ مەقسۇددۇر،
 بۇ مەقسۇددىن بەس ماڭا سۇددۇر.

بۇ ئىشلەر زەمىرىدىن بىلە ئالماساڭ.
 ئۈمىدىڭنى ئۈزگىل، تەمەد قىلماغىل،
 كى بھۇدە سەيپە فەزەد قىلماغىل.
 ئەگەر شەرت ھۆكىمىنى قىلساڭ ئەدا،
 ساڭا مەن قىلۇرمەن ئۆزۈمنى فىدا.
 دېدىم: «شەرت قايسى بەيان ئەيلىگىز،
 شەرايىت ئۇدۇرىن ئەيان ئەيلىگىز.»
 يەنە كىردى دايا ھەرەمخانەگە،
 سۆزۈمنى بىلىندۈردى جانانەگە.
 ئۆتۈپ سائەتى چىقتى ئول پىرىزال،
 چىقىپ بارچە تۇججارى ساھىب كەمال.
 بەلىدە ئاسغىلىق مىڭ ئالتۇن كىلىد،
 بويىدا لىباسى ئېرۇر زەر خەرىد.
 ئەلامەتدۇر مىڭ تۈمەن زەرگە ئول،
 نە سىمۇ نە زەر نەقد گەۋھەرگە ئول.
 كۆرۈشتى كېلىپ ئانچە ھۆرمەت قىلىپ،
 كى ئاداب ئىلە ئەسرۇ ئىمزەت قىلىپ.
 تەقايىل بولۇبان نىشەست ئەيلىدى،
 نۇقۇلات خەيلىن شىكەست ئەيلىدى.
 دېدى دايا ئۆلدەم بۇدۇر ناغىلى،
 كى ئول شەرت مەفھۇمىنىڭ قايىلى.
 «بۇ تۇججارنىڭ ئاتى بەھرۇز ئېرۇر،
 ھۇنىڭ سۆزلەرى دەرد ئىلە سوز ئېرۇر.
 بەيان ئەيلىسۇن ئاڭلاڭ ئەسرانى،
 كى فەھم ئەيلىگىز قەۋلۇ گۇفتارنى.
 ئەيا ساقى جامى غەرىبانە تۇت!
 دەرەڭ ئەيلىمەي مەي دەلىرانە تۇت!
 فەنا ۋادىسى سارى ئازىم بولاي،
 كى ئۇششاقلارغە مۇلازىم بولاي.»

سەلام ئەيلىدەم، ئول جەۋاب ئەيلىدى،
 مېنى سەندىل ئۇررە خىتاب ئەيلىدى.
 سوڭ ئاندىن ماڭا دېھردىيانلىق قىلىپ،
 داغى ئاينى مەزبانلىق قىلىپ.
 دېدى: «ئەي يىگىت، مەرھەبە—مەرھەبا،
 داغى كەلتۈرۈپسەن قەدەمنى سەفا.
 بولۇپسەن مەلىكە ئۈچۈن خاستكار،
 ئەجەب يوق ئەتا قىلسە پەرۋەردىگار.
 سېنىڭ دېگەنىڭ بىزگە چۈن ئار ئەمەس،
 بۇ سۆزنىڭ جەۋابىغە ئىنكار ئەمەس.
 چۇ لايمى ئەمەستۇر مەزەمەت ساڭا،
 چىراكىم تۇشۇپدۇر ھۇھەبەت ساڭا.
 مەلىكەم سۆزىن ئاڭلاغىل بىمەلال،
 جەۋاب ئولدۇرۇركىم قىلىپسەن سوئال.
 بەشەر نەسلىدۇردىن بىلە ئېتىبار،
 ھەمۇل مەرددۇز دىنى ئىسلامى بار.
 بىلىپ مەنكى سەن شاھ فەرخۇندە فال،
 گۇمان يوقكى سەن ساھىبى مۇلكۇ مال.
 مېنى ھەم خۇدا قىلدى ھۇستەغنىيە،
 ئەتا ئەيلىدى دەۋلەتى ئالىيە.
 ماڭا سەن كەبى شاھ لايقىدۇرۇر،
 مېنىڭ تۇشكەنم ساڭا فايىقدۇرۇر.
 مېنىڭ كاپىنىمغە كېرەكمەس شەھەر،
 ۋەيا سىمۇ زەر ياكى نەقدۇ گۇھەر.
 چۇ ئەقد ئەيلىمەكە ماڭا شەرت بار،
 ئانىڭ ئۇھدەسىن ئەيلىگىل ئەختىيار.
 چۇ ئول شەرت كاردىغە بەرسەڭ سەلاھ،
 كى ئاسان بولۇر ئەقد ئىشىدە نىكاھ.
 قاچانكىم بۇ ئىشنى قىلا ئالماساڭ،

شاھى فارسغە بەھرۇز سەۋداگەر جەھان دىدەلىق سەرگۈزەشتەسىنى بەيان ئەيلىپ، ئە-
 يىروز شەھرى شەھزادەسىنىڭ ۋاقىئەتىن ئەيان قىلغانى؛ شاھى فارس بۇ ئەسرانى
 ئاڭلاپ، ئول مەھبۇب دىلپەربانىڭ رىزالىقىنى ئىستەپ سۈرەتمىغە تەغەييۇر بېرىپ،
 شەھرى نىيىروز جانىبىغە ئەزم ئەتكەنى:

دىلۇجان بىلە بۇ سۆزۈمنى ئىشت.
 يۈرۈپمەنكى تۇججار ئۈچۈن ھەر دىيار،
 كى تۇججارلىقدا بولۇپ ئېتىبار.

قىلىپ سۆزنى ئول ناغىلى دىلپەسەند،
 ئىشنى تۇرۇپ ئول شەھى ئەرجۈمەند.
 چۇ بەھرۇز دېدى: «ئەي مۇسافىر يىگىت،

چۇ ھىندۇ بىلە مۇلكى رۇمۇ ئەرەب،
كى مەغرىب زەمىن بەلكى شامۇ ئەرەب.
يەنە ھەم فەرەڭۇ خىتا ۋە خوتەن،
كى شەھرى ئەدەن بىرلە شەھرى يەمەن.
قەزارا كېلىپ شەھرى نىمىروز ئارا،
كۆرۈپمەنكى بارچە لىباسى قارا.
ھەمە خەلق مۇندا سىياھ پۇش ئېكەن،
كى يوق شادلىق بارچە خاھۇش ئېكەن.
سورايمەن سەبەب ھېچكىم بىلمەگەي،
ئەگەر بىلسە ھەم تىلىغە كەلمەگەي.
تۇرۇپ نەچچە كۈن بولدى چۈن ماھى نەۋ،
شەھەر خەلقىدىن چىقتى ئۈلكۈن غەرەۋ.
سۇراپ خەلقىدىن بۇ نەچۈك ۋاقتىمە؟
بولۇپ ئەھلى ئالەم ھەمە جاممە؟
نېدىن بۇ تەلاتۇم پەدىدا ئولۇپ؟
كى غەۋغا بىلە گىرىيە بىسىيار ئولۇپ؟
جەۋابىنى بەرمەس ئېدى ھېچكىم،
ھەمە خەلقنىڭ ئېردى كۆڭلىدە بىيىم.
مەگەر بىر كىشى كەلدى ئول ئاقسەقال،
كېلىپ قىلدى ئول پىر مەندىن سوئال.
دېدى: «ئەي كىشى، سەن مۇسافىرمۇسەن؟
ۋە يا ئۆيدە ياتغان مۇجاۋىرمۇسەن؟
كېلىپ ئارقەسىزدىن كۆرەرسەن ئانى،
كۆرۈپ كۆز بىلە چۈن بىلمۇرسەن ئانى.
دېمەك ھاجەت ئېرمەس ئانىڭ ھالىدىن،
ئەگەر كىم دېسە تىل كۆيەر قالدىن.»
دېدى سۆزنى ئول خەلق بولدى رەۋان،
كىرىپ ئارقەسىغە فەقىر، نەۋجەۋان.
چۇ يەتمەش ياشار بەلكى يەتتە ياشار،
كى ئەللا ۋە ئەدنا پىيادە - سۇۋار.
سىپاھۇ رەئايە ۋە شاھۇ گەدا،
كى خاتۇنلارى باشقە تارتىپ رىدا.
شەھەردىن چىقىپ يۇردى مەشرىق سارى،
بارىپ بارچە خەلق ئىككى فەرسەك نارى.
چۇ بىر بىشەگە يەتتى خەلق ئولزەمان،

كى ئول بىشەدۇر بارچەسى نىيىستان.
يىراقدا تۇرۇپ خەلق ئاداب ئىلە،
تەماشى قىلىپ يار ئەھباب ئىلە.
تىكىپ كۆزنى تۇردۇم ھەمەل بىشەگە،
نە ئەسرار دەپ تۇردۇم ئەندىشەگە.
ھەمە تۇردى ئاندا بولۇپ ئىنتىزار،
كى ئۈچ سائەت ئۆتتى چىقىپ بىر غۇبار.
چۇ بىشە ئىچىدىن چىقىپ بىر دەلىر،
شۇ جائەتدە گويىكى مانەندە شىر.
كالاغە مىنىپدۇر چۇ دىۋانەۋار،
كى ئاغزىمدادۇر ئانچىنان ئاھۇ زار.
لىباسى ئانگىدۇر سەراسەر قارا،
مۇھەببەتدە گويىكى تۇتمەش ئەزا.
فەتىلە - فەتىلە بولۇپ ساچ ئاڭا،
كى دەم - دەم جۇنۇنۋار ئەلھاج ئاڭا.
كۆزى تاسى پۇرخۇن مەھابەت شىئار،
غەزەبىدىن سەقالى بولۇپ تار - تار.
چۇ شەمشىرى بۇررانى ئۇربان قىلىپ،
تۇتۇپ ئىلىكىدە تۇرغە جەۋلان قىلىپ.
چىقىپ ئارقەسىدىن كېلۇر بىر غۇلام،
تۇتۇغۇق قولىدا ئانىڭ چىنىي جام.
غۇلامىدۇر ئون تۆرت، ئون بەش ياشار،
خەلايىق كۆزىگە بولۇپ ئاشكار.
بىر ئوق يەتكۈچە تۇردى ئەلدىن يىراق،
ئانىڭ ئىشلارغە تىلىنىدى قاراق.
تۇشۇبان كالادىن پىيادە بولۇپ،
ئاڭا ئاھۇ ئەفغان زىيادە بولۇپ.
چۇ قىلدى ئىشارەت غۇلامغە ئول،
يەقىن كەلدى بەچچە قاراپ ئوڭۇ سول.
ياساپ جام ئىچىرە زۇمۇرەد نىمال،
كى سەنئەت نەما تۇرغە زىيا جەمال.
قىلىپ تەئىبىيەزەر مۇرەسسەد قىلىپ،
جەۋاھىر تىزىبان مۇلەمەد قىلىپ.
تەئەججۇب بىلە خەلق ھەيران ئولۇپ،
كى يىغلاپ خەلايىق دىلى قان ئولۇپ.

كى يول ئەزىمىدە ئىزدىھام ئەيلەدىم.
 كېلىپ مەن ئۆتۈپ نەچچە كۈن، نەچچە ئاي،
 كى يول مېھنەتدە چېكىپ ئاھۇ ۋاي.
 كى داخىل بولۇپمەن تەھەمۇل بىلە،
 يەنە دۇرچىلاردا تەمەۋۇل بىلە.
 مەلىكەم مېنى چىرلادى ئولزەمان،
 كىرىپ ئەيلەدىم سەرگۈزەشتىم بەيان.
 چۇ تەقىرى ئېتىپ مەن بۇئەسرارنى،
 بۇ سۆز سالدى ھەيرەتكە دىلدارنى.
 ئىشەنمەي بۇ سۆزگە گۇمان ئەيلەدى،
 يەنە بىر كىشىنى رەۋان ئەيلەدى.
 بۇيۇردى ئاڭا مۇئەبەر خادىمى،
 بۇ ۋاقىدە ئىشىن ئەيلەگەي جازىمى.
 بۇھەم باردى مۇددەتلەر ئول شەھىئارا،
 كېلىپ كۆردى ئەلنىڭ لىياسىن قارا.
 تەجەسسۇس قىلىپ تاپمادى ھېچ ئەسەر،
 بۇ ئەسراردىن ئالمادى ھېچ خەبەر.
 يانىپ كەلدى ئول ھەم چۇ نەۋەس ئولۇپ،
 بۇ ئەسراردىن ئەقلى تەقىرىد ئولۇپ.
 مەلىكەگە ئەرز ئەيلەدىم ھالىنى،
 كى ئول زاردىن ئۆتكەن ئەھۋالنى.
 مەلىكەم بۇ ئەسرارغە زاردۇر،
 كىشى پاش قىلسە ئاڭا ياردۇر.
 دېدى داىە ئولادەم: «ئىشىتىڭمۇ سۆز؟
 مۇنى پاش قىل ياكى كۆڭلۈڭنى ئۈز.
 نىكاھ مەھرىگە شەرت ئۇشبۇدۇرۇر،
 مەلىكەم دىلىدا بۇ قايغۇدۇرۇر.
 ئانى پاش قىلساڭ ئالۇرسەن ئانى،
 داغى شاد ئېتەر ۋەسل بىرلە سېنى.
 خەيال ئەيلەگىل بۇ ئۇلۇغ كاردۇر،
 مۇنىڭ ھاسىلى جانغە ئازاردۇر.
 يەنە سۆز دېمەك ھاجەت ئەرمەسدىرۇر،
 بۇ ئىما ساڭا مۇنچەلىك بەسدىرۇر.
 بۇ ئەيرى ئەزىمىنى ئۆزۈڭ چاغلانغىل،
 مەلالەتغە بىز قەۋمىنى سالماغىل.

جەۋان خىزىمەتكە چۇ باردى غۇلام،
 كى تاپشۇردى ئىلىكىگە ئول چىنى جام.
 ئالىپ ئىلىكىگە جامنى ئول جەۋان،
 كى ئالغان زەمان يەرگە قۇرماق ھەمان.
 قىلىپ رىيزە رىيزە فەچەق ئەيلەدى،
 سۇراھىنى ماتەم* بەچەق ئەيلەدى.
 چۇ ئول بەچچەنىڭ باشىغە ئۇردى تىغ،
 ئانىڭ قانىنى تۆكتى ئول بىدەرىغ.
 بەش - ئالستە قەدەم يەرگە تۇشتى باشى،
 مۇنى كۆردى ئەلنىڭ تۆكۈلدى ياشى.
 چۇ ئول نەۋ جەۋان گىرىپە ئاغاز ئېتىپ،
 كى ئەفغان بىلە نالە ناساز ئېتىپ.
 چىننار يىغىلدى لەرزەگە كەلدى يەر،
 فېغان قىلماغان قالمادى ھېچ ئەر.
 ئوقۇر ئېردى ھالىغە ئەشئارلار،
 چىنقارۇر ئېدى ئاغزىدىن نارلار.
 مۇنىڭ داد - فەريادى ھەددىن ئاشىپ،
 خەلايىقغە ھەم شورۇ غەۋغا چاشىپ.
 سۇۋارە بولۇپ ياندى ئۆز جايىغە،
 پاتىپ قالدى خەلق كۆز ياشى لايىغە.
 بۇ فىكىرەتدە مەن كوشەدە ئولتۇرۇپ،
 كى ھەيرەتدە قالدىم باقمىپ، تەلمۇرۇپ.
 كىرىپ بىشەگە كەتتى ئول نەۋجەۋان،
 خەلايىق ۋىداساقىغە بولدى رەۋان.
 كېلىپ مەن خەلايىق بىلە شەھرىگە،
 قالىپ فىكىرى ئەسرارنىڭ بەھرىگە.
 سوراپ خەلقدىن: «بۇ نەچۈك ھالدۇر؟
 سىيەھپۇشلۇق بۇنە ئەشكالدۇر؟»
 دېدى ئول خەلايىق چېكىپ ئوتلۇق ئاھ:
 «سىيەھپۇشلۇق تابدى پادىشاھ.
 چۇ مۇندىن زىيادە ساڭا يوق جەۋاب،
 قىلىڭ ئەھدى تۇجىجارلىقغە شىتاب.»
 تەئەججۇب قىلىپمەن بۇ ئەسرارغە،
 قوشۇلدۇم يەنە ئەھلى تۇجىجارغە.
 ئىشىمنى تۈگەتتىم خىرام ئەيلەدىم،
 * قوليازىمدا دىنام، يېزىلىپ قالغان.

كى زەر سىررىنى شەۋق ئىلە شەرھ قىل.
كى زەۋقىدە نىمىروزغە ئەيلەي خىرام،
كى شايدە ئىشم تاپغۇسىدۇر نىزام.

ئەگەر بارماقنىڭ ئەھدەسى سەندە بار،
سەرەنجامى كارنىڭ ھەرەدىدىن چىقار.
ئاياقچى ماڭا جامى دەي تەرھ قىل،

شاھى فارس شەھرى نىمىروزغە بارىپ، ئۇل جەۋان شەھزادەنىڭ
ئەسرارىنى ئالغالى رەۋان بولغانى:

فەقىرۇ گەدايۇ رەئايە ۋە شاھ.
چۇ ئاي باشى بولدى ئۆتۈپ نەچچە كۈن،
شەھەر خەلقىدىن پۇترايان چىقتى ئۇن.
تەلاتۇم تۇشۇپ خاس ئىلە ئامغە،
قاراپ ئايغە ئۆلدەم چىقىپ يامغە.
بولۇپ ئاي باشى قوزغالسىپ ئانچە خەيىل،
شەھەردىن چىقىپ يۈردى گوياكى سەيىل.
يۈرۈپمەنكى ھەم ئارقەدىن ئەرگەشىپ.
مەلالم بۇ ئىشلاردا ھەددىن ئاشىپ.
نىمىستانغە باردى بارى خاسۇتام،
بىراقدىن تۇرۇپ ئەيلەدى ئېھتىرام.
دېگەن بىشە ئۆلدۈر، گۇمان ئەيلەدىم،
كى بەھرۇز دېگەننى ئەيان ئەيلەدىم.
زەمانى ئۆتۈپ ئېردى چىقتى جەۋان،
كى ئول يەھلەۋان مەسلى شىر - ئارىسلان.
مۇزەييەن بەقەرغە بولۇپدۇر سۇۋار،
قولدا قىلىچ، ئاغزىدا ئاھۇ زار.
چىقىپ ئارقەسىدىن داغى ئول غۇلام،
قولدا ئانىڭكىم دېگەن چىنىي جام.
ھەمدە فىلىنى قىلىدى ئول نەۋجەۋان،
غۇلامىنى ئۆلتۈردى قىلىدى فىغان.
چۇ ئول چىنىي جامىنى يەرگە ئۇرۇپ،
چىنان يىغلادى بىر زەمان ئولتۇرۇپ.
ھەمدە خەلق ھەيران بولۇپ زارىغە،
كى ھەيران بولۇپ قەۋل - گۇفتارىغە.
زەمانى ئۆتۈپ ياندى ئول گاۋسۇۋار،
ئاڭا بارغالى ئەيلەدىم ئىختىيار.
خەلايىتى قەقىرغە ھۇجۇم ئەيلەدى،
مەلامەت قىلىپ مەسلى بوم ئەيلەدى:

چۇ بەھرۇز تولا ئەيلەدى مانىنى،
يازىپدۇر بۇ يەڭلىغ ئەزەل سانىنى.
دېدىكى: «قەزادىن باشىمغە بۇ ئىش،
ئەزەلدە نە بولسە ماڭا كەلدى پىمىش.
تەۋەككۈل بىلە ئاندا قويغۇم قەدەم،
كى بولسۇن بۇ ئىشدا ۋۇجۇدۇم ئەدەم.
مۇھەببەت مۇھىتى ئارا خاس ئولاي،
تاپىپ دۇررى مەقسۇد غەۋۋاس ئولاي.
ۋەگەر نە ھەك بەلاغە غىزا،
بولۇپ بۇ مۇھىت ئىچرە يەتكەي فەنا.
كۆڭۈل ئىچرە دىلدارنىڭ شەۋقى بار،
نە كەلسە فەلەكدىن ئانىڭ زەۋقى بار.
كېرىپ كوي ئىچرە قەلەندەر بولاي،
كۆيۈپ ئىشقى ئوتىدا سەمەندەر بولاي.»
تەلەپنىڭ بەيىبانغە يۈز قويۇپ،
نە كېچە نە كۈندۈزدە تىنماي يۈرۈپ.
چۇ مېھنەت، مەشەققەت چېكىپ دەشت ئارا
پىمىادە قەلەندەر كەبى گەشت ئارا.
چۇ تەرك ئەيلەپان شاھلىق خەلىمەتەن،
ئالسىپ باشىمە ئىشقىنىڭ مېھنەتەن.
كېلىپ ئول شەھەرگە مەنازىل كېزىپ،
بەيىبان ئارا ئانچە يولدىن ئازىپ.
بارىپ ئول ۋىلايەتغە مېھنەت بىلە،
تۈمەن مىڭ جەفايۇ مەشەققەت بىلە.
بەناگاھ شەھەر خەلقى بولدى ئەيان،
ماڭا بەسىملىك ئەيلەپ ئېردى بەيان.
نە دەپ ئېردى بەھرۇز، ئافى مەن كۆرۈپ،
غەربىلىق بىلە ئاندا - مۇندا يۈرۈپ.
ھەمدە خەلقىنىڭكىم لىباسى سىمىاد،

«كېرەكمەسمۇ سىزگە بۇ جانى ئەزىز،
ئانىڭ ئالدىدا جان ئېرۇر بىر بەشىز.
چۇ نادانلىق ئەيلەپ بولۇپ سەن رەۋان،
كى سەندىن ئالۇر بولسە ھەر نەچچە جان.
يەقىن بارماغىل قاچ يىراق زىنھار،
ئانىڭ سەۋلەتىدىن غەزەنفەر قاچار.
مېنى مەنىئە ئېتىپ بارغالى قويمادى،
كى ئەسرارىنى ئالغالى قويمادى.
تولا ئەيب قىلماق بىلە بارچە ئىل،
فەقىر ناتەۋان بىرلە قىلدى جەدەل.
يانىپ خەلق بىرلە بولۇپ لائىلاج،
شەھەرگە كېلىپ تەشەنئى زارۇ ئاچ.
بارىپ جايى خىلمۇتەدە ياتتىم قاچىپ،
كى شامۇ سەبا ئەشك دۇررىن ساچىپ.
بولۇپ دىلبەرىم يادىدا كۆپ مەلال،
كى غەم ئاسمانىدا بولدۇم ھىلال.
داغى ئاي باشى بولغۇچە كۆز تۇتۇپ،
تەۋەققۇنى قىلىپ مەن بەسى قان يۇتۇپ.
چۇ فىكىر ئەيلەدىم ئەمدى نەتمەك كېرەك،
نېھان خەلقىدىن ئاندا يەتمەك كېرەك.
چۇ ئول بىشەدە ئۆزىنى ئەيلەي نېھان،
كىرەي ئارقەغە چىقسە ئول نەۋجەۋان.
نە ئەيلەي، تۇراي ئالدا تەلمۇرۇپ،
ئاياغىغە بۇ خەستە باشىنى ئۇرۇپ.
ئىمكى ئون بەش ئۆتتى بۇ فىكىرەت بىلە،
يەنە ئاي باشى بولدى قۇدرەت بىلە.
سىياھپۇشلارغە ئەلالا تۇشۇپ،
خەلايىق ئارا شورۇغەۋغا تۇشۇپ.
شەھەردىن چىقارغە ھەمە پۇتراشىپ،
چىقىبان خەلايىق شەھەردىن تاشىپ.
فەقىر ھەم تەۋەككۈل قىلىپ ئوغرادىم،
بۇ كۆڭلۈمنى غەم تەغىدا توغرادىم.
بارىپ نىيستان ئىچىرە پىنھان بولۇپ،
ياتىپ مەن ماراپ ئاندا ساچقان بولۇپ.
خەلايىق مېنى كۆرمەدى خەيىل ئارا،

فەقىر ھەم قاچىپ كىرمەدىم سەيىل ئارا.
خەلايىق يىراقدا تۇرۇپ ئىنتىزار،
ھەمولى بىشە سارىغە ئەيلەر نەزار.
ئۆتۈپ ئىككى سائەتدە چىقتى ئەسەر،
بەناگاھ چىقىپ بىشەدىن شىرى نەر.
كېلىپ جايى مەۋئۇدىدا تۇردى ئول،
غەزەب بىرلە قىلدى نەزەر ئوڭۇ سول.
غۇلامىغە قىلدى ئىشارەت داغى،
چۇ كۆرگۈزدى ئىزھارى ئادەت داغى.
قەدىمقى رۇسۇمى بىلە ئولتۇرۇپ،
غۇلامىنى چىرلاپ داغى ئۆلتۈرۈپ.
ئۇرۇپ يەرگە جامىنى ئەيلەپ شىكەست،
قىغان بىرلە ئەيلەپ ئۆزىن يەرگە پەست.
چىنان يىغلادى نالە ئەفغان قىلىپ،
ئۇرۇپ كۆكسىگە باغرىنى قان قىلىپ.
فەلەكدىن شىكايەت قىلىپ يىغلادى،
قەزاغە مەلامەت قىلىپ يىغلادى.
چىكىپ ئاشقانە نەۋا دەمبەدەم،
كەلامى سەداسى ئېرۇر دەردۇغەم.
خەلايىق ھەمە يىغلادى زارۇ زار،
ئانىڭ ھالىغە ھەر كىشى بىقەرار.
كالاغە مېنىپ ياندى ئول بىشەگە،
فەقىر ناتەۋان تۇشتۇم ئەندىشەگە.
يۈرۈپ ئارقەسىدىن ئاڭا تەلمۇرۇپ،
ئۆزۈمگە داغى ئىسمى ئەئزەم ھۇرۇپ.
كالاسىنى يۈرگۈزدى سۈرئەت بىلە،
فەقىر ھەم يۈرۈپ ئانچە جۈرئەت بىلە.
بىلىپ ئارقەسىغە نەزەر ئەيلەدى،
غەزەبىدىن چەشمىن زەھەر ئەيلەدى.
نە جانسەن، ئەيا جاھىلى ناخىرەدە؟
مېنى ئەرگەشىپ كەلمەككىگە نە ھەدە؟
شەھەر ئەھلىدىن بەلكى يىمگانەسەن،
ۋەيا جىنىنى سەن ياكى دىۋانەسەن؟
ساڭا جان كېرەكمەسمۇ ئەي ناتەۋان؟
قولۇمدىن مېنىڭ شىر تاپماس ئەمان.

مېنىڭ جانىمغە سىياسەت قىلىپ،
 كالاسىن سۇرۇبان شۇجائەت قىلىپ.
 قىلچىن باشمىغە ھەۋالە قىلىپ،
 كۆزىنى غەزەبىدىن پىيىالە قىلىپ.
 دېدى: «ئەي كۆڭۈل ئەمدى تەييار بول،
 بەلا دەشەنسەدىن خەبەردار بول.»
 چۇ يوق قاچماقەدىن ماڭا ھېچ سۇد،
 ئانىڭ ئىلىكىدە بولغانم خوب نەبۇد.
 بارىپ مەن ئانىڭ ئالىغە باش تۇتۇپ،
 ئاڭا كۆزدەكى تۇھفەنى ياش تۇتۇپ.
 چۇ دەرۋىشلەردەك قىلىپ ئىلتىجا،
 بارىپ ئالىغە ئەيلەدىم مەرھەبا.
 بەش - ئالتە ياڭاق ئەيلەدىم پىشكەش،
 قىلىپ فېئىلەر ئاندا دەرۋىشۋەش.
 كى تىغىغە گەردەنى تەسلىم ئېتىپ،
 تۇرۇپ ئالدىدا يىغلادىم بېيىم ئېتىپ.
 مېنى كۆردى بۇ ھال ئىلە نەۋجەۋان،
 قولىنى يىغىپ لۇتق قىلدى ئەيان.
 نىيامىغە سالدى قىلچىنى ئول،
 مەھابەت بىلە ئولزەمان باستى يول.
 دېدى ئول: «كى سەن مەردى دەرۋىشۋە؟
 ۋەيا مىكر قىلغان بەدئەندىشۋە؟»
 چۇ خەنجەرنى تارتىپ ماڭا تاشلادى،
 كى ئەزم ئەيلەمەككە يەنە باشلادى.
 ئەيا ناتەۋان، ئەمدى ئارقاڭغە يان!
 كى لازىم ئېسە ساڭا بۇ تەندە جان.
 كېتىپ قۇۋۋەتىم، ئانچە بولدۇم زەئىف،
 يىقىلدى يەر ئۈزرە بۇ جىسمى نەھىف.
 خەيال ئەيلەدىم: «ئارقەدىن ئەرگەشەي،
 خۇدا بەرسە مۇشكۈل گىرىھنى يېشەي.»
 بولۇپ ئېردى ئۆلدەم نەزەردىن يىراق،
 ماڭا غالىب ئولدى يەنە ئىشتىياق.
 يىقىلدىم نىگۇنسار ئولۇپ سۆدرەلىپ،
 قاراسىنى ئانىڭ كۆزۈمگە ئالىپ.
 يەنە كۆردى ئول مەردى كالە سۇۋار،

مېنىڭ جانىمىغە قىلىپ ئەختىيار.
 قىلچىنى قىلدى بەرەھنە داغى،
 ھەۋالە قىلىپ تىغۇ دەشە داغى.
 «تويۇپسەنكى جاندىن، كېلىپسەن ياياق،
 ئۆلۈم جانىمىغە قويۇپسەن ئاياق.»
 ئىشىكىنى ئەدا ئەيلەيمىن ئەمدى پات،
 كى بولسۇن ھەمانا ھەياتىڭ مەمات!»
 تۇرۇپمەن كى تەلقىنى ئىمان ئېتىپ،
 ھەمول نەۋجەۋانغە فىدا جان ئېتىپ.
 دېدىكى: «ئەيا نادىرى شىرى مەرد،
 قىلىپ قەتل جىسمىمنى قىل گەرد - گەرد.
 دەرىغ ئەتمەڭىز ئەسلى شەھىرىنى،
 چاپمىشدا رەۋا كۆرە تەئىخىرنى.
 غەم - غۇسسەلەردىن خىلاس ئەيلەگىل،
 ئەدەم بارگاھىدا خاس ئەيلەگىل.»
 بۇ سۆزنى ئىشىتىپ كېلىپ ئاچچىغى،
 چۇ ئىرغاتتى باشىنى يىغلاپ يىغى.
 دېدى ماڭا ئول زالىم نابىكار:
 «كى زايىم قىلۇرسەن ئۆزۈڭ ئىنچىكىكار.
 كى بۇ خۇن ناھەقغە قىلغۇدەك شەرىك،
 غەنمەت ساڭا بىر كۈن ئولساڭ تىرىك.
 ئىشىتمەي كېلىپسەن داغى پەندى،
 كۆرۈڭ ئەمدى ئازار ئىلە بەندى.
 ھەلى ھەم يانىپ ئەسلى جايىڭغە بار،
 يەنە كەلگەلى قىلماغىل ئەختىيار.»
 دېيان بولدى ئول ھەر تەرەفكە رەۋان،
 فەقىر ئەرگەشىپ ئەيلەدىم ئىمتىھان.
 چېكىپ نالەنى كۆپ يۈگۈردۈم بەسى،
 بولۇپ نەۋجەۋاننىڭ ئاياغى خەسى.
 نىگاھىدا كۆردى مېنىڭ ھالەتىم،
 مېنىڭ ھەم كۆرۈپ قالماي تاقەتىم.
 مېنىڭ ۋەھشەتىمنى بىلىپ ئول جەۋان،
 نەزەر قىلمايمىن بولدى ئاندىن رەۋان.
 فەقىر ھەم ئانىڭ ئەقىبىدىن قالمايمىن،
 يۈرۈپ يالبارىپ ئاندىن ئايرىلمايمىن.

ھەمىل نەۋجەۋانىنىڭ قەرارىدۇرۇر.
 ئىمارەتنىڭ ئۈچى يېتىپ كەلگەن،
 سەمەسە قىدىن ئاندا ئېتۈر نىشان.
 كىرىپ مەن ئەدەب بىرلە ئول خانەگە،
 نەزەر ئەيلەدىم چۈنكى دىۋانەگە.
 جەۋان كۈرسى ئۆزى نەشەست ئەيلەگەن،
 جۇنۇن بىرلە ئۆزىنى مەست ئەيلەگەن.
 تۇرۇپ چىنى جامى ئانىڭ ئالىدا،
 ئاڭا تەئىبىيە قىلماق ئەشغالدا.
 يەنە زەرفدە كۆپ زۇمۇرەددۇرۇر،
 بىرىدە داغى كۆپ زەبەر جەددۇرۇر.
 ياساپ چىنى ئىچرە زۇمۇرەد نېھال،
 ئەجەب سۇنىڭگە كۆرگۈزۈپ ئىشغال.
 نەزەر سالىماي ئولتۇرغۇسى كىمەسەگە،
 ھەمە قەۋمەدە ئولتۇرۇپ جەلسەگە.
 ئانىڭ سەۋلەتىدىن ماڭا تىترەمەك،
 نە ئىمكان ئېرۇر جايدىن تەبەردەك.
 بۇ كۈن كەچتە ئېردى بۇ يېشىسى،
 زۇمۇرەد نېھال ئەتمەك ئەندىشىسى.
 چۈ كۈن ئاخىرغە يېتىپ بولدى كېچ،
 قويۇپ ئورنىدىن ئول جەۋان ئۇردى يېچ.
 باشىنى چىقاردى چۈ ئول خانەدىن،
 نىشان ئەيلەبان ئاھ - ئەفغانەدىن.
 چىقىپ تاشقارى بىر خۇرۇش ئەيلەدى،
 ئىشەتتى ھەمە تەركى ھۇش ئەيلەدى.
 كېلىپ ئۆزگە بارچە ئەشجارى باغ،
 ئانىڭ نالەسىگە سەدا قىلدى تاغ.
 دىلىدىن چېكىپ نەئىرەئى ئاشقان،
 قاچىپ كۈشە - كۈشە ھەمە خادىمان.
 تولا ئېردى بۇ باغ ئارا خانەلەر،
 كى شاھانە دىباچە كاشانەلەر.
 چۈ بىر ھۆججەت كىردىم ئاندىن قاچىپ،
 تۇرۇپ تەلمۇرۇپ ئاندا ئەشكىم ساچىپ.
 كېلىپ فۇرجەلەر ئىشەتتى ياپتى ئول،
 تەئەللۇقدىن ئول ئۆزى ئەيلەپ خەمۇل.
 جەۋان كۈشە سارىغە بولدى رەۋان.

ھېسارى نەمۇدار ئولۇپ تاغ ئارا،
 ئېرۇر تۇرۇپ باغى كى بۇ راغ ئارا.
 يېتىپ ئول جەۋان ئاندا دەرۋازەگە،
 فىغان چەكتى ھەم تۇردى ئاۋازەگە.
 چۈ بىر نەئىرە چەكتى كى ئانداغ نەھىب،
 چىقىپ ئولزەمان تۇرۇپ سەۋتى غەرىب.
 ھەمە كۇھۇ ھادۇن ئارا يەتتى لەرز،
 كى ئۇشۇمۇ سەدادىن يۈرەك بولدى دەرر.
 كالانى سۇرۇپ كىرگۈزۈپ شەھەرگە،
 يەنە تەلبەلەردەك تۇرۇپ قەھەرگە.
 تۇرۇپمەن كېلىپ ئول ئىشىك قاشىدا،
 تەۋەججۇد قىلىپ بەلكى كۆز ياشىدا.
 چۈ بىرلە ھەدە چىقتى ئاندىن غۇلام،
 باقىپ ئول ماڭا ئەيلەدى چۈن كەلام.
 دېدى ئولكى: «جاندىن زېرىكتىڭمۇ سەن؟
 فەلەك زۇلمىغە يا تېرىكتىڭمۇ سەن؟
 يولۇقتىڭكى دىۋانە خۇنخارغە،
 كى سالىدىڭ ئۆزۈڭنى بۇ ئازارغە.»
 دېدىكى: «بۇ ئىش بىزگە قىسمەتدۇرۇر،
 كى قەتل ئەتسە ئول ھەم غەنىمەتدۇرۇر.»
 دېدى: «چىرلار ئول، ئىچكىرى باس قەدەم
 سېنى ساقلاغاي خالىقى باكەرەم!»
 كىرىپ مەن تەۋەككۈل قىلىپ ئىچكىرى،
 كۆرۈپ مەسلى جەننەت كۆزۈم گەۋھەرى.
 چۈ باغى ئېرەمدىن نەمۇداردۇر،
 كى ئابى رەۋان، ۋەردۇ ئەشجاردۇر.
 زۇلال ھەر تەرەفدە مۇجەررا ئېرۇر،
 سۈيى شىشە يەڭلىغ مۇسەققا ئېرۇر.
 گۈلى ئەھمەرۇ سەۋسەنۇ ئەرغۇۋان.
 گىياھى ئۇنۇپ بارچەسى زەئىفران.
 گۈلىستان ئارا بۇلبۇل ئەيلەر نەۋا،
 ئەجەب جايى دىلكەش ئېرۇر خۇش ھەۋا.
 رىياھىن ئېسىدىن* مۇئەتتەر دىماغ،
 كى بىر - بىر باسىپ ئاندا قويدۇم ئاياغ.
 بۇ باغ ئوتراسىدا ئىمارىدۇرۇر،
 * قولىزىمدا مەسلىدىن، يېزىلغان.

مېنىڭ جانىمىدىن قىلىپ ئول ئىدا:
 «كېلىڭ مۇندا دەرۋىش زالىم نەما.»
 مەخادىملار چىقىشلار پۇتراشپ،
 تۇرۇپ ئاندا مەن گەردەنمىنى قاشپ.
 چىراغان قىلىپ بەردى خادىملار،
 تۇرۇپ ئالدىدا ھەم مۇلازىملار.
 ئەدا ئەيلەدى ئىكى رەكئەت نەماز،
 تەزەررۇد بىلە ھەققە ئەيلەپ نىياز.
 چۇ فارىغ بولۇپ قىلدى دەئۋەت مېنى،
 «كى جاھىل مۇسافىر ئەمەسسەن قەنى؟»
 بارىپ ئالدىغە كۆرگۈزۈپ ئىلتىجا،
 تەۋازۇد بىلە ئەيلەدەم مەرھەبا.
 چۇ ئولتۇر دېبان ئول ئىشارەت قىلىپ،
 غەزەب بىرلە ھەردەم مەھابەت قىلىپ.
 مەھازىرنى كەلتۈردى شاھا نەۋار،
 تەناۋۇل قىلىپ ئاشنى دېۋانەۋار.
 يېگىل دەپ تەكەللۇق ماڭا ئەيلەدى،
 يەپ ئول تۇئمە ھەددۇسەنا ئەيلەدى.
 فەقىر ھەم يەبان لوقمەنى ئاز - ئاز،
 ئانىڭ سەۋلەتىدىن بولۇپ جان گۇداز.
 چۇ فارىغ بولۇپ تۇئمە شۇرىدىن،
 كى خالى قىلىپ قەسىرنى قۇرىدىن.
 چۇ خەلقىم ئىجازەت بېرىپ ئۇيۇغۇغە،
 مېنى كەلتۈرۈپ ئالدىدا ئۇتۇغۇغە:
 «ئەيازار ئۇقتادە جاھىلى غەرب،
 ھە مانا بولۇپ سەن ئەجەلگە قەرب.
 قەسەم ئول خۇدائە ئەيا ناتدۇان،
 كى ئەسەرارنى ئەسەلە قىلماڭ نېھان.
 ئەگەرچە سۆزۈڭنى نېھان ئەيلەسەڭ،
 قويۇپ راستلىقنى كەززاب ئەيلەسەڭ.
 دەمى تىغىدىن ئۆتكەنرۇر مەن سېنى،
 قىلىپ راستلىق شاد قىلغىل مېنى.
 نەدۇر مەتلەبىڭ؟ راست قىلغىل بەيان!
 ھەم سەرگۈزەشتىڭنى بىر - بىر ئەيان.
 بۇيان كەلمەكسىڭگە جەھەت نېدۇرۇر؟

بارىپ ئارقەسىدىن فەقىر ھەم نېھان.
 دېدىمكىم: «كۆرمەي يا ئۆلەي بۇ نېھال،
 ئاڭىنى ئېكىن كۈشەدە ئىشتىخال.»
 زەرافەت بىلە ئارقەسىغە كىرىپ،
 تەۋەككۈل بىلە ئاڭا بولدۇم قەرب.
 چىقىپ باغنىڭ ئالدىدىن بىر سەدا،
 تاياق زەرىدىن ئۇن چېكەر ئول كالا.
 كۆرۈپمەنكى دېۋانە ئۇرغاي تاياق،
 كالا نالە ئەيلەر ئۇرۇبان تاياق.
 كالانى سوقۇپ ئانچىنان باردى ئول،
 كى دەرماندە بولدى داغى يىغدى قول.
 كى تاشلاپ تاياقنى ئالىپ بىر كەلىد،
 چېكىپ ھەر نەفەس ئوتتۇغ ئاھى شەدد.
 چۇ بىر قەسىرنىڭ قۇلىم ئەتتى كۇشاد،
 كىرىپ ئاندا قىلدى فەغان بىرلە داد.
 يەقىن بارغالى مەندە قالماي مەجال،
 ئانىڭ ئىشلاردىن بولۇپ ئەقىل لال.
 بۇ يەڭلىغ ئەمەلدە ئۆتۈپ نىسفى شەب،
 كۆرۈپمەن ئانىڭدىن فېئالى ئەجەب.
 چۇ ئاندىن يانىپ چىقتى ئول سارغارىپ.
 كالاغە تەۋازۇد قىلىپ يالبارىپ.
 ئۇچاسىن سىلاپ دېھر - شەققەت بىلە،
 مۇۋاسا قىلىبان مۇھەببەت بىلە.
 ئاڭا بەردى ئولدەم سەبۇسۇ ئەلەق،
 يەنە قەسىرى سارى تىكىبان ئۇنقى.
 چۇ بىر - بىر باسىبان خىرام ئەيلەدى،
 كى ئول ئۆيگە رەنجىدە گام ئەيلەدى.
 نەقىر ھەم تەۋەققۇق قىلىپ ئول زەمان،
 دەرەختلەر ئاراسىدا بولدۇم نېھان.
 ئۆزۈمنى ئالىپ مەن چۇ ئول خانەگە،
 كۆرۈنمەيكى دېۋانە، مەستانەگە.
 كېلىپ كىردى قەسىرىگە ئول نەۋجەۋان،
 يەنە قىلدى ئاغاز ئاھۇ فەغان.
 كېلىپ قىلدى ھۇجرە دەرىنى كۇشاد،
 بۇ دېۋانە ئولدەم مېنى قىلدى ياد.

ئەگەر لۇتى قىلساڭ كى سەرشار مەن،
 مەگەر قەھر قىلساڭ سەزاۋار مەن.
 بەيان ئەيلەدىم سۆزنى باشتىن - ئاياغ،
 سۆزۈمگە چۇ دىۋانە سالىدى قۇلاغ.
 چىنان يىغلادى ئاڭلابان رازنى،
 كى نەئىرە ئۇرۇپ چەكتى ئاۋازنى.
 چۇ سۆز ئاڭلابان يىغلادى زار - زار،
 فەقىر ھەم بولۇپ ئانچىنان ئەشكىبار.
 كى زايىل بولۇپ ھۇشىدىن نەرەشىر،
 ياتىپ بىر زەمان كېچە بولدى ئاخىر.
 مۇلايىملىق ئەيلەپ تۇرۇپ باشىدا،
 فۇتىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپ قاشىدا.
 زەمانى ئۆتۈپ ھۇشىغە كەلدى ئول،
 كى ئاشىقلىقىم تەۋرىنى بىلدى ئول.
 دېدىكىم: «ئەيا مەردى دىۋانەۋار،
 بۇ سۆز بىرلە قىلدىڭ مېنى بىقەرار.
 قەسەمىياد ئېتىمپ مەن مۇرادىڭ ئۈچۈن،
 قىلاي سەئىيى ئەمدى كۇشادىڭ ئۈچۈن.
 ئەگەر ئەيلەسەم سىزنى نەۋمىدراق،
 كى سۇلتانى ئىشىق قىلغاي ئۆزىدىن يىمراق.
 پەرىشان ئىكەنەن، بەرىشان مەنەم،
 مۇرادىڭ ھوسۇلىن بىلەي مۇغتەنەم.
 مۇرادىڭغە سەئىيى ئەيلەيسن ئەي ئاداش.
 قىلاي سىزگە ئەمدى نېھان رازنى پاش.
 جەھان ئىچرە سىز ئەمدى تاپىڭ مۇراد،
 مېنىڭ مۇشكۇلۇم تاپىغاي ئاخىر كۇشاد.
 سۇنۇڭ جامى ئەسرارنى ساقىيا!
 ئانىڭ كەيغىدە نۇكتە ئەيلەي ئەدا.
 زەمىرىمدەكى دەردنى پاش ئېتەي،
 كى ئۇششاقنى ئۆزىگە سىرداش ئېتەي.

ئېيتىغىل ماڭا مەسلىھەت نېدۇرۇر؟
 كېلىپ سەن، ھۇرادىڭنى قىلغىل تەلەب،
 ئەگەر كەلسە قولىدىن قىلاي مەن سەبەب.
 گۇمان ئولكى سەندە نېھان زار بار،
 كۆڭۈل سىررىنى ئەيلەگىل ئاشكارا.
 دېدىم يەر ئۇيۇپ: «ئەي شەھى باكەرەم!
 بولۇپ مۇلتەجا مۇندا قويدۇم قەدەم.
 زەمانى ئېدىم فارس شەھرىگە شاھ،
 مېنى قىلدى دەۋران بۇ يەڭلىغ تەباھ.
 بىرەۋ ئىشىقىغە چۈنكى بولدۇم ئەسىر،
 بۇ جانۇ كۆڭۈلنى قىلىپ دەستىگىر.
 رىزاسىنى ئىستەپ بولۇپمەن گەدا،
 ئانىڭ ئەمرىگە جاننى قىلدىم فىدا.
 تۇشۇپ ئول ۋىلايەتكە ئاۋازىڭىز،
 كى مەشھۇر ئولۇپ فىئىل ئەندازىڭىز.
 بۇ ئەفئالىڭىزدىن ھەمە لالدۇر،
 سىيەھپۇشلۇق بىرلە بەدھالدۇر.
 دېدى ئول: «بۇ ئەسرارنى ئەيلە فاش،
 مېنى خۇش قىلىپ، بەئدە بولغىل ئاداش.
 بۇ ئەسراردىن ۋاقىنى ئولغان كىشى،
 مېنىڭ بىرلە ئالەمدە پۈتكەي ئىشى.
 شەراپەت بۇدۇر ئەيلەگىل ئىشتىغال،
 ۋە ياكەچ، ۋەيا ھەل قىلىپ تاپ ۋىسال.
 «بۇ مەئنى ئەداسىغە بەل باغلادىم،
 كى ئىشىق ئوتىدا جىسمىمنى داندلادىم.
 بۇ جاندىن كېچىپ ئەيلەدىم ئىختىيار،
 كېزىپ دەشتلەرنى چۇددىۋانەۋار.
 قىلىپ تۇھفە باشىمنى كەلدىم ساڭا،
 مۇرۇۋۇت قىلىپ رەھىم قىلغىل ماڭا.

شەھرى نىمىروز شەھزادەسى ئۆز سەرگۈزەشتىنى بەتەرىققەئى تەفسىل فارس شاھىغە
 بەيان قىلغانى:

بۇ ئەفسانەلەردىن قەلەم نەۋكى لال.
 دېدى ئول جەۋان: «ئاڭلاڭىز ئەي رەفىق،
 ماڭا كەلگەن ئىش ھاسىلىدۇر دەقىق.

مەئاندا مەۋج ئوردى دەريايى ژەرى،
 كى سۆز بەھرىدىن چىقتى دۇررى شىگەرى.
 نۇقولات كۆرگۈزدى ئانداغ جەمال،

كى تەدبىرىمىگە فىكىر ئەتمەك كېرەك. <
 ھەممە قىلىدىلار ئول زەمان مەسلەھەت،
 جەۋاب ئايدىلار ئەيلەبان مەشۋەرەت:
 > شەھەرنىڭ تاشىدا يېڭى باغ ئېتىپ،
 چۆكەر باس ئىلە ئاڭغا قاپقاغ ئېتىپ.
 كى دىۋارلارنى قىلىپ شىمشەدىن،
 تەنابى قىلىبان ئىپەك رىشەدىن.
 قۇماشى بىلە ئاڭغا قىلسە ھېجاب،
 كى بول تاپماسە شوئىلەئى ئافتاب.
 چۇدايە بىلە ئاندا باقسە بولۇر،
 ھەممە ئوي كىشىلەر سولاقسە بولۇر.<
 ئاتام ئەيلەمىش ئولزەمان يارلىغ،
 ھەممە سەنئەت ئەھلىگە دىلدارلىغ:
 > قىلىڭلار ئىمارى چۇ باغى ئېرەم،
 بۇ ئىشىغە قويۇڭلار ھە مانا قەدەم.
 مۇھەببىيا قىلىڭلار ئانى تېزەرەك،
 كى شەھزادەنى ئاندا باقماق كېرەك.<
 زەمىن سەتھىنى تۇزدى تەرراھلار،
 كى بىر جايىنى بەردى ئىسلاھلار.
 بەلەند ئەيلەبان چار دىۋارنى،
 ئىچىگە قويۇپ ئانچە ئەشجارىنى.
 كى جارى قىلىپ ھەر تەرەفدە زۇلال،
 ئىمارى قىلىپ تۇرغە زىبا جەمال.
 مۇھەببىيا قىلىپ باغ ئارا بوستان،
 كى بىر جايىنى ئەيلەدى گۈلىستان.
 بەنا ئەيلەمىش سۇققەلەر شاھۋار،
 بىساتى مۇزەببىيەن قىلىپ ئۇستۇۋار.
 چۇ تارتىپ كى بۇ باغ سەققىگە چەتر،
 قىلىپ پەردەلەر بىرلە ئانداغكى سەتر.
 كىرەلمەس ئېدى ئاندا بىيىك نەسىم،
 مۇھەببىيا بولۇبان بەنايى ھەردىم.
 مېنى كەلتۈرۈپ ئاندا باقمىش ئېدى،
 ھەممە دايە ئاندا قاباقمىش ئېدى.
 كى يول تاپماس ئول جاي ئارا ئافتاب،
 كۆرۈنىدىس كەۋاكىب بىلە ماھتاب.

ئەلا ئەي مۇسافىر ئىشىتىگىل كەلام،
 ساڭا سەرگۈزەشتىمىنى ئەيلەي تەمام.
 كى ئوغلى ئېدىم شاھى نىمىروزنىڭ،
 بولۇپ مەنبەئى دەرد ئىلە سوزنىڭ.
 نەچچە ۋەقت يوق ئېركەن ئاتامغە ۋەلەد
 مېنى لۇتقى ئېتىپدۇر خۇدايى ئەھەد.
 بولۇپ شادمان ئەيلەپ ھەددۇ سەنا،
 قىلىپدۇر ئۇلۇسىغە ئەتا ۋە سەخا.
 شەھەر خەلقىدىن ئالماي ئۇچ يىل خىراج،
 كى تاجىردىن ئالماي قاراۋۇلدا باج.
 مېنى پەرۋەرش قىلدى دىققەت بىلە،
 كى ئىززەت قىلىپ مېھرى - شەققەت بىلە.
 يىغىپ بىر كۈنى بارچە كاھىن ئېلىن،
 كى ئەھلى نۇجۇم، ھېكمەت ئايىن ئېلىن.
 دېمىش: <بۇ ئوغۇلغە سالىك فالنى،
 چۇ تەفتىش ئېتىڭ مېھنەت ئىقبالىنى.>
 ھەممە ھېكمەت ئەھلى چۇ فەرمان تۇتۇپ،
 نۇجۇم ئاقتارىپ، ھۆكىمى سۇلتان تۇتۇپ.
 تەفەككۈر بىلە كۆپ تەئەممۇل قىلىپ،
 زەمىرىمىگە چەندەن تەخەببۇل قىلىپ.
 كېلۇر ھالدىن چۈنكى بەرمىش خەبەر،
 بەيان ئەيلەمىش نۇكتەنى سەربەسەر:
 <بۇ شەھزادە ئىقبالىدۇر سەر بەلەند،
 چۇ ئون تۇرتدە ئاڭغا يەتكەي گەزەند.
 ئاڭغا كۆز يۈزىدىن يېتەر ئافەتى،
 كى مەھتابدىن ھەم يېتەر مېھنەتى.
 ئەگەر يەتسە ئون بەشكە سالى ئانىڭ،
 كى ئەۋجىگە يەتكەي كەمالى ئانىڭ.
 ۋەئىللا بولۇپ رەنجۇ مېھنەتكە تۇش،
 كى دىۋانلەردەك قىلۇر تەركى ھۇش.>
 ئاتام ئاڭلابان ئۇشۇ ئەقۋالىنى،
 كى ھەيرەت بىلە بۇزمىش ئەھۋالىنى.
 خىرەد مەندىلەرنى يىغىپ ئالدىغە،
 قىلىك مەسلەھەت ئىشىنىڭ ئەشخالىغە.
 <بۇ ئىشىنىڭ ئەلاجىغە نەتمەك كېرەك؟>

ھەممۇل زەرفرلەر ئەكىسى مەيىنادۇرۇر.
 مەيى لەئىل رەك بەتسە جىلۋەگەر،
 پىمىالە پەرى ئىلىكىدە بىر گۇھەر.
 مېنىڭ جانىمىمغا باقسى قىلدى خەندە،
 شەكەر خەندىدىن يەتتى جانغە گەزەندە.
 مېنى چىرلادى ئالدىغە ئول پەرى،
 چۇ كەشى ئەيلەدى دىلنى ئول دىلبەرى.
 باردى ئالدىغە ئېھتىرام ئەيلەدىم،
 ئەدەب بىرلە تۇردۇم سەلام ئەيلەدىم.
 سەراسمە بولدۇم چۇ ھەيرەتدە لال،
 كى ئەقلۇ خىرەدغە يېتىپدۇر زەۋال.
 ئۇيۇپ ئولزەمان تەختنىڭ پايەسىن،
 كى ھاسىل قىلىپ ئىشقى سايەسىن.
 قولۇمنى تۇتۇپ بولدى ئول دەستىگىر،
 جەناپدا جا بەردى ساھىب سەردىر.
 ئالىپ ئىلىكىگە گەۋھەرى جامنى،
 قۇيۇپ ئاڭا سەھىبايى گۇلغامنى.
 قىلىپ نۇش ئول دەم جەھان ئافەتى،
 ماڭا تۇتغالى تەبىرەدى قامەتى.
 چۇ ساقى بولۇپ تۇتتى ساغەر ماڭا،
 تەئەششۇق بىلە يارۇياۋەر ماڭا.
 تەكەللۇم قىلىپ ئەيلەدى مەرھەبا،
 تەئەسسۇفى قولىن تىشلەدى دىلرەبا.
 دەدى: دەھىق، بۇ ئادەمىزاددۇر،
 كۆڭۈل بەرگەنم مۇڭا بەرباددۇر.
 چىراكىم ۋەفادىن ئەسەر بولماغاي،
 پەرىغە بەشەر جىنىسى ئەر بولماغاي.
 يوق ئېرسە كۆڭۈل باغلار ئېردىم ساڭا،
 نېدىن كىم بەشەر جىنىسى ئەرمەس ماڭا.
 يەنە جام سۇندى ئۆزى ھەم ئىچىپ،
 تۇرۇپ ئالدىدا دۇررى ئەشكىم ساچىپ.
 ئەجەب ھال يۈزلەندى مەن زارغە،
 قىدا جاننى قىلىم ئوشۇل يارغە.
 يەقىن بولدى بولغاي ۋۇجۇدۇم ئەدەم،
 كى يىغلاپ ئانىڭ ئالدىدا دەمبەدەم.

بۇ يەڭلىغ ئۇمۇر ئۆتتى ئون تۆرت يىل،
 ھە مانا زۇھۇر ئەتتى ھۇكىمى جەلىل.
 مۇڭا تەڭرۇ ئېردىم فەراغەت بىلە،
 كى دايە بىلە ئەيشۇ راھەت بىلە.
 قەزارا گۈلىستانغە سالىدىم نەزەر،
 گۈلى ئاتەشىن بولدى چۈن جىلۋەگەر.
 بۆلەك گۈلدە يوق ئانچە ھۇسنۇ جەمال،
 ئانى كۆردۈم، ئەمما بولۇپ ئەقلى لال.
 باردى مەن ئۆزەي دەپ ئانىڭ قاشىغە،
 تەئەججۇب قىلىپ سۇننى نەققاشىغە.
 ئالاي دەپ قولۇمنى ئۇزاتقان زەمان،
 بولۇپ ئولزەمان گۈل نەزەردىن نېھان.
 نىشەستىمدە ئولتۇردۇم ھەيران بولۇپ،
 يەنە جىلۋەگەر بولدى ئەئىيان بولۇپ.
 يەنە باردىم ئالدىغە ئۆزەك ئۇچۇن،
 ئىلىكىلەپ ئانى قولدا كۆرمەك ئۇچۇن.
 يەنە ناپەدىد ئولدى بارغان زەمان،
 قىلىپ خەندە ئاۋازى ئۆرتەندى جان.
 بەناگاھ سەما سارى تۇشتى نەزەر،
 ئەجەب شەكلى زىبا بولۇپ جىلۋەگەر.
 قاراپ مەن كى بىر تەخت تۇشمىش كېلىپ،
 كى بەردەم تۇرۇپمەن ئاڭا كۆز سالىپ.
 چۇ بەرپا قىلىپ تەختەنى باغ ئارا،
 ھەدە خادىمان تۇردى ياپىراغ ئارا.
 چۇ ئول تەخت ئەۋجىگە سالىدىم نەزەر،
 كۆزۈمگە بولۇپ بىر پەرى جىلۋەگەر.
 جەمالى مۇنەۋۋەر قىلىپ باغنى،
 كى زۇلفى مۇئەتتەر قىلىپ تاغنى.
 چېكىپ قاش ياسىنى ئاتتى ئاتىمىش خەدەك،
 كۆڭۈلنى نىشان ئەيلەدى بەدەرەك.
 يېدىم تىيرى ئىشقى ئول پەرىزاددىن،
 چېكىپ ئاھۇ ئەفغان بۇ بىداددىن.
 بولۇپمەن كۆرۈپ ئانچە ھەيرەتدە لال،
 تەكەللۇم تەھەررۇتكە ئالماي سەجال.
 سورامى ۋە ساغەر مۇھەببىيادۇرۇر.

كى نەسلىم پەرىزادا، ئەسلىم پەرى. >
 بۇ سۆزنى دېدى ئول ھەۋاغە ئۇچۇپ،
 بولۇپ ناپەدىد ئول سەھاغە ئۇچۇپ.
 كېتىپ ھۇشىدىن، يەرگە ھەمۋار ئولۇپ،
 يىقىلىدىم خىرەدىسىز نىگۇنىسار ئولۇپ.
 كۆڭۈلنى ئالىپ قاچتى بىر دىلبەرى،
 كى تاراج ئېتىپ ئەقلىنى ئولپەرى.
 بولۇپدۇر ئەدەم ئۆزلۈكۈمدىن خەبەر،
 نە ئەقلى نە ھۇش خىرەددىن ئەسەر.
 مېنى ئىلتىبان دايە بالىن ئۆزە،
 كى ئول ياتقۇزۇپ فەرشى قالىن ئۆزە.
 مۇئەللىم كېلىپ قاشىمە ئولتۇرۇپ،
 دۇئالار ئوقۇپ ئىسمى ئەتەم ھۇرۇپ.
 بىلىپدۇر ئەجىننە ئەسەر قىلدى دەپ،
 پەرى ئەقلىدىن بىخەبەر قىلدى دەپ.
 ئەزايىم دۇئاسىن ئوقۇپ دەم سالۇر،
 دۇئاسى ئوتۇمىنى زىيادە قىلۇر.
 ماڭا سۇد قىلماي دۇئاسى ئانىڭ،
 تەكەللۇم زەبانىمغە كەلمەي مېنىڭ.
 كۆرۈم ياشى جارى بولۇپ چۈن زۇلال،
 بولۇپدۇر ماڭا كەھرىدەك جەمال.
 چۇ مەندىن دۇئاخان ئۇمىدىن ئۇزۇپ،
 ئاتام قاشىغە باردى ئەفغان تۇزۇپ.
 ھەمە داھۇ ۋەلۋاقىمە قىلدى فاش،
 ئىشىتىتى ئاتام ئولزەمان تۆكتى ياش.
 كېلىپ بۇسە ئەيلەپ فىغان ئەيلەدى،
 ئىلاجىمغە ھۇكىمىن رەۋان ئەيلەدى.
 چۈنئەركانى دەۋلەتكە قىلدى خەبەر،
 ۋەزىرغە دېدى: «بولدى ئالەم دىگەر
 يىغىنلار ئەتىبايۇ ھېكمەت ئېلىن،
 بەناپىز ئۇمۇردىغە دىققەت ئېلىن.»
 كىشى بۇيرۇدى فازىلى ئەسرىگە،
 يىغىلدى كېلىپ بارچەسى قەسرىگە.
 ئەتىبا مۇفەججىم كى كاشىن بارى،
 كى دىققەت بىلە ھېكمەت ئايىن بارى.

چۇ بىر سائەتى يىغىلادىم زار-زار،
 تەبەسسۇم قىلۇر ئېردى ئول مەھنىگار.
 قىلىپ بۇسە ئول دەم مېنى ئول پەرى،
 نەۋادىش قىلىپ تۆكتى سىمۇ زەرى.
 يېتىپ ئولزەمان ئاسماندىن سەدا،
 ئانىڭدەك قىلىبان سۇرۇشى نىدا.
 چۇ سۆزلەشتىلەر ئۆز زەبانى بىلە،
 ھەۋادا پەرىلەر قىلىپ ۋەلۋەلە.
 مېنى ئولزەمان يەردە قويدى ئالىپ،
 كى ھىجران بەلاسىنى جانغە سالىپ.
 دېدى ئولزەمان ماھۇەش دىلبەردىم:
 «كى ياخشى قالىڭ ئادەمى گەۋھەردىم.
 ماڭا بۇزەمان قالماي ئىختىيار،
 ۋەفا قىلماي چارخى ناپايدار.
 چۇ بولسام ئېدى سائەتى ھەمىنىش،
 ئاچىلدۇرسام ئېردى مۇرادىم گۈلىن.
 بۇ مەئۋابدىن ئەمدى قىلۇرمەن خىراج،
 زەمان تۇرغالى قالماي ئەمدى ئىلاج.
 كېتىپ مەن سېنىڭ دەردى ھىجرىڭ بىلە،
 كۆڭۈل بولدى مەخلۇتە فەكرىڭ بىلە.
 ئۇنۇتماي داغى سەن مېنى ياد قىل،
 فەرامۇشلۇقنى چۇ بەرباد قىل.
 دېدىم: ئەي كۆڭۈل قىبلىسى بۇ نە سۆز؟
 سېنى بۇزەمان كۆرمەگەي ئېردى كۆز.
 كۆرۈندۈڭ ماڭا مېھىر-شەققەت بىلە،
 قويارسەن داغى داغى مېھنەت بىلە.
 سېنى ئىستەسەم قايدا بارغۇمدۇرۇر؟
 قاينۇ شەخسىنى بۇي ئالغۇمدۇرۇر؟ >
 دېدى ئول ماڭا: «ئەمدى ئەمىرى مەھال،
 ساڭا ۋە ماڭا بەلكى كۆرمەك جەمال.
 مېنى تاپماقنىڭ ئەسرىۈ ھۇشكۈلدۈرۈر،
 ئېرەم باغدا بىزگە مەنزىلدۈرۈر.»
 دېدىم: «قايسى گۈلشەن گۈلى بولدۇڭگۈز؟
 ۋە يا قايسى گۈل بولدىڭگۈز؟
 دېدى ئول: «ئەجىننە شەھىرى دۇختەرى،

بۇلارغە قىلىپ شاھ كۆپ ۋەئىدەلەر،
 ھەمول ۋەئىدەدە قىلدى ھەم ئەھدەلەر:
 <بۇ مۈھلىك كەسەلدىن نىجات ئۆلسە ئول،
 سېھەتلىك يېتىدىن ھەيات ئۆلسە ئول.
 چۇ ئىنتام بىرلە سەرەفراز ئېتەي،
 كى ھۆرمەت بىلە ئانچە ئەئزار ئېتەي.>
 ماڭا يوق ئېدى ئاھدىن ئۆزگە سۇد،
 بولۇپ ئىشقى ئوتىدىن ۋۇجۇدۇم نەبۇد.
 غىزا ئېردى ئۆلدەم يىغى بىرلە ئاھ،
 بۇلارنىڭ ئىلاجى بولۇبان تەباھ.
 مېنى چۈن شەھەرگە ئالىپ باردىلار،
 تەبىبىلەر ئىلاجىمغە سارغاردىلار.
 ئۇلارنىڭ ئىلاجى دەۋا بولمادى،
 دەقىق ھېكمەتتىن شىغا بولمادى.
 غىزا بولدى ھەلقىمغە ئاھۇ ئەفغان،
 كېسەل مېھرى نۇردىن ئۆلدى يامان.
 دۇئالار قىلىپ ئەھلى زۇھەادلار،
 تەلەبىلەر قىلىپ بەلكى ئۇبىادلار.
 بولۇر سەئىيى بەھۇدە بولدى تەمام،
 ماڭا يىغىلار ئېردى ھەمە خاسۇ ئام.
 تىلىم سۆزگە كەلمەكلىكىدىن يىراق،
 كۆڭۈل شەخسە ئېردى رەنجى فىراق.
 بۇ مېھنەتدە ئۈچ يىل ئۆتۈپ سالىدىن،
 قالىپ يېمەك - ئىچمەك بىلە قالدىن.
 چىنان سەئىيى قىلدى ئىلاجىمغە شاھ،
 بالا فۇرقەتتە چىكەر ئېردى ئاھ.
 نۇجۇم ئەھلىگە شاھ قىلمىش ئىتاب،
 كى تۇشمەس ئېدى باغ ئارا ئافتاب:
 <تەلاغە چىقاردىڭمۇ شەھزادەنى؟
 كى بۇ نەۋرەسىدە، كىچىك سادەنى؟
 تەھەققۇق قىلىڭلار سەبەب نەدۇرۇر؟
 بۇ يەڭلىغ كى رەنجى تەئەب نەدۇرۇر؟>
 بەسارەت ئېلى كەلدى ئول باغ ئارا،
 نەزەر قىلدى ئەشجارۇ ياپراغ ئارا.
 چۇ بىر شاخ يەتمىش ئېدى سەنرگە،

كى ئول باغنى قاپلاغان چەترگە،
 شىكافى ئولغان ئېردى ھەمانا ھېجات،
 ئانىڭدىن تۇشۇپ زەررەئى ئافتاب.
 ئانىڭ شۇئىلەسىدىن بولۇپدۇر كېسەل،
 بۇ شەھزادەگە بولمىش ھۆكىمى ئەزەل.
 دېدى ئولزەمان شاھ: <تەقدىر ئىكەن،
 كى تەقدىرغە غەيرى تەدبىر ئىكەن.
 بالامنىڭ ئىلاجىنى نەتمەك كېرەك؟
 كى ھەر ئەھدە سەئىيى ئەتمەك كېرەك.>
 ئەگەر ھەر ۋىلايەتدە بولسە تەبىب،
 ئىلاجىم قىلۇر ئېردى دۇندا كېلىپ.
 بۇلار ھېكمەتى نەفە قىلماي ماڭا،
 يېتەر ئېردى نەۋىسلىق چۈن ئاڭا.
 چۇ مەئىيۇس ئولۇپ يانغۇسى ئېردى ئول،
 ئاتام باشلىغىن بارچە ئېردى مەلۇل.
 قەزارا بىرەۋ كەلدى تۇججارۋەش،
 جەھان دىدەئى مەردى سەييارۋەش.
 ئاتام قاشىغە كەلدى ئول پىدىشبار،
 كى قىممەت بەھا تۇھفە ئىيلەپ نىياز.
 ئاتام ئەيلەدى ئاڭا كۆپ مەرھەمەت،
 مېنىڭ بائىسىمدىن سوراپ مەسلەھەت.
 سورايدۇر ئانىڭدىن ئىلاجىمغە يول،
 سىھەت تاپماقنىدىن مېزاجىمغە يول.
 كىم مەرد ئېرىمىش جەھان دىدەئى،
 كى تۇججار ئېلىدە پىسەندىدەئى.
 شەھەرلەرنى بىسىيار كۆرگەن ئېدى،
 كى ئىسىغ - سوقنى كەچۈرگەن ئېدى.
 بېرىپ ئول كىشى بىرەككىمدىن خەبەر،
 دەۋاسى ئانىڭ بولغۇسى نەفۇگەر.
 دېدى ئول: <ئەيا شاھى ئالىجەناب،
 سەئال ئەتتىڭىز ئەمدى ئايتاي جەۋاب.
 زەمانىكى ھىندۇغە قىلدىم سەفەر،
 كى تۇججارلىقدا شەھەردىن شەھەر.
 كۆشىش ئەيلەدىم رىزقى ھىندۇستان،
 بارىپ ئاندا تۇشتۇم چۇ تاپتىم ئەمان.>

بۇلارغە قىلىپ شاھ كۆپ ۋەئىدەلەر،
 ھەمول ۋەئىدەدە قىلدى ھەم ئەھدەلەر:
 <بۇ مۈھلىك كەسەلدىن نىجات ئۆلسە ئول،
 سېھەتلىك يېتىدىن ھەيات ئۆلسە ئول.
 چۇ ئىنتام بىرلە سەرەفراز ئېتەي،
 كى ھۆرمەت بىلە ئانچە ئەئزار ئېتەي.>
 ماڭا يوق ئېدى ئاھدىن ئۆزگە سۇد،
 بولۇپ ئىشقى ئوتىدىن ۋۇجۇدۇم نەبۇد.
 غىزا ئېردى ئۆلدەم يىغى بىرلە ئاھ،
 بۇلارنىڭ ئىلاجى بولۇبان تەباھ.
 مېنى چۈن شەھەرگە ئالىپ باردىلار،
 تەبىبىلەر ئىلاجىمغە سارغاردىلار.
 ئۇلارنىڭ ئىلاجى دەۋا بولمادى،
 دەقىق ھېكمەتتىن شىغا بولمادى.
 غىزا بولدى ھەلقىمغە ئاھۇ ئەفغان،
 كېسەل مېھرى نۇردىن ئۆلدى يامان.
 دۇئالار قىلىپ ئەھلى زۇھەادلار،
 تەلەبىلەر قىلىپ بەلكى ئۇبىادلار.
 بولۇر سەئىيى بەھۇدە بولدى تەمام،
 ماڭا يىغىلار ئېردى ھەمە خاسۇ ئام.
 تىلىم سۆزگە كەلمەكلىكىدىن يىراق،
 كۆڭۈل شەخسە ئېردى رەنجى فىراق.
 بۇ مېھنەتدە ئۈچ يىل ئۆتۈپ سالىدىن،
 قالىپ يېمەك - ئىچمەك بىلە قالدىن.
 چىنان سەئىيى قىلدى ئىلاجىمغە شاھ،
 بالا فۇرقەتتە چىكەر ئېردى ئاھ.
 نۇجۇم ئەھلىگە شاھ قىلمىش ئىتاب،
 كى تۇشمەس ئېدى باغ ئارا ئافتاب:
 <تەلاغە چىقاردىڭمۇ شەھزادەنى؟
 كى بۇ نەۋرەسىدە، كىچىك سادەنى؟
 تەھەققۇق قىلىڭلار سەبەب نەدۇرۇر؟
 بۇ يەڭلىغ كى رەنجى تەئەب نەدۇرۇر؟>
 بەسارەت ئېلى كەلدى ئول باغ ئارا،
 نەزەر قىلدى ئەشجارۇ ياپراغ ئارا.
 چۇ بىر شاخ يەتمىش ئېدى سەنرگە،

بۇ ھەيئەت بىلە بىر كۈنى ئول چىقار.
كى چىققان زەمان ئول يېتەر ئەلگە بىمىم،
كىشكە نەزەر قىلمايمىن ئول ھەكىم.
چۇ دەر ياباشىغە بارىپ ئول زەمان،
كى ئويىناپ سۇ ئىچرە بولۇپ شادمان.
ئۆزىدىن شۇستۇ شۇئەيلەبان چىققاي ئول،
تۇرۇبان نەزەر قىلغاي ئول ئوڭۇ سول.
كىشكەلەر قاشىغە خىرامان كېلىپ،
ئۆلۈك تەن ئارا گۇبىيا جان كېلىپ.
نەزارە قىلىپ ھەر كىشى ھالىغە،
كى بىر رۇقئەنى تاشلابان ئالىغە.
نەچە بولسە بىمار بەرگەي پۈتۈك،
كۆتەرگەي پۈتۈك رەنجىدىن بولسە يۈك.
كىشى قالماغاي ھېچ بىماردىن،
چۇ قارىغ بولۇپ يارۇ ئەغياردىن.
يانىپ باز كىرگەي ھېسارغە ئول،
يەنە باغلا نۇر يىلىغەچە ئاندا يول.
ئىشتىتم بۇ سۆزنى ئىشۇل دەرددىن،
نەئول دەردكىم ساھىبى دەرددىن.
چۇ سۆزنى داغى ئەيلەدەم ئىمتىھان،
دېگەن سۆزلەرى بارچە بولدى ئەيان.
ئەگەر ئول ھەكىم ئەيلەسە ئىلاج،
ئانىڭ سەئىيى بىرلە تۈزەلگەي مىراج.
بولۇپدۇر بۇ سۆزدىن ئاتام شادمان،
بۇ تاجىرغە بولدى چىنان ھېرىبان.
ۋەزىر بىرلە قىلدى تۇرۇپ مەسلەھەت،
ئاڭا بارغالى ئەيلەدىلەر نىيەت.
ماڭا جام تۇت ساقىيا نۇش ئېتەي،
ئانىڭ كەينىدە ئۆزنى مەد ھۇش ئېتەي.
نېھان دەردكە راھ بولسۇن دەۋا،
كۆڭۈل دەردىگە بەخش قىلسۇن شىفا.

قەزارا سەياھەت ئۈچۈن ئوغرادىم،
كى سەھرا ۋۇزا قاتىدا پۈترادىم.
تەماشى قىلىپ كۇھۇ ھامۇن ئارا،
كېزىپ سەير ئېتىپ دەشت تاخۇن ئارا.
بەناگاھ نەزەر تۇشتى بىر جايغە،
ئەجەب خۇش ھەۋا ئىشرەت ئەفزاغە.
نەمايان بولۇپ ئاندا قەسىرى بەلەند،
كۆرۈپ ئۆل جەۋانىغە سۈردۈم سەمەند.
كۆرۈپمەن خەلايىق ئەدەددىن تولا،
بۇ خەلق بارچەسى دەردغە ۋېتەلا.
ياتىپدۇر خەلايىق چۇزارۇ زەلىل،
بىرى ساق ئەمەس بارچەسىدۇر ئەلىل.
بىرەۋدىن سوراپمەن: «نەچك كاردۇر؟
نە ئەسراردۇر بەلكى بىماردۇر؟»
دېدى ئول: «ئەيا تاجىر بەخەبەر،
ساڭا يەتمەگەنمۇ كېسەلدىن ئەسەر؟
سېنىڭ ھاجەتلىك تۇشمەدەمۇ ئىككىن؟
ۋەيا سەمەنئە يەتمەدەمۇ تىككىن؟
ھېسار ئىچرە بار ھەكىمى بەدئەما،
ئانىڭ نۇسخەسىدۇر كېسەلگە دەۋا.
ئانىڭ ئالدىغە بارماق ئىمكان ئەمەس،
ئانىڭ جايىنى كۆردەك ئاسان ئەمەس.
چىقار يىلدا بىر كۈن قىلىبان خۇرۇش،
ئانى كۆرسە ساق، تەرك ئېتەر ئەقلۇ ھۇش.
كى ساقلار قاچىپ تۇرغۇسى گۈشەدە،
ئانىڭ سەۋلەتىدىن كۆپ ئەندىشەدە.
چىراكىم ساچىدۇر فەتىلە - فەتىل،
كى ئۇربان تەندۇر ئانىڭ مەسلى فىل.
بەشىغە ساچىنى چۇ دەستار ئېتىپ،
كى خۇشلۇقى بىلە لەئىب بىسىيار ئېتىپ.
ۋەزەسىمە قەلەمەدانى ئىلىكىدە بار،

شەھزادەنى ئول تاجىر جەربەئى ھەكىمىگە ئالىپ بارماقغە ئىرادە قىلىپ، پادى-
شاھ بۇ مۇۋەددەدىن خۇشى بولۇپ، ئېھتىتىمادلىق خادىملاردىن بىر يۈزكىشىنى ۋەزىرى
جۈملە تۇلمۇلك بىرلە قوشۇپ ھىندۇستانغە ئېبەرىپ، ئول ھەكىم مۇۋالىھىدىسى بىرلە-
شەھزادە شىفا تاپىپ، ھەكىمىنىڭ خەزىنە، دەفىنە ۋەكىتابلاردىنى ئىلىتىپ، تىبابەتلىرى
بىرلە ئاتاسى قاشىغە بارىپ ئاتاسىدىن ئىجازەت تىلەپ، چارە باغ ئىچىرە

ئىبادەتكە مەشغۇل بولغانى

دېدىكىم: «بۈگۈن ئەيدى ھەكىمدۇرۇر،
چىقىپ بەر سارىغە ئازىمدۇرۇر.»
كېسەللەركى سەق-سەق قىلىپ جابەجا،
تۇرۇپ ئەل بىراقدا قىلىپ ئىلتىمجا.
مېنى ھەم ئانىڭ يولىغە ئىلتىمجان،
مېنىڭ تاپىتىم بولدى كۆزدىن نېھان.
زەمانى ئۆتۈپ ئېردى چىقتى كەيىك،
ئانىڭ ئارقەسىدىن ئاچىلدى ئىشىك.
بەناگاھ چىقىپ كەلدى ژۇلىدە دەي،
كى ئۆز فېئىلى بىرلە قىلىپ گۇفتۇگۇي.
قارايمىزكى ئۇريان چۇ دەۋانەۋار،
كى دەريا سارى ئەيلەدى ئىختىيار.
باشىغە ئىمامە قىلىپ مويسىنى،
كى دەرياغە تۇشتى يۇدى بويسىنى.
قىسىپ قولتۇقىغە قەلەيداننى ئول،
چىقىپ بەردىن باقتى ئوڭۇ سول.
قىلىپ ئەھلى ئەمراز سارى قەدەم،
كېلىپ كۆردى ئول نۇسخە بەردى تەمام.
مېنىڭ قاشىمە كەلدى ئاندىن تەبىب،
تەفەككۇر بىلە كۆپ تەئەممۇل قىلىپ.
ماڭا نۇسخە بەرمەي ئۆتۈپ كەتتى ئول،
مېنىڭ تاپىتىم بولدى ئانچە مەلۇل.
كېسەلگە بېرىپ نۇسخە قىلدى تەمام،
قولۇمنى تۇتۇپ ئەسلە قىلماي كەلام.
ئالىپ باردى جايىغە ئەرگەشتۈرۈپ،
لەبىن تەبىرەتىپ ماڭا ئەفسۇن ھۇرۇپ.
ھەمە تاپىتىم قالدى ھەيران ئولۇپ،
تەھدىيۇر بىلە دىدە گىريان ئولۇپ.
مېنى ئىلتىمجان باغ ئىچىگە ھەكىم،
چۇ كىرگەن زەمان ساكىن ئولدى دىلىم.

چۇ سۆز جەۋھەردىن تىزدى ئايىن ئىلە،
كى ئىلقا قىلىپ زىبۇ تەزىمىن ئىلە.
مۇسافر دېدى: «شاھى ئالەم پەناھ!
بۇ ئىمشدا بولاي سىزگە مەن دەستگاھ.
ئالىپ بارىسە شەھزادەنى خوبدۇر،
دەۋاسى ئانىڭ تۇرغە مەرغۇبۇدۇر.
خۇدا يار بەرسە تۈزەلگەي مىزاج،
ساقايىسە بولۇر لايقى تەختۇ تاج.
چىراكىم ئانىڭ كارى مەشھۇردۇر،
كى ھىندۇ، خىتا ئىچىرە مەزكۇردۇر.
ئاتا ئول زەمان ئەيلەمىش يارىلىغ،
بۇ دەستۇرغە قىلدى دىلدارلىغ:
«سەفەر كۆرگەن ئەلدىن تاپىپ يۈزكىشى،
دۇھەييا قىلىڭلار سەفەر سازىشى.»
ۋەزىر دەردەھەل ئىشنى قىلدى تەمام،
دېنى ئىلتىمجان قىلدى ئاندا خىرام.
نەچە دۇددەت ئىچىرە يۈرۈپ بەھرىدە،
نەچە ئان يۈرۈپ خۇشك ئارا قەھردە.
كېزىدىن مەنازىل چۇ سۇرئەت بىلە،
يېتىپ كەلدى ئەدما مەشەتقەت بىلە.
ئەجەب دىلغەزا جاي جەننەت نىشان،
شەھىمى ئانىڭ بارچە ئەنەبەر فىشان.
خەبەر يەتتى كۆڭلۈمگە جانانەدىن،
ئەسەر يەتتى ئەقىلىمغە ئەفغانەدىن.
تىلىم سۆزگە كەلمەي، كۆزۈم ئەشكىدە،
كىشى سۇنى تۆككەن كەبى مەشكىدە.
نەچە سۆز قىلۇرغە قىلۇرەن خەيال،
تىلىم سۆزگە كەلمەي بولۇر گۇڭگۇلال.
بارىپ بىز يىگىرمە كۈن ئولغان زەمان،
بارچە خىتلىقلەرغە تۇشۇپ قوزغالان.

زەبان بولدى گویا كۆزۈم نۇرلۇق.
 چىقىپ بىر كۈنى خىلۋەتتىن ھەكىم،
 شىغا باغدىن يەتكۈرۈپدۇر نەسىم.
 مېنى خۇش كۆرۈپ چۈن تەبەسسۇم قىلىپ،
 كېلىپ ئالدىمە ئول تەكەللۇم قىلىپ.
 دېدى: «ئەي ئوغۇل، باغ سەير ئەتمەگىل!
 يەبان مېۋەنى، ئۆزنى سەير ئەتمەگىل.»
 ماڭا كۆرگۈزۈپ ئولزەمان بىر قۇتى،
 ئىچىدە مۇفەررىق ئېرۇر ياقۇتى:
 «تەنەۋۋل قىلىڭ بىر نۇخۇد ھەر كۈنى،»
 دېدى كىردى خىلۋەتكە چىقىماي ئۇنى.
 ئەمەل ئەيلەدىم ئول ھەكىم قالغىغە،
 سالىپ ئۆزنى ئول ئەمىر ئەشغالغىغە.
 زەمانى ئەۋايىلدا مەچنۇن ئېدىم،
 ساقايدىم بەھەدۇللاھ مەئجۇن يېدىم.
 تەرەققى قىلىپان زەماندىن زەمان،
 كېتىپ ناتەۋانلىقىغە، يەتمەش تەۋان.
 ئۆتۈپ ئىكى - ئۈچ ئايدا سالىم بولۇپ،
 كىتاب ئوقۇدۇم ئانچە ئالىم بولۇپ.
 يەنە يىلغىچە كۆرمەدىم جەۋكىنى،
 قىلىپ مەھكەم ئاندا ئىشىك لوكىنى.
 بار ئېردى قاشىمدا ئەدەدىسىز كىتاب،
 كۆتۈبىلار ئېدى بارچە ھېكمەت مەتاب.
 مۇتالىم قىلىپ مەن ئانى سۇبھۇ شام،
 كى بىر يىلغىچە ھىغىز قىلدىم تەمام.
 بارى ئىلىملىرىنى قىلىپ دىلغە ياد،
 دەقتى نۇكتەلەرنى ئېتىپ ئىجتىھاد.
 كىتاب قالىمىدى مەن نەزەر قىلماغان،
 ۋەرەق قالىمىدى ئانچە كۆز سالماغان.
 بولۇپ ھېكمەت ئەمىردىن ماھىر بەسى،
 دەۋا ئەيلەمەكلىكىگە قادىر بەسى.
 ئۆتۈپ ئېردى ھەنگام ئون ئىكى ئاي،
 چىقىپ خىلۋەتتىن داغى رەھنەماي.
 ئەدەب بىرلە قىلدىم ماڭا ئېتىرام،
 تەۋازۇد بىلە كۆرگۈزۈپمەن قىيام.

بۇ باغ ئوتراستىدا قىلىپدۇ ئىمار،
 كى ئەتراپىدا سۇففەئى زەرىنىگار.
 نەچە سۇففە ئاندا پەددار ئېرۇر،
 جەۋانىبىلارى سەقى دىۋار ئېرۇر.
 چۇ بىر سۇففە باشىدا بىمەد كىتاب،
 كى بۇ سۇففەلەر بارچە ھېكمەت مەتاب.
 ئەرابىي، ئىبرانىي، سىرپانىيىدۇر،
 يەنە ھىندۇيىي، فارسىي، يۇنانىيىدۇر.
 يەنە ھەندەسە ئىلمى بىمەد تولا،
 بۇسۇففە مۇجەللەددىن ئەرمەس خەلا.
 يەنە بىرسىدە زەرق ئېرۇر سىمىۋ زەر،
 تىزىلغان داغى دۇررى، مەرجانۇ گۇھەر.
 يەنە بىرسىدە ئېردى زەررىن لىباس،
 تولادۇر ماڭا ئەسلى يەتمەي قىياس.
 يەنە بىردە مەئجۇن ئەدەددىن فۇزۇن،
 كى لازىم سەرەنجام ھەددىن فۇزۇن.
 مۇرەببا بىلە شەرىئەتى دىلغەزا،
 كى ياقۇت قۇتىلاردا تۈرلۈك دەۋا.
 چۇ خالىدۇرۇر سۇففەلەرنىڭ بىرى،
 كى باردۇر ئانىڭ بىر تەرەفدە دەرى.
 مېنى كەلتۈرۈپ سۇففەئى خالىغە،
 ئىشارەت قىلىپ مەركەزى ئالىغە.
 ئىشىكىن ئاچىپ كىردى ئول ئىچكەرى،
 قالىپ يالغۇز ئاندا فەقىر تاشقارى.
 ماڭا ھەرقىدىن ئەسلى سۈرمەي زەبان،
 كىرىپ خىلۋەتكە بولۇپ ئول نېھان.
 چۇ بىر كۈن ئۆتۈپ ئېردى ئول ئەسرىدە،
 كۆڭۈلنى تاپىپ مەن بەدەن قەسرىدە.
 نەفەس ئەندەكى بولدى ساكىن ماڭا،
 يىغى كەم بولۇپ يەتتى تەمكىن ماڭا.
 يەنە ئۇيغۇغە مەيلى قىلدى كۆزۈم،
 كى زاھىر بولۇپدۇر تىلىمدىن سۆزۈم.
 دىماغىغە يەتتى رۇتۇبەت داغى،
 بولۇپ رەفئە دىلدىن سۇئۇبەت داغى.
 ئۆتۈپ قىرقى كۈن، يەتتى مەسرۇرلۇق،

دېدى: «ئەي جەۋان، ئەمدى ھالىڭ نەچچۈك؟»
 دېدىمكى: «مىزاجىم بولۇپدۇر تۈزۈك.»
 قەلەمداننى بەردى خىرام ئەيلەدى،
 كى دەريا سارى ئىزدىھام ئەيلەدى.
 چىقىپ بىشەدىن كۆپ مەھابەت بىلە،
 كۆرۈپ ئەل بۇ يەڭلىغ سەلابەت بىلە.
 فەقىر ئارقەسىدىن تۇرۇپ ئەرگەشىپ،
 كى ساچمدا بولغان گىرىھنى يېشىپ.
 بۇ يەڭلىغ كۆرۈپ بارچە ئەل قاچتىلار،
 كېسەل يۈزىدىن پەردەنى ئاچتىلار.
 مېنى كۆردى خەلقىم يىراقتىن قاراپ،
 تۇرۇپ بارچە ئەل بىشەلەردە ماراپ.
 سەلامەت كۆرۈپ بارچە ھەمدۇ سەنا،
 دېھان تەڭرىگە شۈكرى بىمۇنتەھا.
 كېلىپ نەچە ئادەم تۆكۈپ ياشىنى،
 ئاياغىمغە ئانداغ قويۇپ باشىنى.
 نەچچۈك ئادەم ئېرگەنى بىلەدەم،
 ئۆزۈم خەلقىنى ئىمتىھان قىلمايم.
 ھەكىم تۇردى ئاندا تەبەسسۇم قىلىپ،
 بۇلار ھالىغە كۆپ تەرەھھۇم قىلىپ.
 بۇلار يىلىغىچە كۆپ رىيازەت بىلە،
 كى ئىسسىغ - ساۋۇقدا مەشەققەت بىلە.
 ياتىپ ئېردى ساقلاپ ئوشۇل بىشەدە،
 مېنىڭ جانىمىدىن كۆپ ئەندىشەدە.
 ۋەلى مەن بۇلارنى تونۇماس ئېدىم،
 كەسەل زورددىن ئەسەلە بىلەدىن ئېدىم.
 فەراسەت بىلە فەھىم ئېتىم ھالىنى،
 تەھەققۇق قىلىپ مەن بۇ ئەھۋالنى.
 چۈ ھەكىم ئىشىغە خەيال ئەيلەدىم،
 ئانىڭ ئۇنغەتمىن ئىشتىغال ئەيلەدىم.
 بۇ ھەكىم بارىپ ئەيلەدى شۇستۇشۇ،
 تاراپ باشىنى سۇدا زۇلمدە مۇ.
 سۇ ئىمچرە قىلىپ ئۇل چىننەن شادلىغ،
 چىقىمىيان سۇدىن قىلدى زۇھەدلىغ.
 كېسەللىر قاشىغە خىرام ئەيلەدى،

چۈ ھېكمەت بىلە ئەلنى زام ئەيلەدى.
 قەدىمقى قەۋائىد بىلە بەردى خەت.
 بارىغە يازىپ بىرنى قىلدى غەلەت.
 كېسەللىر ئىلاجىنى قىلدى تەمام،
 ئىشارەت بىلە ماڭا قىلدى كەلام.
 زەئىفلەر ئارا بار ئېدى بىر جەۋان،
 ئۇزارى ئېدى گۇبىيا زەئىفىران.
 كۆزى گەجگەسىدە، سۆزىدۇر خەلەل،
 كى باشىدىن ئاياغ بارچە جىسمى كەسەل.
 كېسەللىر ئارا بەرمەدى خەت ئاڭا،
 ئانىڭدەك كى خەت بەرمەپ ئېردى ماڭا.
 «بۇ ئادەمنى بىرلە ئالىپ يۈز دېدى،
 خىرامان ۋىساقىمغە كەلتۈز دېدى.»
 چۈ بىشە ئارا يۈردى باسىپ ھەكىم،
 ئانىڭ ئارقەسىدىن بۇ ئىكى يىتىم.
 تەۋا بىللاردىم قالدى ئاندا باقىپ،
 كى باشقە ئۇرۇپ ھەم ئاۋۇچنى قاقىپ.
 بارىپ بىشە ئىچرە ئانىڭ كەينىدىن،
 تەۋەھھۇم بىلە قالمايمىن ئەينىدىن.
 كېلىپ جايىغە باغ ئارا كىردى ئۇل،
 ھەدە شۇغلىدىن ئۆزىنى ئەيلەپ خەمۇل.
 چۈ ئىلكىن تۇتۇپ ئاندا بىمارنىڭ،
 ئىلاجىغە سەئىيى ئەتتى بۇ كارنىڭ.
 ئالىپ كەلدى خىلۋەتكە بىمارنى،
 كى مەھكەم قىلىپ ئىچىدىن دارنى.
 قالىپ تاشقارى مەن تەھەييۇر بىلە،
 خەيال ئەيلەدىم كۆپ تەفەككۇر بىلە.
 نەچچۈك ئىشى ئېكىن بۇ كېسەل ھېكمەتى.
 ئانى بىلگەلى ئەيلەدىم رىغبەتى.
 چىقىپ ئۇل زەمان سەقىدى دىۋارغە،
 كى پىنھان نەزەر قىلدىم ئۇل يارغە.
 چۈ ئۇل بام - رەۋزەندە تۇردۇم تاراپ،
 كۆرۈپمەن ئانىڭ ئىشتىغالىن ماراپ.
 چۈ بىمارنى قىلدى مەد دۇشراقى،
 كى دارۇ بىلە بەلكى خامۇشراقى.

قىلىپ بىر - بىرىدىن سۆڭەكنى بەجا. تاپىپ سالمىنى پەردەنى مەغزىدىن، كى ئالماقغە نىمگەرم ئېتىمپ مويچىن. زەرافەت بىلە ئانى ئالماق كېرەك، جەراھەتكە مەرھەمنى سالماق كېرەك. كىتابدا بۇ سۆزلەرنى كۆرگەن ئىدىم، ئانىڭ ھەم ئىلاجىنى بايگەن ئىدىم. قىزدىق ياقسە ئۆلگەي ئېدى ئۆل كىشى، ئانىڭ ئىلكىدە پۈتەس ئېردى ئىشى. تۇشۇپ ئول زەمانى ئەمەل ئەيلەدىم، مەردىنى سېھەتكە بەدەل ئەيلەدىم. دۇنى كۆردى ئول كەتتى باشىن تۇتۇپ، تۇرۇپ رەشكىدىن ئول ھەكىم قان يۇتۇپ. جەھالەت بىلە ئاھ ئۇرۇپ دەردناك، ئاسىپ ئۆزى ساچىدا بولدى ھەلاك. فەراقت تاپىپ ئىستەدىم پىرنى، تەرەددۇد قىلىپ ئەھلى تەسخىرنى. ئانى كۆردۈم ئەھما بولۇپدۇر ئەدەم، كى دەفن ئەيلەمەككە قويۇپمەن قەدەم. ساچىدىن تاپىپ مەن چۈنكى كىلىد، ئانى قولغە كەلتۈردۈم ئەيلەپ ئۇمىد. كىلىد قولىنى ئىستەدىم ئۆلەمان، چۈ گەنجىمەسى كۆزگە بولدى ئىدىان. ئاچىپ دەرمەھەل كىردىم ئول خانەگە، تولۇپدۇر بۇ ئۆي نەقدۇ دۇردانەگە. زەرۇ سەيم ئەسباب بىھەد تولا، كى نەقدۇ جەۋاھىردىن ئەرمەس خەلا. يەنە بىرنى ئاچتىم كىرىپ ئىچكەرى، كى بىر دۇرچى كۆردۈم ئول جەۋھەرى. چۈ ساندۇقنى ئاچتىم تەئەمچۇل قىلىپ، ئىچىن ئاقتارىپ مەن تەخەببۇل قىلىپ. ئىچىدە كىتابى مۇھەندىس ئىكەن، مۇسەللەس، مۇرەببىئە، مۇخەممەس ئىكەن. بارى ئىسمى ئەئزەم بىلە ئەدەبىيە، نەچە ھۇققەلەردە ئېرۇر ئەدۇبىيە.

قاقىپ تۆرت مەخنى قاتار ئەيلەدى، چۈ بىمارنى ئۇستۇۋار ئەيلەدى. باشى كاسەسىن قىلدى ئول پارەنى، كى بېھۇش ياتىپ ئاندا بىچارەنى. چۈ مەغزى سەرىگە نەزەر ئەيلەدى، جۇۋالدۇزنى ئوتغە مەقەر ئەيلەدى. كېسەلنىڭ زەمىردىن چۈ فەھىم ئەيلەدىم، چۈ بىمار ھالىغە رەھىم ئەيلەدىم. زەمانى جۇۋالدۇز بولۇپ ئوت كەبى، كۆرۈندى ماڭا رەڭگى ياقۇت كەبى. چۈ ئۇستاد ئالدى قولغە ئانى، كۆرۈپ ئۆلەمان ۋەھىم باستى مېنى. چىراكىم جۇۋالدۇز تولادۇر قىزدىق، كى ھەددىن زىيادە بولۇپدۇر ئىسىق. نېدىن كىم كىتابىدا كۆرگەن ئىدىم، ئەلاماتنى فەھىم قىلغان ئىدىم. چۈ ئەسباب نىمگەرم ئېردى كېرەك، خەتا ئەيلەدى، ئىشنى قىلماي دەرك. يەقىندۇركى ئادەمنى ئۆلتۈرگۈسى، فىراقىدا خەلقنى كۆيدۈرگۈسى. دېدىمكى: «ھەكىم، خەتا ئەيلەدىڭ، كى ئول ناتەۋانغە جەفا ئەيلەدىڭ.» بۇ سۆزنى ئىشىقتى مېنى كۆردى ئول، قىلۇر فىئىلىدىن ئۆلەمان يىغدى قول. باشىغە ئۇرۇپ كەتتى بىر بىشەگە، زىھى رەشكىدىن تۇشتى ئەندىشەگە. تۇشۇپ ئۆلەمان مەن ئىلاج ئەيلەدىم، بۇ ھەكىم ئىشىغە رىۋاج ئەيلەدىم. جۇۋالدۇزنى نىمگەرم ئېتىمپ مەن ئەۋەل، بىلىپ قاندى بىرلە قىلدىم ئەمەل. چۈ مەغزى سەرىدىن ئالىپ سالمىنى، چۈ رىشەخە كەلتۈردۈم ئول لالەمنى. چۈ كىم سالمى كىرسە قۇلاقغە ئەگەر، بۇ ئىشدا بىرەۋ بولسە كىم چارەگەر. يارىپ كاسەنى سەرنى قىلغاي جۇدا.

چىقىپ بەھرىدىن ئەيلەدى خەيرباد.
 يانىپ جايى ئەسلىگە ئول نەۋجەۋان،
 فەقىر تاپتىم بىرلە بولدۇم رەۋان.
 قىلىپ يولنى تەي دەشت ئارا سۇبە - شام،
 ئاتام جانىمغا قىلىپ ئىزدىھام.
 بۇ مەۋزىدىگە يەتتىم فەراغەت بىلە،
 تاماشا قىلىپان سەياھەت بىلە.
 ھەشەم بىرلە كەلدى ئاتام پىمىشپاز،
 مېنى كۆردى سېھھەت بىرلۇپ سەرفەراز.
 خۇداغە تۈمەن شۇكر قىلدى ئەدا،
 تەسەددۇقلار ھەققىمە ئەيلەپ فىدا.
 كۆرۈشتى كېلىپ ئانچە شەققەت بىلە،
 با مېنى سىلاپان مۇھەببەت بىلە.
 قىلىپ ئاندا چۇن بەزلى شاھانەئى،
 باشىدىن ساچىپ ئانچە دۇردانەئى.
 چۇ كەلگەن رەئايغە قىلدى كەرەم،
 كى ئىنئام ئىلە ساچتى ئالتۇن دەرەم.
 ئاتام ئىزىنى ئەيلەدىم تۇتتىيا،
 كۆزۈمگە غۇبارىن قىلىپ سۈرمەسا.
 ۋىلايەتكە يانماقغە قىلدى ئۇرۇج،
 دېدىم: «ئەي ئاتا، قىلماغاي مەن خۇرۇج.
 بۇ مەنزىل ئەجەب دىلكۇشا جاي ئىكەن،
 كى سەۋدايىغە خۇش ھەۋا جاي ئىكەن.
 كۆڭۈل مۇندا تۇرماقغە خاھىش قىلۇر،
 مۇرادىم ئوتى مۇندا تاپىش قىلۇر.
 ئىجازەت بېرىڭ مۇندا ساكىن بولاي،
 قىلىپ زۇمىدىنى ھېكمەت ئايىن بولاي.
 شەھەر ئىچرە تۇرماقغە يوق مەسلەھەت،
 كى بۇ جايى خالى ماڭا ئەننىيەت.»
 ئاتام ئەيدىلەر: «بۇ نە گۇفتاردۇر؟
 سېنىڭ بۇ سۆزۈڭ جانغە ئازاردۇر.
 نەچە يىل مېنى ئەيلەدىڭ غەم سىرىشت،
 قىل ئەەدى ۋىسالىڭدا خۇررەم سىرىشت.
 ئاناڭغە جۇدالىق سۆزىن قىلماغىل.
 فەقىر ئۆلگۈچە ئەمدى ئايرىلماغىل.

كى تەسنىر بىلە بارچە ئەفسۇنىيات،
 مۇئەييەن داغى ئىلمى نارەنجىيات.
 بۇ قائىدەنى كۆردۈم بولۇپ شادمان،
 كېتىپ ھۇشىدىن ئۆي ئارا ھەر زەمان.
 ياتىپ لەھزە تاپتىم خىرەددىن ئەسەر،
 كى دەفئە ئۆلدى مەندىن داغى دەردى سەر.
 خەزايىن قىلىپدۇر فەرىدۇن كەبى،
 كى نەقدىنە كۆپ گەنجى قارۇن كەبى.
 ئەجەب شادلىقىدىن بولۇپ سەرفەداز،
 ئەدا ئەيلەدىم ئىكى رەكئەت نەماز.
 خۇدايى جەھانغە دېيان شۇكرلەر،
 كى ئەزم ئەتكەلى ئەيلەدىم فىكىرلەر.
 چۇ ئول ناتەۋان باشى ئېردى جەرەب،
 سەككىز كۈندە بولدى مىزاجى سەھەب.
 تاڭىپ باشى زەخمىنى مەرھەم بىلە،
 چىقىپ تاشقارى يارۇ ھەمدەم بىلە.
 خەلايىق كۆرۈپ بىزنى چۇن بولدى شاد،
 يۈگۈردى ھەمە ئەيلەدى ئىتتىھاد.
 سەلامەتلىكىمنى كۆرۈپ تاپتىم،
 تولا شۇكرلەر دەپ بەھەيىي فەدىم.
 ۋەزىر باشلىغىن كەلدىلەر يىغلاشىپ،
 رەۋان ئىشكىنى كۆزدىن ئارىغلاشىپ.
 كېلىپ قويدى بارچە ئاياغىغە باش،
 كى باشتىن - ئاياغ ۋاقىئە قىلدى پىشاش.
 چۇ بىر يىلغەچە بولغانىمى نېھان،
 ئۇلارغە قىلىپ كۆرگەنمى بەيان.
 دېدىم: «جايغا ئەددى يانماق كېرەك،
 ئاتامغە بىرەۋ تېز بارماق كېرەك.»
 بۇ نەقدىنەلەرنى سەرەنجام ئېتىپ،
 سەفەر ئەزمىگە بارچە ئەنجام ئېتىپ.
 كېمەگە سالىپ بارچە ئەشىيانى پات.
 نەچە بەھرىدىن تېز تاپتۇق نەجات.
 ئاتامغە بىرەۋنى چاپاۋۇل قىلىپ،
 قالىپ ئارقەدە بىز تەكاسۇل قىلىپ.
 بۇ باشى يارىلغان ئېدى مىرزاد،

قىلىپ يارىلىغ مەردى ئىسلاھىغە،
 مۇھەندىسئۇ شۇ ئەھلى تەرراھىغە:
 «قىلىڭ باغ تەرھىنى ئىمجارلار!
 ئاڭا ئۇندۇرۇڭ ۋەردۇ ئەشجارلار!
 ياساڭلار داغى قەسرئى زەرنىگار!
 سالمىڭلار بىسات بارچەسى شاھۇار!»
 تۇتۇپ شاھ ھۆكۈمىنى ئۇستادلار،
 چۇ ئاز ۋەقتدە پۈتكەردى مۇنقادلار.
 ئەيا ناتەۋان زار - ھەيران غەرىب.
 كۆرۈپ سەن بۇ جانىمغە بولدۇڭ قەرىب.
 غۇلامان ئەشيا ئاتامدىندۇرۇر،
 ماڭا رەنج مەنىگەن كالادىندۇرۇر.
 ئاياقچى، ئەتا ئەبلە جامى پەرى،
 ئانىڭ كەينى بىرلە قۇچاي مەن پەرى.
 پەرنىزادلارغە بولۇپ مەن ئەسىر،
 ئەيا پىرى دەپىر ئەيلەگىل دەستىگىر.

چىراغىمنى ياندۇرۇپ چىقىپ تەخت ئۈزە،
 مېنى ياتغۇرۇپ گۈشەدە رەخت ئۈزە.»
 يىقىلدىم ئاياغىغە ئۆزنى ئۇرۇپ،
 تۈمەن يالبارىپ ئالدىدا ئولتۇرۇپ.
 دېدىمكى: «ئەيا قىمىلەگاھىم ئاتام!
 پىمەندىدە ئى پادىشاھىم ئاتام.
 مېنىڭ خاھىشىم ئۇشۇ مەئۋادۇرۇر،
 ئەبىدەت كۆڭۈلگە تەمەننادۇرۇر.
 شەھەر ئىچىرە كىرسەم ماڭا يوق ئەمان،
 تۈزەلگەن مىزاجىمغە بولغاي زىيان.
 ئەجەزەت بەرىڭكىم رىزالىق بىلە.
 چۇ سۆز ئەيلەدىم بىھەيالىق بىلە.
 خۇدادىن ماڭا ئۇشۇ تەقدىردۇر،
 كى تەقدىر ئىشىغە نە تەدبىردۇر.»
 چىنان يىغلادىم ئالدىدا زار - زار،
 كى نالەمگە بولدى ئاتام بىقەرار.

شەھزادە چارباغ ئىچىرە جايى خالىدا ۋە زايىغىغە مەشغۇللۇق قىلىپ، شاھى ئۇمەننىڭ
 قىزىنى تەسىخىر بىرلە قولغىغا كەلتۈرگەنى؛ شاھى ئۇمەن نەچە شىرايىت بىلە قىزىنى
 تاپشۇرۇپ بەرگەنى، شەھزادە ئەھدىگە ۋەفا قىلماي، بەردۈەش بىخۇد بولغانى:

قىلىپ مەن زىيادە قىرائەتنى.
 كى ئەفسۇن بىلە سۇست ئېتەر ئېردى ئول،
 ئاڭا بەرمەس ئېردىم دۇئا بىرلە يول.
 بولۇپ ئېردى ھەنگامە قىرقىنچى كۈن،
 كېچە چىقتى تۈرلۈك سەدا بىرلە ئون.
 چىقىپ سائىقە بولدى توفان كەبى،
 قىغانى رەئد يەڭلىغ جەھان قان كەبى.
 غەرىب سەۋت چىقتى مەھابەت شىمار،
 كى پەيدا بولۇپ تەختدە شەھرىيار.
 كېلىپ تۇشتى كۆردۈم پەرى شاھىدۇر،
 پەرنىزادلار بارچە ھەدراھىدۇر.
 باشىغە قويۇپ تۇرۇپ زەرىن كۇلاھ،
 تىكىبان يەنە بىر بىمىك بارگاھ.
 كېلىپ تۇشتى ئول شەئىنۇ شەۋكەت بىلە،
 سەلام ئەيلەدى ئانچە، شىددەت بىلە.

ئىشىتىگىل ساڭا ئەيلەيمىن داستان،
 كى ئەسىرانى ئەھدى ئەيلەپ بەيان.
 كۆڭۈلدە پەرنىڭ ئوتى بار ئېدى،
 ئانىڭ شەۋقىدە بارچە ئەغىيار ئېدى.
 شەھەرگە ئاتام ياندى لەشكەر بىلە،
 قالىپ مۇندا مەن نەچە چاكىر بىلە.
 ئەزىمەت كىتابىغە سالىدىم نەزەر،
 كى تەسىخىردىن ئاندا تاپتىم خەبەر.
 كىرىپ خىلمۇەتگە قىلىپ غۇسل پاك،
 تەزەررۇئىلار ئەيلەپ ئېتىپ سىمىنە چاك.
 قىلىپ تەرك ھەيۋانى بىر ئەربەئىن،
 كى بىر خىلمۇەتدە بولۇپ مۇتمەئىن.
 قىرائەت ئىشىغە قىلىبان رۇچۇد،
 نىسابىغە يەتكۈردۈم ئەيلەپ شۇرۇد.
 كۆرۈپ ھەر كەچە كۆپ ئەلامەتنى،

دېدى: «ئەي جەۋان، ئەيلەگىل ئەددى بەس، بولۇردىز ساڭا يارۇ فەرياد رەس. يەقىن بولدى ئالەمنى كۆلدۈرگەسەن، دۇئا بىرلە بىزلەرنى ئۆلتۈرگەسەن. نېدۇر مەتلەبىڭ، بىزگە قىلغىل ئەيان، ساڭا چۈنكى خاس قىلاي ئولزەمان.» دېدىم: «ئەي پەرى ئەددى قىلغىل قەسەم، كى مەكر ئەيلەبان قىلمە خارۇ دىژەم. سۈلەيمان ئەلەيھىسسالام ھۇرمەتى، ئەگەر كىزب قىلساڭ يېتەر شىددەتى.» قەسەم قىلدى ئەۋۋەل نەبى زاتىدىن، سۈلەيمان ئەلەيھىسسالام ئاتىدىن. دېدىم: «بىر قىزىڭ بار ئېمىش ماھۋەش، بولۇپ مەن ئانىڭ ئىشىدا ئەلئىتەش. ئانى دەردەھەل ئەيلە ھازىر ماڭا، كى جانانەنى قىلكى زاھىر ماڭا.» دېدى ئول: «قىزىم سىزگە لايىق ئەمەس، تەبىئەتكە ھەرگىز مۇۋافىق ئەمەس. قەۋى ھەيكەلۇ بەدئەما زىشت رۇي، كى دىۋانەدەك شەكلى ژۇلىدە موي. كۆرۈپ ئول قىزىمنى غەزەب قىلماڭىز، كى بىزلەرگە رەنجۇ تەئەب قىلماڭىز.» ئىشارەت قىلىپ ئېردى كەلدى قىزى، ئانىڭ كالىڭكۇندۇر شۇتۇرنىڭ تىزى. ئانىڭ جانىيىغە نەزەر ئەيلەدىم. كۆرۈپ بىر ئانى ئەلەھزەر ئەيلەدىم. كۆزى ساپسىدىندۇر، يۈزى قاپقارا، كى ئاغزى ئانىڭ مىسلى كارۋان سەرا. ئۆزىن زىب ئەيلەپ جەۋاھىر بىلە،

كى قورشاپ ساچىنى گەۋاھىر بىلە. چو «لاھەۋل» ئوقۇپمەن كۆرۈپ ئولزەمان، ئانىڭ ھەيىبەتىدىن بولۇپ غەستە جان. دېدىمكى: «ئەيا سەڭگىدىل بەد سىرىشت، كى نەيرەك بىلە ئەيلەدىڭ ئانى زىشت. قەسەم قىلمادىڭمۇ نەبى زاتىدىن؟ تەكەللىزۇم قىلىپ تەڭرى ئاياغىدىن.»

دېدى ئول: «مېنىڭ يالغان ئەرمەس سۆزۈم، ئەگەر مەكر قىلسام قۇيۇلسۇن كۆزۈم.» داغى شەرت قىلدى: «قىزىم ئۇشۇدۇر، شەرايىت ئىشى ئەسلە يالغانمۇدۇر؟ جەمائەت ئېرۇرمىز كى كۇفقاردىن، كى ۋاقىقى بولۇڭ سىز بۇ ئەسراردىن. مەسپەھنامۇ بەدشەكل سۈرەت بىلە، تۆرەپىمىز جەھانغە بۇ ھەيئەت بىلە، بىلىڭكى ئاتانىڭ ۋەلەد سىررىدۇر، قىلۇر فېئىلىدىن نىكىبەد سىررىدۇر. دېدىم: «ئانداغ ئېرسە خەبەر قىل ماڭا، داغى راستلىقىدىن نەزەر قىل ماڭا. بېنىڭ مەقسەدىمىدىن نىشان ئەيلەگىل، بۇ ئەسرارنى بەس ئەيان ئەيلەگىل.» دېدى ئول پەرى: «ئاڭلاغىل بۇ كەلام، ئانى تاپخالى قىلمايلى ئىزدىھام. كىم ئول شاھى ئۇدومان قىزىدۇر ئول ئاي، ئانى ئىستەگەن بولدى مېھنەتكە باي. ئانى قولغە كەلتۈرمەك ئاسان ئەمەس، كى ۋەسىل ئولماقنىڭ ئەسلە ئىمكان ئەمەس. بەلادىن بۆلەك يوق ئانىڭ يولىدا، نەچە بولسە جان گۇم بولۇر قولىدا. كىم ئول يارنىڭ ۋەسىلىدۇر مۇنەدەم، قىلىڭ ۋەھىم، ئۇنىڭ سارى قويماڭ قەدەم.» بۇ سۆزلەرنى قىلدى نەسەھەت مەئاب، تۇرۇپمەن قاراپ ئەسلە قىلماي جەۋاب. سۇ بىرلە ئوت ئولغاي قاچان ئىتتىغاق، ئىككەۋ جەمە بولسە چىقار تۇمتەراق. قاچان كار قىلغايكى ئاشىغە پەند، كى جانۇ كۆڭۈل يار يادىغە بەند. دېدىم: «ئەمدى سىزلەرگە ئازار يوق، دۇئا ھەرقىدىن ئەسلە گۇفتار يوق.» ئانى ياندۇرۇپ مەن ئىجازەت بىلە، كى ھەسرەتدە قالدىم رىيازەت بىلە. يەنە ئەربەئىدىكى نىيەت ئەيلەدىم.

كۆڭۈلدە داغى مەسلەھەت ئەيلەدىم. ھەمايىلدىن ئىستەپ تاپىپ ئىسمىنى، رىيازەتدە لاغەر قىلىپ جىسمىنى. قىرائەتكە قويدۇم چۇشىدەت بىلە، ئەلاماتلار چىقتى دەئۋەت بىلە. نىسابىغە قىرق كۈندە يەتكەن زەمان، ھەمىل يار سارىدىن ئولدى نىشان. يېتىپ جان مەشامىغە جانان ئېسى، ئۆلۈك تەن ئارا يەتتى چۇن جان ئېسى. كىرىپ كەلدى جىنىنىڭ ئەكابىرلارى، ئانىڭ كەينىدىن كۆپ ئەساغىرلارى. تەۋازۇد بىلە تۇردىلار سەنى بەسەنى، يېتىپ بەئدەزان بىر شەھى باشەرەقى. بىيىك تەختى زەررىن ئۆزە پادىشاھ، كى زەربەفتلەردىن تىكىپ بارگاھ. ھەۋادىن تۇشۇپ كەلدى شەۋكەت بىلە، كى تەسلىم ئېتىبان مۇھەببەت بىلە. ئوشۇل سىمىيەرنىڭ ئاتايى ئىدى. مېنىڭ يارىم ئانىڭ بالاسى ئىدى. تەرەھۇم بىلە ئەيلەدى ئول كەلام: «قىلىپ سەن ئۇلۇغ كارغە ئېھتىسام، ئەيا ئادەم ئوغلى، مۇرادىڭ نېمە؟ پەرزادىغە ئىنقىيادىڭ نېمە؟ فەقىرغە غەرمەزنى ئەدا ئەيلەگىل، كۆڭۈل مۇددەئاسىن ئەدا ئەيلەگىل. سېنىڭ مەتلەبىڭ چۇ ھاسىل قولاي، قىلىپ سەئىي مەقسەدگە داخىل قىلاي.» دېدىمكىم ئاڭا: «ئەي شەھى باكەرەم، سۇلەيمان ئاتىدىن چۇ قىلغىل قەسەم.» چۇ شەرت ئەيلەدى ئەيلەبان ئىزدىھام، بەزاتى سۇلەيمان ئەلەيھىسسالام. دېدىم: «ئاڭلاغىل سۆزنى ئەي شاھى قاق، كى بۇ نۇكتەگە ئەيلەگىل ئېتىئىراق. نەچە مۇددەت ئولدى يېدىم تىيرى ئىشىق، بۇ دەئۋەتلەرىم بارچە تەدبىرى ئىشىق.

مېنى قىلدى ھەيران سېنىڭ دۇختەرىڭ،
 ئالىپ جاننى قىيمەت بەھا گەۋھەرىڭ.
 ئانىڭ سەرۋى قەددى قىلىپدۇر مەلال،
 قاچىپدۇر ماڭا كۆرگۈزۈپ بىر جەمال.
 فىراقدا قىلدى مېنى بىقەرار،
 ئۇلۇس خەلقى ئىچىرە قىلىپ خارۇزار.
 بولۇپ تاقەت تاق ئەمدى نەتەي؟
 تەرەھپۇم قىلىڭ مەقسەدىمگە يېتەي.»
 تۇرۇپ بىر زەمان شەھ تەخەييۇل قىلىپ،
 تەفەككۈر بىلە كۆپ تەئەممۇل قىلىپ.
 باشىنى كۆتەردى بولۇپ چۈن مەلال،
 جەۋابىدا ئايدى: «بۇ ئىش دۇر مۇھال.
 ئەجىننە بىلە ئادەمى جىنىس ئەمەس،
 كى ئوت بىلە سۇ ھەرقاچان ئۇنس ئەمەس.
 بۇلار ئىتتىھادى ئېرۇر مۇمتەننە،
 چىراكىم بەشەر جىنىسىدا يوق قەننە،
 قىلىپ تەرك بۇ مۇددە ئادىن كېچىڭ،
 كى ئادەم بىلە جامى ئىشەرەت ئىچىڭ.»
 دېدىم: «كەچمەگەيمەن بۇ ئەسراردىن،
 قاچان كەچكۈسىدۇر كىشى ياردىن.
 كى لۇتقى ئەتمەسەڭ، دەئۋەتەم باردۇر،
 قىرائەت بىلە سىزگە ئازاردۇر.
 قەسەم قىلمايدىكۇمۇ مۇرادىم ئۇچۇن؟
 مەدەد قىلمايدىكۇمۇ كۇشادىم ئۇچۇن؟»
 دېدى ئولزەمان شاھى ئۇمىيان داغى:
 «قىل ئانداغ ئېسە ئەھدۇ پەيمان داغى.
 يىراق تۇت ئۆزۈڭ نەفىسى شەھۋاتىدىن،
 دەمى قىلماغىل لەنزى دەئۋاتىدىن.
 ۋەفادارلىقىدىن قەرىش چىقماغىل،
 ئانىڭ ئىشەرەتتىن ئەختىيار ئەتمەگىل.
 چىراكىم ئۆزۈڭگە بولۇر كۆپ زىيان،
 پەرزادىڭ دۇشمەندۇر نېھان.
 يەقىنلىقى قىلساڭ ئانگا ئەختىيار،
 قولۇڭدا بولۇر يار ناپايدار.
 چۇ ئول فەۋت بولسە ساڭا خۇب ئەمەس،

ئانىڭدەك ساڭا ئۆزگە مەھبۇب ئەمەس.
 ئانىڭ فەۋتى دىۋانەلىقىغە سەبەب.
 ئانىڭ رەنجى مەستانەلىقىغە سەبەب.»
 دېدىمكىم: «جەمالى ماڭا بەسدۇرۇر،
 كى چەشمۇ ھىمالى ماڭا بەسدۇرۇر.»
 دېدىم: «ۋەئىدە ئىزغە ۋەفا ئەيلەيمىن،
 داغى ئەدىرىڭىزغە خەتا قىلمايمىن.
 ماڭا كۆرگۈزۈڭ يارىنى ئەي مەلىك،
 كى ساقلاي خىيانەتنى قىلماي شەرىك.»
 ئانىڭ قەۋلىگە ئەھد قىلدىم چىنان،
 ماڭا جىملۇگەر بولدى يار ئولزەمان.
 كۆرۈپ يارىنى يىغلادىم زار-زار،
 تەبەسسۇم قىلىپ تۇردى باشىمدا يار.
 كۆڭۈلىڭ ئىنانىنى بەردىم ئانگا،
 تۇرۇپ ئەيلەدىم مېھرىبانلىق ئانگا.
 جەمالدىن، ئولدى مۇنەۋۋەر كۆزۈم،
 گۈلى ئەھمەر ئولدى بۇ جەئقەر يۈزۈم.
 ماڭا تاپشۇرۇپ ياندى ئول پادىشاھ،
 مېنىڭ بىرلە قالدى تۇرۇپ چۈنكى ماھ.
 بولۇپ غەملەرىم شادلىقىغە بەدەل،
 كى ۋەيرانىم ئابادلىقىغە بەدەل.
 قەدەمگەھىغە بەلكى سۈرتۈپ جەبىن،
 نەچە يىغلادىم رەھىم ئېتىپ نازەنن.
 باشىمنى كۆتەردى چۇ شەققەت بىلە،
 تەرەھپۇم قىلىپان مۇھەببەت بىلە.
 كى بۇ باغ كۇنچىدا تۇتتۇق مەكان،
 بولۇپىمىزكى ئىنسى - پەرىدىن ئەمان.
 دەر ئېردى نىگارم: «خەبەردار بول،
 كى ھۇشيار بول، بەلكى بىدار بول.
 كەمىنىڭدە باردۇر ساڭا كۆپ ئەدۋۇ،
 سېنى يازغۇرۇشغە قىلۇر جۇستۇجۇ.
 ئۇنۇتمايىكى ۋەئىدەگگە قىلغىل ۋەفا.
 ۋەفا تەرك ئېتىپ قىلماغىيسەن جەفا.»
 دېدىم: «ئەي نىگارم، يېمە تولا غەم،
 ھەۋەس يولسىغە قويماغىمەن قەدەم.

دېنىڭ سۆھبەتىدە بولۇڭ باھۇزۇر،
 فەقىر قىلماغايمەن ھەۋا ۋە غۇرۇر.»
 بۇ يەڭلىغ ئۆتۈپ نەچە ۋەقت يار ئىلە،
 قىلىپ دىلنى خۇش يارۇ دىلدار ئىلە،
 قەزارا ئۆتۈپ باغ ئارا نەچە كۈن،
 قۇياش ئولتۇرۇپ، بىر كۈنى بولدى تۈن.
 كى تاغۇشمە تارتىپ ئېردىم ئانى،
 پەرى «ھەي» دېيان مەنە قىلدى مېنى،
 بىرەۋ ئۇن چېكىيان سەدا ئەيلەدى،
 باشىدا تەكەللۇم ئەدا ئەيلەدى.
 دېدى ئول: «ھەمايىلنى بەرگىل ماڭا،
 كى ئول ئىسمى ئەئزەم ياماندۇر ساڭا.
 بۇ غەفلەتدە قىلغىل ئۆزۈڭدىن جۇدا،
 جۇدا ئەيلەگىل ئىشنى قىلغىل ئەدا.»
 ئوشۇل ھىن ئارا مەستى شەھۋەت ئېدىم،
 دېدى: «ئول كېچە تەركى دەئۋەت ئېدىم.»
 ھەمايىلنى ئۆلدەم جۇدا ئەيلەدىم،
 ئانى بىر كىشىگە فىدا ئەيلەدىم.
 كى مەقسەد ھەرىمىغە قويدۇم قەدەم.
 ماڭا باڭ ئۇرۇپ دېدى شىرىن سەنەم:
 «ئىشىتمەي نەسەپتەنى قىلدىڭ جەفا،
 نە ئىشيدۇر ئەيا زالىمى بىۋەفا؟
 كېتىپ قولىدىن ئىش، ئەمدى نەتەك كېرەك؟
 جەفا جامىن ئەمدى سۈمۈرمەك كېرەك.»
 دېدى، بىخۇد ئۆلدى يىقىلدى ئول ئاي،
 ئۇرۇپ باشىمە ئەيلەدىم ئاھ-ۋاي.
 قارايمەنكى ئىغرىت بەد ھەيكەلى،
 ئانىڭ ياندا ساھىرە مۇشەككەلى.
 ئالمىدۇر كىتابەتنى سېپەر ئەيلەبان،
 ئوقۇپمەن ئاڭا ئىسىم قەھر ئەيلەبان.
 كىتابىنى ئالمىپ قاچتى ساھىر پەرى،
 كالا بولدى ئىغرىتكە ئانىڭ ئەرى.
 قىلىپ سېپەر سالمىش ئانى ئويۇغۇغە،
 فەقىرىنى بۇ ساھىر سالمىپ قايغۇغە.
 قىلىپ مەھۇ ئەقىلىمنى زايىل داغى،

ئانىڭ بىرلە كەتتى ھەمايىل داغى.
 بولۇپ يار ئىشقىدا دىۋانەۋار،
 بۇ ئەفئالنى ئەيلەدىم ئىختىيار،
 ئەيا ناتەۋان پارس شاھى، ئىشت،
 بۇ سۆزنى نىگارنىڭ بارغىل ئايت.
 ياساپمەن جۈنۈندىن زۇمۇرە نېھال،
 بۇ بىر ئىشيدۇرۇر بىزگە دەفئە مەلال.
 چىقىپ ئاي باشىدا كالاغە مېنىپ،
 ئەمەسدۇر كالاغە بەلاغە مېنىپ.
 غۇلامنى قەتل ئەيلەمەككەدۇر ئىشىم،
 ئۆتەر بۇ ئەمەل ئىچرە يازۇ قىشىم.
 كېچە يىغلايان باشىدا ئاھ ئۇرۇپ،
 باقىپ ئولتۇرۇپ يۈزىگە تەلمۈرۈپ.
 قىچغىلاپ تەپانىنى مېڭان بىلە،
 سېپىپ سۇ ئاڭا ئەشكىباران بىلە،
 تولا نالە قىلسام ئاڭا يوق خەبەر،
 زىيادە بولۇركىم ماڭا دەردى سەر.
 تەرەددۇد بۇدۇر، بولسە بەرھەق تەلەپ،
 مۇرادىم ھۇسۇلغە قىلسە سەبەب.
 سىيەھپۇشلۇقنى قىلىپ ئىختىيار،
 ئۆزۈمنى قىلىپ چۈنكى مەستانەۋار.
 مېنىڭ ھالىمە تۇتتى ئالەم ئەزا،
 كى تابى بولۇپ بارچە كەيدى قارا.
 بۇ سۆزنى ئىشىتىگىل مۇرادىڭغە يەت،
 تەمام ئۆلدى سۆز، ئەي ئاداش ئەمدى كەت.
 نىگارنىڭغە ئايغىل بۇ ئەھۋالنى،
 ئىشىتىڭ ھەمە قىل ئىلە قالنى.
 بۇ سۆزنى دېدى، نەئىرە چەكتى شەددە،
 كى تىترەپ يىقىلدى چىنان بەرگى بىيد.
 كېلىپ كەفەك ئاغزىغە ئۇشتۇر كەبى.
 چۈ كۆزدىن تۆكۈپ ئەشكىنى دۈر كەبى.
 رەفقا، بۇ سۆزنى ئىشىتىم ھەمان،
 قارا بولدى كۆزگە بۇ رەۋشەن جەھان.
 ئۆزۈمگە قەسەم ئەيلەدىم ئۆلزەمان:
 «ئەگەر تاپماغۇنچە ئانى كامران.»

يېتەرسەن بارىپ مەقسەدىڭگە نىشان.
 چۇ شەھە تەلەبىگە دۇئا قىلغۇڭۇز،
 ئانىڭ ھاجەتىنى رەۋا قىلغۇڭۇز.»
 بۇ سۆزنى دېدى پىمىر خەيىرۈننەجات،
 كەرامات ئىملە ئەيلەدى ئىلمىنقات.
 ماڭا مۇژدە بەردى بۇ ئەسراردىن،
 ئەجىزەت ئالىپ كەلدىم ئول ياردىن.
 نىشان ئەيلەگەن سۆز چۇ بولدى ئەيان،
 ئانىڭ قۇرئەسى مۇندا بەردى نىشان.
 خەبەر بەردى بىزگە مۇبارەك ئەفەس،
 نە تاڭ بولسە ھەق بىزگە فەرياد رەس.
 بۇ شەھنىڭ جەنابىغە قىلساق دۇئا،
 خۇدا ئەيلەسە مەتلۇبىنى رەۋا.
 ئانىڭ يۈدىنىدىن بىزگە يەتسە كۇشاد،
 تۇفەيلى بىلە مۇندا تاپساق مۇراد.
 بۇ سۆزنى دېيان قىلدى شەھغە دۇئا،
 دۇئامىز ئەجىبەت قىلىپدۇر خۇدا.
 چۇ ئامىن دېيان شاھى ئازادە بەخت،
 تەۋەججۇھ بىلە ئۇردى ئول ئاھى سەخت.
 بۇ دەرۋىشلەر كۆپ فىغان ئەيلەدى،
 تەۋەججۇھنى شەھغە نېھان ئەيلەدى.
 كى ئەھسەن قىلىپ بۇ ۋەفادارغە،
 تەئەججۇب قىلىپ ئۇشۇ ئەسرارغە.
 ئۈچۈنچى كىشى سۆزنى قىلدى تەمام،
 بۇ دەرۋىش چۇن قىلدى خەتمە كەلام.

مۇرادىمغە مەن قىلماغۇم ئىمزا راب،
 ۋەفادارغە بولماغاي يۇ ھېساب.»
 چۇ يىغلاپ بەيپانغە قويدۇم قەدەم،
 چېكىپ ئاشىقنە نەۋا دەمىدەم.
 قايبۇ جايمىدا بولسە ساھىب ئەفەس،
 ۋەيا بولسە بىر مەردى ئازاد كەس.
 بارىپ ئالىغە ئەيلەبان ئىلمىنجا،
 مۇرادىم ئۈچۈن ئالدىم ئاندىن دۇئا.
 بۇ يەڭلىغ پۇرۇپ دەشتۇ ھامۇن ئارا،
 جەھان گۇبىيا بولدى مېھنەت سەرا.
 بەناگاھ كۆرۈندى كۆزۈمگە جىيال،
 كۆرۈپ كۈھنى ئۆزگەچە بولدى ھال.
 دېدىم چۇن: «ئۆزۈمنى ئۇراي كۈھدىن،
 كۆڭۈلنى خەلاس ئەيلەي ئەندۇھدىن.»
 يېتىپ تاغ ئارا كۆردۈم ئول پىرنى،
 قىلىپمەن بارىپ ئۇزرى تەقسىرنى.
 بارى سەرگۈزەشتىمىنى قىلدىم بەيان،
 ھەمە ماھۇۋەلۋاقىئەنى ئەيان.
 دېدى ئول: «ئەيا ناتەۋان سەبىر قىل!
 مۇرادىڭ ھۇسۇلىغە باردۇر دەلىل.
 خىرام ئەيلەگىل شەھرى ئازادە بەخت،
 ئانىڭ شەھرىدە ساڭا ئامادە بەخت.
 سېنىڭدەك يەنە ئۈچ كىشىدۇر رەفق،
 كى سەن بىرلە ئول بۇلغۇسىدۇر شەفق.
 كى قۇستەنتەنيە سارى بولدى رەۋان،

بە تەرىقى مەۋئىزە

كىشى ئىشقى ئارا فېئىلى خايمىندۇرۇر،
 كى ئىنسان ئەمەس، ئەبلەھ ئايىمىندۇرۇر.
 تۇت ئەي ساقى، جامى مۇھەببەت ماڭا.
 ئانى نۇش ئېتىپ ئەيلەي ئۇلغەت ساڭا.
 چۇ غەم تىغى ئەتتى نىزارىنى چاك،
 بۇ ئەندۇھ بىرلە بولۇپدۇر ھەلاك.
 ئانىڭ زەۋقىدە ئۆزنى ئەيلەي ھەيات،
 كى ئىزھار ئېتەي ئىشقىدىن كۆپ نۇكات.

جەھان كارىدۇر بەندەگە ئارىيەت،
 كۆڭۈل بەرمەگەي، بولسە ئىنسانىيەت.
 مەجىزەن بىردۈگە كۆڭۈل بەرسەكىم،
 ئۆزى پاك بولسە مەزاجى سەلىم.
 تەھەققۇق سارى بولغۇسى راھبەر،
 كى يارى ھەقىقىدىن ئولغاي ئەسەر.
 ئانىڭ يىزىمدا دەرد راھەت ماڭا.
 كەشى ئەمىرلەردۇر لەتافت ئاڭا.

سەلامان ۋە ئەبسال

ئابدۇراھمان جامى

(داستان)

تارىختا مەشھۇر بولغان «يىپەك يولى» نىڭ شىنجاڭنى مەركەز قىلىپ، ئوتتۇرا ئاسىيا، ئافغانىستان، ئىران قاتارلىق جايلاردىكى كارۋان يوللىرىنى بىر - بىرىگە چېتىشى، 10 - ئەسىرگە كەلگەندە ئۇيغۇرلارنىڭ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلىشى نەتىجىسىدە، ئەرەب ۋە پارس مەدەنىيىتى ۋە ئەدەبىيات - سەنئىتى ئۇيغۇرلار ئارىسىغا تارقىلىشقا باشلىدى. ئۇزاق بىر تارىخ جەزىياندا، ئۇيغۇر خەلقى بىلەن پارس - تاجىك خەلقلەرنى ئوتتۇرىسىدا كىمەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت جەھەتتىكى ئىجادىي ھەمكارلىق بارغانسېرى راۋاجلىنىپ، خېلى پۇختا ئاساسقا ئىگە بولۇپ قالدى. جۈملىدىن ئۆز زامانىدا - سىدا ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ئۇلۇغ ناماياندىلىرى بولغان مەھمۇد قەشقىرى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، ئەھمەد يۈگەنەكى، سەككاكى، لۇتى ۋە ئەلىشىر نەۋائىلارنىڭ نامى پارس - تاجىك خەلقلەرنى ئوتتۇرىسىدا قانداق مەشھۇر بولغان بولسا، پارس - تاجىك ئەدەبىياتىنىڭ ۋەكىللىرىدىن بولغان نىزامى گەنجەۋىي، ئۇبۇلقاسم فىردەۋىي، شەيخ سەئىدى، ئابدۇراھمان جامى، خۇجا ھاپىز شىرازى قاتارلىق ئەدىب ۋە شائىرلارنىڭ نامىمۇ ئۇيغۇر خەلقى ئىچىدە زور شۆھرەتكە ئىگە ئىدى.

«سەلامان ۋە ئەبسال» داستانىنىڭ ئاپتورى بولغان ئابدۇراھمان جامى (1414-1492 - يىللار) ئۇلۇغ شائىر ۋە مۇتەپەككۇر ئەلىشىر نەۋائى (1414-1501 - يىللار) بىلەن زامانداش بولۇپلا قالماستىن، بەلكى ئەڭ يېقىن ھەمئەسلىرىدىن ئىدى. شۇڭا ئەلىشىر ناۋايى ئۇنى ئۆز ئۇستازى ھېسابلاپ، چوڭقۇر ھۆرمەت قىلاتتى. ئۇيغۇر - تاجىك خەلقلەرنى ئوتتۇرىسىدىكى ئىجادى ھەمكارلىق ئەنە شۇنداق پۇختا ئاساسقا ئىگە بولغاچقا، ئازادلىقتىن ئىلگىرى بىزنىڭ دىنىي مەكتەپلىرىمىزدە (مەدرىسەلەردە) پارس تىلى دەرسلىك سۈپىتىدە ئۇگىتىلىپلا قالماستىن، بەلكى ئابدۇراھمان جامى، شەيخ سەئىدى، خۇجا ھاپىز شىرازىلارنىڭ شېئىرىي ئەسەرلىرى مۇھىم دەرسلىك سۈپىتىدە ئوقۇلاتتى. بۈگۈن سىزگە تەقدىم قىلىنىۋاتقان «سەلامان ۋە ئەبسال» ئابدۇراھمان جامىنىڭ ئاتاقلىق ئەسەرلىرىدىن بىرى بولۇپ، ئۇنى ئۆزبېك شائىرى ئالىمجان بورىيېۋ پارس تىلىدىن ئۆزبېك تىلىغا تەرجىمە قىلغان. قوللىنىدىكى بۇ نۇسخا ئالىمجان بورىيېۋ تەرجىمىسىگە ئاساسەن نەشىرگە تەييارلاندى.

ئابدۇراھمان جامى بۇ داستاندا، سەلامان بىلەن ئەبسالنىڭ مۇھەببەت سەرگۈزەش - تىنىنى ئاساسىي گەۋدە قىلىپ، كىشىنىڭ ئۆز نەپسىنى ئوتتۇرىغا كۆيۈرۈپ، كامالەتسىزى

ئىنتىلىشى لازىملىقىنى تەكىتلەيدۇ. بۇ پىكىرلەرنى ئاجايىپ بەدىئىي ئوبرازلار ۋاسىتىسى ئارقىلىق تەسۋىرلەپ بېرىدۇ. داستاندا يەنە ئەبسال ئوتتا كۆيۈپ ئۆلگەندىن كېيىن، شاھزادە سەلامان ئۇنىڭ پىراقىدا ئەقىلىنى ھۇشنى يوقىتىدۇ. دانىشمەن ئەبسالنىڭ گۈزەللىكىگە تەڭدىشى يوق سۈرىتىنى سىزىپ چىقىرىدۇ. بۇ سۈرەت سەلاماننىڭ يۈرەك دەردىگە دەرىمان بولىدۇ. بۇ ۋەقە ئارقىلىق شائىر بىزگە سەنئەتنىڭ ئۇلۇغۋار، قۇدرەتلىك كۈچىنى نامايان قىلىدۇ.

داستاننى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىشتا، پارس تىلىدىكى ئەسلى تۈس-خىسسىغا سېلىشتۇرۇلمىغانلىقى ئۈچۈن بەزى يېتەرسىزلىكلەرنىڭ بولۇشى تەبىئىي. كىتابخانلارنىڭ تەنقىدىي پىكىر بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

تەھرىردىن

شاۋقۇنلۇق شەھەردە ئېزىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن پۈتمەغا قاپاق باغلاۋالغان بىر كىشى ھەققىدە ھېكايەت

يەلەك گەردىشىدىن بىر نادان زارلاپ،
يول ئالدى يېزىدىن شەھەرگە قاراپ.
كۆردىكى بىر شەھەر، شۇنچە شاۋقۇنلۇق،
ئادەم كۆپلۈكىدىن قاينايىتى تولۇق.
ھەر بىر قارار گاھدا تىنچىماس جاھان،
ۋارقىراش-جارقىراش، ئۈر-سۈر ۋە داۋراڭ.
بىرى تاشقىرىدىن چاپار ئىچكىرى،
ئالدىراش ئىچكىرىدىن كوچىغا بىرى.
بىرى ئوڭ تەرەپتىن ئىنتىلەر سولغا،
بىرى سول تەرەپتىن چاپاتتى ئوڭغا.
بۇ ئىشلارنى كۆرۈپ ئۇ مىسكىن، ناچار،
بىر چەتكە چىقماقنى ئەيلىدى قارار.
دېدى: «خەلق دېڭىزى ئىچىرە ئادىشىپ،
ئۆزۈمنى يوقىتىپ قويسام مەن ئېزىپ؛
بولمىسا ئۆزۈمگە خاس بىر نىشانە،
قانداقمۇ تاپارمەن ئۆزۈمنى يەنە؟»
قارىسا تۇرۇپتۇ قولدا قاپاق،
بەلگە دەپ باغلاپتۇ پۈتمەغا شۇ چاغ.
كەر ئۆزىنى يوقاتسا شەھەر يا تاغدا،
پەرق ئېتەر قاپىقى بولغاچ ئاياغدا.

ئۇنىڭ بۇ سىرىنى بىلگەن بىر دانە،
ئىزىدىن ئەگىشىپ مېڭىپتۇ ئاستا.
كەچ كىرگەچ قاپاقنى ئېلىپ قولغا،
كېتىپتۇ پۈتمەغا باغلاپ ئۇيقۇغا.
ئۇ ساددا ئۇيقۇدىن ئويغانغان چېغى،
قارىسا پۈتمەغا يوقىتىش قاپىقى.
دەپتۇ ئۇ زارلىنىپ: «تۈر، ئەي ناتاۋان،
ئايرىلىدىم قاپاقتىن باغرىم بولدى قان.
بۇ مەنمۇ ياكى سەن؟ بىلەلمەي قالدىم،
مەن بولسام پۈتمەغا يوققۇ قاپىقىم؟
ئەگەر بۇ سەن بولساڭ، مەن ئۆزۈم قايدا؟
ھېسابقا قوشۇلماي قالدىم قاي جايدا؟
نەيلەيمىن بېشىمغا ئۇ خام دۆلەتتىم،
ئاياغىمدا ئىدى بارچە سۆلىتىم.
ئەي خۇدا، ياخشىلىق قىلىپ مەن مەردكە،
لۇتپىڭدىن بەرگەيسەن شىپالىق دەردكە!
ھەر خىل قېتىشىدىن ئېتىپ مۇسەپپا،
قەلبىمگە بەرگەيسەن شەرىپتى داۋا!
جامىي كەبى قىلىپ مېنى شاد-خۇرام،
ئىدىشلەپ بولمىسا بېرەرسەن جام-جام!»

شاھقا بىر قىسقا نادە يېزىپ، ئۇنى مەدھىيە دەپ دەۋا قىلغان بىر شائىر ھەققىدە
ھېكايەت

دېدىكى، ئاتاقلىق شاھقا بىر شائىر: «ئەي، كۆككە مەرتىۋەك يەتكۈچى قادىر. سۇخەيل يۇلتۇزدەك ۋەسقىنى قۇتلاپ، يورۇق گۆھەر تەشتىم، شېئىرىمنى ئاتا. گەرچە بىر خەلق ساڭا ئىبتىتى تەسەننا، ۋە لېكىن ۋەسقىگە يوقتۇر ئىنتىھا.» شاھ قولغا شۇ پەيت بىر نامە بەردى، ئۇندىكى ھەممىسى شاھ ئىسمى ئەردى. شاھ دېدى: «سېنىڭدە بارمۇ ئەقلىۋ-ھوش، بۇنداق ئەزمىلىكتىن جىم يۈرگۈزنىڭ خۇش. نامىدىن باشقا سۆز يوققۇ بۇندا، بەس. كىشى نامى ئۇنىڭ شەرىپى ئەمەس.»

نەمۇلكۇ ئادالەت ۋەسقىنى قىلىپسەن، نەتاجۇ تەختىنى تىلغا ئېلىپسەن؟ نامىنى ۋەسقى ئەيلەپ كۆيلىسەك قانچە، مەدھىيە بولالماس ماڭا ھېچقانچە.» دېدى شائىر: «بارادىسىز نامىڭ بىلەن شاھ، ئۇلۇغلار قاتارىدا شۆھرەت تاپتىڭ، ناھ! ھەركىم نامىڭ ئوقۇپ، ئاڭلىسا ياكى. باشقا سۆزگە نەزەر سالمايغاي تاكى! نامىڭ بۇ مەكتۇبتىن بولۇپ بىزەۋال، بىر دەپتەر تاپقۇسى ۋەسقىگە كەمال. بۇندىن ئارتۇق سۆزگە ئاجىزدۇر قەلەم، سېنىڭ مەدھىڭ ئۈچۈن يېتەر ئاشۇھەم.»

قېرىلىق ۋە زەئىپلىك ھەققىدە

بۇ كونا دۇنيا بىر ئۆمۈر بارى، ئۇد سۆزىگە تۇتاش نەزمەنىڭ تارى. ھەر زامان يېڭىدىن قىلۇرمەن ناۋا، دەم ئۆتكەن - كەچكەندىن سۆزلەپ ماجىرا. ئۆمۈم ئۆتتى نەۋا بولمىدى ئاخىر، جاندىن بۇ ماجرا بولمىدى ئاخىر. يەلكەم چەك مىسالى خەم بولدى ھەنۇز، ھەركۈنى تاغىچە ئۇد قولدا دىلسوز. ئۇد نە ساز روزىغار شۇنچىلىك غېرىپ، قېرى چالغۇچىنىڭ قولى قاپىرىپ. بۇ ئۇدنىڭ نەغمىسى شۇنچىلىك ئۇزۇن، چالغۇچى ئاھىڭى بۇ قانداق قانۇن؟ ۋاقتىكى بۇ ئۇدنى سۇندۇرۇپ ئاتسام، خۇش بۇيلىقۇ ئۈچۈن ئوتلارغا ياقسام. ئۇدنى ئوتقا تاشلاش نادانلار ئىشى، ياخشىدۇر ھەم ئۇدقا ئوتنىڭ يېنىشى.

قامىتىم مۇكچىيىپ، چوقچايدى بېشىم، ئۆز ئەسلىگە مايىل قايتماقتا يېشىم. ئانام تۇپراق مېنىڭ، مەن ئەركە بوۋاق، مەسۇم گۈدەكىگە قارىماس بۇ چاغ. بۇ ئىزتىراپتىن تىز ئارامغا يەتسەم، ئانام قۇچاقىدا ئويۇقۇغا كەتسەم... مېنىڭ ئىككى كۆزۈم يارىماس ئىشقا، ھەتتا تىۋت كۆز بولۇپ ئەينەك تاقاشقا. ئاياغ ئاغرىقىدىن تىزىم پۈكۈلۈپ، ھالىم قىمىر قىلماي، ئولتۇرۇش سولۇپ. تۇرۇشقا يارىماس ئاياغىم زەبۇن، تېنىمگە ئاياغ - قول بولالماس سىتۇن. قېرىلىق نۇقسانلىرى ئېتەر نەقەززا، ئەپسۇسكى، مەن ئاڭا بولدۇم مۇپتەلا. قېرىلىقتا تاپار نۇقسانلار راۋاج، تاپقىلى بولماس ھېچ بۇنىڭغا ئىلاج.

ھېكايە

ئۇ دانىشمەن چالغا ھەكەم دېدىكى:
 «ئەي، دىلى قېرىلىق دەردىدىن ئىككى.
 سەكسەندە دۇنيادىن ئۆمىد قىلغان چال،
 سېنىڭ كۈچ - قودرەتكە تولىمىڭ مەھال.
 چىشلىرىڭ تىزىمىسى بۇلار مۇستەھكەم،
 سەكسەندىن قىرىق ياشقا قايتقان ئاشۇ دەم.
 ئارقىغا قايتىشقا ئىلاج يوق بىراق.
 سۇسلۇق چارىسىمۇ ئەمەستۇر ئۇزاق.
 ئەجەل ۋۇجۇدۇڭدىن ئەيلىگەي جۇدا،
 شۇ چاغ ھەممە دەردتىن بولغايىسەن ئادا.»

سەكسەن ياشقا كىرىپ مۇكچەيگەن بىر چال،
 ئاجىزلىقتىن بەردى ھەكەمگە سوئال.
 دېدىكى: «يېمەكتىن چىشىم بولدى سۈست،
 چاينىيالىمايمەن ھېچ نەرسىنى دۇرۇست.
 چاينىسام لوقما ھېچ بولماس بۇلايم،
 دەيدەم ھەزم قىلالماي، قىيىنلار دائىم.
 ھەزىمدىن توختىسا دەيدەم بەتامام،
 بەدىنىمگە قانداق كۈچ بەرسۇن تاڭام؟
 مەن ئۈچۈن ئېھسانىڭ بولاتتى ئەبەت،
 چىشىمنى مەھكەم قىلالىساڭ پەقەت.»

نەزم كىتابىنىڭ سەۋەبى ۋە بۇ ئەرزى تەرتىپىنىڭ ئاساسى

بەئدە ما زەئقەت قۇسۇلۇل ئافىيە.
 (بەزمۇ قاپمىدىنى نە قىلاي بۇ چاغ،
 مۇكچىمىپ ئەھۋالىم بولغاندا چاتاق.
 قافىيە خىيالدا كېزەر دىلدارىم،
 دېگەيكىم ئۈنۈتما نېنى دىدارىم...
 ئۇنىڭ دەۋاسىدىن چارىسىز قالىدىم.
 پادىشاھلار ۋەسفىنى قەلەمگە ئالدىم،
 بۇ كونا دۇنيادا قالمىدى ئارمان،
 ئۇلارنىڭ ۋەسفىنى كۆيلىدىم ھەرتان...

قېرىلىقتىن قالماي تېنىمدە دەرمان.
 پىكىرەت يولى بېرەر قەلبىمگە پەرمان.
 قەلبىمدە سۆز بىلىش پەھمى قالمىدى،
 لېۋىمدە سۆز راۋان تىترەك سالمىدى.
 جىملىق ياقىمىسنى باشقا تارتىپ خۇش،
 ئاياغىم ئىتەكتە، بولسام پارامۇش.
 بىر نىسبىتى باردۇر ھالىمغا قەۋى،
 مەسنىۋى ئىككى بېيىت بىلەن مەۋلىۋى.
 كەيپىياتىم نەزمۈلى ۋال - قافىيە،

بۇ نەزم مۇقەددىمىسىنى باشلىغاندا شائىر ئىلھاملانغىنى

ئاگېھان سىپاھلار ئاۋازىن شۇ چاغ،
 ئارقا تەرىپىدىن ئاڭلىدى قۇلاق.
 سەردارنىڭ باغىدىن دىل بولۇپ بېھال،
 باشتا ھۇش، ئاياغتا قالمىدى ماجال.
 بىر چارە ئىزلىدىم كۆرمەي دەپ زىيان،
 كەلدى كۆز ئالدىمغا بىر ئېگىز ئايۋان.
 ھەريان چېپىپ ئۇندىن ئىزلىدىم پاناھ،
 زەرەر سالمىسۇن دەپ قايسى بىر سىپاھ.

تۈن چاغىدا شۇنداق ئەيلىدىم قۇتقۇ،
 خىيالىمنى ئېلىپ قاچقاندا ئۇيقۇ.
 چوڭ يولدا ئۆزۈمنى كۆردۈم مەن تەكرار،
 دىل رازى دىمالى پاك ۋە بىغۇبار.
 نە شامال گەردىدىن توزغىتار بىر جاي،
 نە سۇدىن تۇپرىقى بولغان ئۇنىڭ لاي.
 ئەلقىسسە، يوق ئىدى يولدا لاي، چاڭ ھەم،
 شۇڭلاشقا دىل يايىراپ تاشلايتتىم قەدەم.

سەمەن تۇلپار مەنسىپ مەغرۇر، مەردانە،
 يۈزىدىن نۇر چېچىپ قۇياشتەك يەنە.
 شاھانە تون كىيگەن تېنىگە كوركەم،
 بېشىغا ئاق سەللە ئوردىغان مەھكەم.
 بىرى مەن تەرەپكە كەلدى كۈلۈپ يىماد،
 كۈلكىسى ئەيلىدى قايغۇدىن ئازاد.
 يېنىپ كېلىپ چۈشتى ئېتىدىن دەرھال،
 قوللىرىدىن سۆيۈپ، سورىدى ئەھۋال.
 ئۇنىڭ ھۈرمىتىدىن بولدۇم مەن خۇررەم،
 ئۇ مېنى پەيىلەپ، شاد قىلدى ئىلدام.
 چاچتى ئۇ ماڭا كۆپ سۆز گەۋھەرنى،

لېكىن ئۇنتۇپتىمەن ئەەدى بەرنى.
 تاڭ سەمەر ئۇيقۇدىن تۇرغىنىم ھامان،
 ئاقىلدىن بىر تەدبىر سورىدىم شۇئان.
 دېدى: «بۇ لۇتپىدۇر ھەم رىزايى شاھ،
 نەزمەڭ قۇبۇلىغا ئىشەنچلىك گۇۋاھ.
 بىر لەھزە تىنچىماي سۆزنى قىل داۋام،
 باشلىغان ئىشىڭنى تۈگەتكىن تامام.»
 ئۇندىن تەبىرىنى ئاڭلىغىنىم دەم،
 تەھرىرگە بېلىنى باغلىدى قەلەم.
 بۇ بۇلاق بويىدىن كۆرۈندى بۇ چۈش،
 ئاڭا شۇنداق تەبىر توغرا كېلەر خۇش.

بىر ساددا ئادەمنىڭ ئۆز چۈشىنى تەبىرچىگە ئېيتقىنى ۋە كۈلكىلىك - مەسخىرىلىك
 جاۋاب ئالغىنى، ئۇنىڭغا چىدىن دىنىدىن ئىشىنىپ، ئاخىرى مۇرادىغا يەتكىنى

تەبىرچى ئالدىغا باردى بىر ئادەم،
 ئەقلى پاراسىتى يوق ئىدى ھېچ ھەم.
 دېدى: «تاڭ چېغىدا چۈش كۆردۈم چۇنان،
 بىر قىشلاققا باردىم خارابۇ ۋەيران.
 ھەر جايدا ئۇزاقتىن كۆرۈنسە خانە،
 دىۋارۇ ئىشىكىمىز بارى ۋەيرانە.
 بىر ۋەيران تەرەپ قويغاندا قەدەم،
 ئاياغىم گەنج ئىچرە كۆمۈلدى شۇدەم.»
 تەبىرچى مىسكىنىگە قىلىپ ئىستېپزا،
 دەر: «مەخپى بايلىققا كۆمۈلمەي ئەسلا.
 ئاياغىڭغا قېقىپ تۆمۈردىن ناھال،
 بىر ۋەيرانىگە يول ئىزلىسەڭ ھەردەم،
 ئاياغىڭنى قادا زېمىنىگە مەھكەم.

قەيەردە ئاياغىڭ ئىلىنسا دەرھال،
 ئاشۇ يەرنى كولاپ، تىرناغىڭنى سال.
 ئۇ تۇپراقنى شۇنداق كولىساڭ ئىدگەر،
 ئېھتىمال قولۇڭغا يولۇقار گەۋھەر.»
 سادىق ئېتىقادتىن ئۇ ساددا ئادەم،
 تەبىرچى ئېيتقانداك ئىش تۇتتى شۇدەم.
 ئىلىندى، ئىزلىشتە چەكمەي ئانچە رەنج،
 بىرىنچى قەدەمدە ئاياغىغا گەنج.
 كۆزلىگەن مەقسەتنى نىشانلاپ ھەربار،
 ھەر ئىشقا سىدىقى دىل كىرىشمەك دەركار.
 سىدىقەڭدە بولسا گەر ئازغىنا كەملىك،
 كۆزلىگەن نىشانغا قىيىن يەتمەكلىك.

سەلامان ۋە ئەيسال ھالىدىن سۆز بايان قىلماق

يۇنان تۇپرىقىدا بار ئىدى بىر شاھ،
 ئىسكەندەردەك تاجۇ تەختتىن ئاگاھ.
 دەۋرىدە بار ئىدى بىر ھېكمەتشۇناس،
 ھېكمەت دۇنياسىغا سالغۇدەك ئاساس.
 ھېكمەت ئەھلى ئاڭا ئىدى چىن شاگىرد،

ھەلقە باغلاپ ئۇنىڭ ئەتراپىدا گىرد.
 شاھ ئۇنىڭ قەدرىنى ئەزىز دەپ بىلدى،
 خىلۋەتتە ئۆزىگە ھەمسۆھبەت قىلدى.
 تەدبىرىدىن چىقماس ئىدى بىر قەدەم،
 دىل ئارزۇسى ياشناپ تەلىمىدىن ھەم.

ئادىللىق ئورنىغا بولسا زۇلۇمكار،
ئادالەتتىن قىلسا زالىم كەبى ئار...
ئۇنىڭ جاپاسىدىن يۇرت ۋەيران بولۇر،
ئىنساپسىز ھۆكۈمدار بىئامان بولۇر.
ياخشى سۆز ئېيتىدۇر كۆپىنى كۆرگەن چىن،
ۋەتەندە ئادالەت مۇستەھكەم نەدىن؟
گەر كاپىر ئادالەت قىلسا ھەر مەھەل،
يۇرت ئۈچۈن خۇداگۈي زالىمدىن ئەۋزەل.
.....

جاھانگىرلىكتە كۆپ تەدبىر ئەيلىدى،
قاقتىن تاقاقچى تەسخىر ئەيلىدى.
شاھ ئۆز نەپسىگە ھېچ بولالماس خوجا،
ئۇنىڭغا بىر سادىق ھەدەم بولمىسا.
قەسرۇ مۈلكى ئۇنىڭ بولماس مۇستەھكەم،
قانۇن ھۆكۈمىدىن بولار بىر ئىش كەم.
ئادىللىق سۈپىتى ئۇندا قالمىسا،
زۇلۇم - ئادالەتنى پەرق قىلالمىسا.

شاھدا پەرزەنت ئارزۇسى تۇغۇلغىنى ۋە بۇھەقتە ھەكىمنىڭ سۆزلىگىنى

ھېچ نېمەت پەرزەنتكە ئەمدىسكەن تەڭداش
يوق ئىكەن ئاتىغا پەرزەنتتەك يولداش.
پەرزەنتتىن ھاسىلدۇر مەردلەر ئارزۇسى،
پەرزەنتتىن تىرىكلىك نامىڭ قالغۇسى.
تا تىرىكسەن، كۆزۈڭ ئۇ بىلەن روشەن،
ئۆلسەڭ ئاندىن بولار تۇپرىقنىڭ گۈلشەن.
ئايامىڭ بولار ئۇ بىر جايدا تالساڭ،
قولۇڭدىن ئالار ئۇ، يىقىلىپ قالساڭ.
بېلىڭ ئۆز پۇشتىدىن ئالغۇسى مادار،
ئۆمرۈڭ ئۇنى كۆرۈپ ياشىرار تەكرار.
ئۇ ئۆتكۈر قىلىچتۇر جەڭ - مەيدان ئارا،
دۈشمەننىڭ بېشىغا ئوق يادىغۇر گويا.
ھەدوستلىرى بىلەن ئېزەر دۈشمەننى،
دوستلىرى يولىدا ئايىماس جاننى.
دۈشمەننىڭگە زاۋال ئۇنىڭ كامالى،
قەھرىدىن تەڭ بولار غەنىلەر ھالى.»

شۇنداق تەدبىرىدىن ھەكىمى نامدار،
دۇنيا تېپىپ يۇنان شاھىدا قارار.
دۇنياغا ئۇ غالىب بولدى ھۆكۈمران،
سوڭغى ئىسكەندەر دەپ نام ئالدى شۇئان.
يەر يۈزىدە ھەتتا بىر ئۈزۈكنى ھەم،
ھۆھرىدىن چىقىرىپ، قىلماس ئىدى كەم.
بىر كېچە شاھ قىلىپ ئەندىشە شۇ ھال،
ساخاۋەت ھەققىدە سۈردى كۆپ خىيال.
ئىقبال لىباسىنى ئۈستىگە ياپتى،
دۆلەت ئەسبابىدىن بارىنى تاپتى.
ئىززەت، ئېتىبارلىق، پەقەت يوق پەرزەنت،
يوق ئۇنىڭ تەختكە لايىق چىگەر بەنت.
شاھ كۆڭلىدىن كەچتى شۇنداق بىر خىيال،
ئېيتتى بىر دانغا راستىنى دەرھال.
دېدى: «ئەي ۋەزىرۇ شاھىڭغا رەھمەت،
ئاپىرىن بۇ قانداق ياخشى مەسلىھەت.

ئالايىق پەرزەنت مالايمىدە

ھاكاۋۇر تەبىئەت، مەغرۇر ۋە جاھىل.
ئاتا قارغىشىدىن بولۇپ ۋەيرانە.
توپان بالاسىدا قالدى ۋەيرانە.
كىمىدىكى بولمىسا ياخشى بىر پەرزەنت،
تىلىسۇن ئۆزىگە ياخشى چىگەر بەنت.
پەرزەنت يامان بولسا قىسمىتى ئەزەل،
ئۆلۈم تىلەپ بولماس ئاڭا ھېچ مەھەل.

بۇ دېگىنىم ياخشى بىر پەرزەنت ئۈچۈن،
ئۆز ئەسلىگە ياخشى بىر پەيۋەند ئۈچۈن.
ئەگەر پەرزەنت بولسا خۇنۇك ۋە بەتتال،
كېزىدۇ بېشىدا مىڭ يامان خىيال.
ياخشى بولار ياتلار سېپىدىن ئالساڭ،
ئۇنى يامان يولىدىن ئاسراپ قالالساڭ.
نوهنىڭ پەرزەنتلىرى بار ئىدى نا ئەھل.

ھەككىمىنىڭ پەرزەنت تۇغۇلۇشى توغرىسىدا خوتۇنلاردىن ئالدىن بىشارەت قىلىشىنى ۋە ئۇنىڭ تەربىيەسى ئۈچۈن ئىنىمىڭنا ئالغىنى

شاھقا ياخشىلىقتىن ھەكىم ۋاللامەت،
ئىشرەتپەرەسلىكىنى قىلدى ملامەت.
دانىش بىلەن تۈزدى بىر تەدبىر شۇئان،
دانالار پىكىرىدىن قېلىشتى ھەيران...
ھېچقانداق ئىشرەتكە بولماستىن مايىل،
ئۆز سەنئىتى بىلەن ئەيلىدى قايىل.
ئارىدىن توققۇز ئاي ئۆتكىنى زامان،
تۇغۇلدى نۇقسانسىز بىر گۈزەل ئوغلان.
شاھلىق گۈلزارىدا ئۇنۇپ بىر غۇنچە،
مۈلكىگە خۇش بۇيۇق تاراتتى شۇنچە.
ئۇنىڭ گەۋھەرىنى تاج باشقا ئېلىپ،
بەختىدىن تەخت بولدى يەكبەرە غالىب.
دۇنيا كۆزى ئۇنىڭسىز ۋە چەشمە پەلەك،
ئىدى ھېچكىمى يوق گەۋھەرسىز ھەلەك.
ئاندىن بولدى سەھنى مەردۇمغا مەمۇر،
بۇ گەۋھەردىن بولدى كۆزلىرى سىر نۇر.
ھەر خىل نۇقسانلاردىن ئىدى سالامەت،
ساقلىقتىن نام ئىسپات ئاڭا ئالامەت!
ئاپەتتىن جان-تېنى بولسۇن ساق-ئامان،
ئاسماندىن نام كەلدى ئاڭا «سەلامان».
ئانا سۈتىدىن ئۇ بولماي بەھرىمەند،
بىر ئىنىمىڭنانغا بولدى باقىمەند.
بىر گۈزەل سۆيۈملۈك تولۇنئاي مىسال،
يېشى يىگىرمىدىن كەم، ئىسمى ئەبسال.
بىر نازۇك قامەتكى باشتىن تا ئاياغ،
بارلىقى كۆڭۈلنى يورۇتقۇچ چىراغ.
بېشىدا ئۆرۈم چاچ سىزىقى كۈمۈش،
ئىككىگە بۆلۈنگەن مۈشكى - ئەنئەنە خۇش.
چاچلىرى يەلكىدىن تۇرار ئېسىلىپ،
ھەر تېلىغا يۈزلەپ ئاپەتنى ئېلىپ،
قەدىمى بىر سەرۋى باغى ئېتىتىدال،
شاھلار تاجى ئۇنىڭ يولىدا پەيمال.

ئەينەكتەك ماڭلىقى نۇرلۇق ھەر زامان،
قاراقاشلار ئۇندا ئېگىلىگەن كامان.
قارا داغى قېلىپ ئەينەكتە پۈتۈن،
ئىپار سېپىلگەندەك گويا ئىككى كۈن.
خۇش ئاڭلار قولىقى ھەر ئىككى تەرەپ،
سۆزلەر گەۋھەرىن بىللۇرىن سەدەپ.
يۈزلىرىدىن نىلرەڭ سىزىقى جەمىل،
مىنىس كۆركى ھۆسنى گويا دەريا نىل.
چىشلىرى تىزمىسى مەرۋايىت كەبى،
سەدەپ-مۇنچاق ئۆزرە ياقۇتتۇر لەبى.
ئاغزى تەئىرىپىگە تېپىلماس سۆز دەل،
دانالار سۆزمۇ يەتمىكى مەھەل.
غۇنچىدەك لەبلىرى ئېچىلسا ئەگەر،
گۈلدەك ئېغىزىدىن تۆكۈلەر شەكەر.
چاھى زەنەخدانى ئۇستىدە شەبنەم
ئۇندىن تىترەپ تۇرۇپ ئەجىب ھېس بېرەم،
مىڭ ھۆسنۇ لەتاپەت بولار نامايان،
سۇ ئۆتسە بوغىزىدىن كۆرىنەر ئايان.
كۈمۈش قورچاق كەبى كۈمۈشتىن تېنى،
بىللور شىمشىدەك تىك ئىدى گەردىنى.
كۆكسىدە سەينەسى ساپ كۆپۈك مىسال،
سۇ ئۆزرە مەۋجلىرىن كۆتۈرەمىش شامال.
سەينەدىن پەس قارنى بالقىپ گويا نۇر،
ئاقۇ-نازۇكلۇكتىن مىسالى سەمۇر.
قېرىن لۇتپىن كۆرۈپ مەششاتە بۇدەم،
دېدى گۈل يۈزىدىن نازۇكرات بۇ ھەم.
ئىشارەت قىلغاندى شۇنداق ئۇ تامان،
بارمىقى ئۇچىدىن كۆرۈندى نىشان.
ئۇنىڭ سۇپاتىنى كىندىك دەپ بىلەر،
دەلى كىندىكىدىن خۇش بۇيۇق تىلەر.
كىم ئۇنىڭ ئېلىنى كۆرسە مىسلى قىل،
باغرىغا كىرمەكنى ئارزۇ قىلار، بىل.

ئۇزۇپ ھەر بىرىنىڭ ئۈچىدىن ھىلال.
 سۆزنى ئاخىرىدىن تارتتىم ئەۋۋەلگە،
 ئارزۇ بىلەن كەتتى تىلىمۇ بىرگە.
 قورقىمەن سۆز يېتىپ بىر جايغا ئاخىر،
 توغرا كەلمەي پاتار تەئىبىمگە ئېغىر.
 نامەھرەمدىن پىنھان بىر سىزىيادە،
 ھېچكىم بىلمەس ئىدى ئۇنى دۇنيادە.
 بەلكى چۈشكەن ئىدى ئىزىدىن توغرى،
 بۇزۇپ ئۆز ئىشىنى قىلغاندۇر توغرى.
 باغرىدا ئېچىلىپ تۇ كۈمۈش سەدەپ،
 گەۋھەرى ئارزۇسى بولغان بەر تەرەپ.
 نە بولسىمۇ سوزدى باشقىسىغا قول،
 كۆزىگە ياقمىسا بەرمىدى تۇ يول.

ئېھسان خەزىنىسى قولىدىن ئىككى،
 ئەڭ ئاستىدا كۈمۈش بىلەكلەر بىلكى.
 ئازار يېگەن تاپىدۇ قولىدىن راھەت،
 غەمدە سىل بولغانلار تاپار تەبابەت.
 ئەھلى دىل ئارزۇسى مۇشتى ھەر چاغى،
 كۆڭۈللەر قۇلپىغا ئاچقۇ بارماغى.
 قولىدىن ئاشىقلار ئىچى تولا قان،
 خىناسى ئۇلارنىڭ رەڭگىدىن نىشان.
 ھەر باش بارەمقىدا كۆرۈنگەن خىنا،
 ھۆل پىستىمنىڭ قانلىق ياشلىرىمۇ يا؟
 نازۇك تىرىناقلىرى تولۇنئايىسىمان،
 خىنادىن ئايلازغا چۈشۈرۈپ قىران.
 مەشاتە شەكلىنى بېزەپ بېمىسال،

ئەبسال ۋۇجۇدى بىلەن سەلامانغا ئىنىكئانەلىق قىلىشقا كىرىشكىنى ۋە پاكىز
 گۆدەكنىڭ تەربىيىسىگە بەل باغلىغانلىقى

يېشى ھەم ئون تۆتتە، شۇنداق خۇش چىراي.
 يۈكسەكتىن جاي ئالدى ھۆسۈن پايدىسى،
 دىلىغا چىڭ ئورناشتى مېھىر سايىسى.
 يۈز ھۆسنىدىن ئاشتى بىرى يۈزىمىڭ بار،
 ئىشقىدا يۈزىمىڭ دىل بولدى بىقارار.
 قامىتى نەيزىدەك ئىدى دىلىمىسەند،
 بىر قۇياشتەك بولۇپ نەيزىدىن بەلەند.
 قەددى باش كۆتۈردى نەيزە مىسالى،
 ھەر دىلغا داغ سالدى ئۇنىڭ خىيالى.
 ئۇ يۈكسەكتىن ھەر يان لاۋۇلداپ باقتى،
 بىر ئالەم جاننى قۇياشى باقتى.
 ماڭلىقى تولۇنئاي، يېرىمى نېھان،
 ئاي ئارا چۈشۈرۈپ ھىلالدىن قىران.
 ئوخشاش ھىلاللارنىڭ ئاستىدا بۇرنى،
 ئاي ئىچىرە كافورى، ئېلىپتىن ئورنى.
 مەست ئاھۇ كۆزلىرى مەردۈمگە شىكار،
 جىلۋىگاھ ئەتراپى ئىدى لالىزار.
 يۈزى گۈزەللىكتە مۈلك ئىچىرە شاھ،
 پادىشاھلىق شەۋكىتى ئاڭادۇر ھەمراھ.

شاھ تەربىيىچى قىلىپ ئالدى ئەبسالنى،
 تا سەلامان قۇتلۇق تاپسا كامالىنى.
 ئېتىكىدە ئاڭا بەخش ئېتىپ ئېھسان،
 ئۆستۈرسە كۆكسىدىن بېغىشلاپ دەرمان.
 سەلامانغا كۆزى چۈشكىنى زامان،
 يىرتىلدى ياقىدىن ئىتەككە تامان.
 جاندىن سۆيۈپ قالدى لۇتقى گەۋھەرىن،
 گەۋھەردەك ياتقۇزدى بۆشۈكى زەررىن...
 كېچە - كۈندۈز تىنماي ئالدى خەۋەر،
 گاه يېشىپ ئالسا، گاه بۆشۈككە بۆلەر.
 مۇشكى گۇلاپ بىلەن يۈيۈپ ھەر مەھەل،
 گاهى پەيكەرىدىن ئالاردى ھەسەل.
 ئۇ ئاي مېھرى چۈشكەچ جانىغا،
 ئۆزگىلەردىن كېچىپ قالدى ياندا.
 شۈبھىسىز، كىم بولسا ئاڭا مۇيەسسەر،
 بېشىدا كۆتۈرەر مىسالى گەۋھەر...
 ئەتە - كەچ خىزمەتتە بولدى نىگاران،
 ئون تۆتكە كىرگۈنچە گۈزەل ياش ئوغلان.
 گۈزەللىكتىن يۈزى ئون تۆت كۈنلۈك ئاي.

قول ئاستىدا كۈەۋۈش بەددىلەر پەيۋىست.
 قولغا ئوڭ ۋە سول ھەر ئىككى تامان،
 ئەڭ ئۈچمىغا بېرەر جان پىدادۇر جان.
 بارماقىدىن كۈەۋۈش تاپىدۇ ئىمكەست،
 ھەر قانداق كۈچلۈك قول كېلەر ئۇندىن پەست.
 قوللىرى كۆكسىدە بار نەقدى راھەت،
 بارماقىدا تۈگەر ھۆسنۇ لاتاپەت.
 جامالى ۋەسفىگە نېم دېسەم پۈتۈن،
 بىر گەۋھەر تەشتىم مەن سۈرىتى ئۈچۈن.
 راستىن قۇلاق سېلىپ، ماڭا بىر كەررە،
 باشقا ئەھۋالىدىن ئاڭلىغىن زەررە.

ھاتەمى شاھلىقى، لەئلى سۆزلىرى،
 گەنجۈ گەۋھەرىدۇر ئۇزۇك كۆزلىرى.
 جەننەتتە يېتىشكەن ئەڭ تازا ئالما،
 ئۇنى تىمكەن قولغا ئاپىرىن، تالما!
 زاڭاق ئالمىسىنىڭ ئېھسان بۇلىقى،
 تەشنىلار لەبىدىن جان ئالار چېغى.
 بويىنى ئاي يۈزلەردىن بولۇپ سەرفەراز،
 چاچلىرى ئىسىيانكار، ناز ئۈستىگە ناز.
 زەرەر دەقىمى ئۈچۈن يۈرىكى داغلار،
 قولغا دۇئادىن تۇمارىن باغلار.
 بارچە زوراۋانلار قەدى ئۇندىن پەست،

ئۇنىڭ تەپەككۈرى ۋە نەزم - نەسرى گۈزەللىكى سۇپاتىدا

دەقايىقتا سۇدەك، فەھىدە شىتاب.
 خۇش خېتى شۇنچىلىك چىرايلىق - زىيا،
 خۇش خەتلەر ئاشىقتەك ئۇندىن بىرەۋا.
 ھامە ئالسا ئەگەر ئۇ مۇشكىن رەقەم،
 ئاپىرىن دەر ئىدى لەۋھىگە قەلەم.
 جېنى ھېكمەتلەردىن ئىدى بەھرىمەند،
 ھېكمەت سۆزى ئۇنىڭ قەلبىگە پەيۋەند.
 يۇنان ھېكمەتلىرىدىن تەھلىل قىلغان ئان،
 يۇنانلىقلار دەيتتى: «نازۇك شۇ بايان!»

سۆزدە قىلنى قىرىققا يارغۇچى گۈزەل،
 ئالدىرار ھەر سۆزنىڭ مەناسىغا دەل.
 قۇلاققا سۆزۈك يەتمەستىن ئەۋۋەل،
 مەناسىنى ئىلغاپ ئالار مۇكەممەل.
 ھەر نەزم رىغىبىتى ئۆزى بىر گەۋھەر،
 ھەر نەسرى ياخشىلىق بېغىدىن سەمەر.
 سۈرەيىيادەك نەزمى پايىمى ئېگىز،
 يۇلتۇزلار توپىدەك نەسرى بەك ئېگىز.
 لەبى لاتاپەتتە خۇش ھازىر جاۋاب،

ئۇنىڭ بەزم قۇرۇشى ۋە قوشاق ئېيتىشى ھەققىدە

گاھىدا نەيچىگە قوشۇلۇپ چالار،
 لەبلىرىنى نەيگە يېقىپ دەم ئۇرار.
 نەي ناۋاسى بىلەن شەكەر قوشۇلدى،
 ئىتەكلەپ قۇلاققا ھۇزۇر تۆكۈلدى.
 گاھىدا چەڭچىدىن ئالدىيۇ چەككى،
 يۈرەكنى تەشكىدەك چالدى ئاھەڭنى.
 ھۆل فىندۇق تۆكەتتى قۇرۇق تارىغا،
 خۇشكۇھۇل ئوت سېلىپ ياقتى بارىغا.
 گاھ ئېلىپ بەرباتنى ياش گۆدەكسىمان،
 قۇلاقنى بۇراپ قىلاتتى گىريان.

تۇندىكى ھەر ئىشقا كۆڭۈل باغلىدىڭ،
 دوستلار بىلەن يۈرەكنى ئىشرەت چاغلىدىڭ.
 جەننەتتەك ياشىنىپ بەزمىگاھ سالىدىڭ،
 ھۈر - پەرى قىزلاردىن چالغۇچى ئالدىڭ.
 دىماغىڭنى ئازراق قىزدىتسا شاراب،
 ئارىدا ھاينىڭ پەردىسى خاراب.
 گاھى قوشاقچىغا بولاتتىڭ دەمساز،
 مۇغەننى كۈيىدىن گاھ قىلىپ پەرۋاز.
 نىترەيتتى تارلىرى، لەبلەردە شەكەر،
 مەسھادەك تەنگە جان سالار مەگەر.

دەردلىك نالىلەرنىڭ باغرىنى يېقىپ،
 چوڭلارنىڭ كىرىمكى ئۆزدە قان ئېقىپ.
 گامى بۇلبۇل كەبى ئوقۇيتتى غەزەل،
 گامى ئېيىنقان سۆزدىگە قىلاتتى ئەمەل.

ھەر كېچە ئىشى شۇ ئىدى تا سەھەر،
 دوستلار بىلەن شۇنداق بەختىيار ئۆتەر.
 سەھەر ئۇيقۇسىدىن تىنچلىنىپ بىرئاز،
 ئەرتىلەپ مەيدانغا ئاتلىنىتتى باز.

ئۇنىڭ تەڭداشلىرى بىلەن چەۋگان ئوينىغىنى ۋە ئۇلاردىن غالىب كەلگىنى توغرىسىدا
 تاڭ زۇلىمىدىن يوشۇرۇپ ئاسمان،
 قۇياش ئۇيۇق بويلاپ بولغاندا راۋان.
 ئۇيقۇغا قانمىغان سەرخۇش سەلامان،
 چۈنەينى ئاتلىنىپ مەيدانغا شۇئان.
 بىر گۇرۇھ تاجدارلار ئەۋلادى بىلەن،
 كىچىك ۋە نەۋقىران، گۈزەل ھەم تېمەن.
 ھەربىرى گۈزەللەز توپىدا سەرۋەر،
 ەۋلىكلەرنىڭ ئاپىتى، بالايى كىشىۋەر.
 قولىدا چەۋگانى كېزدىتى مەيدان،
 ئورتىدا ئالتۇن توپ قورشاپ ھەر تامان.
 بىرمۇ بىر توپ سۈرەر، سوردىشىپ ئەھۋال،
 قورشىغاندەك ئايىنى يۇلتۇزلار مىسال.

گەرچە ھەممىسىدىن ئازار تاپسا توپ،
 سەلامان ھەممىدىن ئۈزەر ئىدى خوپ.
 ھەممىدىن توپ ئالار، قىلىپ يۈز شىتاب،
 توپ گويا ئاي ئىدى، سەلامان ئاپتاپ.
 چەۋگان يۇلتۇز بىلەن ئەگىشىپ ئايغا،
 بەيگىدە ئۇزاقلاپ كېتەر ھەر جايغا.
 توپ ئەگەر ئۇ يەردىن يۈز بار كەلسە پەس،
 جاۋابىن قايتۇرۇپ سۈرۈشەتتى، بەس.
 ھە، ئەگەر كىمگىكى دۆلەت بولسا يار،
 بەخت نېھالى ئاڭا بۇلار سايدار.
 كۆك ئاسمان تېگىدە ھېچ چەۋگان ئەمما،
 مەيداندىن توپىنى ئالالماس ئەسلا.

ئۇنىڭ كامان تارتىشى ۋە ئوق ئېتىشى ھەققىدە

چەۋگان ئۇيۇنىدىن قايتقىنىدا شاھ،
 ئوق ئۇزۇپ تۇراتتى كاماندا گاھ.
 ئۇستا كامانچىلار ئاشۇ بىر زامان،
 ئېلىشتى قولىغا ئالدىراش كامان.
 قىمىنالمى يېمىنى تارتقاندا ئۇلار،
 قۇلاقلاغا يېتەر چۇقان - سادالار.
 قولى بىلەن ئېگىپ يايىنى ئۈستىمۇ - ئۈست.
 ئاۋۋال بۇرغىچە تارتتى دۇرۇست.
 گاھىدا بىر قۇشنى ئالاتتى نشان.
 سوڭرە ئۆز يولىغا بولاتتى راۋان.

بۇندىن كۆرۈنەتتى بىر كىتاب غالىب،
 چەكسىز نۇقتىلارنى ئۆزئارا چېتىپ.
 تېز ئۇچار ئوقنى تارتسا بىئامان،
 ئۇيۇق سىزدىنغا قوناتتى شۇئان.
 نە ئۇنى توسالسىۇن چېكى يوق ساما،
 ئۇيۇق سىزدىن ئاشار بىخاتا.
 ئوق ئۇچى ھەربىياققا سېلىپ خەتەرنى،
 يەردىن ئاھۇ ئالار، كۆكتىن كەپتەرنى.
 مەقسەتنى توغرىلاپ باساتتى قەدەم،
 نىشانغا خاتاسىز ئۇراتتى ھەردەم.

ئۇنىڭ ياشلىق ساخاۋىتى ۋە ئىنئاملىرى توغرىسىدا

ياشلىق ساخاۋىتى دېڭىز مىسالى،
 دەريادەك كۆكسىدە ساخاۋەت مالى.
 شەپقەت بۇلۇتىدىن فەيز يىغىپ چۇنان،
 دىنارۇ دەردىگە تولدى بىر جاھان.
 نىسبىتى دەريادىن كەم، لېكىن ئۇ كەف.

گەۋھەر چاچار ئىدى تاشقىرى سەدەق.
 ئوڭ قولى بۇلۇتتىدە قىلاتتى ئېھسان.
 بۇلۇت قەترە چاچار، ئۇ بولسا مارجان.
 ساخاۋەت بەزمىدىن كۆرگۈزسەم چىراي،
 نىسبىتى باسدا ئىدى ھاتەمتاي.

قولىغا پۈكۈلۈپ بولماس ئىدىك خەم.
 قاچان ئىشىكىدىن ئۆتسە بىر گەدا،
 ناچارلىقتىن باغرى قان بولغان ئىدا،
 ئاڭما ھەددىدىن ئارتۇق ئېپسان چاچاتتى،
 كۆپلۈكىدىن چۆچۈپ گەدا قاچاتتى.

يېنىدىكىلەرگە ئۇ سېخى شۇ خىل،
 مەنپەئەت كۆرەلمەس ھاتەمدىن بېخىل.
 قولى ئوچۇق ئىدى، ساخاۋىتى مول،
 ھېچكىمدىن بارماقنى تۈگەمس ئىدى قول.
 تۈگۈلگەن مۇشتىنى ئاچماق بولغان دەم.

بۇ مەدھىمىلەرنى تىلغا ئېلىشتىن مەقسەت شۇكى، پادىشاھنىڭ مەدھى زوق
 بېغىشلىغۇچىدۇر...

ئاڭلىماي بىر قىسسە قىلاتتى بايان.
 گاه سۆزى ئاي ئىدى، گاهىدا ئاپتاپ،
 گاهى گۈل بەرگىن سۇيۇلغا نىقاب.
 گاهى تەرۋ قەددىدىن سۆزلەر ئىدى بەس،
 ئاياغى چېگىدەك گاه كۆرۈنسە خەس.
 ئۇزاقتىن ئىشىتىپ بۇنى بىر نادان،
 سەپسەتىدىن بولدى خاتىرە ۋەيران.
 ئاڭما دېدىكى: «ئىدى، ئىشىقىدا يوق نام،
 ئاشقۇ مەشۇقتىن ئېيتساقمۇ كەلام.
 ئاشقلىق - بىراۋلەر نامىن ئېيتىشمەس،
 ئۇلارنىڭ ۋەسقىدە بولماس گەۋھەر خەس.»
 دېدى: ئاشقلىقتىن سەندە يوق نىشان،
 ئۇلارنىڭ تىلىنى بىلمەسەن نادان.
 قۇياش ھەم ياردىمدۇر مېنىڭ ئېھتىمال،
 دانالارغا بۇ سىر رۇشەن ئەرۋىھال.
 يۈزلىرىدىن ئىزلىدىم، دېگىنىمدە گۈل،
 چاچلىرىدىن ھىدلىدىم، دېگەندە سۈيۈل.
 سەرۋنە؟ سەن رەنا قامىتىگە باق،
 مەن خەس، تۇپراقتىن ئۇنىمەن ھەرچاغ.
 سەن مېنىڭ تىلىمنى چۈشەنسەڭ ئەگەر،
 دائىم ئاڭلار ئىدىك سۆيگۈدىن خەۋەر.

نەسبەتچى ئاقىل - تۇن شىرىن شىتاب،
 قەلبىمگە ئوت سېلىپ، باشلىدى ئىتاب.
 ئەي ساقى، بېھۋەدە كۆپ سۈرمە خىيال،
 بۇ يېڭى قەلەمنى تېزىرەك ئىشقا سال.
 كىم بەقا مۈلكىدە بولمىسا غالىب،
 كېچە بولسا بۈگۈن كېتەر يوقالىب.
 مەقسەت يىلتىسىنىڭ ئۇچىن يوقاتما!
 يوق بولغان شاھلارنىڭ مەدھىگە پاتما!
 ئېيتتىم دانىشمەنلەر پارلاق چىراغى،
 ئەندىشەدىن سۆزلەش تۈگىدى چاغى!
 بۇ مەدھىم باشقا بىر شاھ تالىشىدا،
 ئىقبال تاجى بۈگۈن ئۇنىڭ باشىدا...
 شاھلار ۋەسقى بولماس ئەلدىن يوشۇرۇن،
 ساپ بولسۇن ئۇ ئاردىق ئېيتقاندا شېرىن:
 «دىلرەبالار ۋەسقى بولار ياخشىراق،
 باشقىلار لىباسى ئىچىدە بىراق.»
 ھەركىشى بۇ سىرنى بىلمەس زىنھار،
 ھەتتا يېقىنلارغا قىلالماس ئاشكار.
 «بىر ئاشق بۇرچەكتە ئولتۇرۇپ خەستە،
 ئۆزى بىلەن ئۆزى سۆزلىشەر ئاستە.
 ھەرلەغمە تۈزەيتتى بىر يېڭى داستان،

سەلامانىڭ ھۆسن جامالىغا تولۇپ، كامالىغا يەتكىنى ۋە ئەبسال ئۇنى ياخشى
 كۆرۈپ قېلىپ، ھىيلە بىلەن ئۆزىگە مەپتۇن ئەتكىنى

سەرۋى نازى نازۇك بولدى دەفئەتەن،
 باغى لۇتقى ئۆرگە رەۋناق ئالدى شەن.

سەلاماندا شۇنداق بەرق ئوردى جەمال،
 بالاغەتتىن يېتۈك زىيادە كەمال.

ئىپاردىن خالى قويۇپ يۈزىگە نىگار،
 ئۇندىن دىل قۇشنى ئەيلىدى شىكار.
 گاه تۆكۈپ لەبىنىڭ سۈيىدىن شەكەر،
 گاه قۇتا مۆھرىدىن سۇندۇردى گەۋھەر.
 شىرنىلىكتىن دىلدە شەكەرى بولدى،
 لەبىدىن تۆكۈلگەن گەۋھەرى بولدى.
 گاهى ياقاسىدىن كۆرسەتتى قۇياش،
 ئاستىدا گەۋھەردىن ئىككى يۇمشاق تاش.
 گۈزەللىكى دىلنى تارتاتتى مۇدام،
 بويۇنغا سالاتتى ئاسارەتتىن دام.
 گاهى كۈەۋش بەدەنگە قول ئۇزۇتاتتى،
 ئاشۇ باھانىدىن يەڭنى تۈرەتتى.
 ئايدەك بىلەكلىرى بولغاندا ئاشكار،
 كۆرۈپ، يۈزۈڭ بولدى قان رەڭگى، نىگار.
 گاهىدا خىزمىتى ئۇچۇن تۇرغان دەم،
 ئورنىڭدىن تۇرغانچە تاشلايتتىڭ قەدەم.
 ئەگەر جىلدېرلىسا پۇتىدا خال-خال،
 باشتىكى تاجىڭنى قىلاتتىڭ پايىمال.
 ئەلقىسسە، قىلاتتى مىكىرلىك خەندە،
 كۆزىدە جىلۋىدىگەر بولۇپ بىر دەمدە.
 جەلپ قىلىپ ئۆزىگە ئەتەيۇ ئاخشام،
 بىردەم ئۇنى غايىل قىلمايتتى تامام.
 بىلەتتى ئۇ ئەگەر بولسا بىر نەزەر،
 ئىشقى ئاشىق قەلبىگە قىلىشنى ئەسەر.
 بولمىسا چىرايىدا گۈزەللىك چەكسىز،
 ئىشقى دىلدىن ئورۇن ئالماستى ھەرگىز.

پىشمىغان بىر مېۋە ئىدى ئەزەلدىن،
 يېتىلىپ مېۋىسى بولدى ھەسەلدىن.
 ئەبسالنىڭ ئەس-يادى ئالەم كېزەتتى،
 شۇ مېۋىدىن ئۇزۇپ بىر يېسەم دەيتتى.
 لېكىن بۇ مېۋىنىڭ شاخلىرى بەلەند،
 ئارزۇ قىسقا ئىدى سالماقتا كەمەند.
 نازىدىن بىر مەشۇق ئىدى ئەبسال ھەم،
 جامال ھېچكىمدىن ئەمەس ئىدى كەم.
 سەلامانغا قىلىپ گۈزەللىك بايان،
 جىلۋە يۇ ناز ئىلە بولدى خىرامان.
 گاهى ماڭلىمىدا قىلىپ جىڭگەلەك،
 ئۆردى مۇشكى تاردىن زۈلپىنى مەلەك.
 زۈلپى زەنجىرىدىن ئۇ دانا پىسەند،
 قىلدى شاھزادىنىڭ دىل-قەلبىنى بەند.
 گاه مۇشكىن چېچىنى يېيىپ مىسلى گۈل،
 پەر قېقىپ تۇراتتى ئىككى شوخ كاكۈل.
 ئاندىن دىل كامىنى ئەپتەلمەي پەيدا،
 كۆپتىن بېرى شۇنداق يۈرەتتى شەيدا.
 گاهى كۆڭۈل ئالار گۈزەللەر مىسال،
 ئوسمىدىن قېشىغا چىقىرىپ ھىلال.
 تا ئۇنىڭ جېنىنى رەڭگارى كامان،
 ئۆزىگە سەيد قىلىپ، بولسا كامران.
 كۆزلىرىنى قىلىپ سۈرۈمىدىن قارا،
 شۇ قارا ئارقىلىق ئەيلىدى جاپا.
 گۈل بەرگىگە بېرىپ گۈلگۈندىن رەڭ،
 بىتاقەتلىك ئىچرە ھالىدىن قىلدى تەڭ.

سەلامانغا ئەبسال ھىيلەلىرى تەسىر قىلغىنى ۋە ئۇنىڭغا مايىل بولغىنى

چاچلىرى ھالقىسى ئوتلارغا سالىدى.
 كۆز ياشلىرى ئاقتى يۈزىدىن گۈلرەڭ،
 ئەسەلپ راھىتىنى ھالى بولدى تەڭ.
 ئۇنىڭ رۇخسارىدا كۆرۈپ قارا خال،
 دىلى ۋەيران بولۇپ، ئاڭا باقتى لال.
 جىڭگىلەك چاچلاردىن تارقالسا ئىپار،
 ۋىسال ئارزۇسىدا بولدى بىقازار.

سەلامان شۇنداق بىر مۇلايىم، مەغرۇر،
 بوپقالدى ئەبسالنىڭ ئىشقىدا جىمغۇر.
 كىرىپىكلەر باغرىغا تىكەندەك سانچىپ،
 ۋە چاقتى ئىلان بوپ زۈلپى يامىشىپ.
 يار قېشىدىن بولۇپ تاقەتلىرى تاق،
 ھەسەل يېسە ئاچچىق تۇيۇلدى ھەر چاغ.
 نەرگىس جادۇلىرى ئۇيقۇسىن ئالدى،

مەن بىلەن قالمىسا بىر ئۆمۈرلۈك ئول،
 يەنە دۆلىتىمدىن ئايرىلماس بۇت كۈل.
 مەردنىڭ بەختى ئەگەر بولمىسا مەڭگۈ،
 قىبىلىسى ئەمەستۇر ئاقىمىلارنىڭ بۇ.

شەۋقىدە پەردىدىن چىقتى تاشقىرى،
 بىر ياخشى ئەندىشە قىلار ئىچكىرى.
 «مۇبادا مەن سۈرسەم لەززەتتى ۋىسال،
 كېيىن ئۇ جېنىمغا بولماسمۇ ئۇۋال؟»

ئەيسانىڭ سەلامان ئالدىغا كەلگىنى ۋە ئۇلار بىر - بىرىنىڭ دۆھبەتىدىن لەززەتلىگىنى

بىر كېچە خىلمۇتتە ئاڭا يول تاپتى،
 نەقدى جان قولىدا، ئالدىغا چاپتى.
 ئاياغى ئاستىدا ئۇ سايەسىمان،
 يىقىلىپ پۇتىغا يۈز سۈردى شۇ ئان.
 يۈز نازۇ ناز بىلەن ھەم شاھ سەلامان،
 مەرھەمەت قولىنى سوزدى ئۇ تامان.
 قۇچاقلاپ باغرىغا تارتتى ئۇنى خۇش،
 جان ئارزۇسى قىلدى چەشمىسىدىن نۇش.

سەلامان ئەيسالدىن ئىزلىدى دەرەك،
 ئەيسالنىڭ تەلىمى بولدى مۇبارەك.
 ئاۋۋالقى مېھرىدىن ئېچىپ يېڭى بەت،
 ئۈمىدلىرى تېخىمۇ ئۇلغايىدى قەۋەت.
 بىر پۇرسەت تاپسىدى ئاخشاملىرى گاه،
 ئۇنىڭ خىلمۇتتىگە يول ئالاتتى ماھ.
 لەبىدىن بولسا دىل ئارزۇسى ھاسىل،
 شېرىن جانى بولسا قۇچاقلاپ ۋاسىل.

سەلامان ئۇيقۇدىن تۇرۇپ، ئەيسالنى شادلىق بەزمىگە چاقىرغىنى

كۈن ھەپتە، ھەپتىلەر بولدى ئاي ۋە يىل،
 ئۇلار قايغۇ - غەمگە بولمىدى مايىل.
 ھىممىتى شۇ ئىدى ئەيشى شاد - خۇررەم،
 ئاجرىماس خاھ كېچە، خاھ كۈندۈز بىردەم.
 لېكىن دەۋر چەرخى دەر ئىدى پىنھان،
 مەندىن چەتتە قالماس بۇ ئىشلار جۇنان.
 ئەي، كۈنلەر، كۆپ سۆھبەت ئوتىنى ياقىتىم،
 تۈنلەر رىشتىمىگە مۇنچاقلار تاقىتىم.
 مەن ئاڭا كۆپ دۆلەت بەردىم ۋاقتى شام،
 سۈبھەدەم نۆۋىتى بولىدۇ تامام.

سۈبھەدەم ئېچىلىپ بۇ قارا پەردە،
 تازا ئالتۇن چاچتى ئويغاق كۆزلەردە.
 سۈرمە چۆپىن ئالدى يېشىل گۈمبەزدىن،
 ئۇيقۇسىنى ئالدى سۈرمىلىك كۆزدىن.
 شاھزادە تۈشەكتىن تۇردى بەختىيار،
 يېرىم ئۇيقۇ كۆزلەر ئېچىلىپ خۇمار.
 كەچكى خۇماردىن ئارزۇسى غۇلۇ،
 كېچىنىڭ باغرىدا تىترەيتتى سۇلۇ.
 ئەس - يادى ئۇ گۈلگە بولغاندى خۇمار،
 لەبىدىن يەنە بىر ئۇپسىدى دىلدار.

سەلامان ۋە ئەيسال ئىشىدىن ھەكىم بىلەن پادىشاھ ئاگاھ بولۇپ، ئۇلار
 بۇنىڭ ئۈچۈن سەلاماننى كايىغانلىرى

ئۇنىڭ ئەھۋالىدىن سوراقتى خەۋەر،
 يوشۇرۇن سىرىنى ئېيتتى مەرھەملەر.
 سوراق ئۈچۈن چارلاپ ئالدىغا غايەت،
 ئۇ بىلەن ھەر جايدىن باشلاپ ھېكايەت.

سەلامان ۋە ئەيسال سۆيۈشۈپ مۇدام،
 ۋىسالدا بولدى ئاي، يىللار تامام.
 شاھ ۋە ھەكىم ئىشى بىر ياندا قالدى،
 فىراق ئىككى دىلغا بىر پىچاق سالدى.

نەسىمەت قىلىشقا چۈشتەلەر دۇۋدۇل،
ئاندىن ياخشىراق ئىش يوقتۇر ھېچمەھەل.
نەسىمەتتىن بۇلار ناكەسلەر كامىل،
ئۇندىن بەختسىزلەر تاپمىدۇ ئامىل.
نەسىمەتتىن تازا بولىدۇ ھەر دىل،
ۋە ئۇندىن ئىچىملار ھەرقانداق مۇشكۈل.

كونا - يېڭى بارىن قاچۇرماي كۆزدىن،
مەقسەت تەلەبىگە ئۆتۈشتى سۆزدىن.
بولدى بۇ قىسسەنىڭ راستلىغى ئايان،
باشتىن - ئاياغ ئىدى بىر تۆكۈس داستان.
ئىزلىشىپ بۇ ئىشتىن ياندۇرۇش يولىن،
خالاس ئەتمەك بولۇپ ئاياغ ۋە قولىن.

سەلامانغا پادىشاھنىڭ نەسىمەت قىلىشى

ئۇچقۇر ئاتلار مېنىپ مەيداندا يۈرۈش.
نەچەۋگان زۇلپىلەرنى قولۇڭغا ئېلىش،
كۈمۈش بەدەنلەرنىڭ يېنىدا قېلىش.
شىكار مەيداندا ئوق ئېتىپ ئۆزسەڭ،
گاھ ئاھۇ بويىنىنى قىلىمچىتا ئۆزسەڭ.
شىرغا يەم كىمىكتىن ياخشىدۇر ھامان،
ئاھۇدەك بىر ئوققا بولغىنىڭ نىشان.
مەردلەر قاتارىدا تىغ بولۇپ بارساڭ،
ئۇرۇشتا پالۋانلار بېشىنى يارساڭ.
مەردانە پالۋاندىن غالىب كەلسەڭ ھەم،
بىر ئايال قىلىچى بويىنۇڭ ئەتمەش خەم.
خۇدا ھەققى، تەرك ئەت. بۇ ئىشنى بالام،
بولمىسا يىقىتار ھېنى قايقۇ - غەم.
يىللار سېنىڭ ئۈچۈن يۈردۈم ئاياغتا،
نومۇستۇر يىقىتساڭ مېنى بۇ چاغدا»

پادىشاھ ئاگا دېدى: «ئاتاڭنىڭ جانى،
شەمىڭ بىلەن يورۇق ئۇنىڭ ئەيۋانى!
ئىقبالىم كۆزلىرى سەن بىلەن روشەن،
ئۈمىدىم مەيدانى سەن بىلەن گۈلشەن.
يىللار غۇنچە كەبى، دىلىم بولدى قان،
تاسەندەك بىرگۈلنى تاپقۇنچە، ئىنسان.
گۈل كەبى قولۇڭدىن كەشتىلەرنى بەر،
جاپا تىكىندىن سانجىما خەنجەر.
ساڭا ئاتىغىنىم بېشىڭدىكى تاج،
ئاياغىم ئاستىدا تەختۇ ھەم خىراج.
نادان مەشۇق تەرەپ قاراپ يۈزلەنمە،
دۆلىتىڭ تاجىغا سەن داغ كەلتۈرمە!
كۈزەل ئاياللاردىن كۆڭلۈڭ بولۇپ چاغ،
تەختىڭ شەۋكىتىگە قويمىغىن ئاياغ.
بىل، سېنىڭ ۋەزىپەڭ چەۋگانلار سۈرۈش،

پادىشاھقا سەلاماننىڭ جاۋاب قايتۇرغىنى

غەم - ئەندىشە قىلدىم، نەچچە بار ئەمما،
يەنە ئۆز قوينىغا تارتتى بۇ بەلا.
ۋە لېكىن چۈشكەندە يادىمغا ئول ماھ،
ئۆرتەيدۇ باغرىمنى نالە ھەمدە ئاھ.
جامالىغا كۆرۈم چۈشسە ناگېھان،
ئىككى ئالەمدىنمۇ كېچىمەن شۇئان.
كۈزەل رۇخسارنى كۆرۈپ بولىدۇم بەند،
تاجرىتالماس مېنى نەسىمەت ۋە پەند.»

بۇنداق نەسىمەتنى ئاڭلاپ سەلامان،
تەبىئەتدە جۈش ئوردى ئاجايىپ غەلبان.
دېدى: «شاھىم، سېنىڭ قۇلۇڭمەن ھەرچاق،
ئاياغىڭدىن تەختكە تۆكۈلگەن تۇپراق.
نېمىگە بۇيرۇساڭ ئەيلىدىم قوبۇل،
بۇغا تاقىتىم يوق، جانىمغا مۇلۇل.
يارىلىق كۆڭلۈمنىڭ قېتىدا يوق دات،
بۇيرۇقىڭغا سەۋرەم يەتمىگەي، ھايھات.

سەلامانغا ھەككىمىنىڭ نەسەبىتى

سەھمپەڭ خېتىنى ئوقار كۈن ۋە تۈن.
ئادەم خەزىنەسىنىڭ گەنجى سەن ئۆزۈڭ،
ئالەم مەجمۇئەسى نۇسخىسى سۆزۈڭ.
ئۆز قەدرىڭنى بىلگىن، ئىش تۇتقىن ئويلاپ،
ھەرنەدەسەم يەتمەس ۋە سەفەڭنى بويلاپ...»

شاھنىڭ سۆزى تۈگەپ، ئەتراپ بولدى جىم،
سەلامان تەرەپكە يۈزلەندى ھەككىم.
دېدى: «كونا باغنىڭ، ئەي، يېڭى گۈلى،
قەلەبىڭ ئەڭ سوڭغى گۈزەل مەھسۇلى.
يەرۇ ئاسمان سۆزلەر، دەفتەرى ئاچۇن،

ھەككىمگە سەلاماننىڭ جاۋاب قايتۇرغىنى

ئۇنىڭ قوبۇلىغا جان بىلەن چاپتىم.
لېكىن بۇ ئاي كەبى ھەممىگە ئايان،
مېنىڭ ئىلىكىمدە ئەمەس ئەختىيار، ئىمان!
كۈچى يەتكىنىنى قىلىدۇ ئادەم،
ئەختىيارغا لايىق بىلىدۇ ئىگەم.
باشتىلا قەيەرگە يەتسە ئىدىراكىم،
كۈچۈم يەتكىنچە قىلاتتىم تاكىم.
ئىمكاندىن چەتتە بولسا ئۇ ئەگەر،
ئاڭا قارشى قانداق قىلارمەن ئەسەر؟»

ھەككىمدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ سەلامان،
ھېكمەتنىڭ خۇش بۇيى ئەستى ئۇ تامان.
دېدى: «ئەي، ئەفلا تون جېنى مەندىن شاد،
يۈز ئەرەستۇ بولسۇن ئەركىڭدە بۇنىاد.
بېشىدا ئاقىللار سانى ئون ئىدى،
سەن ئۇنى ئون پارچە قىلدىڭ ئەبىدى.
يولۇڭغا باش ئۇرۇپ تۇرۇپمەن بۇدەم،
بىر كەمتەر شاگىردتەك دەرگاھىڭدا ھەم.
نېمە دېسەڭ شۇنى ھېكمەت دەپ تاپتىم،

ھەككىم بىلەن شاھنىڭ چەككىمىز مالاھەتلىرىدىن سەلاماننىڭ ئەھۋالى تەڭ بولۇپ
ئەيسال بىلەن بىللە قاچقىنى

مەرد جانى تەئىدىن ئېزىلەر، ئەي ۋاھ.
ئاڭا قانداق يەتسۇن سەبىرى، چىدام، ئاھ!
ئۆتكۈر قىلىچ بىر بار قىلىدۇ پارە،
پەياپەي بولدى قاچ، يوق ئۆزگە چارە.
كۈن بويى ئەندىشە قىلدى بولۇپ لال،
قانچە ئويلىسىمۇ ئاجىزدۇر خىيال.
مىڭ خىل ئەندىشىدىن ئاخىرى ناچار،
باش ئېلىپ كەتەككى قىلدى ئەختىيار.
ۋە تەندىن كۆڭلىنى ئۇزۇپ بە تامام،
كېتىش ئۈچۈن تۈزدى ئۆزىچە ئەنجام.
ئەغبارسىز، باغرىڭدا يار بولسا ئەگەر،
ئۆي قانچە تار بولسا، ياخشى شۇ قەدەر.
ھەر جايدا مەشۇقى تۇرغاندا تەييار،
دەلخەستە بولمىغاي ئاشىقى زىنھار.

ئىشقىتىن ھەر يەردە بىر جان پارەدۇر،
دەرد ئۆزۈردەرد، غەم ئۆزۈردە غەم يارىدۇر.
مەخسۇس بىر سۆيگۈگە شۇنچە مالاھەت،
تۈگىمەس نەسەبەتتىن بولدى بىتاقەت.
مالامەتتىن چېكەر سۆيگۈ ئىزتىراب،
مۇھەببەت دەردلىرى ئاشار بىمھساب.
مالامەتسىز سۆيگۈ ئوزۇقتۇر جانغا،
مالامەت كەلدىمۇ، پاتىمەن قانغا.
بۇنچە مالاھەتنى ئاڭلاپ سەلامان،
جان كېلىپ تۇمشۇققا، ئەيلىدى فىغان.
قەلبىدىن ئەيسالنىڭ ھېرىن ئۈزۈمىدى،
ۋە لېكىن رەھىمىسىز باغرىن ئۈزۈلدى.
مالامەت ئوقىدىن تىلىندى جانى،
قەلبىدە غەملىرىنىڭ كۆپەيدى سانى.

سەلاما ۋە ئەبسالنىڭ دېڭىزدا ئۆزگىنى، بىر خۇش مەنزىرىلىك ئارالغا يېتىپ بېرىپ ئارام ئالغىنى ۋە ئۇ يەردە مۇقىم تۇرۇپ قالغىنى

دولقۇنلۇق دېڭىزدا راسا ئېلىشتى.
 دېڭىز ئورتىسىدا بىر گۈزەل ئارال،
 تەسەۋۋۇر قىلالماس ئۇنى ھەر خىيال.
 بۇ ئالەمدە قانچە قۇش بولسا، ئۇ ھەم،
 شۇ يېشىل ئورماندا بولغان ئىدى جەم.
 بىر تەرەپ جىلۋىدە بەھەم چەۋقۇ چەۋقۇ،
 تەزەرۋىدە تاجۇ قۇمرىسىدە تەۋقۇ.
 بىر تەرەپ سەپ تارتىپ داستان ئوقار شەي،
 داستانغا چۆر بولۇپ تۇمشۇقلىرى نەي.
 نىھاللار شېخىغا قونۇشۇپ يايىراپ،
 ئەجەب مەغرۇر قۇشلار تۇرۇش سايىراپ.
 دەرەخلەر ئاستىغا مېۋىلەر چۈشۈپ،
 يېتىمشار ھۆل - قۇرۇق، پىشىپ تۆكۈلۈپ.
 ھەر دەرەخ ئاستىدىن بۇلاق قىمىرلاپ،
 سايە ۋە ئاپتاپتا ئاقار جىمىرلاپ.
 شاخلىرى شامالدىن تىمىرىگەن زامان،
 ئالتۇن تەڭگىلەرنى چاچار ھەر تامان.
 قولۇڭدا ياخشىراق تۇتمىساڭ ئەگەر،
 بارماق ئارىسىدىن تۆكۈلۈپ كېتەر.
 گويا باغۇ ئېرەم يۈزىن يوشۇردى،
 غۇنچىسى ئېچىلىپ، ئۆيىدە بەرق ئۇردى.
 ياچەننەت باغىدىن ئادىشىپ ھېساب،
 بۇ جايدا يۈزىدىن كۆتۈردى نىقاپ.
 بۇ گۈزەل ئورماننى كۆرۈپ سەلامان،
 سەپەرنى توختاتتى، ئەيلىدى ماكان.
 كۆڭلىدىن يوقىلىپ ۋەھىمە، خىيال،
 ئۇندا ماكان تۇتتى، يېنىدا ئەبسال.
 ئىككىسى شاد - خۇرام، بىر جانۇ بىر تەن،
 قوشۇلدى مىسالى گۈل بىلەن سەۋسەن.
 ئەغىيارلار كۆزىدىن ئۇزاق، خۇش سۆھبەت،
 ياشىدى قاينغۇدىن خالى تا ئەبەت.
 نە بۇندا مالاھەت، نە پىتىنە يۇجەڭ،
 نە مىكرۇ ھىيلەدىن بولار ھالى تەڭ.

سەلامان بىر ھەپتە تىنماي سۈردى ئات،
 نەسىھەتچىلەردىن قۇتۇلدى، ھايھات.
 پەندۇ مالاھەتتىن قۇتۇلۇپ كەتتى،
 يۈكى بىلەن دېڭىز بويىغا يەتتى.
 كۆزدىكىم، بىر دېڭىز مىسالى ئاسمان،
 دولقۇنىدا ئوينار يۇلتۇزلار خەندان.
 قاقىتىن تاقاقچىچە بېسەرۇ سامان،
 بېلىق ئۆزى ھۆكۈز تۇۋى يوق ئۇمان.
 تاغسىمان تولغۇنلار چېكەر ئىزتىراپ،
 ئۇلاردىن سۇ ئۆزى تاغلار بېھىساب.
 ياكى نار تۆگىدەك چاپار ھەر تامان،
 مەستلىكتىن لەبىگە قول سوزغانسىمان.
 بېلىقلار كۆرۈنەر ئۇندا بىدەرىغ،
 جەۋھەرنى سىلىغلاپ تارتقان كەبى تىغ.
 دانا كۆزى بىلەن كۆرەر ئېھتىمال،
 چىن يىمپەكىدە نەقىش خىتايى مىسال.
 سۇ يۈزىنى ئىككى بۆلەككە ئايرىپ،
 كۈمۈش قايچا ماۋى ئەتلەسىن تىلىپ.
 ئەگەردە تۆۋەندىن ئېتىلسا لەھەڭ،
 يېرىم ئاينىڭ ھالى بولار ئىدى تەڭ.
 سەلامان دېڭىزغا قىلدى نەزارە،
 ئۆتۈش ئۈچۈن سۇدىن تاپتى بىر چارە.
 بىر قېمىق ياسىدى يېڭى ئاي مىسال،
 ئۇنى كۆك دېڭىزدا ئۇچۇردى شامال.
 ھەر ئىككىسى ئۇندا تىنچ كەتتى ئامان،
 ئاي - قۇياش مەنزىلگاھ ۋە بولدى ماكان.
 راۋان بولدى پەردىن يەلكەن چىقىرىپ،
 سۇلارنى كۆكسىدە ئۆردەكتەك يېرىپ.
 كۆكسى بىلەن يولنى ئېچىپ بىئامان،
 ئالدىراپ باراتتى مەقسىتى تامان.
 كامانغا ئوخشايتتى، لېكىن ئوقتىن ھەم،
 تېز ئۇچۇپ ئۆتەتتى گىرداپتىن ھەردەم.
 بىر ئايدەك قېمىقنى ئۇشقا سېلىشتى،

قۇچاقىدا گۈل بار، يوقتۇر تىكىنى،
 يېنىدا خەزىنە، يوقتۇر ئىملانى.
 كۆپكۆك مايسىلاردا ئۇخلاپ ھەر زامان،
 گاھ بۇلاق سۈيىدىن ئىچەر بىئارمان.
 گاھى بۇلبۇل بىلەن كېلىپ سۆزلىشەر،
 گاھى تۇتى بىلەن ئۇلىشەر شەكەر.
 گاھى تاۋۇس بىلەن قىلىشار جەۋلان،

گاھ يۈرەر تاغلارنىڭ كەكلىكى سىمان.
 دىلدا شادلىقى كۆپ، قىسقادۇر داستان،
 ياشايىتى كۈن ۋە تۈن ئىككىيلەن ئامان.
 قانداق ياخشى ساڭا ھەمدەم بولسا يار،
 ئەيىپلەشتىن يىراق يۈرسەڭ بەختىيار.
 باغرىڭنى تولدۇرار ئىستەك ۋە مۇراد،
 ساڭا قارشى تۇرماس بىرەر مەۋجۇدات.

سەلاماننىڭ كەتكىنىدىن شاھ ئاگاھ بولۇپ، ئۇنىڭ ھالىدىن خەۋەر سىز
 قالغىنى ۋە ئائىمەنى جاھاننەمادا ئۇنى كۆرگىنى

نەچچە ۋاقىت ئۆتۈپ شاھ بولدى ئاگاھ،
 ئۇنىڭ پىراقىدا تارتتى ئوتلۇق ئاھ.
 نالىسى ئاسمانغا ئۇلاشتى گىريان،
 ۋە ئىككى كۆزىدىن تامچىلىدى قان.
 «بىدى: «ھەر تەرەپتىن يەنە ئىزلەڭلەر.
 ھېچ كىشى بۇ سىردىن تاپماستىن خەۋەر.»
 پادىشاھتا بار ئىدى بىر جاھاننەما،
 كۆرۈنەتتى ئۇندا سىررەنى دۇنيا.
 قىلمايتتى ئۇنىڭسىز ھېچ ئىش يوشۇرۇن،
 دۇنيانىڭ سىرىنى ئاچاتتى پۈتۈن.
 دېدى شاھ: «كۆزگۈنى تۇتۇڭ يۈزۈمگە،
 كۆرۈنسۇن مەقسىتىم روھى كۆزۈمگە.»
 ئائىمەگە شۇنداق تاشلىبان نەزەر،
 تاپتى ئۇ دەرەكسىز جانلاردىن خەۋەر.
 ئىككىسىم ئورماندا ئىشەرتتە كۆردى،
 دۇنيا غېمىدىن چەت خىلۋەتتە كۆردى.
 دۇنيا تەشۋىشىدىن ئۇزاقتا ۋە ھەم،
 بارچە ئادەملەردىن نەپەرتتە، بىخەم.
 بىر - بىرىنىڭ گۈزەل جامالىدىن شاد،
 ياشايىتى بىرلىكتە غەملەردىن ئازاد.

شاھ ئۇلار ھالىنى كۆرگىنى ھامان،
 رەھىمى كېلىپ، بولدى يۈرەك - باغرى قان.
 بىر تالا چېچى ھەم ئۇندىن بولماي خەم،
 ئالەمدە نېم بولسا بارى ئۇندا جەم.
 ئەي، خۇش بول، روشەندىل پاكىزە -
 ئېسىل،
 مۇرۇۋەت شەرتىنى بېچىرسە شۇ خىل.
 ئىككىسىنى كۆرسە قەسىردە ھەمدەم،
 ئىچتى شادلىق ۋە غەم جامىنى بەھەم.
 جانلىرى ساپ ئىدى ھىجرەت زەنگىدىن،
 جاملىرى بۇت ئىدى ھىجرەت سەنگىدىن.
 ئۇندا ئىقبالىرى ئەگەر يار بولسا،
 ۋە ئۇندا دۆلىتى مەدەتكار بولسا.
 يوقىكى بىر - بىرىدىن ئۇزۇلسە پەيۋەند،
 ۋە چۈشۈرسە جانى رىشتىسىگە بەند.
 ھەرنە زىيانكارنى قىلسا گەر قابال،
 ئۇلارغا مۇكاپات بېرىلەر دەرھال.
 ياخشىلىق قىلغانغا ياخشىلىقتۇر يار،
 يامانلىق قىلسا كىم بولار خارۇ زار.

ئەبسال ۋە سەلاماننى شاھ ئەسىر ئالغىنى

شاھقا ئايان بولدى: ئۇندا سەلامان،
 ئەبسال ئىسالىدا ياشار بىئارمان.

ئۆمرى كېتىپ، بولماس بۇ زەرەر تەمام،
 خارلىقتىن باشقىنى كۆرمىدى مۇدام.

پادىشاھلىق تاجىدىن بېشى ئايرىلدى،
 ئاقىبەت قاناتى سۇندى، قايرىلدى.
 تەختىنى ئاياغىغا تاشلىدى بەختى،
 تاپاندىن ئۇنى تا سۆيسە تەختى.
 ئىچىنى ئاتەشكە تولدۇرۇپ بۇ غەم،
 غەم - قايغۇسى يەنە كۆپەيدى بۇدەم.
 سەلامان ئىزىدىن زور چاسوس سالىدى،
 ئەيسالنى مىڭ تەستە ئۇ قولغا ئالدى.
 ھەر لەھزە ئالدىرار ئۇلارنى ئىزلەپ،
 لېكىن بۇندىن قاچان ئالار بەھرە - نەپ؟
 جامالىنى قوساپ جېنى ئۆرتىنەر،

ئەفسۇس ۋەسالىدىن تاپالماس خەۋەر.
 ئەفسۇستىن مۇشكۈل يوللاردا تالدى.
 گويا ئېتى ئۆلۈپ، پىيادە قالدى.
 كەمبەغەلگە بولماس بۇندىن ئارتۇق غەم،
 خەزىنە تاپقاندا قالسا بېدىر ھەم.
 بۇندىن ئارتۇق بولماس تەشناغا زوغۇم،
 كۆز ئالدىدا بۇلاق، لەب سۇدىن مەھرۇم.
 دوزاق ئەھلى ئازاب چېكىدۇ بەتتەر،
 جېنى كۆيۈپ، سالسا جەننەتكە نەزەر.
 سەلاماننى شۇنداق بېھەد ئۆرتەپ غەم،
 پاراغەت ئىشكى ئېتىلدى مەھكەم...

سەلامان پادىشاھ ئالدىغا كەلگىنى ۋە شاھ ئاگا خۇرسەنچىلىك ئىزھار قىلغىنى

ئاتىسى سەلامان يۈزىن كۆرگەن دەم،
 كەتتى پىراق دەردى، جان ئازابى ھەم.
 ئوغلى ماڭلايىغا سۆيدى مېھرىلە،
 قۇچاقلاپ باغرىغا باستى لۇتقى ئىلە.
 ۋۇجۇدۇڭ ئېھساننىڭ تۈزىدۇر چاغى،
 جامالىڭ ئىنسانلار كۆزى قاراغى.
 جاننىڭ جەننەتىدىن ئۇنگەن ياش نېھال،
 ئاسماننىڭ ئۆزگە بىر ئاپتاپى مسال.
 سائادەت باغىدا ئۇنگەن گۈل، چىراي،
 شاھلىق ئاسماندا چاراقلىغان ئاي.
 ئۇيۇقنىڭ مەيدانى ساڭا لەشكەرگاھ،

نەۋقىرانلار يۈزىن قاراتقان دەرگاھ.
 باشتىن - ئاياغ ساڭا لايىق تەختۇ تاج،
 سەنسىز تاجۇ تەختكە يەتمىگەي رىۋاج.
 بەخت تاجىن ساڭا كۆرەمگەن راۋا،
 ناكەسلەر تەختىڭگە ئىز باسمىسۇن تا.
 مۈلك سېنىڭ، ۋالېڭىڭدۇر ساقلىغىن ئۇنى،
 قولۇڭدىن چىقىمسۇن چەتكە تىزگىنى.
 گۈزەللەر بەزمىدىن قولۇڭنى تارت، بەس،
 شاھلىققا گۈل يۈزلەر ئەيشى ياخشىمەس.
 ئالدىڭدا پەرىلەر كۆپ قىلمىسۇن ناز،
 يا شاھ بولۇش كېرەك، يا بەزمى پەرداز.

سەلتەنەت شارائىتىدا تۆت خىسەلتنىڭ بايانى

پادىشاھلىق شەرتى بار: تۆت نەرسە بۇھەم،
 ھېكمەتۇ شىجائەت، ئىمپىيەتۇ كەرەم.
 ھېكمەت ئەمەس دەپ پەس كەتسە زىنھار،
 يىڭىت ھەر ئايالغا بولسا گىرىپتار.
 ئىمپىيەتتىن ئەمەس بۇ، ئەقىللىق ئىنسان،
 يەڭگىلتەك دىلدارغا بولسا گىرىگىتتان.
 شىجائەتتىن ئەمەس ئەيلىسە زەبۇن،
 مەردىن نا مۇناسىب ئۆزىگە تۇتقۇن.

كۈچىن كۆرسىتەلمەي قالماي بىر ئېھسان،
 ئۇنىڭ بىلەن كامال تاپىدۇ ئىنسان.
 كىمگە بۇ تۆت خىسەلت ئەگەر يار ئەمەس،
 ئۇ مۈلك كىلىنىدىن بەختىيار ئەمەس.
 بۇ تۆتتىن بىرىگە يەتسە گەر نۇقسان،
 دىلىڭغا پادىشاھلىق سىغىماس ھېچقاچان.
 ھېكمەت سۆزىن قىلدىم شۇ بىلەن تامام،
 ھەرنە كېرەك بولسا ئېيتتىم، ۋەسسالام.

سەلامان ئاتىسىنىڭ مالاھىتىدىن ئوسال بولۇپ، ئەيسال بىلەن بىللە سەھراغا قېچىپ
ئوت ياقىنى ۋە ئىككىسى قول توتۇشۇپ گۈلخانغا كىرگىنى، ئەيسال
كۆيۈپ ئۆلگىنى ۋە سەلامان ئامان قالغىنى

ھەممىسىنى يىغدى بىر جايغا توپلاپ.
ئوتۇنلار يىغىلىپ بولغىنىدا تاغ،
ئاغا ئوتنى يېقىپ، ياندۇردى شۇ چاغ.
ئىككىسى ئوتنى كۆرۈپ، بەكمۇ شاد يۈردى.
قول تۇتۇشۇپ گۈلخان ئىچىگە كىردى.
بۇ ھالدىن شاھ پىنھان خەۋەردار ئىدى.
ئەيسالنى ئۆلتۈرۈش قەستى بار ئىدى.
ئۆز ئارزۇسى ئۈچۈن تىرىشتى چۇنان.
ئۇنى ياقنى، قالدى سەلامان ئامان،
ئوت ئىچىگە چۈشسە ئەگەر ساختا زار.
دەرھال پارچىلىنىپ، قەدىرىن يوقىتار.
مەردلەر ئىشى بولار مەردلەرگە نېسىب،
مەرد ھەممىتى بولماس بۇنچىلىك غېرىپ.
ئالىي ھەممەتلەرگە بۇ ئايان بولۇر،
ھەممەتسىز ئادەملەر بىئامان بولۇر.

كىم بار بۇ ئالەمدە ئاشىقتىن خارراق،
يوق ئۇنىڭ ئىشىدىن بىرئىش دىشۋارراق.
نە يارنىڭ قايغۇسى كۆڭلىدىن كېتەر،
نە دىلدىن ئارزۇسى مۇراد بەخش ئېتەر.
شامۇ سەھەر قىلار ئازارغا بەندى،
ياماننىڭ تەئىنىسى، ياخشىنىڭ پەندى.
شاھنىڭ نەسىھەتىن ئاڭلاپ سەلامان،
سەبىر لىباسىنى يىرتتى شۇ زامان.
ھاياتىدىن بەزدى، بولدى كۆڭلى تەڭ.
ئۆلۈمگە رازى بولدى تۇ تەجەڭ.
تىرىكلەر ئۆلۈمگە بولسا سەزاۋار،
ئۆلۈش ياشىماقتىن ياخشىدۇر مىڭ بار.
ئەيسال بىلەن چىقتى سەھراغا تامان،
فەزاغا جېنىنى ئەتكىلى قۇربان.
ئوتۇن كېسىپ، توشۇپ ئارقا - ئارقىلاپ،

سەلامان ئەيسالدىن ئايرىلىپ، پىراقىدا نالە چەككىنى

ئۆزى قالدى يالغۇز، كەتتى سۆيىگىنى،
قالدى گۈيا جانسىز ئۇنىڭ بەدىنى.
ئۇنىڭ پەريادىدىن ياڭرىدى ئاسمان،
كىرىپكىنى بويلاپ، كۆزدىن ئاقتى قان.
دۇدى ئاھى ئۇنىڭ يەتتى ساماغا،
غەدىدىن تاڭ ياقىسىن يىرتتى زىيادە.
سەينەسىنى غەدىدىن تىرمەلاپ بىر كۈچ،
كۆكسى تىرناق، بولدى تىرناقى يىرتقۇچ.
يۈز - كۆزىگە ھەددىسىز سانچىلىپ تىرناق،
تىرناقچىلىكىمۇ جاي قالدى ھېچ ساق.
دىلىغا تاش بىلەن ئۇراتتى بېشەك،
ۋاپا ئالتۇنغا ئۇ ئىدى مەھەق.
قەلبىگە تاشلاردىن چۆكىدى غۇبار،
ساپ ئالتۇندەك بولدى تىللاسى ئاشكار.

تۈن ۋە كۈن كۈچىمىپ بارار ئىدى جەڭ،
ئاشىق بىچارىنىڭ ئەھۋالىدۇر تەڭ.
ھەرنە بالا ئوقى ئاغا يەتسە شەي،
پەلەك كامانىدىن يېتەر پەيدىنپەي.
تاماغىنى قىرقىپ ئۆتمەستىن خەنجەر،
ئارقىسىدىن يەنە باشقىسىنى سانچار.
بىدادلىقتىن دائىم دوست تارتقاندا قول،
يېتەر ئاغا رەقىب تېشىدىن دەلۈل.
بېشىدىن كەتسە گەر رەقىب ئاتقان تاش،
بولار مالاھەتچى تەئىنىسى مەئاش.
بۇلاردىن قۇتۇلۇپ قاننى تۆكسە تىغ،
جۇدالىق پاسىبىنى چېكەر يۈز دەرىغ.
سەلامان تاغ مىسال گۈلخان ياقنى، بەس.
ئۇندا كۆيۈپ كەتتى ئەيسال مىسلى خەس.

بىز ئىككىمىز بىرگە دائىم ئىمدۇق شاد،
 ھۆسنۇ كامالەتنىڭ باغىدا ئازاد.
 بىز ئىككىمىز بىللە بولغان چاغدا، بەس،
 تېگەلمەيتتى بىزگە ھەر قانداق ناكەس.
 پەلەك زۇلمى بىزگە يەتمىگەن ئىدى،
 كۆڭۈل ئىستەكلىرى پۈتمىگەن ئىدى.
 تۈنلەر قۇچاقلىشىپ ئۇخلايتتۇق بەھەم،
 كۈندۈزى سىردىشىپ يايىپ دەم-مۇ دەم.
 ئارىمىزدىن ھېچكىم يول تاپالماي، ئاھ،
 بىر ناكەس بولماستى بىزلەردىن ئاگاھ.
 كاشكى، شۇنداق ئوتنى ياندۇرغان چېغىم،
 سەن قېلىپ، مەن كۆيۈپ كەتسەم چىرىغىم.
 سەن كۆيۈپ، مەن قالدىم، بۇقاندق شۇرلۇق،
 مەن مەسكىن ئۇچۇن، ئاھ، بۇقاندق كورلۇق؟
 سەن بىلەن بولسام مەن، كاشكى بۇ مەھەل،
 مېنىمۇ يوقلۇققا چىلىلسا ئەجەل.
 ناخۇش ۋۇجۇدۇمدىن كەتسەم قۇتۇلۇپ،
 مەڭگۈ ئىشەرتىڭگە پەيۋەستە بولۇپ!»

ئۇندىن قولى بوشاپ ئولتۇرسا ئەرگە،
 ھەسرەتتىن قولنىڭ ئارقىسىن چىشلەر.
 بارماقنى كۆرمەي قوللىرىدا يار،
 ئۆز قولىنى چىشلەپ ئەيلىدى ناكار.
 ئۇ گەۋھەردىن كۆرگەچ قولۇڭنى خالى،
 ئۇزدۇڭ بارماق ئۇچۇن چىشلەپ مەسالى.
 جايىدا كۆرمىگەچ شەكەر لەبىن ئول،
 ناشەكەردەك چاينار بارماقنى بول.
 كېچە - كۈندۈز ئەمدى يوق ئۇ ھەزەن،
 تىزلىرىغا ئۇرۇپ كۆكەيتۈردى ئۇ.
 خانىسى كۈنچىگە ھەر كۈن بۇرۇپ رۇي،
 يار خىيالى بىلەن ئۇ ئەفسانە گۇي:
 «ئەي، ھېچىر ئوتغا جېنىمنى يېقىپ.
 جامالىدىن مېنىڭ كۆزۈمگە بېقىپ،
 ئۆدۈرلۈك دوست ئىدىڭ جېنىمغا ئايا،
 گىريان كۆزلىرىمگە بېغىشلاپ زىيا.
 ۋىسالىڭ كويىدا خانەم بار ئىدى،
 كۆزۈمگە جامالىڭ شەمى يار ئىدى.

پادىشاھ سەلامان ھالىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ تەدبىرىدىن ئاجىز قالغىنى ۋە ھەكەم بىلەن مەسلىھەتلەشكىنى

جاھاندا دىلغا نۇر چاچقۇچى ئۆزۈڭ،
 ھەر مۈشكۈل قۇلپىمنى ئاچقۇچى ئۆزۈڭ.
 ئەبسال كۆيۈپ ئۆلدى، سەلامان غەمدە،
 ۋاقتىنى ئۆتكۈزەر پەقەت مائەمدە.
 نە ئەبسالنى تېپىپ بولار دۇبارە،
 نە سەلامان ئۇچۇن تېپىلار چارە.
 مۈشكۈلۈمنى ئېيتتىم ئالدىڭدا، مانا،
 ئەقلىڭ بىلەن چارە ئىزلىگىن يانا.
 بىر رەھىمىڭ كەلسۈنكى، كۆپ دەرماندا مەن،
 يۈز قايغۇ ھەسرەتتە قالغان بەندە مەن.
 دانا ھەكەم ئاڭا ئەيلىدى جاۋاب:
 «بايرىقىڭ يىقىلماس، ئىلاجى ساۋاب!
 ئەگەردە سۆزۈمگە كىرسە سەلامان،
 تىزگىنىنى ئېلىپ، تاپارمەن ئىمكان.

سەلامان ئەبسالدىن شۇنداق ئايرىلدى،
 تۈن ۋە كۈن غەم چېكىپ، ئاخىرى يىقىلدى.
 مەھرەملىرى دېدى شاھ ئالدىدا بار:
 «ئۇنىڭ جېنىغا غەمدىن چۈشتى ئىنقىراز.
 ئۇ بىلەن ئۆرتەندى، ئۇ سىز يەنە ھەم،
 قەلبىدە زەررىچە ئازايىمىدى غەم...»
 كۆرۈپ بۇ مائەمدە سەلاماننى شاھ،
 يۈز رەنجۇ غەم بىلەن كۆيدى دىلى، ئاھ.
 بۇ ئىش چارىسىنى تاپالمىدى ھېچ،
 جېنى تومۇرىغا چۈشۈپ تابۇ يېچ.
 ئۇ دانا ھەكەمگە يۈزلەندى دەرھال:
 «ئەي، جاھان قىبلىسى، ئۈمىدى خىيال!
 دەرماندا قالغاندا بولسا مۈشكۈللىك،
 ئۇنى يېشەلەيدۇ روشەن پىكىرلىك.

يەنە تىز كەلتۈرەي ئاڭا ئەبسالنى،
 كەشپ قىلارمەن ئاڭا مەن مۇنداق ھالىنى.
 بىر نەچچە كۈن قىلاي چارەئى ھالىم،
 ئاڭا مەڭگۈ پەيۋەند ئەيلەي ئەبسالىم.»
 ھەكىمدىن ئىشىتمىپ بۇنى سەلامان،
 ئۇنىڭ پەرمانىدا ئارام ئالدى جان.
 ئىشىكىدىن خارۇ خەسنى سۇپۇردى،
 نە دەپسە جان بىلەن ئىزمىدە يۈردى.

ئېشىكىڭ تۇپراقى بولماق خۇش كاسىل،
 ئەرىڭگە مۇنتەزىر بولۇپ ساھىبىدىل.
 ئاڭلىغىن، بۇ سۆزنى ئېيتىپتۇر دانا،
 بىر گەۋھەرنى تېشىپ شۇنچىلىك زىبا:
 دانا بول، قىلمىغىن خۇسۇمەت، غەزەپ،
 دانا سايىسىگە بار بەخت ئىزلەپ.
 نادانلىقتىن زىدە سالغاندا ھالەت،
 پەقەت دانا تاپار ئاڭا كاپالەت.»

سەلامان ھەكىم پەرمانىغا كىرگىنى ۋە ھەكىم ئۇنىڭ ئارزۇسىنى رويابقا چىقارغىنى

سەلامان ھەكىمنى قىلدى ئىختىيار،
 مېھرى پاناھىنى ئەيلىدى قارار.
 ئىتائىتى بىلەن لال بولۇپ ھەكىم،
 سېھىرگەرلىك بىلەن باشلىدى تەلىم.
 راھەت شارابىنى تۆكۈپ جامىغا،
 ھېكمەتتىن ھەسەللەر قويدى كاھىغا.
 جامىي بۇ شاراپتىن زەۋقىلەرگە تولدى،
 ئاغزى ھەسەل بىلەن شەكەر رېز بولدى.
 ھەر قېتىم ئەبسالنى قىلغان چېغى ياد،
 ئۇنىڭ پىراقىدا چېكەتتى پەرياد.
 ھەكىم بىلەر ئىدى بۇنداق ھالىنى،
 سۈرەتتە ياراتتى ئۇ ئەبسالنى.
 كۆز ئالدىغا تۇتۇپ بىر - ئىككى سائەت،
 ۋە ئاڭا بەخش ئەتتى تەسكىن - قانا ئەت.
 تەسكىن تاپتى شۇنداق بۇ رەنجۇ ئەلەم،
 يوقلۇق سەرھەددىگە يەتتى سۈرەت ھەم.
 ئىشقا سالسا دانا قىممەتىمىن ئەگەر،
 ئۆزى خالىغاننى تېزدىن يارىتار.
 لېكىن ئۇندىن بىردەم قالغاندا غاپىل،
 بارلىق سۈرەتى ھەم بولىدۇ زايىل.
 گاھىدا ئۇ شۇنداق سۆزلەپ قالاتتى،

زۆھرەنىڭ ۋەسقىنى تىلغا ئالاتتى.
 زۆھرە دەيتتى شامىلار ئىچىدە يۇلتۇز،
 بارچە غەزەللەردىن زىيادە گۈلىيۈز.
 ئەگەر جامالىنى ئەيلىسە پەيدا،
 ئاي ۋە قۇياش بولار ھۆسنىگە شەيدا.
 ھېچكىم ئاھاڭ تاپماس ئۇنداق بولدۇرۇپ،
 ئىشرەت بەزەسسىگە شادلىق تولدۇرۇپ.
 ئاسمان قۇلاقتا نەغمە - ناۋاسى،
 سامادا ئايلىنىپ يۈرەر ساداسى.
 بۇ سۆزلەرنى شۇنداق ئاڭلاپ سەلامان،
 ئۆزىدە مايىللىق سەزدى ئۇ تامان.
 بۇ سۆزلەر دەفئەتەن بولغاندا تەكرار،
 ئىچىدە مايىللىق ئارتىدۇ بىسىپار.
 ئۇندىن بۇ مەنانى پەرق ئەتتى ھەكىم،
 زۆھرە قىلغان ئىدى تەسىرى ئەزم.
 تاكى جامالىنى قىلدى نامايان،
 جان - دىلىنى بەردى ئاڭا سەلامان.
 ئەبسال نەقىشى كەتتى دىلىدىن سېكىن،
 زۆھرە يۈزى مېھرى ئورناشتى لېكىن.
 باقىي ھۆسنىن كۆرۈپ يوقتىن كەچتى ۋاز،
 ئۆتكۈنچىدىن كەچتى، تۇرغۇن ئەيشى ساز.

پادىشاھنىڭ سەلامانغا ئۆز دۆلەت ئىرىكەنلىكىنى بېرىشكە ۋەدە قىلىشى ۋە ئاڭا

تاجۇ تەختىنى تاپشۇرغىنى

گۈزەل مەشۇقىغە كۆكۈل قويغان ئان.
 ئىستەكىدىن داغلار پاك بولدى چۇنان،

.....
 ئەبسالنىڭ غېمىدىن تىنىچىپ سەلامان.

ھەممىتى يۈكسەكتە مەسلى ئاسمان.
 بېشىغا ئىقبالى قويدى ئۇنىڭ تاج،
 ئاياغى ئاستىدا تەخت ئىلە خىراج.
 يۇنان شاھى چارلاپ شەھرىيارلارنى،
 باشتا تاج، نەۋقىران، بەختىيارلارنى.
 شۇنداق توي قىلدىكى، ھېچبىر شەھىنشاه—
 جاھان تارىخىدا قىلمىغان، ناگاھ!
 ھەر لەشكەر بېشى ۋە ھېسابسىز لەشكەر،
 تويىغا جەم بولدى بىرنەچچە كىشۋەر.
 بارچە لەشكەر بېشى ۋە لەشكەر شۇئان،
 شاھ سەلامان بىلەن تۈزدى ئەھد— پەيمان.
 ھەممە بەكىدىلىكتىن ئاتىدى سەرۋەر،
 باش ئېگىپ، ئىشىغا تىلىدى زەپەر.
 بېشىغا قويدى شاھ بېزەكلىك تاجىن،
 پايمىغا مۇنتەزىر مۈلك، تەخت، ئالتۇن!
 يەتتە ئۆلكە ئاڭا بولغاندى تەسلىم،
 ئۇنى ئۆلگە قىلىپ ئېلىشتى تەلىم.
 ئىنشا قىلدى بۇلار چاغى ھەنگامە،
 ئزنىڭ ئۈچۈن شۇنداق ۋەسىيەتنامە.
 جەھەتتە قېشىدا ئاشكارا، نېھان،
 پىكىر ئالماسىدا تەشتى دۇر غەلتان:
 «ئوغلۇم جاھان مۈلكى ئەبەدى ئەمەس،
 كامالغا يەتكەنلەر ئۈمىد قىلماس، بەس...
 ھەر ئەمەل ئىلىمگە سېزەر ئېھتىياج،
 ئىجتىھاد بىلىمىدىن تاپىدۇ رىۋاج.
 بىلىگىنىڭگە قىلغىن دائىما ئەمەل،
 بىلىمىسىڭ داندىن سورا ھەر مەھەل.
 ھەرنە ئېلىپ ياكى بەرگەندە ئەگەر،
 قانداق بولۇشىغا تاشلىغىن نەزەر...
 مەزلۇملار يانچۇقىن خالى ئەيلىمە،
 ئۇندىن زالىملىقنى ئالىي ئەيلىمە!
 يۈز ئازاب بىلەن ئۇ توپلىغاندا ساق،
 زۇلۇم يولىدا ئۇنى قىلمىغىن ئىسراپ.
 ئاقبەت بۇ سۆزدىن ئېشىپ ئالمى،

ئىككىسى بويىنىنى ئېگىپ قالغۇسى.
 توغرا يولدا دائىم مەھكەم تۇر مەڭگۈ،
 قەدىمكى شاھلارنىڭ ئۇسۇلىدۇر بۇ...
 جەھد قىلغان ھەر خانى بىلە ھەر خەلەل،
 ئادالەتتىن بولسۇن ئۆزىگە بەدەل.
 يوقكى ئادالەتنىڭ بولسا زۇلۇم پاش،
 ئادالەت جامىغا تەگسە زۇلۇم تاش.
 ئادەملەر خۇددى قوي، سەن ئاڭا چۇپان،
 مىكىر ئىلە ئۇلارغا كەلتۈرمە قىران.
 ئىنساپ بىلەن ياخشى يول تۇتقىن دائىم،
 ئىشنىڭ ئەسلى نېمە ئويلىغىن دائىم.
 سوراق چېغى كېرىك ساڭا مۇلازىم،
 بىر خىل ئىتائەتتە تۇتمىشنىڭ لازىم.
 پادىچى ئىتىدەك قولۇڭدا زورى،
 لېكىن بۆرى ئەمەس، قويلارنىڭ شورى.
 پادىغا كېلىدۇ بالايى— ئاپەت،
 ياۋۇز ئىت بۇرۇنغە دوست بولسا پەقەت.
 ۋەزىرىمىز شاعلىقتا بولمىغاي ئىلاج،
 لېكىن دانا بولسۇن، ئىشىدا رىۋاج.
 بىلسۇن مەھلىكىەتنىڭ ئەھۋالى تامام،
 ئىشىدا دائىما بولسۇن ئىنتىزام.
 شاھ مالى مۈلكىگە ئەيلىسۇن ۋاپا،
 ئۆز ھەقىقىدىن ئارتۇق ئالمىسۇن ئەسلا.
 شاھتا بولسا قانداق قىسمەت ۋە ھەشەم،
 خەلقىدىن ئالمىسۇن نە ئارتۇق، نە كەم.
 مېھرىبان بول بارچە خەلققە ئۇدا،
 سەندىن شەپقەت كۆرسۈن دىسىكىن ۋە گادا
 كۆڭلى يېرىملارغا بېغىشلا ئېچىسان،
 زالىملار قەھرىدىن ئاسرىغىن ئامان.
 نە بولغىن سۈردۈتۈ سىپىرەتتە يامان—
 ئەرباپلار ئارقىدا ئاقىلمۇ نادان.
 قۇشخانا ئالدىدا ياۋۇز ئىت داۋام،
 بۇلغىنىپ ئۆزىگە تاپىدۇ ئارام.
 تا ئۇنىڭ ئاقىرىغا يېتىپ بارغاچ خۇن.

ئىستەر بىر كالىنى قىلماقنى زەبۇن.
 خەۋەرچىنىڭ چىڭ دەسسەپ تۇرسۇن ئەلەزەر،
 توغرا ساداقەتتىن كەلتۈرسۇن خەۋەر.
 تاساڭا بارچىدىن كەلتۈرسۇن پىنھان،
 كىم زۇلۇم قىلار، كىم ساخاۋەت - ئېھسان.
 ۋەزىر خۇش كۆرمىسە سوراق قىل بىرگە،
 ئۇنى تاپشۇرمىغىن ئەسلا ۋەزىرگە.
 ھەمدە تەپتىش قىلغىن سەن بۇنداق ھالىنى،
 يۈكسەككە كۆتۈرۈپ ئالىي ئىقبالىنى.
 سەن ئۇچۇن ئۇ قانداق كىپايەت قىلۇر،
 نە شەھىرۇ ئۆلكەگە ئادالەت قىلۇر.
 ئۇ كىپايەت ئەمەس، تۆھمەتتىن نە كەم،

دوزاق ئوتلىرىنى ياقماقتۇر بەھەم.
 ئۇندىن كىپايەتتۇر بۇ ئۇزاق ئەمەس،
 ئون بولسا ئۆزىنىڭ قىلار ئىككى يۈز، بەس.
 ئاسرىسا ئىنساپنى پاراۋان بولۇر،
 نەپىسى تۇغىيان قىلسا، يۇرت تالان بولۇر.
 ھۈرمەتلىك زېرەكلەر ئالدىدا ئايان،
 كافىر ھۆكۈمگە باش ئەگمەس مۇسۇلمان.
 گەپ تامام، ھەركىمكى زۇلۇمغا پاتسا،
 مالۇ دۇنيا ئۇچۇن ئىماننى ساتسا.
 جاھاندا يوق ئاندىن ئارتۇقراق نادان،
 بۇ خىمىلەتتىن يەتمەس ھېچ كىشىگە نان.»

بۇ قىسسەدىن مۇراد ئۇنىڭ سۈرىتىنى بايان قىلىش ئەمەس، بەلكى مەقسەت باشقا مەنادا ۋە ئۇ بايان قىلىدۇ، شۇنىڭغا ئىشارە

كۆرۈنۈشتە بولار شۇنداق ھەر قىسسە،
 دانالارغا ئاندىن مەنادىن ھىسسە.
 بۇ قىسسە سۈرىتى بولدىيۇ تامام،
 ئۇنىڭ مەناسىدىن لازىم تاپماق كام.
 بۇ نەسىھەتنى بىر يول بىلەر قىلغان،
 ئۇ ئىشنىڭ سىرىنى، يولىنى بىلگەن.
 شۇ غەرەزدىن ئەمەس ئېيتقان سۆزىڭىز،
 بۇ سىرنى ئاچقۇچى بىزنىڭ ئۆزىمىز.
 پادىشاھۇ ھاكىمدىن ئاڭا نە مۇراد،
 سەلامان شاھ بىلەن چۆرە بولغان زات.
 سەلاماندىن ئارزۇ تاپقان كىم ئەبسال
 نەدۇر دەريا سۈيى، ئاتەش تاغ مىسال؟
 قانداق مۈلككە يەتتى ئاخىر سەلامان،
 ئەبسالدىن قولنى ئۈزگىنى زامان؟
 كىم زۆھرە ئاخىرى كۆڭلىنى ئالدى،
 ئەبسال داغىن يۇيۇپ باغرىدا قالدى.
 بۇ ھەقتە سۆز ئاڭلا مەندىن بىرمۇ بىر،
 باشتىن - ئاياغ ھۇشيار تۇلاق سال ئاغىرىم.

تەن جان بىلەن تىرىك، جاندىن تەن مۇدام،
 مەۋجۇدات ئىدراكى شۇنداق ئالار كام.
 شۇنىڭچۈن ھەر بىرى ئاشمىقتۇر بەھەم،
 پەقەت ھەق سۆھبىتى ئىلە مۇستەھكىم.
 بولدىلەر ئەسلىدە نەدۇر ئۇ دېڭىز،
 ۋىسالىدىن بىتەشۈدىش ئەھزەلەر تەڭسىز.
 ھېسسىيات مەيىدىن ئىچىپ داۋامەت،
 ئۇنىڭ لەززىتىدىن تاپاتتى راھەت.
 بىر ئالەم مەۋجىگە كۆمۈلگەن بىراق،
 لېكىن ھەق يولىدىن بارچىسى يىراق.
 نە ئۇ سۆھبەتتىكى ئەبسال مۇز تەرىپ،
 سەلامان نەسلىدىن قالغان بىنەسىب؟...
 ياشلىقنىڭ تەسىرى نەلەرگە ئۇچتى،
 لەززەت كۆرپەسىنى سېلىپ بۇك چۈشتى.
 سۆيگەن مەشۇقنى باغرىغا ئالدى،
 ئىشرەتكە بېرىلىپ خىمىلەتتىن قالدى.
 قانداق مايىل بولدى سەلامان شاھقا،
 يۈزلىنىپ ئىززەتتۇ ھەم تەختتۇ جاھقا؟

ئاھىستە زۆھرەدىن بولدى ئۇ خۇشال،
 دىلدىن كەتتى ئىشقى غەم ئىلە ئەيسال.
 نېمىدۇر ئول زۆھرە كامالەت بەلەند،
 ۋىسالدىن بولدى جېنى ئەرچۇمەند.
 جامالىدىن ئەقلى بولۇپ چاراغان،
 پادىشاھلىق مۈلكىنى تازاندى ئىنسان.
 ساڭا مۇجەھەل ئېيتتىم بارچە ئەسرارنى،
 مۇختەسەر كەلتۈردۈم شۇنداق گۇفتارنى.
 تولۇق بىلمەك بولسا پىكىر قىلار كىم،
 شۇندا ئايان بولۇر ئەسرارى قەدىم...
 ئۆزبېكچىدىن جاپپار ئەمەت تەرجىمىسى.

لەززەتلەرگە مايىل ئەقىل قىلغىنى،
 ئەقلى سەلتەنەتنى ئەۋزەل بىلگىنى.
 بۇ قانداق ئوتتۇركى، قاتتىق مۇشەققەت،
 تەبىئەتنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلماق پەقەت.
 كۆيۈپ ئەسەر قالماي ئاندىن خانۇمان،
 يەڭگىل ئارزۇلاردىن قول ئۇزۇپ بۇئان!
 لېكىن بىر ئۆھۈرلۈك ئاڭغا تارتار دىل،
 گاھى دەردى پىراق يۈزلىرىدە بىل.
 زۆھرەنىڭ ھۆسننى ئېيتقاچ ئۇ ھاكىم،
 جانىنى مېھرىگە باغلىدى تا كىم.

(«شەرق يۇلتۇزى» ژۇرنىلى 1985 - يىلى 1 - ساندىن.)

شائىر ۋە تارىخچى موللا شاكىر ئىبنى موللا تاھىر يېقىنقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى - تىنىڭ يېرىك ۋە كەللىرىدىن بىرى. ئۇ 1802 - يىلى ئاقسۇ ئايىكۆلىنىڭ بازىرى ئەتراپىدا دۇنياغا كەلگەن.

موللا شاكىرنىڭ دادىسى موللا تاھىر بولۇپ، ئۇنىڭ چوڭ دادىسى مىرزا مۇزەففەر كەشمىرگە مىراقۇل بولغان. مۇھەممەد ئىمىن گۇدال بەگنىڭ دەۋرىدە مىرزا ئەبۇ سەئىدخان (سەئىدىيە خانلىقىنىڭ تۇنجى خانى ۋە قۇرغۇچىسى) ئەمرى بىلەن ئافغانىستاننىڭ قەندەھار شەھىرىگە بېرىپ ئورۇنلاشقان. كېيىن موغۇلىستان (سەئىدىيە خانلىقى) غا قايتىپ كەلگەن. مىرزا مۇزەففەر خان ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئوغلى شادىبان مۇنشى (كاتىپ) بىلەن كۇچا (كۈسەن) شەھىرىگە كەلگەن. بۇ يەردە ئىشى ئوڭۇشلۇق بولماي شادىبان مۇنشىدىن رۇخسەت ئېلىپ، ئەردەۋىل (ئاقسۇ) گە كېلىپ ئولتۇراقلاشقان.

موللا شاكىرنىڭ دادىسى موللا تاھىرنىڭ «كارۋىك» دېگەن لەقىمى بار ئىكەن. بۇ لەقىمىنىڭ سىڭىپ قېلىشىغا ئۇنىڭ «پارسشۇناسلىقى» سەۋەب بولغانىكەن. موللا تاھىر پارس تىلى ۋە ئەدەبىياتىنى پۇختا بىلىپلا قالماستىن، بەلكى ئوغلى موللا شاكىرغىمۇ پارس تارىخى ۋە پارس ئەدەبىياتىنى ئۆگەتكەنىكەن.

موللا شاكىر ئىبنى موللا تاھىر «زەھەرنامە» ناملىق نادىر داستانىنى 18 - ئەسىر - نىڭ ئاخىرى 19 - ئەسىرنىڭ باشلىرى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تارىخى ئەنئەنىسى بويىچە يېزىپ چىققان.

شائىر بۇ ئەسەردە ئۇيغۇر ئەمگەكچىلىرىنىڭ مەنچىڭ ئەمەلدارلىرىغا قارشى ئۇچتۇر - پاندا قوزغالغان خەلق قوزغىلىڭىنى ۋە بۇ قوزغىلاڭغا دائىر پاكىتلارنى تەپسىلىي يازغان. شۇنىڭ بىلەن بىللە بۇ قوزغىلاڭغا بولغان ھېسداشلىقىنى چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن شائىر يۇقىرى قاتلام ئەمەلدارلارنىڭ ئۆزىگە زىيانكەشلىك قىلىشىدىن ئەنسىرىپ «زەھەرنامە» نى دەسلەپتە پارس تىلىدا يازغان.

كېيىن شائىر بۇ ئەسىرنى كۆچۈرۈپ يوشۇرۇن تارقاتقان. بۇ ئىش ئىستىسنا خەۋەر تاپقان ئەمەلدار موللا شاكىرنى ئۇچتۇرپانغا پالمىغان. شائىر قىرغاق يىللىق ئۆمرىنى تارىخ، ئەدەبىياتقا سەرپ قىلغان. ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا «زەھەرنامە» نى ئۇيغۇرچە يېزىپ قالدۇرغان. مازاردا يېتىپ ئاخىرقى ئۆتكۈزگەن ۋە شۇ يەردە ۋاپات بولغان.

تۈزگۈچى: ئەھمەد تاتلىق

مىلادىدا

ھۆججەتلىرىدىن

تەجرىبىلىك

تۇلۇغ پەيلاسوپ، مۇتەپەككۇر شائىر ھۈسەيىنخان تەجەللى ھىجرىيىنىڭ 1264 - يىلى (مىلادىيە 1848 - يىلى) قارغىلىق ناھىيىسىنىڭ زۇڭلاڭ يېزىسى ئايباغ كەنتىدە دۇختۇر قۇتبىدىن ھەزرەتنىڭ ئائىلىسىدە تۇغۇلغان.

تەجەللى گۆدەك ۋاقتىدا ئاتا - ئانىسى بىلەن بىللە ھەرەمگە چىقتى ۋە باشلانغۇچ دەرسلىكلەرنى ئەرەبىستاندا تاماملىدى. شۇنىڭدىن كېيىن دېھلى دارىلمۇلۇم مەدرىسىدە، ئىراننىڭ ئىسپاھان دارىلمۇنۇنىدا ئوقۇدى. ئاخىرىدا، كابۇل دارىلمۇلۇم نۇنىدا ئوقۇشنى تاماملىدى. ئوقۇش پۈتتۈرۈش مۇراسىمىدا زامانداشلىرى ئۇنىڭغا «تەجەللى - مۇجەللى ①» دېگەن تەخنىل - لۇسنى ھەدىيە قىلدى.

تەجەللى ئوقۇشنى تۈگىتىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، يەركەندىكى ئەڭ چوڭ بىلىم يۇرتى بولغان «بېشىل مەدرىسە» گە مۇددەرسلىككە تەيىنلەندى (ئۇنىڭ قولىدا تەربىيەلەنگەن تالىپلار ئىچىدىن نۇرغۇن ئەدىپلەر ۋە دوختۇرلار يېتىشىپ چىققان).

تەجەللى تىل، ئەدەبىيات، تارىخ، لوگىكا، ئاسترونومىيە، خىمىيە، تىبابەت، ماتېماتىكا قاتارلىق پەنلەرنى ناھايىتى مۇكەممەل ئۆگەنگەنىدى. شۇڭا ئۇ ئۆزىنىڭ يۈقىرى بىلىمى، گۈزەل ئەخلاقىي - پەزىلىتى ئارقىلىق يەكەندىكى بىلىم ئەھلىلىرىنىڭ، ئۆلىمالارنىڭ ۋە ئاددىي خەلقنىڭ يۈكسەك ھۆرمىتىگە ئائىل بولدى، لېكىن بەزى خۇراپىي موللىلار ۋە مۇتەئەسسىپلەر تەجەللىگە ھەسەتخورلۇق قىلىپ، ئۇنىڭغا ھەر خىل تۆھمەت - لەرنى چاپلىدى. ئۇلار جامائەت ئارىسىغا: «تەجەللىنىڭ دىنىي ئېتىقادى ساپ ئەمەس»، «تەجەللى شىئە مەزھىپىدىكى ئادەم»، «ئۇنىڭغا ئىخلاسل قىلماڭلار» دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەر - نى تارقىتىپ، تەجەللىنىڭ ئىناۋىتىنى چۈشۈرۈشكە ئۇرۇندى. گەرچە بۇنداق پىتىنە پاساناتلار تەجەللىنىڭ ئابرويىغا داغ چۈشۈرەلمىسەمۇ، لېكىن ئۇنى ئازابلان، دەرد - ئەلەمگە مۇپتىلا قىلدى. تەجەللى شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۆتكۈر ساتىرىك شېئىرلارنى يېزىپ ھەسەتخور مۇتەئەسسىپلەرنىڭ رەزىل ئەپىت - بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلىدى (بۇ شېئىرلار ئەرەب، پارىس، تۈركى تىللىرىدا يېزىلغان بولۇپ، شائىرنىڭ «بەرقى تەجەللى»، «دىۋان ئەرەبى»، «تۇھپە تۇل بەررەيىن» قاتارلىق توپلاملىرىغا كىرگۈزۈلگەن). لېكىن تۆھمەتچىلەر ھۇجۇ - مىنى توختاتىدى. ئۇلار تېخىمۇ رەزىلرەك ۋاسىتىلەرنى قوللىنىپ، تەجەللىنى مۇستەبىت ھاكىمىيەتكە چېقىشتۇرۇپ قارىلىدى. ئۇنىڭ ھاياتى تەھدىت ئاستىدا قالدى. دەل مۇشۇنداق جىددىي پەيتتە، قارغىلىقلىق مەرىپەتپەرۋەر زات مۇتمۇللا ئەلەم ئاخۇنۇم يەركەنگە كېلىپ، تەجەللىنى قارغىلىققا كۆچۈرۈپ ئېلىپ كەتتى. قارغىلىق خەلقى تەجەللىنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلىپ، قىزغىن قارشى ئالدى. مۇتمۇللا ئەلەم ئاخۇنۇم قاتارلىق يۇرت مۇتەئەسسىپلىرى تەجەللىگە قازىلىق، مۇپتىلىق، مۇددەرسلىك... كە ئوخشاش خىزمەتلەرنىڭ ① «تەجەللى» ئەرەبچە سۆز بولۇپ، چاتىناپ تۇرغان نۇر، دېمەكتۇر. «مۇجەللى» مۇ ئەرەبچە سۆز بولۇپ، مۇسابىقە مەيدانىدا بىرىنچىلىكنى ئالغۇچى دېگەنلىكتۇر.

بىرەردىنى ئىشلەپ بېرىشنى تەكلىپ قىلىشتى. بىراق تەجەللى خالىراق يېزىلارنىڭ بىر-دە ئۆزىنىڭ ئىلمىي ئىشلىرىنى داۋاملاشتۇرۇشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، تەكلىپلەرنى رەت قىلدى. شور ئېرىق يېزىسىدىكى نىزامىدىن ھاجى دېگەن كىشى تەجەللىنىڭ ئارزۇسىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ باغ-ھويلىلىق ئازادە بىر يۈرۈش ئۆيىنى خالىمىس نىيەت بىلەن تەجەللىگە تەقدىم قىلدى. تەجەللى بۇ يەرگە ئائىلىسىنى كۆچۈرۈپ كېلىپ، يىگىرمە نەچچە يىلغىچە ئۆزىنىڭ ئىلمىي ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن تەجەللى گۇماناھىمىسىدىكى ئابدۇللا مۇپتى ھاجىم، ئىسمايىل ھاجىملارنىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن، گۇمىنىڭ كەلىپ يېزىسىنىڭ كۈتۈپخانىسىدا يېزىپ، شۇ يەردە ئىلمىي مەشغۇلات ئېلىپ باردى. ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتكەندە قارغىلىقتىكى ئىلىم ئەھلىلىرى ۋە يۇرت دۆلتەۋەرلىرى قارغىلىقنىڭ كاسكا يېزىسىغا تەجەللى ئۈچۈن ئالاھىدە باغ-ھويلىلىق ئۆي تەييارلاپ، ئۇنى قايتىپ كېلىشكە تەكلىپ قىلدى. تەجەللى كاسكا يېزىسىغا قايتىپ كېلىپ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بولغان ۋاقتىنى شۇ يەردە ئۆتكۈزدى ۋە ھىجرىيە 1345 - يىلى (مىلادىيە 1922 - يىلى) شۇ يەردە ۋاپات بولدى.

تەجەللىنىڭ پورتىتى

تەجەللى چاچ - ساقاللىرى قويۇق، قاڭشىرى تۈز ھەم ئىنچىكە، بۇغداي ئۆڭلۈك، ئوتتۇرا بويۇق، ئۈستىمىخانىلىرى چىڭ كىشى ئىدى. چىرايى نۇرلۇق بولۇپ، چوڭقۇر تەپەككۈر قىلىۋاتقاندا بىر ئالامەت بىلەن تۇراتتى. تۇرمۇشى كۆپۈرەك رىيازەت ۋە جاپا بىلەن ئۆتكەنلىكتىن ۋۇجۇدى ئورۇقراق ئىدى.

تەجەللىنىڭ ئەسەرلىرى

«بەرقى تەجەللى». بۇ توپلام تۈرك، ئەرەب تىللىرىدا يېزىلغان بولۇپ، چوڭقۇر پەلسەپىۋى پىكىرلەر بىلەن تولغان. بۇنىڭغا ئىمان تەۋھىدىنىڭ دەلىللىرى شەرھىلەنگەن قەسىدىلەر، مەرسىيىلەر، مۇھەببەت غەزەللىرى ۋە ساتىرىلار كىرگۈزۈلگەن. بۇ توپلام ئال-تۇشلۇق ھۈسەيىن باي ھاجىم ۋە باھاۋىدىن بايلارنىڭ خىراجىتى بىلەن قەشقەردە تاش مەتبەئەدە بېسىلىپ نەشر قىلىنغان.

«سەبەقى مۇجەللى». بۇ توپلامغا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بېغىشلانغان قەسىدىلەر ۋە شائىرنىڭ دوستلىرىغا يازغان قەسىدىلىرى كىرگۈزۈلگەن. بۇ توپلاممۇ «بەرقى تەجەللى» بىلەن بىللە نەشر قىلىنغان. «دىۋان ئەرەبى». بۇ ئەرەب تىلىدا يېزىلغان شېئىرلار توپلىمى بولۇپ، كۆپ قىسمى ئارزۇ ۋەزىنلىك رۇبائى ۋە قىتئەلەردىن ئىبارەت. توپلام ئىككى قىسىمغا بۆلۈنىدۇ. بىرىنچى قىسىمغا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بېغىشلانغان قەسىدىلەر؛ ئىككىنچى قىسىمغا ھېكمەتلىك نەسەھەتلەر، شائىرنىڭ دوستلىرىغا يازغان مەدھىيىلىرى، قىسمەن ھەجۋى شېئىرلار، مۇھەببەت غەزەللىرى، مەرسىيە نامىلەر كىرگۈزۈلگەن. شائىر بۇ شېئىرلارنى ۋاپاتىدىن ئاۋۋال ئۆزىنىڭ سادىق شاگىرتى ئابدۇجېلىل داموللا ھاجىمغا تاپشۇرۇپ، پۇرسەت تېپىلغاندا نەشر قىلدۇرۇشنى ۋەسىيەت قىلغان. ئابدۇجېلىل داموللا ھاجىم بۇ شېئىرلارنى رەتلەپ كىتاب ھالىتىگە كەلتۈرگەن بولسىمۇ، نەشر قىلدۇرۇشقا ئەمە-

مىكانىيەت تاپالمىغان. بۇ قوليازىمىلار ھازىرمۇ ئۆز پېتى ساقلانماقتا. «تۆھپەتۇل بەررەيىن». بۇ توپىلامدىكى قەسىدىلەرنىڭ بەزىلىرى ئەرەب تىلىدا، بەزىلىرى پارس تىلىدا يېزىلغان. توپىلامدىكى ئەسەرلەر بولسا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئوقۇلغان مەدھىيە، زاماندىن شىكايەت، شائىرنىڭ تەرجىمىھالى، سۇلتان ئابدۇلھىمىت خانغا مەدھىيە، مۇتەئەسسىپلەر ھەجۋى قىلىنغان ساتىرا... لاردىن ئىبارەت. توپىلامنىڭ ئەسلى قوليازىمىسى ھازىرمۇ ساقلانماقتا.

«مەجمۇئەتۇل قەسائىد» (قەسىدىلەر توپلىمى). بۇ توپىلامنىڭ ئازراق بىر قىسىم قوليازىمىسى ساقلانغان. بۇ مەرسىيە ۋە قەسىدىلەردىن ئىبارەت. «سەيدەرنامە» (قەھرىمانغا مەدھىيە). بۇ تۈرك، پارس تىللىرىدا يېزىلغان شېئىر-لار بولۇپ، قوليازما نۇسخىسى مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا يوقالغان. «تىلىسم ئىشىق» (سىرلىق مۇھەببەت). بۇ پارس تىلىدا يېزىلغان مۇھەببەت ناخشىلىرى ۋە غەزەللەردىن ئىبارەت بولۇپ، ئەسلى قوليازما نۇسخىسى مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا يوقالغان. قۇرئاننىڭ ئۇيغۇرچە تەپسىرى. شائىر تەجەللى مىلادىيىنىڭ 1910 - يىلى لىرى ئۆيچۆرىسىدە قەشقەردىكى ئابدۇقادىر داموللام، شەھىدىدىن داموللام، ھۈسەيىن باي ھاجىم ۋە باھاۋىدىن بايلارنىڭ ئىلتىماسى بىلەن قۇرئاننىڭ بىرنەچچە پارىسىنى ئۇيغۇر-چىغا تەرجىمە قىلغان. بۇ تەرجىمە نۇسخىنى شەھىدىدىن داموللام ساقلىغان. شەھىدىدىن داموللام ۋاپات بولۇشتىن ئاۋۋال تەجەللىنىڭ مۇكەممەل تەرجىمىھالىنى يېزىپ، قۇرئاننىڭ تەرجىمە نۇسخىسى بىلەن بىللە ئەۋلادلىرىغا تاپشۇرغان. لېكىن بۇ ماتېرىياللار شىكەت شەي دەۋرىدە يوقالغان.

تەجەللىنىڭ دوستلىرى

ئابدۇجېلىل داموللا ھاجىم. بۇ كىشى ھىجرىيىنىڭ 1313 - يىلى (مىلادىيە 1896 - يىلى) گۇما ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ 16 ياش ۋاقتىدا شاگىرت ۋە پەرزەنت ھېسابىدا تەجەللىنىڭ تەربىيىسىگە ئۆتكەن. تەجەللىنىڭ تەربىيىسىدە يۇقىرى بىلىملىك جامائەت ئەربابى بولۇپ يېتىشىكەن. مىلادىيە 1937 - يىلى شىڭ شىمەي تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن. ئابدۇكىرىم زىيائى. بۇ كىشى تەجەللى بىلەن مۇشائىرە ۋە سالام خەتلەر يېزىشىپ تۇرغان. ئۇنىڭ تەجەللىگە يازغان بىر پارچە پارسچە سالام خېتى ھازىرغىچە ساقلانماقتا. ئۇ ھىجرىيىنىڭ 1316 - يىلى قەشقەردە ۋاپات بولغان (تۇغۇلغان ۋاقتى ئېنىقلانمىغان). تەجەللى ئۇنىڭ ۋاپاتىغا بېغىشلاپ بىر پارچە مەرسىيە يازغان (بۇ مەرسىيەمۇ ھازىرغىچە ساقلانماقتا).

مۇتەئەللا ئەلەم ئاخۇنۇم. بۇ كىشى قارغىلىقتا ياشىغان بولۇپ، تەجەللىنىڭ ئەڭ يېقىن دوستى ئىدى. ئۇ ئەرەب، پارس تىللىرىدىن دەرس بېرىپ نۇرغۇن ياراملىق شاگىرتلارنى يېتىشتۈرگەن. تەجەللىنى ھەسەت ۋە تۆھمەتلەردىن قوغداپ، كۆپ غەمخورلۇق قىلغان. ھىجرىيىنىڭ 1322 - يىلى قارغىلىقتا ۋاپات بولغان تەجەللى ئۇنىڭ ۋاپاتىغا بېغىشلاپ ئۇزۇن بىر پارچە مەرسىيە يازغان (بۇ مەرسىيە تەجەللىنىڭ «دىۋان ئەرەبى» ناملىق توپلىمىغا كىرگۈزۈلگەن).

تۈزگۈچى: ئابدۇلھەكىم مەخدۇم ھاجى

يېرىم ئەسىر يوشۇرۇنغان قەبىرە

(ئوچىرك)

زۇلمىقار

ئاتۇشنىڭ تېتىم يېزىسىغا كەتكەن يول بويىدا،
 بىويامەت يېزىسى بىلەن تېتىم يېزىسىنى ئايرىپ
 تۇرغان ئاچىيار ئېقىنىغا يېقىن جايدا كىچىك بىر
 قەبرىستانلىق بار. بۇ يەرگە يېرىم ئەسىردىن كۆپ
 رەك ئىلگىرى شۇ يېزىلىق تىمۇب دوللا توختاچى
 بىلەن ئۇنىڭ ئايالى پاتىمەم دەپنە قىلىنغانىدى.
 بۇندىن يېرىم ئەسىر ئىلگىرى بولسا بۇ ئىككى
 قەبرە يېنىدا بىر نەسىز توپا دۆۋىسى پەيدا بو-
 لۇپ قالدى. مېھىت نامىزغا يۇرت خەلقى، ھەتتا
 مەھەللە مەسچىتلىرىنىڭ نامازخانلىرىمۇ چاقىرىل-
 ىغاچقا بۇ يەرگە كۆمۈلگەن كىشى ھەققىدە ھېچكىم
 ھېچنەرسە بىلمەيتتى. ھەتتا ئاشۇ ئىككى قەبرە يېنىدىكى ئانچە ئېگىز بولمىغان
 توپا دۆۋىسىنىڭ قەبرە ئىكەنلىكىنىمۇ ھېچكىم خىيالغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى.
 يېقىندا چۆچەكتىن ئەۋەتمىگەن بىر پارچە خەت ئاتۇشتا غۇلغۇلا قوزغاپ، كى-
 شىلەرنى ھەيران قالدۇردى، خۇشال قىلدى. بۇ خەت ئاشۇ نامەلۇم توپا دۆۋىسى
 ھەققىدىكى سىرنى ئاشكارىلىغان بولۇپ، بۇ سىر ئاشۇ نامەلۇم قەبرىگە دەپنە قىلىنغۇچى-
 نىڭ ھايات شاگىردلىرى، ئەخلاسمەنلىرى ۋە ئۇنى ئەسلا كۆرۈپ باقمىغان ئىككىنچى
 ياكى ئۈچىنچى ئەۋلاد كىشىلەردىن ئاشۇ زاتنى كۆڭلىدە چوڭقۇر ياد ئېتىدىغان،
 ئۇنى ھۈرمەت قىلىدىغان ياش ۋە ئوتتۇرا ياشلىقلارنىمۇ قاتتىق ھاياجانلاندىرۇۋەتتى.
 قەبرە ھەققىدىكى سىرنى ئاشكارىلىغۇچى - تىمۇب موللا توختاچىنىڭ نەۋ-
 رىسى، نىزامىددىن توختاچىنىڭ چوڭ ئوغلى، نامىز قەبرىگە دەپنە قىلىنغۇچىنىڭ جى-
 يەنى رىشىت نىزامىددىن ئىدى.

1937 - يىلى ئايرىلدا رىشىت تۇغقانلارنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن قەشقەر
 جانان كوچىسىدا ئولتۇرۇشلۇق تۇخۇمىنىڭ (تاشخۇنۇمنىڭ توقىلى) ئۆيىدە تۇرۇپ، قولغا
 ئېلىنىپ ياۋاغ تۈرمىسىگە قامالغان تاغىغا تاماق، كىيىم - كېچەك يەتكۈزۈپ بەرگە-
 نىدى. ئۇ چاغدا رىشىت ئون ئالتە ياشلاردىكى بالا ئىدى.
 كۆپ ئۆتسەي 30 - يىللاردىكى ئىككىنچى قېتىملىق يېقىلىق باشلىنىپ،

كۈمەت خادىملىرى ھەممە ئىشنى قادىر ھاجى بىلەن ئىسھاقبەككە ھاۋالە قىلىپ، ئاللىقاچان چېكىنىپ كەتكەندى.

.....

ئېلىشىش كېچىدە ئىنتايىن كەسكىنلەشتى. جەڭ ئەمدى شەھەر كوچىلىرىدا بولماقتا ئىدى. ئىسھاقبەكنىڭ تۈرمە ئۆگۈزلىرىگە بېكىنىۋالغان ئەسكەرلىرى ئەڭ ئاخىرقى قارشىلىق كۈچ بولۇپ تۇرۇۋاتاتتى. ئۇلار ھەر ئېھتىمالغا قارشى ئىككى باغلام شال پاخىلى بىلەن بىر پۇتلۇق كىرىپ بانكىسىدىن تىۋوت - بەشىنى ئۆگۈزگە ئېلىپ چىقىپ تەييارلاپ قويغان، ھەر بىر كامبىرنىڭ قارشى تەرىپىدىكى ئېگىز تام ئۈستىگە بىردىن پىلىمۇتچىك ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغان ئىدى.

تاڭ ئۇيۇقى خىرە - شىرە ئاقىرىشقا باشلىغاندا ئەتراپىنى بىردىنلا جىمجىملىق باستى. قاتتىق ئېتىشىشتىن كېيىنكى بۇ جىمجىق تېخىمۇ سۈرلۈك، ۋەھىمىلىك تۇيۇلاتتى. تۈن بويى دەككە - دۈككە ئىچىدە تۈزۈكەرەك ئۇخلىيالمىغان رىشىت ئەتراپ تىنىچىغان ھامانلا ئورنىدىن تۇرۇپ ھېيتكار جامەسى ئالدىغا كەلدى. بۇ يەردە ئەڭ يېڭى خەۋەرلەرنى ئاڭلاش مۇمكىن ئىدى.

دېگەندەك ناماز باھادىقا ئاش پىشىم ۋاقىت بولۇشىغا قارىماي، كېچىچە كىرىپ قاقماي چىققان كىشىلەر بۇ يەرگە يېڭى خەۋەر ئۇقۇش ئۈچۈن توپىلىنىشقانىدى. رىشىت گىرىمىسەن كۆرۈنۈۋاتقان كىشىلەر توپىغا يېقىنلاشقاندا ئۇلار غۇلغۇلا قىلىشۋاتاتتى:

- ئابدۇنىياز، كېچىكاخۇنلار شەھەرنى ئىگىلەپ ئەمىنلىك جاكالاپتۇ...
- ئەمما زە، ھۆكۈمەت ئادەملىرى

ئەيزانە قەشقەر شەھىرى ئۇرۇش ۋەھىمىسى ئىچىدە قالدى. شەھەرنى مۇھاسىرە قىلىپ بۆسۈپ كىرىشكە ھەرىكەت قىلغۇچىلار مۇۋەققەت دىۋىزىيە كوماندىرى ئابدۇنىياز، پولكوۋنىك كېچىكاخۇن قاتارلىقلار باشچىلىقىدىكى مەھمۇت مۇھىتىنىڭ قالدۇق قىسىملىرى ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارقىسىدا خوتەندىن يولغا چىققان ماخۇسەننىڭ قان ئىچەرلىرى ئىككى كىشى بىر خىل غەزەز بىلەن قەشقەرگە قاراپ كەلمەكتە ئىدى.

قەشقەر ھاۋاسىنى پۇرۇخ ھىدى قاپلىدى. ئوق ئاۋازلىرى، گىراناتلارنىڭ پارتىلىشى، ئادەملەرنىڭ سۈرەن - چۇقانلىرى شەھەر ئاھالىسىنىڭ تىرىكچىلىك ھەرىكىتىنى ئىزدىن چىقاردى، ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنى سەراسىمگە سېلىپ قويدى. ھۆكۈمەت دائىرىلىرى چېكىنىپ كېتىشىنىڭ كېتەتتى، بىراق تۈرمىلەردە تولۇپ ياتقان مەھبۇسلارنى ئېلىپ كېتەلمەيتتى. قانداق قىلىش كېرەك؟ ۋەزىيەت ساقچى دائىرىلىرىنى قىستاپ قويغانىدى. ۋىلايەتلىك جىخ ئىدارەسىنىڭ باشلىقى قادىر ھاجى بۇھەقتە كۆپ باش قاتۇردى. ئۇ ھەدەپ تۈرمە ساقلاۋاتقان ئەسكەرلەرنىڭ باشلىقى ئىسھاقبەكنى ھۇشيار بولۇش ھەققىدە ئاگاھلاندۇرۇپ تۇراتتى. قەشقەر قولدىن كەتسىلا مەھبۇسلار ئازاد قىلىۋېتىلەتتى. مەھبۇسلارنىڭ ئىچىدە شىڭ دۈبەننىڭ ئەڭ ئەشەددىي دۈشمەنلىرى، خەتەرلىك ئۇنسۇرلار بار ئىدى. بۇلارنىڭ كۆپچىلىكى ئۆزلىرىنىڭ ھامىسى بولغان مەھمۇت مۇھىتىدىن ئايرىلغان ئىككى كىشى ئايرىلىدىن كېيىن قولغا ئېلىنغانلار ئىدى.

شەھەرگە ھۇجۇم قىلغۇچىلار مۇسۇلمانلار بولغاچقا بارلىق ئەمەلدارلار ۋە ھۆ-

قىنىنى ئاڭلاپلا بىرەر نىجاتلىق بولۇپ قالام-
دىكىن دەپ ئۈمىد قىلىپ تەييار تۇرغاندۇق،
كېچە سېپىل دەرۋازىسى ئېچىۋېتىلگەن ھامان
يېتىپ كەلسەك بولغۇلۇق بولۇپ بوپتۇ...

— نېمە؟! —

— خەپ - شۇك! سۈرەن سالما، ئەمدى
پايدىسى يوق. بىز موللىكاڭنىڭ جەستىنى
تېپىپ ئېلىپ كەتسەك بولاتتى. قايىسى
كامېردا ياتقانلىقىنى بىلەمسەن؟
— مانا مۇشۇ ئۆي.

نزامىددىن، رىشت ۋە يەنە تۆتەيلەن
ئاشۇ كامېرغا كىرىپ ئىزلەشكە باشلىدى.

— ئاھ، خۇدا! بۇلارنىڭ ھەممىسى
كۆيۈپ چۈچۈلە بولۇپ قالغان تۇرسا ئەپەند-
دىنى قانداق تاپقۇلۇق؟! — دەپ خۇرسىمىدى
نزامىددىننىڭ شېرىكلىرىدىن بىرى. بۇ -
مەرھۇمنىڭ ئەڭ يېقىن شاگىرتلىرىدىن ئاب-
دۇراخمان شائىر ئىدى.

— ھۆكۈمەت تۈمەن بويىغا ئورا كولاپ
تەييارلاپ قويغانمىش، تاڭ ئېتىپ كەتسە
ھەممىنى قارا - قويۇق ئاپىرىپ شۇ يەرگە
كۆمۈۋېتىدۇ...

رىشت جەسەتلەرگە سېنىچىلاپ قاراشقا
باشلىدى. بەزى جەسەتلەرنىڭ يۈز - كۆزى
كۆيۈپ، يۇتلىرى ساق قالغان؛ بەزىلىرىنىڭ
ئايىقى كۆيۈپ، يۈز تەرىپى ساق قالغان؛ يەنە
بەزىلىرىنىڭ بىرولسا ئادەم جەستىگە ئوخ-
شايدىغان ھېچ بەلگىسى قالمىغانىدى. رىشت
جىددىيلىك ئىچىدە قورقۇشىدۇ ئېسىدىن
چىقارغانىدى.

ئۇ بىردىنلا ۋارقىرىۋەتتى.

— ماڭا قارا، دادا! مانا، مانا شۇ،
موللىكام! مەن تېخى ئاۋۇ كۈنى ئۇنىڭ
يىرتىلىپ كەتكەن سەندىلىنى ئېلىپ كېتىپ
مۇشۇ بەتىنىكىنى ئەكىلىپ بەرگەندىم.

قېچىشى ئالدىدا ياۋاغ تۇرمىسىگە ئوت قو-
يۇۋېتىپتۇ...

— تۈرمىدە ئۈچ يۈزدەك ئادەم بار
ئىكەنمىش، قانداق بولۇپ كەتكەندۇ، دېسىلە.
— كۆيۈپ چۈچۈلە بولۇپ كەتكەندۇ،
تايىنلىق.

— كۆيىمگەندىمۇ تۈرۈس ئورۇلۇپ
چۈشسە ساق قالامدۇ...

— دېمىسىلمۇ ئىشىكىنىڭ ئۇدۇلىدا
تۇرۇپ پىلىمۇت ئېتىپتۇمەش...
....

ئاخىرقى گەپلەر رىشتنىڭ ئارقىسىدىن
غۇۋا ئاڭلىنىپ قالدى. چۈنكى ئۇ تۈرمىگە
ئوت قويۇۋېتىلگەنلىكىنى ئاڭلاپلا ئەنجان
كوچىسى بىلەن ياۋاغقا قاراپ چاپقاندى.
شەرق تەرەپ ناھايىتى ئاستا ئاقىرىپ،
ئوتتۇزىنچى ماينىڭ تېڭى ئېتىپ كېلىۋاتاتتى.
ھاۋانى قارا بۇلۇت قاپلىغان، سەھەر تۇمانى
شەھەر ئۈستىگە پەردە تارتقانىدى. ئەتراپ
غۇۋا ئىدى. رىشت تۈرمە ھويلىسىغا، ئاندىن
ئۆزى بىلىدىغان كامېرغا باردى. بىرمۇنچە
ئادەم گۈمۈرۈلۈپ چۈشكەن كامېرلارنى
ئاختۇرۇپ يۈرەتتى.

رىشت نېمە قىلارنى بىلمەي قالدى.
ئۇ تاغرىدىن ئاڭلىنىپ مۇشۇ كامېردا ئىكەنلىكىنى
ئېنىق بىلەتتى. بىراق ئەسكى تاملىققا ئايلا-
غان تۈرمە، تۈرۈسى گۈمۈرۈلۈپ چۈشكەن
كامېرلارغا قاراپ ئۇ نېمە قىلارنى بىلمەيدى.
— رىشت! — پەس ئەمما قەتئى ئاۋاز
رىشتنى چۆچۈتۈۋەتتى، — بۇ سەنمۇ؟

— ھە، مەن. سىلەر قاچان كەلدىڭلار؟
نېمانداق چاققان؟ — رىشتنىڭ ئالدىدا دادى-
سى نزامىددىن تۇراتتى.

— ئازراق گەپ قىل، بىز ھەمۇت مۇھىتى
قوشۇنلىرىنىڭ قەشقەرگە ھۇجۇم قىلىۋات-

يېتىپ كەلدى. نىزامىدىن بوياقچىلىق كار-
خانىسىدا ئۆزىگە شاگىرت بولۇپ ئىشلەۋاتقان
تاشمەت، ئىگە مەبەردى دېگەن ئىككى نىمكارنى
ئاتا. ئانىسىنىڭ قەبرىسى تۇۋىگە يەرلىك
كولاشقا بۇيرۇپ، قالغانلار بىلەن مەرھۇمنىڭ
ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى پۈتتۈردى. نېمە قىل-
ۋاتقانلىقىنى ھەتتا ئايالى زور پەخىمۇ ئۇق-
تۇرمىدى.

يەرلىك پۈتكەندىن كېيىن سەككىز
كىشى — نىزامىدىن، ئابدۇراخمان شائىر،
ئابباس بەگ (1936 - يىلىدىن كېيىن ئاتۇشقا
بەگ بولغان)، قۇۋان شەيخ، ئابدۇغۇپۇر قۇنا-
جى، رىشت ۋە ھېلىقى ئىككى نىمكار — ئال-
دىراپ مەرھۇمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈپ دەپنە
قىلىشتى. ئېھتىيات يۈزىدىن ھەتتا قەبرە
ئۈستىگە ئېگىز رەك توپا دۆۋىلەشكىمۇ جۈرئەت
قىلالىدى. چۈنكى مەمتىن ئاق كىرىپىك،
مەخسۇم، توختى زۇنۇنغا ئوخشاش رەقىبەلەر
مەرھۇمنىڭ جەسىدىنىمۇ ئارامدا قويمايتتى.
مەرھۇمنى يوشۇرۇن دەپنە قىلغانلارنىڭمۇ
قارىلىنىپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى.

مەرھۇمنى دەپنە قىلىپ بولغاندىن
كېيىن سەككىزەيلەن نىزامىدىننىڭ ئۆيىگە
قايتىپ كېتىپ، بۇ سىرنى ئەبەدى ساقلاشقا،
توققۇزىنچى بىر كىشىگە بىلدۈرۈپ قويماستىنلا
قەسەم ياد قىلىشتى.

— ئىنىم كونا دۇنيانىڭ ئەشەددى
دۈشمىنى ئىدى، بۇ دەپمەك ئاشۇ دۇنيانىڭ
ھامىسى بولغان ھۆكۈمەتنىڭمۇ دۈشمىنى دېگەن
سۆز! — دەپ نىزامىدىن ئاخىرىدا، — ھازىر
مۇسۇلمان ئەسكەرلەر قەشقەرنى ئالغان
بولسىمۇ، بۇ ئىشنىڭ قاچانغا بېرىشىغا
بىرنېمە دېگىلى بولمايدۇ. شۇڭا سىرنى ئاش-
كارىلاش — يەنە بىر نەچچە ئادەمنىڭ
بېشىغا چىقىدۇ. چۈنكى ھۆكۈمەت ئىنىمنى

دېگەندەك، بۇ جەسەتنىڭ چالسىراق
كۆيىگەن بىردىنبىر ئەزاسى — سول پۇتىدا
بەتمىگە بار ئىدى. يەنە بىر پۇتىدىكى بەتمىگە
بولسا پۇت بىلەن بىللە كۆيۈپ قورۇلۇپ
قالغانىدى. جەسەتنىڭ يۇقىرى قىسمى
خۇددى يوغان كۆتەكنىڭ ئەڭ ئاخىرقى
چۈچۈلىسىدەك قىسقىراپ - يىغىلىپ قالغانىدى.
ئېھتىمال ئۇنىڭ ساق قالغان سول پۇتى
ئۆرۈلگەن تورۇسنىڭ توپىسى ئاستىدا كۆمۈ-
لۈپ قېلىپ كۆيىگەن بولسا كېرەك.

— راست شۇمۇ؟ موللىكاڭ راست شۇ-
مۇ؟ — نىزامىدىننىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى.
— راست، مەن ئەكىلىپ بەرگەن بەتمىگە
ئۆزى شۇ! ئوبدانراق قاراپ باق، ئۆزۈڭمۇ
تونۇيسەن.

دېمىسىمۇ ئۇ زاماندا بۇنداق بەتمى-
كىلىرىنى كىيىش ئومۇملاشمىغانىدى. ئۇنى
ئاز ساندىكى زىيالىيلارلا كىيەتتى.

— ئەمىسە تېز رەك بولايلى! ...
ئۇلار خارابىلەر ئارىسىدىن تېپىپ،
ئۇچىسىدىكى چەكمەن چاپان، بېلىدىكى
بەلباغلىرى بىلەن بىر جىرغا ياسىدى. ھېلىقى
ھەم كىچىكىلەپ، ھەم يېنىكىلەپ قالغان
جەسەتنى جىرغىغا ئاۋايلاپ سېلىپ، تۆشۈك
دەرۋازىسى بىلەن ھەزرىت يولىغا چىقىپ
كېتىشتى.

ئۇلار كۆتۈرۈۋالغان نەرسىسىنىڭ
جەسەت ئىكەنلىكىنى چاندۇرماستىنلا ئۇچۇن
ھارۋا كىرا قىلىدى. ئۆزلىرى دەملىشىپ
كۆتۈرۈپ، ئالدىراپ مېڭىپ، ھەزرىت، بەشكە-
رەلەرنى ئارىلاپ، قومالتاغى قاق ئىككىگە
يېرىپ تۇرغان «ئىت يولى» غا كېلىپ قاراڭغۇ
چۈشۈشنى كۈتتى. قاراڭغۇ چۈشكەندە ئاندىن
يولغا چىقتى.
ئۇلار ئەل ئايىغى چىققاندا بويامەتكە

يەت بولماي قالامدۇ؟ «مىسىلى كۆرۈلمىگەن مەدەنىيەت ئىنقىلابى» دا ئەھۋال تېخىمۇ يامانراق بولدى. رىشىت سىرنى ئاشكارىدە- لىمىغىنى ئۈچۈن ئۆز- ئۆزىدىن رازى بولۇپ قالدى.

رىشىت ياشىنىپ قالدى. پات- پات ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالىدىغان بولۇپ قالدى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ ئاشۇ سىر ھەق- قىدىلا باش قاتۇراتتى: «ئاخىر خۇدا بۇ سىرنى ئاشكارىلاشنى ماڭا بۇيرۇمىغانمىدۇ؟ بۇ ئىش ماڭا نېسىپ بولماي، ئوغلۇمغا ئامانەت قالدۇرالمىدىمۇ؟...»

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» يوقىتىلىپ، خەلق ئىككىنچى قېتىم ئازادلىققا ئېرىشكەن- دىن كېيىن، رىشىت بۇ سىرنى ئاشكارىلاش نىيىتىگە كەلدى. لېكىن يەنە ئىككىلەندى. چۈنكى جەمئىيەت، ئۇنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن پاچىئەلەر ئۇنى ئېھتىياتچان قىلىپ قويغانىدى. بارا- بارا بۇ قېتىمقى ئەھۋالنىڭ ھېچ قايسى دەۋردىكى ئەھۋالغا ئوخشىمايدىغانلىقى، ئەمدى چېكىنىش بولمايدىغانلىقىغا ئۇنىڭ كۆزى يېتىپ قالدى. بىراق، ئۇ تولىمۇ ئەنسىز يىللارنى باشتىن كەچۈرگەچ- كە ئېھتىيات قىلىشنى، يەنە بىر مەزگىل كۈتۈپ بېقىشنى ئارتۇق ھېسابلىمىدى.

بىر كۈنى ئوغلى ئۇنىڭغا بىر خوش خەۋەر يەتكۈزدى:

— قارا، دادا، «بۇلاق» تا ئەپەندى دادام ھەققىدە يېزىشىپتۇ.

— قېنى؟ نېمە دەپ؟ «پانتۇركىست» دەپمۇ ياكى «مىللەتچى» دەپمۇ؟ — ھولۇ- قۇپ سورىدى ئۇ.

— ياق، دادا، ئەپەندى دادامنى ئا- تاقلىق مائارىپچى، يېپىڭى زامان ئۇيغۇر مائارىپىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى، شائىر. قەھرىمان، دەپتۇ، دېگەن.

«خائىن» دەپ ئېلان قىلغان، ئۆز-مىزگە «خائىنغا ھېسداشلىق قىلدى» دېگەن گۇنا ئارتىلماسلىقى ۋە مەرھۇمنىڭ روھىنى پارا- كەندە قىلماسلىقى ئۈچۈن بۇ سىرنى ئاداققىچە ساقلايلى. قاچانكى مەرھۇمنىڭ خىزمىتى، روھى قەدىرلىنىدىغان زامان كەلگەندە ئاندىن ئاشكارىلايلى. ئەگەر بىزنىڭ ئۆم- رىمىز يار بەرمىسە بۇ سىر رىشىتقا ئامانەت قالسۇن. ئۇ ھەممىمىزدىن كىچىك، بەلكى ئۇ مەرھۇم ئارمان قىلغان ياخشى زامانغا ئۇ- لىشىپ قالار. ئەگەر ئۇمۇ ئۆلسالمىسا ئەڭ ئەقىللىق بالىلىرىدىن بىرىگە ئامانەت قال- دۇرسۇن.

رىشىت ئۆزىگە ھاۋالە قىلىنغان بۇ- زور يۈكنى ئۈستىگە ئالغانلىقىنى بىلدۈرۈپ باشلىشىپتۇ. مەرھۇمغا ھازا تۇتۇلمىدى، بۇ ئىش جىمجىمىتلا بېسىلىپ قالدى... ئارىدىن ئون نەچچە يىل ئۆتتى. ۋەتىنىمىزدە خەلق ھاكىمىيىتى تىكىلەندى. رىشىتنىڭ دىلى سۆيۈندى. ئۇ سىرنى ئاش- كارىلىماقچى بولىدىيۇ، ئەمما يەنە بىر مەزگىل كۈتۈپ باقماقچى بولدى. بۇ مەز- گىلدە ئۇ چۆچەككە بېرىپ ئولتۇراقلىشىپ قالغانىدى.

رىشىت كۈتتى. ئارىدىن بىر نەچچە يىل ئۆتتى. ئەپسۇسكى كىشىنى ۋەھىمىگە سال- دىغان دەبدەبىلىك ھەرىكەتلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيلا قالدى. رىشىتنىڭ نەزەرىدىكى خېلى ياخشى ئادەملەر بىر ئېغىز گەپ ئۈچۈنلا تۇتقۇن بولۇپ كەتتى. بۇنداق ئاجايىپ ۋەزىيەت رىشىتنى ئېھتىياتچان بولۇشقا ئۇ- ندىدى. بۇ ھەرىكەتلەردە، تارىختا ئۆتكەن بىر مۇنچە ئادەملەرمۇ قالپاقسىز قالمىغان، ئۇنىڭ مەرھۇم تاغىمىغىمۇ «پانتۇركىست» قالپىقى ھەددىيە قىلىنغانىدى. بۇنداق شارائىتتا ئۇنىڭ نامىنى تىلغا ئېلىش جىنا-

— نېمە؟ نېمە دەۋاتسەن؟ ئەكىلە، ئۆزۈم بىر كۆرەي، ياق، سەن ئۆزەڭ ئوقۇپ بەرگىن. كۆزۈم ياشاڭغۇراپ كېتىۋاتىدۇ، ئۆزۈڭ ئوقۇپ بەر.

ئوغلى ئوقۇپ بەردى.

راست، ئۇنىڭ تاغىسى مەشھۇر پىدا-كوك، ئۇيغۇر يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىنىڭ ئاۋانگارت جەڭچىسى، شائىر... دەپ يېزىش قاندى.

— ئالدىراپ خۇشال بولۇپ كەتمە، بالام. كىم بىلىدۇ، ئەتە يەنە بىرى يامان توقۇم لارنى توقۇپ چىقاردۇ، تېخى... رىشىت يەنىلا ئالدىراپ كەتمىدى.

ئارىدىن بەش يىل ئۆتۈپ كەتتى. لېكىن ھېچكىم «يامان توقۇم» لارنى توقۇپ، ھېلىقى باھالارنى ئاغدۇرۇۋەتمىدى. ئەكسىچە بۇ يىللاردا بۇ قاراشلار تېخىمۇ تولۇق لاندى، مۇستەھكەملىنىدى. ئارىدا تاغىسىنىڭ سۈرىتىمۇ بېسىلدى. ئۇنىڭغا بېغىشلانغان شېئىرلار، ئەسلىمىلەر، ياخشى خەۋەرلەر كۆپەيدى:

— بىرەيلەن ئەپەندى ھەققىدە تارىخ يېزىۋېتىپتۇمەش...

— يەنە بىر ياش ئۇنىڭ تەرجىمىھالىنى يېزىۋاتقۇدەك...

— ئۇنىڭ شاگىرتلىرىدىن بەزىلىرى تېخى مەيدانغا چىقىمىغان بىر مۇنچە ئىش ئىزلىرىنى تولۇق بايان قىلىپ ئەسلىمىلەرنى يېزىۋېتىپتۇ...

رىشىت ئويلايتتى: «مەن ياشلارنى كاناي ئىشتاننى كىيىپ، نايىنقا قلاپ يۈرۈشنىلا بىلىدىغان كالۋا بولدى، دەپتىمكەنمەن، ئۇ لارنىڭ ئىچىدە ئەجدادلىرىنى ئۇنتۇپ قالدۇم. مەن ئوت يۈرەكلەر، ئىلگىرىكىدىنمۇ ياخشى ھىراقلار بار ئىكەن ئەمەسمۇ!»

بىر كۈنى ئوغلى يەنە بىر ژۇرنالىنى

كۆتۈرۈپ كىردى.

— دادا، بىلەمسەن، ئەپەندى دادام ھەققىدە بىر پارچە ھېكايە بېسىلىپتۇ. ھېكايىنى كىم يېزىپتۇ دېمەمسەن، بىر ياش چوكان يېزىپتۇ. ئاڭلىشىمىچە مەن بىلەن تەڭ قوراملىق ئوخشايدۇ، تامامەن كىچىك بىر قىز دېسەڭمۇ بولىدۇ.

بۇنداق خۇش خەۋەرلەر ئەمدى رىشىت ئۈچۈن يېڭىلىق ئەمەس ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، ياشلا بىر چوكاننىڭ ھېكايە يازغانلىقى ئۇنى سۆيۈندۈرۈۋەتتى. كۆز چاناقلىرىمۇ ئېچىشقاندەك بولىدى. ئۇ تىترەك ئاۋاز بىلەن:

— توۋا، ماۋۇ زاماننىڭ ياشلىرى نېمە جانداق ئوبدان! ئۆزى تۈگۈل دادىسىمۇ-كۆرۈپ باقمىغان، ئاللىقاچان ئۆلۈپ كەتكەن بىر ئادەم ھەققىدە يازغىنىنى قارىمايدىغان. رەھ-مەت، مەن تونۇمايدىغان قىزىم! رەھمەت!... سەنمۇ رەھمەت ئېيىتىقىن، ئوغلىم،... — دادا، نېمە دەۋاتىمىز؟ بۇ دېگەن بىر ھېكايە تېخى! بۇندىن كېيىن پۈتۈن-پۈتۈن توملارمۇ يېزىلىدۇ. ياخشى گەپلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى ھازىر دەپ بولۇپ، توم يازغانلارغا گەپ تاپالماي قالمىغىن، — دېدى ئوغلى ئىشەنچ بىلەن.

— ئۇ چاغدىمۇ گەپ تېپىلىدۇ، ياخشى گەپ تۈگەپ كەتمەيدۇ. ئەپەندى داداڭ ئۆلمەپتۇ، مەن بىلمەپتىمكەنمەن. ئۇ ياشلارنىڭ يۈرىكىگە كۆچكەنمەن.

...ئەمدى رىشىتتا تاغىسى ھەققىدە يېزىلغان نەرسىلەر شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىكتەك تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالغانىدى..

يەنە بىر كۈنى ئوغلى يېڭى بىر خۇش خەۋەر ئېلىپ كىردى.

بۇ خۇش خەۋەر ئىلگىرىكى جىمى غۇش خەۋەرلەردىنمۇ مۇھىمراق. ھەممىسىدىنمۇ

دەبدە بىلىملىككە بولۇپ چىقتى.

يىلدىكى پاجىئەلەر، مەھمۇت مۇھىتىنىڭ قېچىمىشى بىلەنلا باشلانغان تۇتقۇنلار، شۇ يىلى مايدىكى قەشقەر، ھاۋادىكى ئىس - تۆتەك لەر، ... تاغسىنىڭ ئەڭ يېقىن شاگىرتلىرىنىڭ يىغىلىشلار ئۆتكۈزۈپ، خەلق قوزغىلىڭىنىڭ مېۋىلىرىنى مۇستەھكەملەش ئۈچۈن پىدا ئى بولۇشقا قەسەم ياد قىلىشنى، ... ئار - قىدىن بۇ جەڭگىۋار ئوغۇللارنىڭ قولغا ئېلىنىپ ئۆلتۈرۈلگەنلىكى بىر - بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى. شۇ يىلى كۈزدىكى چوڭ تۇتقۇندا قولغا ئېلىنغانلار ئىچىدە ئۇنىڭ دادىسى نىزەمىددىن، ئابدۇراخمان شائىر، ئابدۇغوپۇر قۇناجى ۋە يەنە نۇرغۇن مۇنەۋۋەرلەر بار ئىدى ...

— راست، ئەمدى كۆڭۈل تىنىدۇرماس - لىققا ئورۇن قالمايتۇ، - دېدى ئۇ ئويىچان لىق بىلەن، - ئەمدى ۋاقتى كەلدى ... ئوغلى نېمىنىڭ ۋاقتى كەلگەنلىكىنى چۈشەنمەستىن دادىسىنىڭ چىرايىغا قاراپ تۇراتتى. رىشىت ھاياجان بىلەن داۋام قىلدى:

— بالام، قولىڭغا قەلەم ئال! ئاتۇش قا خەت ياز! قەدىم جايدىكىلەر بىر سىردىن ۋاقىپلانسۇن، - ئوغلى ئۇنىڭغا ھەيران بو - لۇپ قاراپ قويۇپ، قولىغا قەلەم ئالدى، - ئەپەندى داداڭ، مېنىڭ تاغام ياۋاغ تۇرمىسىدە كۆيدۈرۈلگەندىن كېيىن، نامەلۇم جايغا كۆمۈ - ۋېتىلىپ، قەبرىسىز بولۇپ كەتكەن ئەمەس، ئۇنىڭ قەبرىسى بار، قەبرىە بويامەتتە! ئۇ ئانا يۇرتىنىڭ تۇپرىقىدا ئاتا - ئانىسىغا ھەراھ بولۇپ ياتىدۇ. ئاشۇ ئىككى قەبرىە يېنىدىكى ئانچە ئېگىز بولمىغان، بىلىنىپ كەتمەيدىغان، توپا دۆۋىسى شۇ! شۇنداق دەپ ياز، ئوغۇلۇم. ئۇنىڭ شاگىرتلىرى، ئىسلاھاتچىلىرى، ھېلىقى سەن دەۋاتقان ياشلاردەك باشقا ئوت يۈرەك

— دادا، بىلەمسەن، سەيپىدىن تاغام ئەپەندى دادام توغرىلۇق ئەسلىمە يېزىپتۇ، - دېدى ئۇ خۇشال ھالدا. ئۇنىڭ قولىدا ئا - تۇشتا پەننىي مەكتەپ قۇرۇلغانلىقىنىڭ يۈز يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئىشلەنگەن «مەش - ئەل» ناملىق ژۇرنال تۇراتتى، - بۇ ژۇرنالنى ئاران تاپتىم دېگەن، چىققىلى خېلى بويىتىكەن. - كىم يېزىپتۇ دېدىڭ؟ - رىشىت ئىشەنگۈسى كەلمىگەندەك سورىدى. - سەيپىدىن تاغام يېزىپتۇ، سەيپىدىن ئەزدى!

— ھە، ئاخۇن دادامنىڭ سەيپىدىن، - دېدى رىشىت ھەم خۇشال بولغان، ھەم ھەيران بولغان ھالدا، - ئەمدى كۆڭۈل تىنىدۇرسام بولغۇدەك، - رىشىتنىڭ ئاقتى پۈتتى، ئۇ كۆزىگە ياش ئالغان ھالدا، - قېنى ئەپكەلگەن، بالام، سەيپىدىنكەمەننىڭ ئەسلىمىسىنى ئۆزۈم بىر ئوقۇپ باقاي.

ئۇ «مەشئەل» نى قولىغا ئېلىپ ئوقۇش قا باشلىدى. ئەسلىمە ئاددىي، ئەمما تەسىر - لىك، خۇددى بىر توپ سىرداشلار جەم بولۇپ پاراڭلىشىۋاتقاندەك قىلىپ يېزىلغان - ئىدى. شۇ ئان رىشىتنىڭ كۆز ئالدىدا ئوتتۇ - زىنچى يىللاردىكى جۇشقۇن، قاينام - تاشقىن لىققا تولغان يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتى جان لاندى. ئۇنىڭ تاغىسى جەڭگىۋار ئىزچىلار ئەتىرىتىگە كوماندا بېرىپ يۈرەتتى، رىشىتنىڭ قۇلىقىغا بۇ جەڭگىۋار سەپنىڭ قەدىمىدىن چىققان ھەيۋەتلىك سادا ئاڭلانغاندەك بول دى. ئارقىدىن نەچچە مىڭ ئوقۇغۇچىنىڭ سېپى ئۇنىڭ تەسەۋۋۇر ئىكرانىدىن ئۆتۈش كە باشلىدى ... ئۇنىڭ كۆڭۈل ئىكرانىدا گام قارا ئات مىنىگەن تاغىسى پەيدا بولاتتى. ئارقىدىن مىڭ توققۇز يۈز ئوتتۇز يەتتىنچى

مەمتىلى ئەپەندى (تەدۋىپىتى) نىڭ قەبرىسى ئىدى.

ئەي كىچىك دۆۋە، سانسىز ئوت يۈرەكلەرنىڭ ھۈرمەت ياشلىرى بىلەن نەدەل گەن تۇپراق! پات ئارىدا ئۈستۈڭدە ھەي ۋەتلىك خاتىرە مۇناردى تىكلەنگۈسى! ياق، بۇنىڭدىن باشقا ھەممە ئادەم ئۆز ئورنىدا تۇرۇپمۇ كۆرەلەيدىغان، تاۋاپ قىلالايدىغان، ئەقىل جەۋھىرى ۋە يۈرەك قېنى بىلەن قوپۇرۇلغان ئەبەدىي يوقالمايدىغان «مونا-رە» لەرەمۇ ئاق قەغەز لەر ئۈستىدە مەيدانغا كەلگۈسى! كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس! ئۇستاز، ئەي، خەلقىنىڭ مۇنەۋۋەر ئوغلى، سېنىڭ روھىڭ ئەۋلادىڭ دىلىدا، سېنىڭ سوۋۇماس قېنىڭ ئەۋلادلىرىڭنىڭ تومۇرلىرىدا ياشايدۇ! سېنىڭ ئەقىدەڭ، غايەك ئوتى كىشىلەر قەلبىدىن مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ! بىزگە ئىشەنگىن، قەدىرلىك ئۇستاز! 1986 - يىل مارت، ئاتۇش شۇرق.

لەر ئۇنىڭ قەبرىسى ئۈستىدە مۇنارە تىكىلمىسۇن!

رىشتىنىڭ ئوغلىمۇ بۇ سىرغا ھەيران بولۇپ خۇشال بولدى، كىشىلەرنى ھايانغا سالدىغان بۇ خەت مىڭ توققۇز يۈز سەكسەن ئالتىنچى يىلى فېۋرالدا ئاتۇشقا يېتىپ كەلدى. بۇ سىر ئاشكارىلانغان ھامان توپ - توپ كىشىلەر تىۋىپ موللا توختاچى بىلەن پاتىمەنىڭ قەبرىسى تۈۋىدىكى كىچىك كىنە توپا دۆۋىسىگە كېلىشىپ، كۆز ياشلىرى بىلەن تۇپراقنى نەمىدى. قىردىق توققۇز يىل نەسىز دۆۋە بولۇپ تۇرغان بۇ قەبرە ئەينى يىللاردا ئون بەش مىڭچە ئادەمنىڭ دىلىغا ئىلىمىدىن چىراغ ياققان ۋە يەنە نۇرغۇن - نۇرغۇن خاسىمىيەتلىك ئىشلارنى قىلىشقا ئۈلگۈرگەن ئۇلۇغ زاتنىڭ - مەشھۇر پىداگوگ، يېڭى زامان ئۇيغۇر مائارىپىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى، شائىر، كومپوزىتور، ئاتىقى ۋە جامائەت ئەربابى

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كىلاسسىك شائىرى گۈمناڧ

(قىسقىچە تونۇشتۇرۇش)

مىرسۇلتان ئوسمانوۋ

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كىلاسسىك شائىرى گۈمناڧنىڭ ئىجادىيىتىدىن بىز پەقەت يولداش ئەرشىدىن تاتلىق 1957 - يىلى يەكەنلىك سايمىم ئاخۇن دېگەن كىشىدىن ئېلىپ كەلگەن غەزەللەر دىۋانى (كۆچۈرمە نۇسخا) غىلا ئىگىمىز.

بۇ دىۋان 16.5×10.5 سىم ھەجىمىدە بولۇپ، باشتىن، ئاياغدىن، ئوتتۇرىدىن خېلى ۋارقىلىرى كەم. قالغىنى تەخمىنەن پۈتۈن دىۋاننىڭ يېرىمىنىلا تەشكىل قىلىدۇ.

دىۋاننىڭ قولىمىزدىكى مۇشۇ قىسمىدا جەمئىي 85 غەزەل (بىر - ئىككى غەزەلنىڭ بەزى مىسرالىرى كەم)، ئىككى مۇخەممەس (بىرى تولۇق ئەمەس، بىرىدە يازغۇچىنىڭ تەخەل - لۇسى بېرىلمىگەن)، 25 رۇبائى، بىر تەرجىمى بەند بار بولۇپ، بۇلاردىن ئون نەچچە غەزەل 1963 - يىلى «شىنجاڭ ئەدەبىيات - سەنئىتى» ژۇرنىلىدا بىرىنچى بولۇپ يولداش تېيىپجان ئېلىپوۋ تەرىپىدىن تونۇشتۇرۇلغان، 1981 - يىلى «بۇلاق» نىڭ ئۈچىنچى سانىدا قولىمىزدىكى ھەممە غەزەللىرى تونۇشتۇرۇلغان.

شائىرنىڭ مۇشۇ دىۋاننىڭ باشقا كۆچۈرمە نۇسخىلىرى ۋە باشقا ئەسەرلىرى ئۈستىدە خېلى ئىزدەنگەن بولساقمۇ، لېكىن ھازىرغىچە بۇ ئىزدىنىشلەردىن بىرەر نەتىجە ھاسىل بولمىدى.

شائىر گۈمناڧ توغرىسىدا كەڭرەك ۋە ئەتراپلىقراق پىكىر يۈرگۈزۈش ۋە ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىدا شائىرنىڭ ئوينىغان رولىغا مۇۋاپىق باھا بېرىش ئۈچۈن تولۇق بولمىغان بۇ دىۋاندىكى غەزەللەر ئەلۋەتتە يېتەرسىزلىك قىلىدۇ. لېكىن بىر تامچە سۇ - دىمۇ كۈننىڭ ئەكسىنى كۆرگىلى بولغىنىدەك، مۇشۇ دىۋاننىڭ ئۆزىمۇ مەلۇم نۇقتىدىن ئېيتقاندا شائىرغا نىسبەتەن كۆز قاراشىمىزنى ئومۇمەن بولسىمۇ ئوتتۇرىغا قويۇشىمىزغا ئىمكانىيەت بېرىدۇ.

دىۋاندىكى غەزەللەر ئۇنىڭ ئىلھامى راۋان، تىلى ئۆتكۈر ۋە چۈچۈك، بىلىمى كەڭ ۋە چوڭقۇر بىر شائىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ تۇرىدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن ئالغاندا، بىز شائىر گۈمناڧ 17-19 - ئەسىردىكى ئۇيغۇر كىلاسسىك يازغۇچىلىرىدىن خىرقىتى، زەلىلى، ئابدۇرېھىم نىزارى قاتارلىقلارنىڭ قاتارىدىن ئوزۇن ئېلىشقا تامامەن ھەقلىق دەپ ھېسابلايمىز.

شائىرنىڭ ئىسمى، ئاتىسى ۋە ياشىغان دەۋرى

شائىرنىڭ ئىسمى دىۋاننىڭ ھېچقانداق يېرىدىن مەلۇم ئەمەس. بىز ئۇنىڭ «گۇمناڧ» نامى يوقالغان، نامىسىز، نامى يوق» دېگەن تەخەللۇسىغا ئىگىمىز. دىۋاننىڭ ئاخىرىدا شائىرنىڭ توۋا - ئىستىغپار مەزمۇنىدىكى بايانلىرى يېرىلگەن بولۇپ، بۇ بايانلار:

«ئاتام ئاتى خوجەم قۇلى خوجەدۇر،
زاھىرى قۇل ھەقىقەتى خوجەدۇر.
كۈن بولۇر تۇشسە كۈن قارا يەرگە،
بارماغاي تىل ئانى قارا دېرگە.
ئىشقىدىن تۇشكەن ئېردى كۆڭلىگە نۇر،
قارالمىقى ئول ئەتكەن ئېردى دۇر.»

دېگەن مىسرالارغا كەلگەندە ئۇزۇلۇپ قالىدۇ. بۇنىڭدىن بىز شائىرنىڭ ئاتىسىنىڭ ئىسمى خوجام قۇلى ئىكەنلىكىنى بىلەلەيمىز ۋە بۇ كىشىنىڭ شۇ دەۋر جەمئىيىتىدە تۆۋەنكى تەبىقىگە مەنسۇپلۇقىنى، پەقراۋە ھايات كەچۈرگەنلىكىنى، شائىرنىڭ مانا شۇنداق كەمبە-غەل ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەنلىكىنى تەخمىن قىلالايمىز.

شائىرنىڭ تۇغۇلغان يىلى، ياشىغان دەۋرى ھازىرچە بىزگە مەلۇم ئەمەس، پەقەت ئۇنىڭ بابارەھىم مەشرەبىنىڭ «مەشرەب مەن» رادىقلىق غەزىلىگە تەقلىد قىلىپ يازغان غەزىلىدىكى «تاپىپ مەشرەب يولىن تەرك ئەيىلە زاھىدلىق يولىن گۇمناڧ، ئېمەسمەن چىزى تاۋەت مەي ئىچىپ مەستانە مەشرەب مەن.»

(80 - غەزەل)

دېگەن مىسرالارغا قارىغاندا، ئۇنىڭ مەشرەبىتىن كېيىنرەك (تەخمىنەن 18 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا) ياشىغانلىقىنى، نىسبەتەن مەشرەبىتىن ياشراقلىقىنى مۆلچەرلەش مۇمكىن. 1900 - يىلى تاشكەنت ئۇ. ئا پورتسېۋ مەتبەئەسىدە بىر نامەلۇم ئاپتور تەرىپىدىن تەرتىپكە سېلىنغان «دىۋانى مەشرەب» نەشر قىلىنغان بولۇپ، ئاپتور بۇ دىۋانغا گۇمناڧنىڭ قولىمىزدىكى غەزەللىرىدىن ئون نەچچەسىنى مەسئۇلىيەتسىزلىك بىلەن كۆپ نۇسخانلارغا يول قويغان ھالدا، ھەتتا بەزى بېيىتلارنى چۈشۈرۈپ قالدۇرغان ھالدا، مەشرەب نامىدا كىرگۈزۈپ قويغان. بۇنىڭغا قاراپ، بەزىلەردە گۇمناڧ بىلەن مەشرەبىنى بىر شەخسكى دەيدىغان، يەنى مەشرەب «گۇمناڧ» تەخەللۇسى بىلەنمۇ غەزەللىرى يازغان دەيدىغان ياكى گۇمناڧنىڭ مۇشۇ بىر قانچە غەزەللىرىنى مەشرەبىنىڭ دەيدىغان قاراشلار پەيدا بولۇشىمۇ مۇمكىن. كېسىپ ئېيتىشى كېرەككى، گۇمناڧنىڭ مەشرەب بىلەن بىر شەخس ئەمەسلىكى ئۇنىڭ خوجام قۇلى دېگەن كىشىنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىدىن ئۆز - ئۆزىدىن مەلۇم. شائىر گۇمناڧنىڭ قولىمىزدىكى غەزەللىرىنىڭ تولۇق ۋە خېلى دەرىجىدە توغرا (نۇسخانىسىز)

بولغانلىقى يۇقىرىدا ئېيتىلغان ئون نەچچە غەزەلنىڭ مەشرەپكە خاس بولماي، گۈمناھغا خاسلىقىنى، بۇ ھەقتە باشقا گۇمانى تاراشتا بولۇشنىڭ ھاجىتى يوقلۇقىنى كۆرسىتىدۇ. ① مۇنداق ئارىلىشىپ قېلىش، بىزنىڭ قارىشىمىزچە، بەلكىم گۈمناھ بىلەن مەشرەپ ياشىغان دەۋلەرنىڭ ئارىلىقىنىڭ ئانچە ئۇزاق بولمىغانلىقى، بەدىئىي تېمىلىرىنىڭ بەزى جەھەتلەردە ئومۇمەن ئوخشىشىپ كەتكەنلىكى ۋە زامانىسىدا ھەر ئىككىسىنىڭ غەزەللىرى سورۇنلاردا ئېغىزدىن - ئېغىزغا ئېيتىلىپ يۈرگەنلىكىدىن بولسا كېرەك.

مۇندىن باشقا، گۈمناھ بىلەن كىلاسسىكىلارمىزدىن خىرقىتىشنىڭ ئاتىسىنىڭ ئىسمى ئوخشاشلا خوجام قۇلى بولغانلىقىغا قاراپ، بۇلارنى بىر شەخسكىن دەيدىغان تونۇشلارمۇ بار. يۇقىرىدا ئېيتقىنىمىزدەك، گۈمناھنىڭ بابارەھىم مەشرەپتىن كىچىكلىكىنى يەنى بابا - رەھىم مەشرەپنىڭ ياش ۋاقتىلىرى خىرقىتىشنىڭ خېلى ياشلارغا كىرىپ قالغان ۋە بەدىئىي ھاياتتا خېلى يۈكسەلگەن دەۋرىگە توغرا كېلىدىغانلىقىنى ② نەزەرگە ئالدىغان بولساق، شائىرنىڭ خىرقىتى بىلەن بىر شەخس ئەمەسلىكى ئۆز - ئۆزىدىن كورۇنۇپ تۇرىدۇ. خىرقىتى بىلەن گۈمناھ ئوتتۇرىسىدىكى بەدىئىي تېما ۋە ئۇسلۇبىنىڭ ئوخشىماسلىقىمۇ بىزنىڭ بۇ پىكىرىمىزنى قۇۋۋەتلەيدۇ. ناۋادا «خوجام قۇلى» دېگەن ئىسىم ئەمەلىيەتتە ئىككى شەخسنى ئەمەس، بىر شەخسنى كۆرسىتىدىغان بولسىمۇ، گۈمناھ بىلەن خىرقىتى بىر شەخس ئەمەس، بەلكى قېرىنداشلار بولۇشى مۇمكىن.

شائىرنىڭ يۇرتى ۋە ھاياتى

شائىرنىڭ يۇرتى قەشقەر ئىكەنلىكى ئۇنىڭ «كاشغەر» رادىفلىق غەزىلىدىكى:

كاشغەر شەھرىن بىلىڭ گۈمناھنىڭ يايلاغىدۇر،

دىلكۇشا ئىشرەت فەزا ھەر سەبزه زارى كاشغەر.

(26 - غەزەل)

دېگەن مىسرالاردىن مەلۇم. دېمەك، شائىر بۇ غەزەلدە ئۆز يۇرتى بولغان قەشقەرنى «گۈمناھ نامىنىڭ يايلىقى» دېگەن ئىبارە بىلەن ئىپادىلىگەن. شۇنى تەخمىن قىلىشقا بولىدۇكى، شائىر قەشقەردە تۇغۇلغان ۋە ئۆزىنىڭ بالىلىق ھاياتىدىن تاكى ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە قەشقەردە ياشىغان. ئۇنىڭ «كاشغەر» رادىفلىق غەزىلى بىلەن «نەھجەت ھەججى ئەكبەر كاشغەر ئىچرە مەزارىم بار» دەپ باشلانغان غەزىلىدىن قەشقەرنىڭ ئۇنىڭ قەلبىگە چەكسىز مۇھەببەت بىلەن ئورناشقانلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ.

قەشقەرنىڭ تارىختا ئوتتۇرا ئاسىيا بويىچە پەن - مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ بىرى بولۇپ كەلگەنلىكىنى، ئۇنىڭدا مەھمۇت قەشقەرى قاتارلىق نۇرغۇنلىغان ئالىم ۋە يازغۇچىلارنىڭ يېتىشىپ چىققانلىقىنى، ئۇنىڭ چاغاتاي ئەدەبىياتى گۈللەپ - ياشىغان مەركەزلەر - نىڭ بىرى بولغانلىقىنى نەزەرگە ئالغاندا، شائىرنىڭ قەشقەردە ئىلىم تەھسىل قىلغانلىقىنى ۋە ئۆزىنىڭ بەدىئىي پائالىيەتىنى قەشقەردە ئېلىپ بارغانلىقىنى مۆلچەرلەش ئانچە خاتا

① بۇ يەردە ئېيتىلىۋاتقان ئون نەچچە غەزەل توغرىسىدا «بۇلاق» نىڭ 1981 - يىلى 3 - سانىدا نازارەت.

② سېلىشتۇرۇلغان خىرقىتىشنىڭ نۇغۇنغان يىلى مىلادى 1634 - يىلى مەشرەپنىڭ تۇغۇلغان يىلى مىلادى 1657 - يىلى

بولمىسا كېرەك.

شائىرنىڭ شەخسىي ھاياتى توغرىسىدىمۇ بىرەر يىمپ ئۇچى يوق. پەقەت ئۇنىڭ:
ئىشىمدۇر فەقىر يولدىن تەي قىلىپ قەتئىي تەئەللۇقدۇر،
ئىچىمپ مەي تۇنۇكۇن مەن تالىبى مەيخانە مەشرەبەن.
(80 - غەزەل)

مەنى كۆرسە قاچادۇر شەيخۇلئىسلام ئەھرەمەن ياڭلىغ،
نېچۇن بوينۇمدا زۇلنى تارى چىرماشقان تۇمارىم بار.
(28 - غەزەل)

ماڭا قىسمەت ئەزەلدىندۇر يېمەك دەردۇ بەلا قۇتىن،
نەئىشرەت گۈلشەن ئىچىرە زۇلم ئېلىدىن غەمگۈزارىم بار.
(28 - غەزەل)

دېگەن مەسىرالىرىدىن ئۇنىڭ ئۆز دەۋرىگە نىسبەتەن جەمئىيەتنىڭ تۆۋەنكى تەبىقىسىگە مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى، ئۆز ئاتىسىغا ئوخشاش پەقراۋە ھايات كەچۈرگەنلىكىنى، دۇنيا - تەئەللۇق يىغىدىغانلىقىنى پەرەز قىلغىلى بولىدۇ.

گۇمناھ غەزەللىرىنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى

گۇمناھنىڭ قولىمىزدىكى غەزەللىرى ئاساسەن ئىشقى - مۇھەببەت تېمىسىدا يېزىلغان. شائىر بۇ تېما ئارقىلىق ئۆز يۇرتىغا بولغان مۇھەببەت، ئىنسانىي ھېس - تۇيغۇ، ئىنساننىڭ زوقىي ئىنتىلىشلىرى قاتارلىق ھاياتىي مەسىلىلەر، ئىنسانلار ئارىسىدىكى تەڭلىك - باراۋەرلىك قاتارلىق ئىجتىمائىي مەسىلىلەر... ئۈستىدە ئىجابىي پىكىر يۈرگۈزدى، ئۆزىنىڭ بۇ ھەقىتىكى ئەخلاقىي ۋە پەلسەپىۋى چۈشەنچىلىرىنى گەۋدىلەندۈردى. مەسىلەن شائىر:
ئىشقىنىڭ كەۋنۇمەكان ئىچىرە مەكانى يوق تۇرۇر،
لەيك باقساڭ جان كۆزدە ئىشقىسىز يوقتۇر مەكان.
(81 - غەزەل)

دېگەن مەسىرالار ئارقىلىق مۇھەببەتنىڭ بىرەر ماكانى يوقلۇقىنى، ئەگەر كۆڭۈلنىڭ كۆزى بىلەن قارىسا، ھەممىلا جاي مۇھەببەت بىلەن تولغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. شۇنىڭدەك شائىر:
ئاشىقى سادىق قىيا باقماس پەرىلەر ھۆسنىگە،
تەرك ئېتىپ جەنناتى رىزۋان ھۇرى غىلماندىن كېچەر.
(18 - غەزەل)

دېگەن مەسىرالار ئارقىلىق سەممىي مۇھەببەتنى كۈيلەيدۇ. ئۆز سۆيگىنىگە سادىق بولغان ئاشىقنىڭ پەرىلەرنىڭ ھۆسنىگە قاراپ قوپمايدىغانلىقىنى، ھەتتا جەننەت بىلەن ھۇر قىزلاردىنمۇ كېچىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. شائىرنىڭ مۇھەببەتكە سادىق بولۇش ھەققىدىكى بۇ دۇنيا قاراشلىرى ئۇنىڭ ئۆز يۇرتى بولغان قەشقەرگە بېغىشلانغان «كاشغەر» رادىئولىق غەزەللىرىدە تېخىمۇ كۆنىكىرىپتاشقان. بۇ غەزەللىرىدە شائىرنىڭ ئۆز يۇرتىغا بولغان

چەكسىز مۇھەببىتى بايان قىلىنغان، ئۇنىڭغا بولغان سادىقلىقى يۈكسەك بەدىئىي ماھارەت بىلەن ئىپادىلەنگەن. مەسىلەن: ئۇ قەشقەرنى «خۇدانىڭ لۇتىپى تېرىلگەن يەر، ئۇنىڭ مازارلىرى ئىشۇ ئەھلىنىڭ قىبلىگاھى، قەشقەرنىڭ لالىزارلىرى جەننەتتىن تۈمەنىنىڭ ھەسسە ئارتۇق، قەشقەرنىڭ تىكىنىدىنمۇ گۈلنىڭ پۇردى كېلىپ تۇرىدۇ. قەشقەرنىڭ خار-زارلىرىنىڭ تۇرمۇشمۇ سۇلايمان پادىشاھنىڭ دۆلىتىگە باراۋەر، توپىسى ئىمپار پۇرايدۇ، سۇلىرى كەۋسەر، تاغۇ تاشلىرى گۆھەر ۋە ياقۇت، قەشقەرنىڭ گۈل يۈزلۈكلىرى بىر جىل-ۋىلىك قاراپ قويۇشى بىلەن ھەرقانداق گۈزەللەرنىڭ باغرىنى خۇددى بەدەخشان ياقۇت-دەك قىزىل قان قىلىۋېتىدۇ، كىمكى قەشقەرگە كېلىپ قالسا، مەيلى ھۈر-پەرى بولسۇن، مەيلى باغى ئىرەم بولسۇن، ئۇنىڭ ھېچقايسىسىغا ھەۋەس قىلمايدۇ، ئۆز يۇرتىنى بولسا ئۇنتۇپلا قالىدۇ، قەشقەرنىڭ كىشىلىرىنىڭ لېۋى خۇددى قەنت، قەشقەرنىڭ ھەممە نېمىسى كۈلۈپ تۇرغان ئانار ياكى قىزىل ئالما...» دېگەن جۈملىلەر بىلەن تەسۋىرلەيدۇ. ① بۇ غەزەلنى كىلاسسىك ئەدەبىياتىمىزدا ئۆز يۇرتى. ئۆز ۋەتىنىگە بولغان مۇھەببەت كۈيىلەنگەن غەزەللەرنىڭ نەمۇنىسى دېيىشكە بولىدۇ.

شائىر غەزەللىرىدە ئىشۇ - مۇھەببەتنىڭ مەردنىڭ ئىشى ئىكەنلىكىنى، نامەرد بولماسلىق، نامەردلەرنىڭ ئالدىدا كۆز يېشى قىلماسلىق لازىملىقىنى تەكىتلەيدۇ، نامەرد - چىدىماسلارنى ھەجۋى تىل قامچىسى بىلەن قاتتىق قامچىلايدۇ. مەسىلەن:

غەزەلنى چەشم ئەگەر بۇدۇر قىلمە نەززارە زاھىدا،
 مەئىدكە مەردنىڭ ئىشى ھەيز ئېمە چىكارەدۇر.
 (بىرىنچى غەزەل)

مۇسۇلمانى ئېمەس نامەردكە سېن كۆز ياشىن تۆكسەڭ،
 غەمگىنىڭ گۇۋەردىن ئول كىمەگە ئىسار ئېتىپ بولماس
 (35 - غەزەل)

شائىر ئۆز سۆيگىنى ئۈچۈن چەككەن جاپانىڭ راھەت ھېسابلىنىدىغانلىقى، يار ۋەسىلىگە يېتىش ئۈچۈن جاپا - مۇشەققەت چېكىش لازىملىقى، ئەجر قىلماي راھەت - پارا-غەت ئىزدىمەسلىك لازىملىقى ئۈستىدە غەزەللىرىنىڭ خېلى جىق ئورۇنلىرىدا توختىمىلىپ ئۆتىدۇ. مەسىلەن:

بۇلەۋەۋەسلەر بىننەھايەتدۇر قاچان تاپقاي خەبەر،
 ئىشۇ ئاتىن تۇتقان بىلە تا بولماغۇنچە باغرى قان.
 (81 - غەزەل)

ئانىڭ ئىشكىدە گۇمنام خار ئىلە خارانى ياستانساڭ،
 دېگىل يوق باغى جەننەت ئىچرە بۇ ياڭلىغ قۇماشىمىدۇر.
 (21 - غەزەل)

گەر مۇيەسسەر بولماسا ۋەسلى تەلەب ئوتىدا كۆي،
 ئىشۇ تىللاسىنى ئالماق ئېرسە مېھنەتدۇر دەھەك.
 (44 - غەزەل)

① قاراڭ: «بۇلاق» نىڭ 1981 - يىلى 3 - سانى 26 - قىسىمى.

شائىرنىڭ بۇ قاراشلىرى ئەمەلىيەتتە ئىشنىڭ ئاسىنىغا يۈگۈرۈپ، قىيىنچىلىق قانچە - دىغانلارغا ئەخلاقىي تەربىيە، ئەمگەك قىلماي راھەت - پاراغەت كۆزلەيدىغان كىشىلەرنىڭ دۇنيا قاراشلىرى بىلەن ئوچۇق سېلىشتۇرما.

گۇمناڭ ئۆز ئەخلاقىي چۈشەنچىلىرىگە دائىر كىشىلەرنى سەۋرىچان بولۇشقا، قۇرۇق ھەۋەسكار بولماسلىققا، نەپسىنىڭ ئارقىسىغا كىرمەسلىككە، ماختانچاق بولماسلىققا ئۈن - دەيدۇ، ماختانچاقلىقنىڭ ئاخىرى كىشىنىڭ ئېتىبارىنى يوقىتىدۇ، دەپ كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن:

نەچە بى سەب سەن قىلمە تەكەللۇم ئىشقىدىن ھەرگىز،
كىشىكىم بۇلھەۋەسدۇر مەھز ئەسرار ئېتىپ بولماس.

(35 - غەزەل)

تەۋەھھۇم ئەيلەگىل ھەقدىنۇ خۇدپىسەند ئولما،
كى قەھر زەلمەت ئېرۇر تۇخىمى خۇد نەمالىغىنىڭ.

(46 - غەزەل)

گۇمناڭ زامانىسىدىكى تەكشىزلىكتىن رەنجىگەن، كىشىلەرنىڭ تەڭ - باراۋەر بولۇشى كېرەكلىكىنى تەكىتلىگەن. تۆۋەندىكى بىر بېيىت گەرچە ئىشقى - مۇھەببەت تېمىسى ئاستىدا بېرىلىۋاتقان بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە شائىرنىڭ تەڭلىك ھەققىدىكى ئىجابىي قاراشلىرىنىڭ ئىسپاتى بولالايدۇ:

بەزم ئارا گۈلشەن يۈزۈڭگە ئەيىپ ئېمەس قىلسام نەزەر،
باغ ئارا كىرسە بەرابەردۇر فەقىرۇ شاھۇ بەگ.

(44 - غەزەل)

گۇمناڭ غەزەللىرىنىڭ بەدىئىيلىكى

گۇمناڭ غەزەللىرى ئۆزىنىڭ بەدىئىي جەھەتتىكى ئۈستۈنلۈكى، ئاھاڭدارلىقى قاتارلىق جەھەتلەردىمۇ ئالاھىدە كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. گۇمناڭنىڭ ئىشقى - مۇھەببەت تېمىسىدىكى بۇ غەزەللەردە مۇدداق يۈكسەك مەلۇمات كۆرسىتىشى ئۇنىڭ ئۆز زامانىسىغا نىسبەتەن خېلى يۇقىرى بىلىم سەۋىيىسىگە ئىگە ئىكەنلىكىدىن، ئەدەبىي ساھەدە خېلى كۆزگە كۆرۈنگەن زات ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ.

گۇمناڭ غەزەللىرىنىڭ راۋانلىقتا كىشىلەر ئالدىدا خۇددى مەۋج ئۇرۇپ ئېقىۋاتقان شوخ دەريانى گەۋدىلەندۈرۈشى، ئۇنىڭدا بېرىلىۋاتقان ئوي - پىكىرنىڭ ئىزچىللىقى كىشىنى جەلپ قىلارلىق قەدەم - باسقۇچلار بىلەن بارغانسېرى چوڭقۇرلىشىپ بېرىشى، ھەدىسىلا غەزەللىرىدىن دېگۈدەك ئۇنىڭ ئىلھامىنىڭ بىر خىل ئۇرغۇپ ئېقىۋاتقان بۇلاقتەك نامايان بولۇپ تۇرۇشى ئۇنىڭ ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ يۇقىرى پەللىسىدىن ئورۇن ئېلىپ - شىغا ئاساس بولالايدۇ. مەسىلەن: ناۋايى غەزەللىرىدىن لۇتفىنىڭ ماختىشىغا ئېرىشكەن ھەتتا ناۋايى رازى بولسا، ئۆزىنىڭ ھەممە غەزەللىرىنى تىگىشەكچى بولغان

«ئارەزىن ياپقاچ كۆزۈمدىن ساچىلۇر ھەرلەھزە ياش،

بۇيلەكسىم پەيدا بولۇر يۇلتۇز نىھان بولغاچ قۇياش،»

دېگەن مىسرالارنى بىز گۇمناڭ غەزەللىرىدىكى:

«قاچار كۈن چىقسە ئاي ئەختەرلەر ئۆزىن ئاشكار ئەتمەس،

ئانىڭدىك دىلبەرىم بىرلە قەيى خۇبىلار تاقاشىدۇر.»

«يۈزىدىن پەردە ئالىپ چىقسە ئول مېھرى دۇرەخشانسىم،

فەلەك ئەختەرلەردىك خۇبىلار ھەريان تاراشىدۇر.»

دېگەن مىسرالار بىلەن تەڭلەشتۈرۈشكە بولىدۇ. شۇنىڭدەك ناۋايىنىڭ:

«لەبلەرىڭدىن جان ئالۇردا بارچە ئەل قۇلدۇر ساڭا،

جان بېرۇردە بىر قۇلۇڭ يوق بەندەدىن چالاكراق.

دېگەن مىسرالىرى بىلەن گۇمناڭنىڭ:

«گۈلشەنى ۋەسىلىڭدە ئىشرەت قىلغالى چەندان كىشى،

مېھنەتى ھەجرىڭغە گۇمناڭنىڭ ئەجەپ مەردانەدۇر.»

دېگەن مىسرالىرىنى تەڭلەشتۈرۈشكە بولىدۇ.

يەنە بىر مىسال ئالايلى، گۇمناڭنىڭ «قايسى گۈلشەن گۈلبۇنى سەرۋى خىرامانىڭ -

چە بار» دەپ باشلانغان غەزىلى ناۋايىنىڭ «قايسى توبى جىلۋەسى سەرۋى خىرامانىڭچە

بار» دەپ باشلانغان غەزىلىگە يېزىلىش ئۇسۇلى جەھەتتىن ئوخشاپ كېتىدۇ. لېكىن گۇم-

ناڭ بۇ غەزەلنىڭ كۆپىنچە بېيىتلىرىدا بىر بېيىتنىڭ مەزمۇنىنى بىر بىرلىك سۈپىتىدە،

يەنى كېيىنكى مىسرانى ئالدىنقى مىسراغا مەزمۇنەن باغلاپ ئېلىپ بارىدۇ. شۇڭا ھەممىلا

مىسرادا «قايسى» دېگەن سوراق ئالغىنى تەكرارلانسىمۇ، ئۇ كىشىلەرگە ئوي - پىكىرنىڭ

قەدەم-مۇ قەدەم چوڭقۇرلىشىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدۇرىدۇ: نەۋائىدا:

قايسى توبى جىلۋەسى سەرۋى خىرامانىڭچە بار،

قايسى كەۋسەرنىڭ زۇلالى ئابىھەيۋانىڭچە بار.

گۇمناڭدا: قايسى گۈلشەن گۈلبۇنى سەرۋى خىرامانىڭچە بار،

قايسى گۈلبۇن ئۆزى غۇنچە لەئلى خەندانىڭچە بار.

ناۋائىدا: قايسى سۈنۈپىدىن نەسىم يەتكەچ كىرەر جىسىمىغە رۇھ،

كىم دېگەن بىھن ئانى كىم زۇلقى پەرىشانىڭچە بار.

گۇمناڭدا: قايسى يەردە تاپىلۇر نىسبەت ساڭا بىر گەنج ھۇسن،

قايسى گەنجىنىڭ ئەژدەرى زۇلقى پەرىشانىڭچە بار.

گۇمناڭ ئۆز غەزەللىرىدە ئوخشىتىش، سېلىشتۇرۇش قاتارلىق بەدىئىي ۋاسىتىلەردىن

ناھايىتى ئۈستىلىق بىلەن پايدىلانغان. مەسىلەن: ئۇ قاشىنى بىردەم يېڭى چىققان ئايغا

ئوخشاتسا، بىردەم قاراقچىنىڭ قىلىچىغا ئوخشىتىدۇ.

بىز ئېمەس جەننەت تەلەب نە ۋەجھىدىن شاد ئولمالي،

كۈن يۈز ئۆزىدە قوش ھىلال ئىچىدە ئىشرەت بابى بار.

(ئونىنچى غەزەل)

كۆزۈڭ كەبى ئالەمدە نې يەردە قاراقچى بار،
ئىككى قىلچى دائىم ئۈستىدە ھەمايىلەدۇر.

(تۆتىنچى غەزەل)

شائىر ئاسماندا چاقىناپ تۇرغان يۇلتۇزلارنى ئاسمان داستىخانىدا گۈزەلنىڭ
ھۆسنى سەدىقىسى ئۈچۈن يىغىلغان دۇررۇ مارجان ياكى ئالتۇن - تىللار دەپ كۆر -
سەتتەدۇ.

بۇ فەلەك خانى ئۈزە قىلما گۇمان ئەختەر دەپ،
سەدقەئى ھۇسنىگە تولدۇردى دۇررۇ مەرجان قىز.

(31 - غەزەل)

ئەختەرمۇ فەلەك ئۈزە گۇۋھەرمۇ تەبەق ئۈزە،
سەرگەشتە فەلەك خانى سەدقۇغە يىغىپدۇر پۇل.

(50 - غەزەل)

شائىر ئۆزىنى ئىشتەدا ئۆلتۈرگۈچىنى كۈمۈش بىلەكلىك، ئوقيا قاشلىق دەپ تەس -
ۋىر قىلىش ئارقىلىق كىشىلەر ئالدىدا خۇددى بىر ئوقيا تارتىپ تۇرغان گۈزەلنى گەۋ -
دىلەندۈردى:

قەتلى ئىشقى ئولتۇڭ ئېسە گۇمنام ئاتقان كىم سەنى،
ئول سىمىن بازۇ كەمان ئەبرۇ ئىكەننى بىلمەدىم.

(65 - غەزەل)

14 - غەزەلدە شائىر ئۆزىنىڭ بىر قىسىم پەلسەپىۋى قاراشلىرىنى ئىپادىلەشتە ناھايىتى
ئوچۇق سېلىشتۇرۇش ئۇسۇلىنى قوللانغان. مەسىلەن:

كىشۋەرى ئالەمنى شەلەر ئېل بىلە تەسەخىر ئېتەر،
شەھرى دىل ئالماققە دىلبەرنىڭ سىپاھى ئۆزگەدۇر.

(پادىشاھلار دۇنيا مەملىكەتلىرىنى ئادەم كۈچى بىلەن بېسىۋالدى، كۆڭۈل شەھرىنى بېسىۋې -
لىش ئۈچۈن دىلبەرنىڭ ئىشلىتىدىغان قوشۇنى باشقا.)

زۇھد ئېلىدىن روزى مەھشەر ئىستەگەي سەۋمۇنەماز،
گۈلشەنى ھۇسنىن تىلەر ئېلىنىڭ گۇناھى ئۆزگەدۇر.

(زاھىتلاردىن قىيامەتتە ناماز ۋە روزاڭ قېنى دەپ سورايدۇ، ھۆسنى گۈلشەننى تىلەيدىغان
كىشىلەرنىڭ گۇناھى باشقا.)

زىرېھو قالغان كېرەك ئىسلام بى دىن ئەھلىغە،
ئاشىقى جانىبازنىڭ ئىستەر سەلاھى ئۆزگەدۇر.

(دىنىيەتلەرنى ئىسلام دىنىغا كىرگۈزۈش ئۈچۈن تۆمۈر - ساۋۇت ۋە قالغان كېرەك بولغان
بولسا، جانىباز ئاشىقنىڭ ئىشلىتىدىغان قورالى باشقا.)

شائىر مۇبالىغىدىمۇ كىشىنى ھەيران قالدۇرغۇدەك ماھارەت كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن:

جەھان گەرد ئولدى كۈن غايىب خەلايىق بىر بىرىن كۆرمەس،
يۈزىن كۈن كۆرمەسۇن دەپ تازۇغان جىسمى غۇبارىدۇر.

(جاھان توپا - چاڭغا تولدى، كۈننى كۆرگىلى بولماي قالدى، كىشىلەر بىر - بىرىنى كۆرەل - مېگۈدەك بولۇپ كەتتى. بۇ ئۇنىڭ (دىلبەرنىڭ) يۈزىنى كۈن كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ جىس - مەدىن توۋۇغان چاڭ - توزان.)

جەھانغە شەمە تولىسە چىقىمىسا كۈن تىيرەلىك كەتمەس،
بۇ رەڭ ئالەمگە ئەي گۇمنام جانان نۇرى تۇتاشىپىدۇر.

(كېچىسى پۈتۈن دۇنياغا شام يېقىپ قويغىنىڭىمۇ يەنىلا قاراڭغۇلۇق كەتمەيدۇ، بۇ نەدىن كەلگەن يورۇقلۇقتىن دېسەم، ئەي گۇمنام، جاناننىڭ نۇرى تارالغان ئەمەسمىكەن؟!)

گۇمنام غەزەللىرىدە خەلق ئادىتىدىكى بەزى ئاددىي ھەزىكەتلەرمۇ گەۋدىلەندۈرۈلۈپ، ئوبرازلىق ئىپادە قىلىنغان. مەسىلەن سۆيۈنۈپ كۈلگەنلىكىنىڭ قىممەتلىك بىر تەزىسە تې - پىئۇئاللىق ياكى ئۆزى ئارزۇ قىلغان بىرەر نەرسىگە ئېرىشكەنلىكىنىڭ ئىپادىسى ئىكەنلى - كى توۋەندىكى مىسرالاردا ناھايىتى ئۈستىلىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈلگەن:

يۇتۇردۇم جانۇ كۆڭلۈم بىگۇمان سېنىدىن گۇمان ئېتتىم،
سۆيۈنگەندېك تاپىپ گۆۋەەر شەكەرخەندىڭ گۇۋاھىمدۇر.

بىرىمىنى زاڭلىق قىلىش ياكى بىرەر ئىشقا ئىچ ئاغرىتىش، ھەسرەت چېكىش قاتارلىق ئەھۋاللاردا كىشىنىڭ قولىنى چىشلەش ئادىتى شائىرنىڭ بىرمۇنچە غەزەللىرىدە ناھايىتى ئەپچىللىك بىلەن ئورۇنلۇق ئىشلىتىلگەن. مەسىلەن:

تېشىلپ ئىلىكىڭنى تەماشى قىلغۇچە رەسۋالىغىم،
زىنەتى ھۇرۇ پەرى ئول ھۇسنى گۈلزارىمغە باق.

(39 - غەزەل)

جەھان رەسۋالارىن كۆرسە قولىم تېشىلپ قىلۇر ھەسرەت،
تاپىلماس ئىش رەسۋاسى ئارا سەردارمەن ياڭلىغ.

(36 - غەزەل)

گۇمنام غەزەللىرىدە لېرىك خىتابمۇ خېلى ئۇچرايدۇ. شائىر بۇ ئۇسۇل ئارقىلىق ئوي - پىكىرنى يەنىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا كۆچەيتىدۇ. بىز بۇ ئەھۋالنى كۆپىنچە غەزەللىرىنىڭ چۈشۈرگىسى سۈپىتىدە غەزەلنىڭ ئاخىرقى بېيىملىرىدا كۆرىمىز. مەسىلەن:

سەنى گۇمنام ئەگەر ھىجر ئوقى مىڭ پارە قىلۇر،
غەم يېمە، لەئىل تۈمەن پارەدۇر ئەرزان ئولماس.

(34 - غەزەل)

تولا قان يىغلاما گۇمنام پاتقان كۈن كەبى كۆز يۇم،
جەھاننى تۇتقۇسى قان مېھرىدېك خۇنبار ئېتىپ بولماس.

(35 - غەزەل)

ئول ئېتەك تۇتماق ھەدى ئېرمەس ئىدى گۇمنامنىڭ،
ئىش زورىدىن يىراقدىن بولسە ھەم سۇندى بىلەك.

(44 - غەزەل)

قاچان يېتەرسەن ئاڭا مىڭ ھەۋا بىلەن گۇمنام،
كېل ئېمدى بار يوقۇم بىر يولى فىدا قىلايىن.

(73 - غەزەل)

گۇمنام غەزەللىرىدە خەلق ماقال - تەمسالىرىدىن پايدىلىنىش، بەزى ھەرپ ئويۇنلار - رىمۇ ئۇچرايدۇ. مەسىلەن:

«ئايماق سىررىمنى ئېلىگە ئىشقى ئۆزى فاش ئەيلەدى،

ئوت سالىب مامۇق ئىچىگە قايدا قالسۇن ياشۇرۇن.»

دېگەن بېيىتتا «پاختىنىڭ ئىچىدە ئوت ساقلىغىلى بولماس» دېگەن ماقالىنىڭ مەزمۇنىدىن پايدىلىنىلغان.

«جەم ئېرەس ھەرفى جان ئول ئاينىڭ شەكلى جەمالىدۇر،

ئەلى ئېرەس ئارادا يار قەددىنىڭ مىسالىدۇر.»

دېگەن بېيىتتا «جان» سۆزىدىكى «ج» ھەرپىنى گۈزەلنىڭ جامالىنىڭ شەكلىگە ئوخشات -

سا، «ئەلى» ھەرپىنى يارنىڭ تىك تۇرغان قەددىگە ئوخشىتىدۇ.

گۇمنام غەزەللىرىنىڭ تىل ئالاھىدىلىكى

گۇمنام غەزەللىرىنىڭ تىلى باي ۋە خىلمۇ خىل، بىز ئۇنىڭدا تىل كەمبەغەللىكىنى ھېس قىلمايمىز. ئۇنىڭدا تىل چاغاتاي ئەدەبىياتىدا ئادەت بولغىنىدەك، ئەرەب - پارس تىلى سۆزلىرى كەڭ قوللىنىلغان بولسىمۇ، لېكىن جۈملىلىرىنىڭ قۇرۇلۇشى يېنىك بولۇپ، كىشىلەرنىڭ چۈشىنىشى ئاسان.

گۇمنام غەزەللىرى دىۋانى بىز يۇقىرىدا ئېيتقاندا كۆچۈرۈلگەن نۇسخا. ئۇنىڭ قولىدىن - قولغا قانچە قېتىم كۆچۈرۈلگەنلىكىمۇ مەلۇم ئەمەس، بەلكى كۆچۈرۈش جەريانىدا تىل ئالاھىدىلىكى جەھەتتىن ئەسلىگە نىسبەتەن بەزى ئۆزگىرىشلەرنىڭ بولغان بولۇشى مۇمكىن. لېكىن، بۇ دەۋردىكى ئەدەبىياتىمىزدا قوللىنىلغان، ئومۇم ئېتىراپ قىلىپ كېلىۋاتقان تىل قائىدىلىرىگە قارىغاندا، گۇمنام غەزەللىرىنىڭ تىلى ئەينى زاماندىكى قەشقەر ئۇيغۇرچىسىدۇر. مەسىلەن:

فونېتىكىلىق جەھەتتىن ئالغاندا، چاغاتاي يېزىقى ئەدەبىي تىلىدا ئادەت بويىچە ئىككى سوزۇق تاۋۇش ئارىسىدا «غ» غا ئايلىنىدىغان «ق» تاۋۇشى كۆپ ھاللاردا قەش - قەر تىلى ئاساسىدا ئۆز يېتى قالدۇرۇلغان:

سانجىق - سانجىقىم، ساغداق - ساغداقن

ئاشىقلىق - ئاشىقلىقىم، ئاسراماق - ئاسراماقم

ئۇزۇنلۇق - ئۇزۇنلۇقىنى، شەلىق - شەلىقىغە .....

بەزى سۆزلەردە قەشقەر تىلىغا خاس بولغان فونېتىكىلىق ھادىسە سوزۇق تاۋۇشلار بىلەن باشلانغان سۆزلەرنىڭ ئالدىغا بىر «ھ» تاۋۇشىنى كۆپەيتىش ھادىسىسى ھەم ئۇچ - راپ قالىدۇ:

ھۆركۈتۈپ ئەقلىم قۇشىن .....

گەراھاتىكىلىق جەھەتتىن ئالغاندا، ئومۇمەن غەربىي تۈركىي تىللار ئۈچۈن ئالاھىدە-لىك ھېسابلىنىدىغان، پېتىلىنىڭ كەلگۈسى زامان بىرىنچى شەخس بىرلىك قوشۇمچىسى «م، ئەم، ئام» ۋە «ن» لەر (مەسىلەن: قىلام، ئىستەمەم، بىلەم، ئىستەرەم، ئالجان، ئېرەم، تىلەمەن) گۇننام غەزەللىرىدە ناھايىتى ئاز ئورۇنلاردا ۋەزىن ۋە قاپىيە ئېتىباردىن قوللىنىلغانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئومۇمەن «مەن» قوشۇمچىسى (قىلماسەن، بىلە-مەسەن، ئالماسەن، ئىستەيمەن) قوللىنىلغان. شۇنىڭدەك يۈنەلىش كېلىش ئۈچۈن ساناقلىق سۆزلەردە «ئە» (كۆزۈمە، كۆڭلۈمە، باشىمە، بوينۇمە، جانىمە، جىسىمە، دامىمە) قوللىنىلغاندىن باشقا، ئومۇمەن «قا، غا، كە، گە، ئە» قوللىنىلغان.

بۇلاردىن باشقا قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدىكى تەكىت قوشۇمچىسى «ئوق» بىلەن قەشقەر تىلىغا خاس كىچىكىلىتىش قوشۇمچىسى «ئەك» مۇ بەزى جايلاردا قوللىنىلغان:

«بۇ ئىشرەت جاي ئۈزە يالغۇز سېن ئوق ئەي گۈلئوزارم بول»

«غىزاڭ ئۈچۈن خۇش ئەتتىڭ بۇ كۆڭۈلنى دىلبەرەكم»

لېكىن جەھەتتىن ئالغاندا، قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا قوللىنىلغان «ئېسىز - ئىست، ئەپسۇس، ئۇيات»، «تەگرە - ئەتراپ، چۆرە»، «ئاسىخ - پايدا، مەنپەئەت» قاتارلىق سۆزلەر، قەشقەر ئەتراپىدا قوللىنىلغان «ئۇشنى، ئولپاق» قاتارلىق سۆزلەرمۇ ئۇچرايدۇ.

شائىر ئەرەب - پارىس تىلى سۆزلىرى بىلەن ئۇيغۇر تىلى سۆزلىرىنى كۆپلىگەن ئورۇنلاردا بەدىئىي ۋاسىتە سۈپىتىدە تەڭ قوللانغان. مەسىلەن:

ھەركۆڭۈل مۇرغى ئۈچۈن زۇلفۇڭ پەرىشان ئەيلەبان،

ھۆركۈتۈپ ئەقلىم قۇشىن قىلغان پەرىشان سېنىمۇ سېن.

(«كۆڭۈل» بىلەن «ئەقىل»، «مۇرغ» بىلەن «قۇش» يۆتكەپ قوللىنىلغان.)

ئاسمان يەر بولدى ئىشقىڭ بىرە يەردۇر ئاسمان.

ئۆزگەلەرنىڭ بۇ سىغەت ئەرزۇ سەماسى بارمىكىن.

(«ئاسمان» بىلەن «سەما»، «ئەرز» بىلەن «يەر» يۆتكەپ قوللىنىلغان)

ئاخىرقى سۆز

ئەگەر بىز 18 - ئەسىرنىڭ ئالدىنقى يېرىمىنى گۇننامنىڭ ئەدەبىي پائالىيەت ئېلىپ بارغان دەۋرى دەپ قوبۇل قىلساق، بۇ دەۋر قەشقەردە خوجا ئەۋلادلىرىنىڭ قالايمىقانچىلىقلىرى داۋام قىلىۋاتقان، ھاكىم تەبىقىلەر ئوتتۇرىسىدىكى مەنپەئەت كۈرۈشى خەلقىنىڭ بېشىغا ئېيىتىپ تۈگەتكۈسىز ئېغىر ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرگەن، خەلق خىمانشۈەيران بولغان، جەمئىيەت زور بوران - چاپقۇنغا ئۇچراپ تۇرغان دەۋر ئىدى. شائىرنىڭ غەزەللىرىدە ئىشقى-ھۇھۇپەت تېمىسى ئاستىدا ئىنسانىي ئەخلاققا دائىر پىكىرلەر بايان قىلىنىش بىلەن بىللە دىننى شەخسى مەنپەئەتلىرى ئۈچۈن ۋاسىتە قىلىۋالغان زاھىتلارغا قاتتىق نەپرەت ئوقۇلغان ۋە ئۇلار قاتتىق تەنقىد قىلىنغاندا، ئاستىغا ئېلىنغاندىن باشقا، شۇ دەۋردىكى جەمئىيەت ئەھۋالى، تۈرلۈك ئىجتىمائىي ھادىسىلەر توغرىسىدا بايان يوق. گەرچە شائىرنى مۇنداق

ئېغىر كۈنلەردە كەڭ ئەمگەكچى خەلق بىلەن بىللە بولغان، دەپ پەرەز قىلىشقا مۇمكىن بولسىمۇ، ئۇنىڭ بۇ دىۋانى غەزەللەردىن تۈزۈلگەن بولغاچقا، كەڭ ئىجتىمائىي مەسىلىلەر-نىڭ بايانغا دائىر تەلەپ قويۇش ئارتۇقىچە بولسا كېرەك.

بىر قىسىم غەزەللەرنىڭ مەزمۇنىدىن قارىغاندا، شائىردا ئۇ دەۋرلەردە ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە جۈملىدىن قەشقەردە ئەۋج ئالغان تەسەۋۋۇپچىلىقنىڭ تەسىرى، پاراسىقىنى قىياس قىلغىلى بولىدۇ. لېكىن بۇ ئەھۋالنىمۇ توغرا چۈشىنىشكە بولىدۇ. يەنى گۇمناڭ غەزەللىرىدە تەسەۋۋۇپچىلىقنىڭ پەندە-نەسىھەتلىرى ھاياتقا قارىتا ئۈمىدسىزلىك، ئۆلۈمدىن زارلىنىش، ئاخىرەتتىنلا كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، بۇ دۇنيانى يادىدىن چىقىرىش قاتارلىق مەزمۇنلار ئاساسىي سالماقنى ئىگىلىمەيدۇ. شۇڭا بۇ ئەھۋال ئۇنىڭ غەزەللىرىنىڭ ئىجابىي رولىغا تەسىر يەتكۈزمەيدۇ، دەپ قاراشقا بولىدۇ.

شائىرنىڭ باشقا ئەسەرلىرى قولىمىزدا بولمىغان شارائىتتا ئۇنىڭ ئومۇمىي ئەھۋالى توغرىسىدا يەنىمۇ ئىلگىرىلەپ پىكىر يۈرگۈزۈشكە تاجىزمىز.

شۇنى مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە بولىدۇكى، تىل ۋە بەدىئىي ماھارىتى مۇنچە ئۈستۈن بولغان شائىرنىڭ مۇندىن باشقا يازغان ئەسەرلىرى بولۇشىمۇ مۇمكىن. گۇمناڭ ئەسەرلىرى توغرىسىدا ئىزدىنىش، تەتقىق قىلىش ۋە ئۇنىڭغا ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىدا مۇۋاپىق ئورۇن بېرىش ئالدىمىزدا تۇرغان مەسىلىلەرنىڭ بىرى.

گۇمناڭنىڭ قولىمىزدىكى بۇ غەزەللىرى ئۆزىنىڭ بەدىئىي قىممىتى بىلەن بىزگە ئىسمى نامەلۇم بولغان شائىردىن قېپقالغان «گۇمناڭ» دېگەن تەخەللۇسنىڭ مۇندىن كېيىن گۇم بولماسلىقى (يوقاپ كەتمەسلىكى) ئۈچۈن قويۇلغان مەڭگۈتاش ھېسابلىنىدۇ. گۇمناڭ غەزەللىرى ئۆزىنىڭ مەزمۇن ۋە بەدىئىيلىك جەھەتتىكى ئەھمىيىتى بىلەن، كىتابخانلارنى ئۆزىگە تارتىدىغان جازىبىلىك كۈچى بىلەن خەلقىمىز ئىچىدە ئالقىشقا سازا-ۋەردۇر. شائىرنىڭ:

«غەم يېمە لەئلى تۈمەن پارەدۇر ئەرزان ئولماس» دېگىنىدەك، گەرچە ئۇ ئاز، كىچىك بولسىمۇ، ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى خەزىنىسىدىكى قىممەت باھالىق دۇردانە ھېسابلىنىدۇ.

☆ بۇ 1983 - يىلى ئۆتكۈزۈلگەن «ئاز سانلىق مىللەتلەر كىلاسسىك ئەدەبىياتى مۇھاكىمە يىغىنى» غا سۇنۇلغان ماقالە ئىدى. بۇ قېتىم بىر قۇر تۈزۈلدى.

ئوتتۇرا ئەسىر جاھالەتلىك ۋە قولىغان شىكايەتنامە

«كۈللىيات مەسنەۋى خەراباتى» توغرىسىدا

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەت ئىمىن

1

فېئوداللىق ئوتتۇرا ئەسىرنىڭ ئوتتۇرا ۋە كېيىنكى باسقۇچلىرىدا ئۆزىنىڭ جاھالەت ۋە نادانلىقىنى بىرلەشتۈرگەن ئەپت-بەشىرىسىنى تېخىمۇ ئاشكارىلىدى. شەرقنىڭ تەرەققىي پەرۋەر كىشىلىرى، ئەڭ ئالدى بىلەن شەرقتىكى مەدەنىيەت ئويغىنىشىنىڭ ناماياندىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ۋارىسلىرى ئىنسانپەرۋەرلىك قاراشلىرى، تەشەببۇسلىرى بىلەن گاھى ئوچۇق-ئاشكارا دەھرىلىك نەرىلىرىنى، گاھى يوشۇرۇن سوفىزىملىق شېئىردىكى مىسالىرى بىلەن ئۆزىنىڭ كۈرەشلىرىنى داۋام قىلدۇرۇپ كەلدى.

ئىسلام شەرقىدە ئېلىپ بېرىلغان فېئوداللىق جاھالەتكە قارشى مەنسۇپ كۈرەش ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە ئېلىمىزنىڭ شىنجاڭ رايونىدا ئەبۇ نەسىر فارابى، ئىمىن سىنا، ئەبۇ رەيھان بىرۇنى، يۈسۈپ خاس ھاجىپ، ئەھمەد يۈكەنكى، ئەلىشىر نەۋائى، بابا رەھىم مەش رەپ، مۇھەممەد سىدىق زەلىلى، جۈملىدىن مۇھەممەد بىننى ئابدۇللا خەراباتى قاتارلىق مۇتەپەككۈرلارنى مەيدانغا كەلتۈردى.

مۇھەممەد بىننى خەراباتى ئاقسۇنىڭ چوغتال كەنتىدە دۇنياغا كەلگەن. ئۇ يەكەن خانلىقىنىڭ ئابدۇللاخان (1628—1668)، يولۇاس سۇلتان (1668—1670)، ئىسمائىل خان (1670—1678) دىن ئىبارەت ئاخىرقى خانلىرى زامانىدا 40 يىل ياشىدى. قەشقەر ۋە بۇخارا مەدرىسىلىرىدە شەرق كىلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ نادىر ئۆلگىلىرى ۋە ئەينى زامان ئىلىم-پەننىڭ دۇردانىلىرىنى پىششىق ئۆگەندى. ئۇ 40 ياشقا تولغان يىلى—1678-يىلى جۇڭغارخانى غالدان باشلىغان قوشۇن ھىدايەتۇللا ئاپپاق غوجىنىڭ تەلپىنى باھانە قىلىپ يەكەن خانلىقىنى باھانە مۇنقەرز قىلىپ، ئىسمائىل خان ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنى ئىلىغا ئېلىپ كەتتى. خەراباتى ئاپپاق غوجا (1694-يىلى ئۆلگەن) ۋە ئۇنىڭ ۋارىسلىرى ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەن پاجىئەلىك يىللاردا يەنە 52 يىل ئۆمۈر كۆرۈپ، 92 يېشىدا ھاياتىنى كۆز يۇمدى.

خەراباتى ياشىغان دەۋردە يەكەن خانلىقى ئوردا ئىچىدىكى نىزالار تەخت ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان قانلىق جەڭلەر، سويىچىلىقنىڭ ھاكىمىيەتكە بىۋاسىتە قول سېلىشى، «ئاق تاغلىق»، «قارا تاغلىق» سىياسىي مەزھىپىنىڭ ئاشكارا غەلىيان كۆتۈرۈشى، جۇڭغار-ئاقسۇ-تەڭلىرىنىڭ تۇرپان-چاللىش (قاراشەھەر) ئەتراپىدىكى تەھدىتىگە دۇچكەلگەندى. ئابدۇل

لاخان گەرچە ئۇبۇل مۇھەممەد خان باشچىلىقىدا قۇمۇلدىن بايغىمچە بولغان كەڭ لېنىيىدە جۇڭغارلاردىن ۋىداپىئە كۆرۈش، رۇستەم سۇلتان بەگ باشچىلىقىدىكى ئۆزبېكلەرنىڭ قەش-قەر-يەكەنگە باستۇرۇپ كىرىشىگە زەربە بېرىپ چېكىنىدۇرۇش ۋە چىڭ سۇلالىسى بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى تىكلەش (1665-يىلى) جەھەتلەردە زور جاسارەت كۆرسەتكەن بولسىمۇ، دۆلەت ئىشلىرىدا غايەت زور خاتالىقلارغا يول قويدى. ئۇ يەھىيا خوجىغا مۇددەت بولۇپ، پىكىردە قاتتىق گۇمانخورلۇق يولىنى تۇتتى. ھەر خىل پىتىنە-ئىغۋالارغا ئىشىنىپ ياراملىق خادىملارنى چەتكە قاشتى. ئىسمائىل خان دەۋرىگە يەتكەندە ھىدايىتۇللا ئاپپاق غوجىنىڭ قوزغىغان دىنىي-سىياسىي پىتىنىسى يىغىشتۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتكەندى. تاشقى جەھەتتە ئۇلۇغ موغۇل خانلىقى ھالاكەت گىردابىغا يېقىنىلاپ قالغانىدى. چار پادىشاھلىقىنىڭ تەسىرى ئوتتۇرا ئاسىياغا بارغانچە ئىچكىرىلەپ بارماقتا ئىدى. ئاپپاق غوجا ۋە ئۇنىڭ ۋارىسلىرى دەۋرىدە ئەھۋال تېخىمۇ پاجىئەلىك تۇس ئېلىشقا باشلىدى. بۇ دەۋردە غالدان (1694-يىلى ئۆلگەن)، چىۋان ئالبودان (1698-1727)، غالدان سەردىن (1728-1745) قاتارلىقلار ئۇيغۇر خەلقىدىن كۆپلەپ سېلىق ئېلىپ تۇرغاننىڭ سىرتىدا، يەرلىك ھۆكۈمران تەبەقە خەلقىنىڭ قان-تەردىنى شوراپ، ھال-ماجالىنى قويمىدى. تۈرلۈك دىنىي تۈسكە كىرىۋالغان موللا-ئىشانلارمۇ بۇ جەھەتتە ئۆز خوجىلىرىدىن قېلىشىپ قالغانىدى.

مانا مۇشۇ مۇددەش زامان ۋە پاجىئەلىك ماكان مۇھەممەد سىدىق زەلىلى بىلەن بابا رەھىم مەشرەپنىڭ يالقۇنلۇق ئىسيانكار «مىراسىمىنى ياراتتى. مانا مۇشۇ جاھالەتلىك جاھان ۋە زۇلمەتلىك دەۋران خەراتىنىڭ قاباھەت دېۋىلىرىگە قارشى نەپرەت-شىكايەت بىلەن تولغان ئىجتىمائىي-سىياسىي تېمىدىكى قەيسەر ئەسىرى «كۈللىيات مەسنەۋى خەرا-باتى» نى رويابقا چىقاردى.

2

«كۈللىيات مەسنەۋى خەراباتى» بەھرى رەمەل (مۇسەددەسى مەھزۇپ) ۋەزنىدە يېزىلغان كۈللىيات بولۇپ، 112 ئىجتىمائىي، سىياسىي، ئەخلاقىي تىماتىكا بويىچە 1300 نەچچە مىراسدىن تەشكىل تاپقان. «كۈللىيات مەسنەۋى خەراباتى» ھىجرىدىن 1146 - يىلى (1726 - يىلى)، مۇتەپەككۇر شائىرنىڭ 88 ياشقا كىرگەن چېغىدا ئاياغلاشقان. بۇ ھەقتە ئەسەردە مۇنداق ئۇچۇر قىلىنغان:

«نې ھېساب ئەيلىدەم تاردەخقە،

مىڭ ۋە يۈز يانە قىرىق ئالتىغە.»

«كۈللىيات مەسنەۋى خەراباتى» نىڭ مۇشۇ ئەسىرنىڭ بېشىدا (1907 - يىلى) موللا مىر مەخ-

دۇم بىننى شاھ يۇنۇس ئىسىملىك كىشىنىڭ خىراجىتى بىلەن تاشكەنت «ئارداپەجانوپ مەتبەئە-سى» دە بېسىلغان نۇسخىسى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى كۈتۈپخانىسىدا ساقلانماقتا. ①

① ئۇنىڭ ئاللانغان پارچىلىرى «بۇلاق» مەجلىسىنىڭ 1981 - يىلى 2 - سانى بىلەن 1982 - يىلى

«كۈللىيات مەسنەۋى خەراباتى» ئەينى زاماندىكى فاشىشاق فېئودالزم جاھالىتى مۇھىتىدا ياخشىلىق، ھالاللىق، ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە ئۇنىڭغا ئاساس سالدىغان ئادالەت، ئىلىم-پەن ۋە ئاقىل-دانا ئىدىيە تۇغىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ۋە قورال قىلىپ، زالىملىق، قاباھەتلىك، ھارامخورلۇق ۋە ئۇنىڭ ھۆكۈمران تەبىقىلەر، سوپى-زاھىدلار، مال-دۈلۈكىپەرەس، ھەشەم ئابرويپەرەس باي-بەگلەردىن ئىبارەت ھامىلىرىغا قارشى شىكايەت قىلىدۇ. ئەسەر ئۆزىنىڭ ئاساسىي ئىجتىمائىي ماۋزۇلىرىدا روشەن ئىدىيىۋى قاراش ۋە كۈچلۈك مۇھەببەت-نەپرەت قارشى بىلەن تولغان.

خەراباتى بىر ئىسمى جىسمىغا لايىق ئىسلام ئۆلۈمىنى سۈپىتىدە ياخشىلىقنى ئۆلۈم-لاپ، يامانلىقنى ۋە ئۇنىڭ ھەر خىل تۈرلىرىنى قاتتىق سۆككەن، ئۇ مۇنداق يازغان:

«ئەي، قاياشم ئىستەسەڭ بولماق ئەمان،

ياخشىلىق بىسىيارى قىل خەلقى جەھان.

بولسا كىمىنىڭ ئادەتى جۈدى كەرەم،

ئول خەلق ئىچىنىدە بولغاي مۇھتەرەم.»

«ھەم سەۋاب ئەيىلەر كىشى، ھەم مەئرىفەت،

ئە ئىكىلسە ئۇنى ئۇرغاي ئاقىبەت.»

«كىمكى تىغلى بىرلە دائىم ئويناشۇر،

ئول كىشىنى ئاقىبەت رەسۋا قىلىۇر.»

شائىر بۇ يەردە ياخشىلىق ۋە يامانلىقنى سەۋەب-ئۇرۇق ئورنىدا، ئۇنىڭ نەتىجىسىنى ئاقىۋەت-ھوسۇل سېلىشتۇرمىسى ئارقىلىق ئالىدۇ. ئۇ ئىككى خىل سەۋەبىنىڭ ئىككى خىل ئاقىۋىتىنى مۇنداق روشەنلەشتۈرگەن:

«بەدىئىيەت بىرلە ئەگەر ساچىڭ ئۇرۇق،

بولماغاي ھەرگىز ھوسۇل، فالغۇڭ قۇرۇق.»

«خەلق ئارا ھەركىمكى سەركەشلىك قىلىۇر،

راھەت ھەم ئىززەت ئىشىكىن باغلاتۇر.»

«نەفىسى ئەمىردىن قىلىنغان مەردان بولۇر،

ئاخىرى خەلق ئىچىرە ئول سۇلتان بولۇر.»

«ھەر كىشىدە بىر دەرم بولسە ھەرام،

قالغۇسى مەقسۇدى ئانىڭ ناتەمام.»

«نەفىسى بىر ئىتتۇركى سەمىرتىمە ئۇنى،

ئول سېمىز بولسا ئالىپ ئۇرغاي سېنى.»

شائىر ئۆز زامانىسىدا ئۆز نەپسىگە چوغ تارتىپ پەيدا بولۇۋاتقان ئىجتىمائىي چۈش-كۈنلۈكلەرنى، خەلقنى-مىللەتنى ھالاك قىلىدىغان ئاپەت دەرىجىسىگە كۆتۈرۈپ:

«مەقسەدى خەلق ئىچىرە تاپماق ئىززەتى،

شۇل زەمان بەرباد كەتكەي مىللەتى.»

دەپ سۆككەن. ئۇ تېخىمۇ ئىلگىرىلەپ مۇنداق نەپسانىيەتچىلىكنى ئىنسان قېلىپىدىن

چىققانلىق، ھەقىقىي ئىنسانلىق قەدر - قىممىتىنى ئەلا بىلىدىغان كىشى مۇنداق نەپسانىيەت - چىلىكىگە قارشى كەسكىن كۈرەش قىلىشى لازىم، دەپ خىتاب قىلىدۇ:

«نەفسىدىن بولماق خەلاسى ئاسان ئەمەس،
نەفسىدىن بولماي خەلاسى ئىنسان ئەمەس.»
«نەفسىنىڭ زىددىدە قىلغىنى ئىشىنى تېز،
ئىككى ئالەم ئىچىرە بولغايىسەن ئەزىز.»

شائىر ئەينى زاماندىكى ھاكىمىيەت تالىشىش ئۇرۇشلىرىنىڭ ھەقىقىيەتسىز نەپسانى مەقسەتلەر ئۈچۈن قىلىنىۋاتقانلىقىنى ئېچىپ تاشلاپ:

«قىلماغىل بۇ يولدا نەفسىڭنى رەفىق،
بولما ھەرگىز نەفىسى بىرلە مۇتتەفىق.
تۈن ۋە كۈن نەفسىڭ بىلە قىلغىل ئۇرۇش،
راست قىل ئەسبابى جەڭ، ئاندىن ئۇرۇش.»

دەپ يازىدۇ. شائىر ھەققانى مەقسەتلەر ئۈچۈن ھەقىقىي جەڭ مەيدانىدا ئۇرۇش ئېلىپ بېرىشقا ئېتىراز بىلدۈرمىگەن.

خەراباتى ياخشىلىق كاتىگورىيىسىنى ئادالەت كاتىگورىيىسى بىلەن بىرلەشتۈرىدۇ. ئۇ ئادالەت ھەققىدە سۆزلىگەندە توغرىدىن - توغرا ئادىل پادىشاھ ۋە زالىم پادىشاھ ئۈستىدە كەپ ئاچىدۇ. ئۇ خەلقنىڭ ھامىسى سۈپىتىدە زۇلمەت ھەققىدە ئەرز - شىكايەت قىلىپ مۇنداق يازىدۇ:

«ئەي مەلەك سورغىل رەئىيەت ھالىنى،
ئىنىسى، ئۇلغەت بىرلە پەرھەم دادىنى.»
شائىر ئادالەت ۋە زۇلۇم ھەققىدە توختىلمىپ:

«زۇلمىنى كۆپ قىلسا دەۋلەتتىن بوشار،
بىئەجر كۆپ كۈلسە غەيرەتتىن بوشار.

.....
شاھى ئادىل شەھرىدە نېمەت ياغۇر،
شاھى زالىم شەھرىدە لەئىنەت ياغۇر.»

دەپ يازىدۇ. بۇ جۈملىلەر مەھمۇت چاراسىنىڭ:

«فۇتۇر بارغاي شەھنىشەھ دەۋلەتتە،
ئەگەر قىلسا ئۇلۇسقا زۇلمى بىداد.

رەئىيەت بىخ ئېرۇر سۇلتان شەجەرەكىم،
شەجەر بەخسىز ئىسە ئىلتەر ئۇنى باد.»

دېگەن مىسرالىرىغا نېمىدېگەن مەزەۋىنداش - ھە! يەكەن خانلىقىنىڭ ئاخىرقى دەۋرى بىلەن خوجىلار دەۋرى نەزەردە تۇتۇلغان بۇ مىسرالار ئەينى زامان فېئودال جاھالىتىنىڭ ئە - جەللىك يېرىگە قارىتىلغانىدى.

خەراياتى ئادالەت كاتىگورىيىسىنى ئىلىم، مائارىپ بىلەن بىرلەشتۈرۈپ قارىغان.
ئۇ ئۆز قاراشلىرىنى «ئۇنداق شېئىردى جۈملىلەر بىلەن ئىپادىلىگەن:

«جىسمى ئادەم خۇددى بىر دىۋاردۇر،
مەئرىفەت دىۋار ئارا گۈلزاردۇر.»
«تالىبا، جىسمىڭنى ئاباد ئەيلەمە،
مەئرىفەت گەزىچىنى بەرباد ئەيلەمە.»
«ئەي ئوغۇل ئۆلمەسنى قىلساڭ ئىختىيار،
مەئرىفەت ئىلىمنى قىلغىل ئىختىيار.»
«كىمدە بولسا مەئرىفەت ئالىم بولۇر،
مەئرىفەتسىزلەر بىلىك زالىم بولۇر»
«مەئرىفەت گوياكى ئول ئابىھىيات،
ئىچسەكىم تاپقايدىكى ئۆلمەكتىن نەجات.»
«ئەيسىب ئەمەستۇر نەچچە بولسا گاجا تىل،
ئىلمىزلىك ئەيسىبى دىلدۇر، ئەيسىبى دىل.»

شائىر ئىلىم ئەھلى خاراب قىلىنغان، شائىرنىڭ گۈزەل مىسرالىرى بىلەن ئىپتىقاد:

«ئەي بۇرادەر گەزىچ ۋەيران ئىچرەدۇر،
مەئرىفەت ئىلمى بۇ ئورىيان ئىچرەدۇر.»
دېگەندەك مۇھىتتا، ئىلىم ئەھلىنى كۆكلەرگە كۆتۈرىدۇ. ئۇنىڭ:
«كىمكى كۆرسە ئەھلى ئالىمنى ھەقىر،
ئول كىشىنىڭ بىگۇمان ئۆمرى كەمىر.»
«گەر كىشى ئالىم كىشىنى شاد ئېتەر،
بىر ئۆمۈر ئۆز قەلبىنى ئازاد ئېتەر.»
«ھەردىيارنىڭ چىراغىدۇر ئالىمى،
ھەر قارا تۇننىڭكى ماھى ئالىمى.»

.....

«ھېچكىمى بۇ يولدا سەنئەتسىز ئەمەس،
كىمدە سەنئەت بولمىسا ئادەم ئەمەس.
خەلق ئارا ھەركىمكى سەنئەتلىقدۇرۇر،
ھەر كىشى ئالدىدا ئىززەتلىكىدۇرۇر.
مەئرىفەتلىك ئادىمى خەيرۇلبەشەر،
مەئرىفەتسىز ئادىمى ئىتتىن بەتەر.
مەئرىفەت ئىلمىگە گەر قىلساڭ خىيال،
بول بۇ يولدا دائىمى رىسقى ھەلال.»

دېگەن مىسرالىرى ئىلمىنىڭ خەلق بىلەن، ۋەتەن بىلەن، ئادالەت بىلەن

ئىستىقبال بىلەن، ئىنسانىيەتنىڭ ھەقىقىي ئىززەت - ئېتىبارى بىلەن قانچىلىك ماھىيەتلىك مۇناسىۋەتتە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىشكە بېغىشلانغان.

خەراباتى ئىلىم مەسىلىسىدە توختالغاندا ئەمەلىيەت ھەققىدىمۇ توختالغان. ئۇ:

«ئىككى قىسمى ئادىمى ھۈرمەتتەدۇر،

مۇندىن ئۆزگە بارچەسى ھەسرەتتەدۇر.

ئىستەسە ئىلىم، ئاڭا ھەم قىلسا ئەمەل،

كۆڭلىگە ئىككى جەھان قىلماس خەلەل.»

دەپ يازىدۇ. خەراباتى يالغاندىن ئىلىم نىقابىغا ئورنىنىۋېلىپ، ھە دېسىلا لاپ ئۇرۇپ، پەتمۇ ئويدۇرۇپ، خەلقنىڭ كۆزىنى بوياپ، ئىلىمنى شوراپ كۈن ئۆتكۈزۈدىغانلارنى «پەتمۇ سېتىپ دۇنيا ھېلىنى يىققۇچىلار»، «يىرۇق چىقارمايدىغان چىراغلار» دەپ كىنايە ئاستىغا ئالىدۇ. ئۇ:

«ئىلىمى بولسا ھەم ئەدىل ئاقىل دۇرۇر،

بىلىسە مەئىنى لايەتقەل دۇرۇر.»

دەپ يازىدۇ.

خەراباتى ئىلىم - پەن مەسىلىلىرى بويىچە نەزەرىيە تەپەككۈرنىڭ غايەت زور ئەھمىيىتىنى، نەزەرىيە تەپەككۈرنىڭ نامايەندىلىرى بولغان دانالارنىڭ ئىجتىمائىي ھاياتتىكى رولىنى ئەڭ قىزغىن تىلغا ئالغان. ئۇ مۇنداق يازغان:

«ئەي ئوغۇل بۇ يولغا بىر رەھبەر كېرەك،

ئىلىكىدە بىر شەمئى پۇر ئەنۋار كېرەك.

قىلما پىرسىز ئابۇ ھىرۋاندىن خىيال،

پىرسىز ئول سۇنى تاپماقلىق مەھال.»

شائىر ئىسكەددەر زۇلقەرنەينىنىڭ ئابىھىيات، ئابىھىرۋان ئۈچۈن ئارىستوتىلىنى ئۇستاز تۇتقانلىقىدىن بىشارەت بەرگەندىن كېيىن، دەھرىلىك بەدكەردەسى بىلەن ئوتتا كۆيدۈرۈلگەن ئەزەربەيجانلىق گۇمانىست - مۇتەپەككۈر شەھسى تەبرىزىنى تىلغا ئېلىپ ئۆتدۇ. ئۇ دانا مۇتەپەككۈرلارنى پۈتكۈل يەر يۈزىنىڭ مەشئىلى، نىجادىيەت چەشمىسى دەپ ئۇلۇغلاپ مۇنداق يازىدۇ:

«ئەھلى دانا مەشئەلى رۇيى زەمىن،

كىمدە مەشئەل بولسا تۈن خەۋىدىن ئەمىن.»

«ئەي بۇرادەر بولما داناسىز بۈگۈن،

بولماغىل ھەرگىزمۇ مەشئەلسىز بۈگۈن.»

«گەر كىشىنىڭ ئۈمىرى بىدانا ئۆتەر،

ئول كىشىنىڭ چەشمى ناپىنا ئۆتەر.»

«بولسا گەر ھەركىمكى دانادىن يىراق،

بولغاي ئول ھېچ شەكسىزكى نۇسرەتتىن يىراق.»

«تەبلىدۇر ئالەمدە داناسىز كىشى،

تاپماغاي رەۋنەق ئۇنىڭ ھەممە ئىشى.»

«ئەي خەراباتى فەراسەت ئەيلەگىل،
دائالار ھۇرمەتىن ئادەت ئەيلەگىل.»

4

خەراباتى ئۆز دەۋرىنىڭ كۆرۈنگەن تەرەققىپەرۋەر گۇمانىستى سۈپىتىدە كىشىلەردىكى ھەر خىل ئىدىيىۋى - ئەخلاقىي خاراكتېر مەسىلىسىگە يېقىنلاشقان. ئۇ بۇنى «ئادەششۇ، ناسلىق» دەپ ئاتىغانىدى. سىياسىي ئىلىم، پىسخولوگىيە، ئەخلاق ئىلمى ۋە ئەدەبىياتشۇناسلىق ئۈچۈن مەركىزىي تېما بولغان بۇ مەسىلىنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى ئۇ ھۇنداق تەكىتلىگەن:

«خەلقنىڭ ھالىنى بىل ئەي ئادەششۇناس،

بۇ قەدەردۇر بىگۇمان قىلغىل قىياس.»

«كۈللىيات مەسنەۋى خەراباتى» دا زامان بۇزۇقچىلىقى خۇددى «قۇتادغۇ بىلىك» ۋە

«ھىبەتۇل ھەقايىق» داستانلىرىنىڭ ئاخىرقى سەھىپىلىرىدىكىدەك قاتتىق ئېچىنىش بىلەن پاش قىلىنغان. شائىر بۇ ھەقتە ھۇنداق نالە قىلدۇ:

«ئەي بۇرادەر بۇ جەھان زىندان ساڭا،

بوئاماغىل زىنھار شاد خەندان ئاڭا.

ھەممەسى بىر - بىرىنىڭ قەستىدەدۇر،

تىخ زەھەر ئالۇد ھەم دەستىدەدۇر.»

«ئەي دەردخا ھەممە غەفلەت ئىچىرەدۇر،

دائىما كۇفرى زەلالە، ئىچىرەدۇر.»

دېگەن شېئىرى بىلەن ئۆزىگە خارلانغۇچى دېگەن تەخەللۇس قويغان مۇھەممەد سىدىق زەلىلىنىڭ:

«بۇ پىشە سەرھەددە ھەر تەرەپ يۈزىش - ئەجدەرھا،

خەلايىقنىڭ كۆزىدە پەردەئى غەفلەت، ئەيان بولماس.»^①

دېگەن شېئىرى نېمىدېگەن بىردەك بولغان - ھە!

خەراباتى كۆپ سۆزلەشنىڭ مەنىسىزلىكى، ھەسەتخورلۇق، چېقىمچىلىق، پىتىنە - غەيۋەت -

خورلۇقنىڭ پۈتۈن ئەلگە كەلتۈرىدىغان بالايى - ئاقمۇۋەتلىرىدىن زىر - زىر تىترەپ مۇنداق خىتاب قىلغان:

«بىنەزەردۇر ھەر كىشى كۆپ سۆزلەسە،

مەئنىسى يوق سۆزنى ھەركىم كۆپ دېسە.

قايسى ئەلدە گەپ تولادۇر بەركە ئاز،

قايسى ئەلدە ئىش تولادۇر بەركە ساز.»

«فىتىنە قىلماق خۇنى ناھەقتىن يامان،

فىتىنەچى قالماس جەھەننەمدىن ئامان.

خۇنى ناھەق فىتىندىن پەيدا بولۇر،

① خەلقنىڭ كۆزىدە غەفلەت پەردىسى نۇرغاچقا ئەتراپتىكى بىرقۇچلارنى روھىن كۆرەلمەيۋاتىدۇ.

فېتىنىدىن ئالەمدە كۆپ غەۋغا بولۇر.

.....

ئۇشبۇئالەم فېتىنىدىن بولغاي خەراب،
فېتىنىدىن كۆپرەك كىشى كۆرگەي ئەزاب.»
«ھەر كىشىكىم بولمىسا ئەخلاقى زەر،
بۇ جەھاندىن نامۇ نىشانىسىز كېتەر.»

بۇ مىسرالار ئون يىللىق پاراكەندىچىلىك دەۋرىدە ئەسەبى ھالەتكە يەتكەن چوڭ سۆزلەش، يالغان سۆزلەش، مەنىسىز سۆزلەش بىلەن پىتىنە - ئاداۋەت قالدۇقلىرىنى داۋاملىق تازىلاشتا ھېلىمۇ ئەمەلىي تەربىيىۋى ئەھمىيەتكە ئىگە.

5

خەراباتى ئۆزىنىڭ «كۈلىمىيات» ناملىق ئەسىرى ئارقىلىق بىزگە قىممەتلىك مەنىۋى مىراس قالدۇرۇپ كەتتى. ئۇ مۇتەپەككۈر ئالىم سۈپىتىدە ئىنسانپەرۋەر، مەردىپەتپەرۋەر ئىدى. ئۇ شائىر سۈپىتىدە رېئالىست ئىدى. ئۇ ئەينى زاماندىكى يالغان ئاشىق - سۈپى ئىشانلارنى قاتتىق مەسخىرە قىلىپ:

«ئاشىق ئۆلدۈر چىپرەسى بەرگى خەزان،
بولماغاي بىر سائەتى غەمدىن ئەمان.»

دەپ يازغانىدى. ئۇ:

«چىقىمىسام ھەرگىز ئۇشۇل مەيخانەدىن،
بولمىسا ئىلىكىم جۇدا پەيمانەدىن.
قۇي لەبا - لەب ساقىيا جامم غەمە،
رىزلار بەزمىدە قىلغىل مەردەمى.»

دەپ يازغان. مۇتەپەككۈر ۋە سەنئەتچى ئۈچۈن ھەرقايسى كونسېرت، رېئىمال تارىخىي دەۋردە ئالەمشۇمۇل تارىخىي پىكىر قىلىشتىنمۇ ماھىيەتلىك، قىممەتلىك ھېچ نەرسە يوق. خەراباتىنىڭ تەرەققىپەرۋەر ئىجتىمائىي قاراشلىرى فارابىدىن باشلانغان، يۈسۈپ خاس ھاجىب ۋە نەۋائى ئەسەرلىرىدە ئۆزىنىڭ يارقىن شېئىرىي شەكلىنى گەۋدەلەندۈرگەن ئالەمشۇمۇل ئىلغار پىكىر ئېقىمىنىڭ داۋامى سۈپىتىدە يىراق مەنبە ۋە كۈچلۈك تەسىرگە ئىگە ئىدى. بىز ئۇنى قاراخانىلارنىڭ ئاخىرقى دەۋرىدە كۆزى ئەما بولۇپ قالغان يال - قۇنلۇق شائىر ۋە مۇتەپەككۈر ئەھمەد يۈكەنەكىگە ئوخشىتىمىز.

مۇھەممەد خەراباتىنىڭ ئىلغار، جەڭگىۋار ئىجتىمائىي ئىدىيىلىرى ئەينى زامان جا - ھالەت مۇھىتىدا كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ ھال - ئەھۋالى، ئارزۇ - تىلەكلىرىنى ئىپادىلەپ، دەۋرنىڭ ئىلگىرىلىشىنى تەقەززا قىلغان.

مەدەنىي مىراسلار ئۈستىدىكى تەتقىقات بىزدىن مەنىۋى بايلىقلار ئىچىدە ھەممىدىن تولاراق پىكىر دۇردانىلىرىگە ئالاھىدە دىققەت - ئېتىباردىمىز بىلەن قارىشىمىزنى تەلەپ قىلىدۇ. پىكىر دۇردانىلىرى مەنىۋى ئىجادىيەتتە بىر دەۋلەت، بىر مىللەتنىڭ دۇنياۋى تەپەككۈرغا قانچىلىك يېقىنلاشقانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. مەدەنىي مىراسلارنىڭ ھەقىقىي ئىلمىي ۋە ئۆلمەس تارىخىي قىممىتى دەل ئەنە شۇنىڭدا.

(داستان)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئېلى ئەزىز، توختى تۇراخۇن

نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن:

ئۇيغۇر خەلقى باي خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى خەزىنىسىگە ئىگە. خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى خەزىنىسى ئىچىدە داستانلار سالماقلىق ئورۇنىنى ئىگەلسەيدۇ. شۇلارنىڭ بىرى مەشھۇر تاھىر-زۆھرا داستانىدۇر.

«تاھىر-زۆھرا» داستانى ئىسلامىيەتنىڭ دەسلەپكى يىللىرىدا يارىتىلىپ، داستانچىلار ئارقىلىق ئېغىزدىن-ئېغىزغا ئۆتۈپ، قەلەمگە ئېلىنىپ، دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلگەن ھەمدە خەلق ئارىسىدا بىرقەدەر ئومۇملاشقان. ئۇنىڭدا پاك ئەنسانىي مۇھەببەت، ۋاپادارلىق، ۋە تەنپەرۋەرلىك، ئادالەتپەرۋەرلىك ئىدىيىلىرى ئالغا سۈرۈلگەن. داستاندا تاھىر بىلەن زۆھرانىڭ ھەقىقىي مۇھەببەت سەرگۈزەشتىلىرى ھېكايە قىلىنىپ، بۇ ئىككى ياشنىڭ ئەينى دەۋردىكى فېئوداللىق نىكاھ تۈزۈمىگە قارشى كۈرەشلىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن.

«تاھىر-زۆھرا» داستانى نەشرگە تەييارلاشتا ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېيىدا ساقلانغان 63-نومۇرلۇق قوليازما نۇسخا ئاساس قىلىندى.

مۇنەججىملەر:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ئەزىر-سە-
دىقە قىلىپ خۇدادىن تىلىمەك كېرەك،
دەپ مەسلىھەت بەردىلەر.
ۋەزىرلەر ئېيتتىكىم:

— ئەي پادىشاھى ئالەم! سەن دۇئا-
غا قول كۆتۈرگەيسەن، بىزلەر ئامىن دې-
سەك، ئىنشائاللا دۇئايىمىز دەرگاھ ھەققىدە
ئىجابەت بولسا، پەرزەنت ئاتا قىلسا ئەجەب
ئەمەس.

قەدىمكى زاماندا ئۆتكەن رىۋايەتچى-
لەر تاھىر پادىشاھ توغرىسىدا شۇنداق ھې-
كايە قىلىدۇ:

ئاق خان، قارا خان ئاتىلىق ئىككى
پادىشاھ بار ئىدى. ئۇلارنىڭ لەشكەرلىرى
ھەددى-ھېسابسىز، خەزىنىسىدە ئالتۇن-
كۈمۈش، لەئلى-جەۋاھىرلىرى ناھايىتى كۆپ
ئىدى. ئەمما پەرزەنتلىرى يوق ئىدى.
ئۇلار ھۆكۈما، مۇنەججىملەرنى يىغىپ
بۇنىڭ تەدبىرلىرىنى سورىدىلەر. ھۆكۈما

دى. شۇ تەرىقە كېتىپ بارغىنىدا ئاتنىڭ پۈتى بىر چاشقاننىڭ تۆشۈكىگە سېپىلىپ قېلىپ ئات يېقىلىپ چۈشتى ۋە يۇلۇنى ئۇزۇلدى. ئاق خاننىڭمۇ بويىنى ئۇزۇلۇپ ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلدى...

ئۇنىڭغىچە قارا خاننىڭ ئەلچىسى يېتىپ كەلدى. قارا خان ئەلچىلەرنىڭ ھالىنى كۆرۈپ مېنىڭ خوتۇنۇم بىر چاپان يامغۇچىنى تۇغۇپتۇ، دەپ مالال بولۇپ ئاستا - ئاستا كېلىپ قارىغۇدەك بولسا ئاق خان

يولدا ئۆلۈپتۇ. قارا خان بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ پەرىشانلىقتىن كۆز يېشى قىلدى. ئاخىرى ئاق خاننىڭ جەسىتىنى شەھەرگە يېقىم ئەكىلىپ، نامىزىنى چۈشۈرۈپ دەفنى قىلدى. ئاندىن كېيىن شەھەرگە كېلىپ: «بۇ ئىككى پەرزەنتىگە ئىككى ئىنىكئانا تەيىن قىلىڭلار، ئۇلار ئېسىلداش بولۇپ قالمىسۇن» دەپ يارلىق چۈشۈردى. شۇندىن كېيىن قاراخان پادىشاھ بارلىق يۇرت مۇتۈەرلىرىنى يىغىپ قىزغا زۆھرا، ئوغۇلغا تاھىرجان دەپ ئىسىم قويدى. بالىلار يەتتە ياشقا كىرگەندە قاراخان پادىشاھ «ئوغۇلۇم بىلەن قىزىمغا تاماشا قىلىپ كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن چوڭ بىر باغ بىنا قىلىڭلار. ئەمما ئۇ باغقا چىناردىن باشقا ھېچ نەرسە تىكمەڭلار» دەپ يارلىق قىلدى.

ئەلئىسىسە، ئۇ باغ گويىكى بەھىشتەك ئىدى. بۇ بالىلار قاراخاننى دادا دەپ، بىر - بىرىنى ئاكام - سىگىلم دەپ چاقىراتتى. قاراخان تاھىرجاننى ئاكەنىڭ يادىكارى دەپ تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى ۋە بالام دەپ چوڭ قىلغانىدى. تاھىرجانمۇ قاراخان پادىشاھنى ئۆز دادام دەپ ئويلايتتى. كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى قاراخاننىڭ ۋەتىنىگە يېقى كەلسە. پادىشاھ: «ئەگەر

پادىشاھ كۆزىنى كۆككە تىكىپ دۇئاغا قول كۆتۈردى. ھەممە ھۆكۈم، ئەمەلدار، لەشكەرلەر ئامەن، ئامەن دېدىلەر. شۇ زامان ئۇلارنىڭ دۇئالىرى مەقبۇل بولدى. ھەر ئىككى پادىشاھنىڭ مەلىكىسى ھامىلدار بولدى. ئىككى پادىشاھ شۇنداق ۋەدە قىلىپ تىلەركى ئىككى پەرزەنت ئوغۇل بولسا، ئالتۇن بۆشۈكى بىر بولغاي، مۇبادا بىرى ئوغۇل، بىرى قىز بولسا بىرىنى بىرىگە چاتقايمىز.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ ئىككى پادىشاھ سەككىز يۈز چۈۋەنداز يىگىت بىلەن قۇش - قارچۇغىلارنى ئېلىپ ئوۋغا ئاتلاندى. ئۇلار شىكارگاھتىن شۇنداق ئۇتۇق تاپتىكى، بۇغا - مارال، كىيىك، توشقان، غاز - ئۆر - دەك قاتارلىق ھەر تۈرلۈك جانسۇرلارنى ئوۋلاپ غەنىمەت ئالدىلەر. بۇ چاغدا ئاق خان ئوۋدىن يېنىپ كەلمەكچى بولدى. شۇ كۈنلەردە ھەر ئىككى خاننىڭ مەلىكىسى تەۋەللۇت قىلغانىدى. ئاق خاننىڭ مەلىكىسى ئوغۇل تۇغدى. قارا خاننىڭ مەلىكىسى قىز تۇغدى. مەلىكىلەر پادىشاھلارغا خۇش خەۋەر يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئەلچى ئەۋەتمەكچى بولدى.

ئاق خانغا خەۋەر يەتكۈزىدىغان ئەلچىلەرنى قورال - ياراق ئاسقۇزۇپ، يۈز مىڭدىن ئارتۇق ئەسكەرنىڭ ھىمايىسىدە دەيدەبە بىلەن يولغا سالدى. ئەمما قارا خانغا ئەۋەتىدىغان ئەلچىلەرنى ئۇپا بىلەن ئاقارتىپ، ئوسما بىلەن كۆكەرتىپ، ئەڭلىك بىلەن قىزارتىپ يولغا راۋان قىلدى.

ئەلئىسىسە، ئاق خاننىڭ ئەلچىسى يېتىپ كەلدى. ئاق خان بۇ ئەلچىلەرنى كۆرگەن ھامان ئىشنىڭ تېگىگە يېتىپ دەرھال ئەلچىلەر تەرەپكە قاراپ ئات سال

تىن كەلگۈچە ئالتۇن ساقا، كۈمۈش ئۇشۇق-نى ياسىتىپ قويدى. ئۇ ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن پادىشاھ ئالتۇن ساقا بىلەن كۈمۈش ئۇشۇقنى تاهىرجاننىڭ ئالدىغا قويدى. تاهىرجان ئۇلارنى تەزىم بىلەن پادىشاھنىڭ قولىدىن ئېلىپ ئوينىغىلى ئەپچىقتى. ئۇ ئوينىغاچ مەكتەپكە كېتىپ باراتتى. بىر شۇتۇمشۇق، توكۇر، قالىپاق بۇرۇن دەللى قېرى ئېرىق بويىدا سۇ ئۇسسۇپ تۇراتتى. تاهىرجان بىر ئېتىپ، ئىككى ئېتىپ ئاخىرى ئالتۇن ساقا بىلەن ھېلىقى دەللى قېرىنىڭ قاپىقىنى چېقىپ قويدى. بۇنى كۆرگەن دەللى قېرى:

ئەي شۇم يېتىم - ئەقرەب ① يېتىم، كېلىپ ئالدىمدا يېتىم.

بىر ئۇرار سۇپۇر چېچىڭ،

بايۋەچچىگە تۇماق پىچىڭ.

دېدى. تاهىرجان پادىشاھ دەرىزەگە كېلىپ: مەن تۇماق پىچى، دەپ دەللى قېرىنى بىر پەشۋا ئۇرۇۋىدى، موماي:

— ئەي پادىشاھىم، مېنىڭ بىلەن ئويناشقۇچە قۇرداشلىقلىرى بىلەن ئويناشسىلا بولمايدۇ، — دېدى. تاهىرجان:

— ئەي موما، مېنىڭ قۇرداشلىقىم كىم، ئېيتىپ بەرسەڭ دەپ تۇرۇۋالدى.

— سىلەننىڭ قۇرداشلىقلىرى زۆھرا خانىكام، — دەپ جاۋاب بەردى موماي.

— مەن زۆھرا خانىكام بىلەن بىر تۇغقان ئەمەسمۇ؟ — دەپ سورىدى تاهىرجان. موماي:

— ياق، ئۇنداق ئەمەس، سىلەر باشقا.

باشقا ئاتا-ئانىدىن، — دەپ پۈتۈن ۋەقەنى باشتىن-ئاياغ بايان قىلىدىلەر.

يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ: تاهىرجان:

ئارىمىزدىن كىمكى بۇ يېغىنى مەغلۇپ قىلا-لىسا شۇنىڭغا مۇشۇ قىزىمنى بېرىمەن» دەپ پەرىمان چىقاردى. پادىشاھنىڭ بىر قولى بار ئىدى. ئۇنىڭ ئىسمى قارا باتۇر دەپ ئاتىلاتتى. بۇ قېتىمقى يېغىنى شۇ قارا باتۇر مەغلۇپ قىلىپ قايتىپ كەلدى. زۆھرا-خاننى قارا باتۇرغا بەرمەكچى بولدى.

ئەلئىسىم، باھار پەسلى يېتىپ كېلىپ بالىلار ياچاق ئوينىشىپ يۈرۈشەتتى. تاهىرجان ئۇنى كۆرۈپ قاراخانىغا: «ئەي دادىكا، ئەلنىڭ بالىلىرى ياچاق ئوينىناۋپ تىپتۇ» دېدى. پادىشاھ: ئەي بالام، ئەلنىڭ بالىلىرى ياچاق ئوينىسا سىز ئوقيا ئوينىكا» دەپ بىر يانى ئېلىپ چىقىپ بەردى. تاهىرجان ئۇنى بىر تارتىپلا سۇندۇرۇۋەتتى. قاراخان پادىشاھ يەنە بىرنى ئەپچىقىپ بەردى. تاهىرجان ئۇنىمۇ بىر تارتىپلا سۇندۇرۇۋەتتى. ئالا-ھازەل تۆت يانى شۇ تەرىقىدە سۇندۇرۇۋەتتى. ئاخىرىدا پادىشاھنىڭ بوۋىسىدىن قالغان بىر يا بار ئىدى. ئۇ يانى زامان-زامانلاردىن بېرى ھېچقانداق ئىنسان تار-تالىمىغانىدى. قاراخان پادىشاھ ئەڭ ئاخىرى شۇ يانى ئەپچىقىپ بەردى. ئۇنى تاهىرجان ئوينىغىلى ئېلىپ چىقىپ ئۇششاق بالىلار بىلەن ئۇزۇن زامان ئوقيا ئېتىپ ئوينىدى. ئاندىن كېيىن قىش بولدى. بالىلارنىڭ مۇز ئۈستىدە ئۇششاق ئېتىپ ئويناپ يۈرگىنىنى كۆرگەن تاهىرجان يەنە ئاتىسىنىڭ قېشىغا كىرىپ: «ئەي دادىكا، بالىلار ئۇششاق ئوينىغىلى تۇرۇپتۇ» دېدى. پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ: «ئەي بالام، بالىلار-نىڭ ئوينىناۋاتقان ئۇششاقى سۆڭەك بولسا مەن سىزگە كۈمۈشتىن ئۇششاق، ئالتۇندىن ساقا ياسىتىپ بېرى، مەكتەپكە بېرىڭ» دېدى. شاھزادە مەكتەپكە كەتتى. مەكتەپ-

① ئەقرەب - ئەللاھنىڭ دىگەن مەنىدە.

ئانىسى قوماچنى قوللىدا سۇنۇشى بىلەن ئۇ قوماچنى تۇتۇپ بېقىپ:

— بۇ سوۋۇپ قايتتۇ، ماڭا قىزىق قوماچتىن ئېلىپ بېرىڭ، — دېدى. ئانىسى قازاندىن قىزىق قوماچنى ئېلىپ سۇنۇشى بىلەن تەڭ تاهىر پادىشاھ كاپ قىلىپلا ئانىسىنىڭ قولىنى قوماچ بىلەن بىللە قوشۇپ مەھكەم تۇتۇپ:

— ئەي ئانا، مېنىڭ قۇرداشلىقىم زادى كىم، دەپ بېرىڭ، — دەپ تۇرۇۋالدى:

ئانىسى كۆيۈك ئازابغا چىدىماي:

— ئەي بالام، قولىمنى قويۇپ بېرىڭ، ئاندىن دەپ بېرەي، — دېدى.

— ئالدى بىلەن ئېيتىپ بېرىڭ، ئاندىن قويۇۋېتىمەن، — دېدى تاهىر پادىشاھ. ئانىسى ئىلاجسىزلىقتىن:

— ئەي بالام، سىزنىڭ قۇرداشلىقىم ئىمىز زۆھراخاننىڭ بولمىدۇ، — دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن تاهىر پادىشاھ ئانىسىنىڭ قولىنى قويۇپ بەردى ۋە ئانىسىغا:

— ئەي ئانا، قانداق قىلسام زۆھراغا قۇرداشلىققا ئېرىشەلەيمەن، — دەپ سورىدى. ئانىسى:

— ئەي بالام، مەكتەپكە بارغۇچە زۆھرا خانىكامنىڭ بۆكىنى ئېلىپ قېچىڭ، شۇنداق قىلىشىڭىز ئىككىڭلار كۆڭۈل تېپىشىپ قالمايسىلەر، — دېدى. شۇنداق قىلىپ دەلە ۋەزىر قېرىنىڭ سۆزى بىلەن تاهىر پادىشاھنىڭ كۆڭلىدە بىر ئوتلۇق خىيال پەيدا بولۇپ، زۆھراخاننىڭ ئىشىق - پىراقىغا بەند بولۇپ كەتتى. شۇ كېچە تاڭ ئاتقۇچە تاهىر پادىشاھنىڭ بەرھەق ئۇيقۇسى كەلمىدى.

ئۇ ئەتىگەن سەھەردىلا ئورنىدىن تۇرۇپ «موللام ئەتىگەن كېلىڭلار دېگەندى» دەپ قويۇپ زۆھراخاننىڭ قېشىغا باردى. بۇ چاغدا زۆھرا خانىكام تېخى

— ئەي موما مېنىڭ قۇرداشلىقىم كىم؟ — دەپ سورىدى.

— قۇرداشلىقىمىزنى ئانىڭىزىدىن سورىمىلا ئېيتىپ بېرىدۇ، — دېدى موماي. تاهىر جان:

— ئەي موما، ئانامدىن مەن نېمە دەپ سورايەن؟ — دېدى. موماي:

— ئەي ئەقىللىق پادىشاھىم، ئۆيلىرىگە بېرىپ، ئانىڭىزغا «ئەي ئانا، مەكتەپتە بالىلارنىڭ ھەممىسى قوماچ يەيدىكەن، ماڭمۇ قوماچ قورۇپ بەرسىڭىز» دېسىلە، ئانىلىرى قوماچ قورۇغلى تۇرغان چاغدا ئۆزىگە چىقىپ تۇڭلۇك لېۋدە ئولتۇرسىلا. ئانىڭىزغا «ماڭا قازاندىن قىزىق قوماچ ئېلىپ بېرىڭ» دېسىلە، قاچىدا ئېلىپ بەرسە «قولىڭىزدا ئېلىپ بەرسىڭىز يەيمەن، قاچىدا ئېلىپ بەرسىڭىز يېمەيمەن» دەپ تۇرۇۋالسىلا قىزىق قوماچنى قولى بىلەن ئېلىپ تەڭلىسە قوللىرىنى تۇڭلۇكتىن ئۇزارتىپ ئانىڭىزنىڭ قولىنى قىزىق قوماچ بىلەن قوشۇپ مەھكەم تۇتۇپ «ئەي ئانا، مېنىڭ قۇرداشلىقىم كىم؟» دەپ سورىمىلا ھەممە ئەھۋاللارنى سىلىگە دەپ بېرىدۇ، — دېدى. تاهىر جان بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئۆيىگە كەلدى ۋە ئانىسىغا:

— ئەي ئانا، مەكتەپتە بالىلار قوماچ يەيدىكەن، ماڭمۇ قوماچ قورۇپ بەرسىڭىز، — دەپ ئۆزىگە چىقىپ تۇڭلۇكنىڭ لېۋدە ئولتۇردى. ئانىسى قوماچنى تەييار قىلىپ:

— ئەي بالام، قوماچ تەييار بولدى، — دېدى. تاهىر پادىشاھ:

— قوماچنى تۇڭلۇكتىن سۇنۇپ بېرىڭ، — دېدى. ئانىسى بىر قاچا قوماچنى سۇندى. تاهىر پادىشاھ:

— قولىڭىزدا ئېلىپ بېرىڭ، — دېدى.

دۇئا قىلىپ بېرەلمىكىن دەپ كەلگەندىم،— دەدى. موللا «ئانداق بولسا بالىلار ئازاد بولۇڭلار، پەيشەنبە كۈنى ئەتىگەن كېلىڭلار» دەپ ئازادلىق بۇيرۇقىنى چىقاردى. تاهىر پادىشاھ بىلەن زۆھراخانكام خۇشال-خۇرام ھالدا چىنار باغقا كېلىپ، سۆھبەت قىلىدىلەر. پۈتۈن ئالەم خۇش پۇراققا چۆمدىلەر.

بىر دەللىلە ۋەزىر قېرى بار ئىدى، ئۇ تۈن كېچە بولغاندا باغقا تەمەچ تەرىگىلى كىردى. چىنارلىق باغدىن ناغرا-ناۋانىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. قۇلاق سېلىپ ئاڭلىغۇدەك بولسا، تاهىر پادىشاھ بىلەن زۆھراخانكامنىڭ سۆھبەت قىلىپ تۇرغان ئاۋازى ئىكەن. بۇنى كۆرگەن دەللىلە ۋەزىر قېرى تېزلا قارا باتۇرغا خەۋەر قىلدى. قارا باتۇر ئىپتىتىكى: «زۆھرا خانكام ماڭا ۋەدىلىك ئىدى. ئەتىگەن قۇرغۇيۈەنى ئېلىپ چىقىپ توققۇز جەبجىق ① ئالىدۇ-رۇپ كاۋاپ قىلىپ، زۆھراخانكامغا تۇتار-مەن، زۆھراخانكام ماڭا كۆڭۈل بېرىد. تاهىرنى قوغلاپ چىقىرىمەن.»

شۇ ئاخشىمى قارا باتۇرنىڭ ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇ ئەتىگەن قوپۇپ، قۇرغۇيۈەنى ئېلىپ چىقىپ، قۇرغۇيۈەنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى. ئاخىرى قۇرغۇيۈە چارباغقا كىرىپ كەتتى. قارا باتۇر: «بىر سۆز تاشلاپ با-قاي، نىمە دەپ جاۋاب چىقارمىن» دەپ سۆز تاشلىدى:

نەزم:

قۇرغۇيۈە سالدىم قارچىغا،
ئۇچۇپ چۈشتى باغچىغا.
قۇرغۇيۈەنەم يوقالدى،
سوراق بولسۇن باغچىغا.
بۇنى ئاڭلاپ تاهىر پادىشاھ مۇنداق

قوبىمغانىدى. ئۇ تاهىرجاننىڭ كەلگىنىنى كۆرۈپ «ئاكام مەكتەپكە ماڭغان بولسا مەنمۇ ماڭاي» دەپ ئورنىدىن تۇردى. زۆھراخانكام: «بۆكۈەننى تۇتۇپ تۇرۇڭ، يۈزۈمنى يۇيۇۋالاي» دەپ بۆكۈنى تاهىرجانغا بەردى. زۆھراخانكام يۈزىنى يۇيۇپ بولغۇچە تاهىرجان بۆكۈنى ئېلىپ قاچتى. زۆھراخانكام:

— ئەي ئاكا، بۆكۈمنى بېرىڭ، — دەدى. تاهىر پادىشاھ: ئۇكام، ئەمىسە بىر سۆيۈپ قويۇڭ، — دەپ بىر-ئىككى قېتىم سۆيۈشتى. شۇندىن كېيىن زۆھرا خانكام:

— ئاكا، دېنى بىر تۇغقانچىلىقتىن سۆيۈۋالدىڭىزمۇ ياكى بۆلەك ئىش ئۇچۇن سۆيۈۋالدىڭىزمۇ، — دەپ سورىدى. تاهىر پادىشاھ ئانىسى ئېيتىپ بەرگەن سۆزلەرنىڭ ھەممىسىنى زۆھرا خانكامغا بايان قىلدى. شۇندىن كېيىن زۆھرا خانكامدەمۇ تاهىر پادىشاھقا نىسبەتەن ئوتلۇق بىر ئىش پەيدا بولۇپ، تاهىر پادىشاھنىڭ سۆز سان-دۇقىغا بەنت بولىدىلەر. بۇ ئىككىيلەن شۇنداق ئاشىق-مەشۇق بولىدىلەركى، بىر ئايلىق ئىلىمنى ھەپتىدە، ھەپتىلىك ئىلىمنى بىر كۈندە ئوقۇدىلەر. ئاندىن كېيىن ھېلىقى چارباغنى ئېسىگە ئالدىلەر. ئاندىن «بىر كىشى بىزلەرنى ئازاد قىلسا نېمىدېگەن خۇشال بولاتتۇق-ھە» دېيىشتى. شۇ زامان بىر بالا ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم دەپ كىرىپ كەلدى.

— ۋەئەلەيكۈم ئەسسالام، كېلىڭ ئولتۇرۇڭ، — دەدى تاهىرجان. ئۇ بالا: — ئەي موللام، خۇدا يولىدا ياخشى ئىش قىلىپ قويماي دەپ بىر ئۆچكە ئۆل-تۈرگەندىم، ئۇنىڭ تېرە-كالىلىرىغا بىر

① جەبجىق - چىل

بىر - بىرىنىڭ جامالىنى كۆرەلمىسۇن» دەپ يارلىق قىلدى.

ئاڭغىچە قىرىق كۈن بولدى. قىرىق بىرىنچى كېچىسى تاھىر پادىشاھ كېسەل بولدى. ئۇ: زۆھراخانىكام ئاغرىسا ئۇنى باقىدىغان ئاتا - ئانىسى بار. مەن ئاغرىسام كىم باقار. ئاتا - ئانام يوق، ئۆلۈكۈمنى قارغا - قۇزغۇنلار يەپ كېتەرەمۇ» دەپ ئۆز ھالىغا ئېچىنىپ، مۇنۇ نەزمىنى توقۇدى.

نەزم:

قىرىق كۈن بولدى ئەي يارىم،
ۋەسلىڭدىن جۇدادۇرمەن.
ۋەسلىڭدىن جۇدا بولغاچ،
غەمگە مۇبتىلا دۇرمەن.
بۇ كۆڭۈل فراقىدا.

دەربەدەر گادادۇرمەن.
كۈل بولدى مېنىڭ جىسىمىم،
بىر يولى ئادادۇرمەن.
ئاي يۈزۈڭنى بىر كۆرسەم،
باشلىرىڭدىن ئۆرگۈلىسەم،
ئۆلىسەم ئارمىنىم يوقتۇر،
ئايانغىڭدا جان بەرسەم.
بۇ تاغلار ئېگىز تاغلار،
مۇھەببەت يولىنى باغلار.
بوش قالسا چاھار باغلار،
تاھىر ئۆلسە كىم يىغلار.
بۇنى ئاڭلاپ زۆھراخانىكام مۇنداق

سۆز تاشلىدى:

نەزم:

بۇ تاغلار ئېگىز تاغلار،
مۇھەببەت يولىنى باغلار،
بوش قالسا چاھار باغلار،
تاھىر ئۆلسە زۆھرايىغلار.

زۆھرانىڭ بۇ بېيىتى تاھىر پادىشاھنىڭ يۈرىكىدىكى مۇھەببەت پىلىتىسىغا قايتا ئوت ياقىتى. ئۇ شۇ زامان ئورنىدىن چاچىراپ

سۆز تاشلىدى:

نەزم:

قۇرغۇي سالىڭ بولماسمۇ،
قۇرغۇي جەبجىق ئالماسمۇ.
بۇرنا سۆيسەم زۆھرامنى،
يەنە سۆيسەم بولماسمۇ.

تاھىر پادىشاھ سۆزنى تۈگىتىپ، زۆھرا خانىكامنىڭ بويىنىدىن قايرىپ، لىپۇندىن توققۇز نۆۋەت سۆيىدىلەر. قارا باتۇر بۇنى كۆرۈپ ئۆزىنى پارە - پارە قىلىپ، مەيدىسىگە مۇشتلاپ، پادىشاھنىڭ قېشىغا كەلدى ۋە:

— داد پادىشاھىم، ئوتتۇز كۈن روزىنى مەن تۇتسام، ھېيتى تاھىر بىلەن زۆھراخانىكام قىلامدۇ؟ — دەپ ۋارقىردى.
پادىشاھ:

— ئەي بەدرەك! مېنىڭ بۇ دۇنيادا بارى - يوقى بىرلا قىزىم تۇرسا، ئۇنىڭ مۇشتۇمچە جېنىغا مۇشۇنداق بەدىنام قىلامسەن! — دېدى. قارا باتۇر:

— ئەي پادىشاھىم، ئۇشبۇ سۆزۈم يالغان بولسا، بېشىم تېنىمدە تۇرمىسۇن. — دەپ توققۇز قېتىم قەسەم ئىچتى. پادىشاھ پۈتۈن ئوردىدىكى ۋەزىر - ئۆلىمالارغا «سىلەر بېرىپ ئەينەن ئەھۋالنى ئۆز كۆزۈڭلار بىلەن كۆرۈپ كېلىڭلار» دەپ پەرمان قىلدى. ئۇلار بېرىپ قاراپ باقسا قارا باتۇرنىڭ سۆزى راست چىقتى. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ دەر غەزەپ بىلەن:

— بېرىڭلار! مەكتەپنىڭ موللىسى ئىشىكىدە يەنە بىر ھويلا سېلىڭلار، ئۇنىڭ بويى يىگىرمە غۇلاج، توغرىسى ئون غۇلاج بولسۇن! — دەپ يارلىق قىلدى. بۇ ھويلىنى تەييارلىغان ئىمارەتچىلەرگە بىر خەزىنە ئىنتام قىلدىلەر. ئىشىكىگە يوغان قۇلۇپ سېلىپ، ئاچقۇسىنى موللىغا بەردىلەر. «زۆھرا خانىكامغا بۆلەك ساۋاق بېرىڭ،

تاشلىدى.

نەزم:

قۇرغۇي سالدېم قارچىغا،
كىرىپ كەتتى باغچىغا.
قۇرغۇيغىنەم يوقالدى،
سوراق بولسۇن باغچىغا.

بۇنى ئاڭلاپ تاھىر پادىشاھ مۇنداق سۆز

تاشلىدى:

نەزم:

قۇرغۇي سالاڭ بولماسمۇ،
قۇرغۇي جەبجىق ئالماسمۇ.
بۇرنا سۆيگەن زۆھرامنى،
يەنە سۆيىسەم بولماسمۇ.

تاھىر پادىشاھ زۆھراخاننىڭ كامىنىڭ
بوينىدىن تۇتۇپ لەئلىدەك لېۋىدىن توققۇز
نەشىپۈت ئۈزۈدىلەر. بۇنى كۆرگەن قۇل
مەيدىسىگە مۇشتىلاپ داغى - ھەسرەتتە
قالدىلەر. ئۇ پادىشاھ ئالدىغا بېرىپ:

— داد پادىشاھىم، — دەپ ۋارقىردى، —
ئوتتۇز كۈن روزىنى مەن تۇتسام، ھېيتىنى
تاھىر بىلەن زۆھرا قىلۇرمۇ؟ پادىشاھ:
— ئەي بەدرەك! مېنىڭ پەقەت بىرلا
قىزىم تۇرسا، ئۇنىڭ كىچىككىنە جېنىدىغا
مۇشۇنداق بەدىنام قىلامسەن؟ — دېدى.

— ئەي پادىشاھىم، مۇشۇ سۆزۈم
يالغان بولسا بېشىم قىلچقا لايىق، — دېدى.
پادىشاھ: «ئەي بەگلەر، تاھىرنى ئۆلتۈرۈپ
تاشلاڭلار!» دەپ جاللاتلارغا بۇيرۇق چۈ-
شۈردى. توققۇز جاللات قىلچىلىرىنى يال-
ئاڭلاپ تۇردى. بۇ خەۋەر زۆھراخاننىڭ كام-
نىڭ قۇلىقىغا يەتتى. ئۇنىڭ جېنىغا ئوت
تۇتاشتى. ئۇ دەرھال ئاتىسىنىڭ قېشىغا
كىردى. پادىشاھ ئوردىسىدا بىر تېرەك بار
ئىدى. ئۇ تېرەككە قاراپ تۇرۇپ مۇنداق
سۆز تاشلىدى:

قوپۇپ تادىغا شۇنداق بىر پەشۋا ئوردىكى،
يىڭىرە، غۇلاچ تام گۈلدۈرلەپ ئۆرۈلۈپ
چۈشتى. ئىككى ئاشىق قول تۇتۇشۇپ، چىنار
باغقا باردىلەر. شۇ ئەسنادا مولىنىڭ
قۇلىقىغا بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. چىقىپ قارىغۇ-
دەك بولسا ھويلىنىڭ تېمى پارە - پارە
بولۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن مولىلا شۇ زامانلا
ھىرىدىن كەتتى ۋە ئۆلۈپ قالغىلى تاسلا
تالدى. شۇ سەۋەبلىك ئۇ ئاغرىق بولۇپ،
يۈزىگە زەجىۋە سۈرتتى. چاپاق بولماق
ئۈچۈن كۆزىگە يىلىم بىلەن ئارپا ئۇنىنى
شورپا قىلىپ سۈرتتى. شۇنىڭ بىلەن كۆزى
ئاچچىق ياغ قۇيغان مۇشۇكىنىڭ كۆزىدەك
پارقىراپ قالدى. ئۇ خۇددى بېشى، قوۋۇر-
غىسى ۋە پۈتۈن بەدىنى ئاغرىۋاتقان كىشى-
دەك ئىنەجىقلاپ ياتتى.

تاھىر پادىشاھ بىلەن زۆھراخاننىڭ كامى
پەيشەنبە كۈنى چىنار باغدا نەغمە - ناۋا
بىلەن سۆھبەت قىلىدىلەر. يەنە شۇ دەللىلە
قېرى باغقا تەرمىچ تەرگىلى كىردى. چىنار
باغدىن نەغمە - ناۋالارنىڭ ئاۋازى كەلدى.
كېلىپ قارىغۇدەك بولسا، تاھىر پادىشاھ بىلەن
زۆھراخاننىڭ كامى سۆھبەتلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ.
دەللىلە شۇ ھامان يۈگۈرگەن پېتى قارا باتۇرغا
خەۋەر بەردى. بۇ بەدرەك قۇل:

— ئەي موما، ئەتە ئەتمگەن قۇرغۇيۇمنى
ئېلىپ چىقىپ توققۇز جەبجىق ئالدىرۇپ
كاۋاپ قىلىپ زۆھرامغا تۇتقايمەن. زۆھرام
ماڭا كۆڭۈل بېرەر. تاھىرنى قانئىتىق
ئەدەپلەپ قوغلاپ چىقىرىمەن، — دەپ يېتىپ
قالدى. بىراق ئۇنىڭ تاڭ ئاتقۇچە ئۇيقۇسى
كەلمىدى. ئۇ ئەتىگەن قوپۇپ قۇرغۇيىنى
قولغا قوندۇرۇپ چىقىپ قويۇۋەتكەنىدى،
قۇرغۇي چىنارلىق باغقا كىرىپ كەتتى. قارا
باتۇر: «بىر سۆز تاشلاپ باقاي، قانداق
جاۋاب بېرەركىسەن» دەپ مۇنداق سۆز

— ئۇنداق بولسا بۇ ئىشنى دادامغا
مەلۇم قىلايلى، — دەپ بۇ سۆزنى تاشلىدى:

نەزم:

ئەي مېنىڭ ئالىم دادام،
تاش يۈرەك زالىم دادام.
ساندۇق ئەمدى راسلاندى،
ھۆكۈمىڭىز نېچكۈك دادام.

پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ: «ماڭا تەۋە
شەھەردە بىرمۇ كىشى قالماي ھەممىسى
يىغىلسۇن!» دەپ يارلىق قىلدى. پۈتۈن
شەھەردىكى سەككىز مىڭ كىشىنىڭ ھەممىسى
يىغىلدى.

ئەلقىسسە، تاهىر پادىشاھنى ساندۇققا
سېلىپ دەرياغا تاشلىدىلەر. ئۈچ كۈنگىچە
زۆھراخاننىڭ گەپلىدىن ھېچ نەرسە
ئۆتمىدى. نالە-زار قىلىپ، بۇلاقتەك كۆز-
لىرىدىن ئۈنچە-مارجاندەك ياشلىرىنى تۆكۈپ،
تۈننى كۈنگە، كۈننى تۈنگە ئۇلاپ زار-زار
قاخشاپ ئىككى كۈننى ئۆتكۈزدى. ئۇنىڭ
دىلئارام ئىسىملىك بىر دىدىكى بار ئىدى.
زۆھرا خاننىڭمۇ ئۇنىڭغا:

— ئەي دىلئارام، سەن بېرىپ تاهىر
پادىشاھنى دەرياغا تاشلىغان يەردىن بىر
تەرەپ ئالغىچىلىك سۇ ئېلىپ كەلگىن، —
دېدى. بۇ دىدەك دەريا بويىغا بارغۇدەك
بولسا، بۇ ساندۇق بىر يەردە چۆكسە
تۇرۇپتۇ. دىلئارام ئۇ ساندۇققا قاراپ بىر-
دەم تاماشا كۆرۈپ تۇردى ۋە ئىستايىمىن
ھەيران بولۇپ قايىتىپ كەلدى. زۆھراخاننىڭمۇ:
— ئەي بەدقىلىق، نېمە ئۈچۈن ھايل
بولۇپ قالدىڭ؟ — دەپ سورىدى. دىلئارام:

— ئەي خانىكام، تاهىر پادىشاھنى
تاشلىغان يەردە بىر ساندۇق چۆكسە
تۇرۇپتۇ، مەن شۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ ھايل
بولۇپ قالدىم، — دېدى. زۆھرا خاننىڭمۇ
ھەممە قىممەت باھالىق كىيىملىرىنى ئۇ

نەزم:

بۇ تېرەك ئۇزۇن تېرەك،
تۈۋىدىن كەسمەك كېرەك.
تۈۋىدىن كېسىپ ئېلىپ،
ساندۇق چاپتۇرماق كېرەك.
بۇ سۆزنى ئاڭلىغان پادىشاھ:

— ئەي جاللاتلار! توختاڭلار! — دېدى
جاللادار كەتتى. پادىشاھ خارەتلەرگە كىشى
بۇيرىدى. خارەتلەر كېلىپ تېرەكنى كېسىپ
ساندۇق ياسىغىلى تۇردى. زۆھراخاننىڭمۇ:
— ئەي خارەتلەر، ساندۇق شۇنداق
ھىم بولسۇنكى، سۇ قۇيسا ئۆتمىسۇن. توققۇز
ھۆجرىلىق بولسۇن. تەرەتخانىسى بۆلەك
بولسۇن! — دەپ خارەتلەرگە ھەر تۈرلۈك
جەۋھىرلەرنى ئىنتام قىلىپ بەردى. ئاندىن
كېيىن قارا باتۇر كېلىپ:

— ئەي خارەتلەر، سىزلەرگە پادىشاھىم
يارلىق قىلدى. ھەر ئۆيگە ئۈچتىن تاخىتا
سېلىڭلار، ئارىسىدىن سۇ ئۆتۈپ كەتسۇن،
تاهىرنىڭ مىڭ چېنى بولسا بىرىمۇ قۇتۇل-
مىسۇن، — دەپ يارلىق قىلدى. خارەتلەر:

— ئەي بەدرەك، سېتىلما قۇل! سەن
كۈندە چىقىپ يالغان يارلىق يەتكۈزۈسەن.
ھېلى چوت بىلەن بىر ئۇرۇپ پارە-پارە
قىلىپ چېنىڭنى ئالىمىز! زۆھراخاننىڭمۇ
دەپ پادىشاھنىڭ بىرلا قىزى بار. ئۇ ھەر
نېمە قىلسا قىلالايدۇ. سېنىڭ نېمە ئىشىڭ
بار! — دەپ ساندۇقنى ئاي مەسەللىك قىلىپ
تەييار قىلدىلەر. زۆھراخاننىڭمۇ ئادەملەرگە
لازىم بولىدىغان نەرسىلەردىن ئېلىپ چىقىپ،
ساندۇقنىڭ ئىچىنى خۇددى پادىشاھنىڭ
ئۆيىدەك ياساپ-جايدۇپ، تاهىر پادىشاھ
بىلەن ئۈچ كۈن مۇڭداشتىلەر.

تاهىر پادىشاھ:

— ئەي زۆھرام، ئەمدى كىشى قولغا
چۈشۈپتىمىز، — دېدى. زۆھرا خاننىڭمۇ:

مەن زەئىپ بىچارە گىز،
پادىشاھىم نىچۈك قىلاي.
تاھىر پادىشاھ مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

بارۇر يەرنىڭ قارارى يوق،
ياغاچ ئاتنىڭ چۇداسى ① يوق،
يۈگىنى، قۇشقىنى يوق،
تارتسام توراسى يوق.
زۆھرا خانىكام مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

تەگدى سالقىن شامالى،
مېنى سەندىن ئايرىدى.
غۇنچە گۈلدىن ئايرىلغان،
نە پەلەك كەچرەقتارى.
تاھىر پادىشاھ بۇ سۆزنى تاشلىدى:

نەزم:

ئايرىلىپ كەتتىم يارىم،
ئاي ھۆسۈنلۈك غەمخارىم.
سىز تەلەپ بىلەن بولۇڭ،
قوشۇلغايىمىز ئىلاھىم.
زۆھرا خانىكام مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

دەرياغا تاشلىدىلەر،
ئېرىققا باشلىدىلەر.
سېنى ساندۇققا سېلىپ
دەرياغا تاشلىدىلەر.
تاھىر پادىشاھ مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

ساندۇق چاپتۇردۇڭ خانىم،
ساندۇققا پاتتى يانىم.
سۇ تۆۋەن بارادۇرمەن،
ياخشى قال زۆھراجانىم.
ساندۇق چاقپىلەكتەك چۆگىلەپ ئېقىپ
كەتتى. زۆھرا خانىكام بىردەم دەريانىڭ
يۇقىرىسىغا، بىردەم تۆۋەنىگە قاراپ يۈگۈرۈپ

دەدەككە سېلىپ بېرىپ، ئۆزى دەريا ياقىسىغا
باردى. تاھىر پادىشاھنىڭ ساندۇقىنى
يىراقتىن كۆرۈپ مۇنداق سۆز تاشلىدى.

نەزم:

كېزەيلىمۇ كېزەيلى،
باغچىلارنى كېزەيلى.
باغچىلارغا سۇ تۇتسا،
ئۆردەك بولۇپ ئۈزەيلى.
تاھىر پادىشاھ جاۋابەن مۇنداق سۆز

تاشلىدى:

نەزم:

سەن مېنى ئۇنۇتتۇڭمۇ،
ياشىڭنى قۇرۇتتۇڭمۇ.
ئۈچ كۈن بولدى ئەي يارىم،
ئۇندا يارى تۇتتۇڭمۇ.
زۆھرا خانىكام مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

مەنمۇ سېنى ئۇنۇتسام،
كۆز ياشىمنى قۇرۇتسام.
خۇدانىڭ قولى بولماي،
سەندىن ئۆزگە يار تۇتسام.
تاھىر پادىشاھ مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

سۇ كېلۈر گۈلدۈر - گۈلدۈر،
سۆيگىنىم قىزىل گۈلدۈر،
ئايرىلغىلى ئۈچ كۈندۈر،
چىرايىم سېرىق گۈلدۈر.
زۆھرا خانىكام مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

سۇ كېلۈر لايىن - لايىن،
مەن نىچۈك ئايرىلايىن.
سەندىن ئۆزگەنى دېسەم،
خەنجەرگە سانجىلايىن.
ئىزدىبان قايان باراي،
بارغانىڭ نىچۈك بىلەي.

① چۇداسى - ئاتنىڭ پۇتىنى چېتىپ قويۇش.

— ئەي قىزىم، مایەرگە كېلىڭ، سىز كىمىڭىزكىدىن سۇغا چىقىتىڭىز؟ — دەپ سورىدى. قىز:

— پادىشاھنىڭ قىزى زۆھرا خانىكامنىڭ قېشىدىن سۇغا چىقىتىم، — دەپ جاۋاب بەردى. كارۋانلار:

— ئانداق بولسا ئاپتۇتۇشنى بىھېرىپ تۇرۇڭ، سۇ ئىچىۋالايلى، — دەپ سۇ ئىچكەن بولۇپ، تاھىر پادىشاھ ئوقۇغان قوشاقنى ئاپتۇتۇشنىڭ چوغىسىغا تىقىپ قويدى. دىل ئارام سۇنى ئېلىپ كىرىپ كەتتى. ئۆيگە كىرگەندە زۆھرا خانىكام ئۇنىڭدىن:

— ھەي بەدبەخت، نېمىشقا ھايال بولۇپ قالىدىڭ؟ — دەپ سورىدى. قىز:

— ئەي خانىكام، ئۆستەڭ بويىغا بىر مۇنچە كارۋانلار كېلىپتىكەن، تاھىر پادىشاھنىڭ خەۋىرىنى ئالغىلى بولارمىكىن دەپ ھايال بولۇپ قالىدىم، — دېدى.

— خەۋىرىنى ئالالىدىڭمۇ؟ — دېدى زۆھرا خانىكام.

— خەۋىرىنى ئالالىمىدىم، — دېدى دىدەك.

— سۇنى قولۇمغا قۇيۇپ بەر، — دېدى زۆھرا خانىكام. قىز سۇنى زۆھرا خانىكامنىڭ قولىغا قۇيغان زامان زۆھرا خانىكامنىڭ قولىغا بىر پارچە خەت چۈشتى. خەتنى ئوقۇپ باققۇدەك بولسا، تاھىر پادىشاھنىڭ دۇئاى سالاھى ئىكەن. زۆھرا خانىكام بۇنى كۆرۈپ «ئاي جانىم، ئاي يارىم» دەپ بەھوش بولدى ۋە خېلى زاماندىن كېيىن ھوشىغا كەلدى ۋە:

— بۇ خەتنى نەدىن ئالىدىڭ، — دەپ سورىدى.

— بىرمۇنچە كارۋان كېلىپ دەريا ياقىسىغا چۈشۈپتىكەن، ئاپتۇتۇشۇمۇزدا سۇ ئىچىۋالايلى دەپ سۇ ئىچتى، ئۇندىن باشقا

ھېچ ئىلاج قىلالىمىدى. ئۇنىڭغىچە ئوردا كېنىزەكلەرى يۈگۈزۈپ كېلىپ «ھەي خانىكام، سەۋىر - تاقەت قىلسىلا» دەپ يالۋۇ - رۇپ ئېلىپ كەتتى.

نەچچە زامانلاردىن كېيىن تاھىر پادىشاھ دەريانىڭ توققۇز تارام دېگەن كېچىكىگە ئېقىپ كەلدىلەر. بۇ كېچىكتىن بىر مۇنچە كارۋانلار ئۆتۈپ كېتىۋاتقانىدى. تاھىر پادىشاھنىڭ قۇلىقىغا نۇرغۇن ئات - ئۇلاغنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. قانداقلا بولمى - سۇن توققۇز تارامغا يېتىپتىمەن، زۆھرامغا دۇئاى سالاھى ئېيتىپتاي دەپ مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

مەن كەلدىم توققۇز تارام،
مەندىن زۆھرامغا سالام.
زۆھرا ئىلىك ئالمىسا،
بۇرۇن سۆيگەنم ھارام.
كارۋانلار: «ئەي دوستلار، بۇ سان - دۇقتىن بىر ئاۋاز چىقتى. ئاڭلاپ باقاندۇق»
دېدى. تاھىر پادىشاھ يەنە مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

ھەي بەگىلەر، كارۋان بەگىلەر،
زۆھرامغا سالام دەگىلەر.
زۆھرام ئىلىك ئالمىسا،
سۆيگەنم ھارام دەگىلەر.
كارۋانلار بۇ سۆزنى ئاڭلاپ قالىدى. دەريانىڭ بىر تارمىقى بار ئىدى، ئۇرۇمغا باراتتى. ساندۇقمۇ پىرقىراپ رۇم تەرەپكە قاراپ ئاقتى. بۇ كارۋانلار چۇن تالاسىنىڭ شەھىرىگە كېلىپ چۈشتىلەر. زۆھرا خانىكامنىڭ دىلئارام دېگەن دىندىكى ئالتۇندىن ياسالغان ئاپتۇتۇشنى ئېلىپ سۇغا چىقتى. كارۋانلار بۇ دىدەك چوقۇم پادىشاھ ئوردىسىدىن سۇغا چىققان دەپ جەزم قىلىپ ئۇنىڭدىن:

خەۋىرىنى ئېلىپ بېرىڭلار دەپ ئۆتۈندى. كارۋانلارمۇ بۇنىڭدىن ئىنتايىن خۇشال بولدى. شا بەھرامغا ئالتۇنغا چۆمۈلگەندەك كىيىملەرنى كىيگۈزۈپ، توققۇز تۆگە لەئىل-جاۋاھىر بىلەن كارۋانلارغا قوشۇپ قويدى. ئۇلار ئۈچ كۈنلۈك يەرگە بارغاندا بەزىلىرى «ئۇ ساندۇق نەلەردە لايغا پېتىپ قالدى» دەپ ئويلاپ، شا بەھرامنىڭ كىيىم-كېچەكلىرىنى سالدۇرۇۋېلىپ، ئۇنىڭ ئات-ئۇلىغى، مال-مۈلكىنى تارتىۋېلىپ، تۆگە يېتىلىشىگىلى سالىدى. كارۋانلارنىڭ بىر چۆگى بار بولۇپ، ئۇ مۇنداق دېدى: «ئەي كارۋانلار، سىزەرگە زۆھراخاننىڭ كۆپ ئېلىتىپاتىلار قىلدى. بىز ئۇ ياققا ئۆتسەك ئۇ يۇرتقا چۈشمەي قالمايمىز. ئۇ شەھەرگە يەنە بېرىشىمىز مۇمكىن، بۇنداق قىلساڭلار بولمايدۇ» دېدى. بۇ سۆز مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن.

ئەلقسىسە، ساندۇق نەچچە زاماندىن كېيىن رۇمغا باردى. رۇم پادىشاھىنىڭ ئۈچ قىزى بار ئىدى. چوڭىنىڭ ئىسمى مەلىكە خۇرۇش، ئوتتۇراچىسىنىڭ مەلىكە لەيلۇش، كىچىكىنىڭ مەلىكە سۇلتان بىبەچە ئىدى. بۇ قىزلار ھەر كۈنى دەريا ياقىسىغا بېرىپ سۇغا چۈشۈپ چېچىنى تاراپ كېلەر ئىدى. ئو كۈنى ھاۋا ناھايىتى ئىسسىق بولدى. قىزلار يەنە دەريا ياقىسىغا بارغانىدى. قىزلار داۋالغۇپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىگە قاراپ «لەھەك بار ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدى. ئۇلار قاراپ تۇرسا بىر ساندۇق پىرقىراپ ئېقىپ كەلدى. مەلىكە خۇرۇش: «بۇ ساندۇقنى تۇتۇۋالغان كىشىنىڭ پۇلى بالىسىدىن بالىسىغىچە تۈگەمەس» دېدى. مەلىكە لەيلۇش «ساندۇقتا رۇمنىڭ بىر يىللىق خىراجى باردۇر» دېدى. مەلىكە سۇلتان بېيىچە: «ئۇنى-بۇنى

ھېچقانداق ئىشتىن خەۋىرىم يوق، - دېدى قىز.

زۆھرا خاننىڭ ئاق پىرىچىگە پۈركىنىپ، ئوردا كېنىزەكلىرىنى كەينىگە سېلىپ، كارۋان سارىيىغا باردى ۋە:

«ئەي كارۋانلار، بۇ خەتنى نەدىن ئالدىڭلار؟ - دەپ سورىدى. كارۋانلار:

«بىز توققۇز تارامدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتۇق، دەريادىن بىر ساندۇق ئېقىپ كەلدى. بۇ ئاۋاز ئەنە شۇ ساندۇقتىن چىقتى، - دەپ جاۋاب بەردى.

زۆھرا خاننىڭ كارۋانلاردىن: «پات يېقىندا يانامسىز لەر؟ - دەپ سورىۋىدى، كارۋانلار:

«سودىمىزنى قىلىپ بولساق پات يېقىندا يانامىز، - دېدى.

ئەتىسى زۆھراخاننىڭ بازارلاردا، چاسلاردا چاچاچىلار ئارقىلىق: «ئەيھاناس خالايمىقلار، پادىشاھنىڭ يارلىقى: بۇ كارۋانلار سودىسىنى قىلىپ بولمىغۇچە باشقا سودىگەرلەر مال ساتسا، بېشى ئۆلۈمگە، مال-دۇنياسى تالانغا كېتىدۇ» دەپ چاچا قىلدۇردى. بۇ كارۋانلار شۇنداق سودا قىلغىلى تۇردىلەركى، بىر باھانى ئون باھاغا، ئون باھانى يۈز باھاغا ساتتى. چۈن تالاس شەھىرىنى تالماۋالغاندەك قىلىپ قويدى. زۆھراخاننىڭ ئادەم ئەۋەتىپ:

«ئەمدى يانار ۋاقىتىڭلار بولدىمۇ؟ - دەپ سورىدى. كارۋانلارنىڭ ھەممىسى:

«ئىلتىپاتلىرىدىن سودىمىز كۈشادە بولۇپ، مىرادىمىز ھاسىل بولدى، ئەمدى يانامىز، - دېدى.

زۆھراخاننىڭ بىر پاتىمان توقچا، ئەللىك قوي بىلەن كارۋانلارغا زىياپەت بەردى. شا بەھرام دېگەن بىر قۇلنى ئۇلارغا قوشۇپ بەردى ۋە ئۇ ساندۇقنىڭ

تاماشا قىلغىلى چىقمەن» دەپ يارلىق قىلدى. پادىشاھنىڭ يارلىقىغا بىنائەن ئالىم، مۇفتى، قازى، ئىشقاۋۇل، دىۋان بېگى، مىڭ بېشى، تۈمەن بېشى، توختەمەت موللا ئۇس-تام، قوشقامەت موللا، موللا قاۋامەت... لەر ۈجەم بولۇپ پادىشاھنىڭ يول باشلىشى بىلەن دەريا بويىغا چىقتىلەر. ساندۇقنى رۇم شە-ھىرىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ئەمما بۇ ساندۇقنى دەرۋازىدىن ئەكەرىشكە ئامال بولمىدى. بۇ ساندۇقنىڭ ھېچ يەردە ئىشىكى يوق ئىدى. كىشىلەر پالتا، كەكىنى ئەكىلىپ «ئىچىدە زادى نېمە بار، بۇنى بىر كۆرەيلى» دەپ تۇرغاندا سۇلتان بىي-چە «بۇ ساندۇققا بىر سۆز تاشلاپ باقاي» دەپ مۇنداق دېدى:

نەزم:

ئۆرۈلۈپ كەلگەن ساندۇق،
چۆرۈلۈپ كەلگەن ساندۇق.
ئىچىڭدە نە جان بارسەن،
بىر ئاۋاز بەرگىن ساندۇق.

تاھىر پادىشاھ مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

تەپسەڭ ساندۇق ئېچىلۇر،
گۈل باشىمغا ساچىلۇر.
رەنجىدە مېنىڭ كۆڭلۈم،
يارنى كۆرسەم ئاچىلۇر.

سۇلتان بىيىچە ساندۇققا بىر پەشۋا

ئوردى ئىشىك ئېچىلدى. قارىغۇدەك بولسا

ساندۇقنىڭ ئىچىدە بىر يىڭىت ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ يى-گىتنىڭ چىرايى ساماندىك سارغايغان، چې-چى دولىسىغا چۈشكەن بولۇپ، چىراغ يان-دۇرۇپ قويۇپ كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن خەلىقلەر يەتتە باشلىق يال-ماۋۇز ئوخشايدۇ دەپ خىيال قىلىپ ھېچ-قايسىسى يېقىن يارالمىدى. پادىشاھ: «كەكى

دېدىڭىزلەر، بۇنىڭ ئىچىدە بىر كۆ-گۈل خۇشى باردۇر» دېدى. بۇ قىزلارنىڭ قىردى بىر غۇلاچتىن چېچى بار ئىدى. چوڭى: «ئاۋال مەن چېچىمنى سېلىپ باقاي، بەختىم بولسا ماڭا چىقار» دېدى ۋە قىردى بىر غۇلاچ چېچىنى ھالقا قىلىپ تاشلىدى، بىراق ساندۇق ئىلىنمىدى. ئوتتۇرانچىسى «ئەمدى نۆۋەت ماڭا كەلدى» دەپ چېچىنى تاشلىدى. ئۇنىڭغىمۇ ئىلىنمىدى. ئاندىن سۇلتان بىيىچە «مەنمۇ چېچىمنى ھالقا قى-لىپ تاشلاپ باقاي. ئاچىلىرىم تۇتالمىغاننى مەنمۇ ئەسلا تۇتالماسمەن، نېمىلا بولمىسۇن، (قاتاردىن قالغىنىۋچە خاتادىن قال، دېگەن گەپ بار» دەپ قىردى بىر غۇلاچ چېچىنى ھالقا قىلىپ تاشلىدى. ساندۇقنىڭ كەكە تې-گىپ كەتكەن بىر يېرى بار ئىدى. چاچ شۇ يەرگە يۆگىشىپ قالدى. ساندۇقنى ئاس-تاغىغا تارتىپ ئالدى. بۇ ئۈچەيىلەن شە-ھەرگە يۈگۈرۈشۈپ كىرىپ ئاتا-ئانىسىنىڭ ئالدىغا باردى ۋە «چېنىم دادىكا، ئۇنى ما-ڭا بېرىڭ» دەپ چۇرقۇراشتى. ئاتا-ئا-نىسى:

— ئەي بالىلىرىم، نېمىنى دەيسىزلەر؟
نېمىنى بېرىمەن، — دەپ ھەيران قېلىشتى.
— ھەي دادىكا، دەريا ياقىسىغا ئوي-نىغىلى چىققانىدۇق، بىر ساندۇق دەر-يادا ئېقىپ كېلىۋاتىدىكەن، قايسىمىز تۇتۇ-ۋالساق شۇنىڭ بولسۇن دېگەنىدۇق، مەن تۇتۇۋالدىم، — دېدى سۇلتان بىيىچە.
ئاتىسى:

— ھەي بالىكام، سىزگە بەردىم. كىشە-لەر يۈل-ماللىرىنى ساندۇققا سېلىپ دەر-ياغا تاشلاپ قويىماس، بىراق ھەرقانداق نەرسە بولسا سىزگە بەردىم، — دېدى.
پادىشاھ: «ماڭا تەۋە شەھەردىكى بار-لىق كىشىلەر دەريا بويىغا چىقسۇن. مەن

— ئەي ئۇلۇغ پادىشاھىم، سىناقتىن ئۆتمىگەن كىشىگە قىز بەرسەك بولماسمىز كىن، — دېدى. بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ — ئەي موما، قانداق سىنايمىز؟ — دېدى. موماي:

— ئۇ ئاسان گەپ، ئۆيىنىڭ بىر تەرىپى پىىگە ئاش. نان، بىر تەرىپىگە ياراغ قويىدۇرسىلا، ئاندىن: ئەي ئوغلۇم، ئاۋۇ ئۆيىگە كىرىپ چىقىڭ، دېسىلە. ئەگەر ئۇ شاھزادە بولسا ئۆيىگە كىرگەندىن كېيىن ياراغ. جابدۇق ئېلىپ چىقىدۇ. ئەگەر ئاچلارنىڭ نەسلىدىن بولسا ئاش ئېلىپ چىقىدۇ، مانا مۇ. شۇنداق سىنايمىز، — دەپ تەكلىپ بەردى. پادىشاھ موماي دېگەندەك قىلدى. تاھىر پادىشاھ ئۆيىگە كىرىپلا ئاش. نانغا قارايمۇ قويماسىتىن ياراغ. جابدۇققا كۆز تاشلىدى. رۇم پادىشاھىنىڭ بىر قىلىچى بار ئىدى، جاندارلار قىرىق غۇلاچ يەردىن ئۆزى چاچىراپ كېلىپ قىلىچقا تېگىپ ئىككى پارچە بولۇپ كېتەتتى. تاھىر پادىشاھ شۇ قىلىچنى ئالدى. بۇ ئۆيىدە يەنە بىر مىلىتەمۇ بار ئىدى. قاراڭغۇ كېچىدە قارا پالازدىكى چۆمۈلىنىڭ كۆزىنى نىشانغا ئالغىلى بولاتتى. تاھىر پادىشاھ بۇنىمۇ ئالدى. رۇم شاھى:

— بۇ يىگىت شاھزادە ئىكەن، ئەمدى قىزىمنى بېرەي، — دېگەندى:

— ئەي پادىشاھىم، يەنە بىر سىناپ باقايلى، — دېدى موماي.

— ئەمدى قانداق سىنايمىز؟ — دېدى پادىشاھ.

— ئۆزلىرىنىڭ مىنىدىغان ئاتلىرى ئىراق نەسلىدىندۇر، راستىن شاھزادە بولسا، شۇنى ئېلىپ چىقىدۇ. ئەگەر قاراچۇق بولسا باشقا ئاتلارنى ئېلىپ چىقار، مانا مۇ. شۇنداق سىنايمىز، — دېدى موماي. رۇم شاھى:

بۇ يىگىتنى ساندۇق ئىچىدىن ئېلىپ چىقسا ئۇنىڭغا خەزىنە ئىنئام قىلىمەن» دەپ يازلىق چىقاردى. پادىشاھنىڭ بىر قېرى قولى بار ئىدى. ئۇ پادىشاھقا:

— ئەي پادىشاھىم، پېقىر قۇلىڭىز يەيدىغاننى يەپ، كېيىدىغاننى كىيىپ بولىدى. ئەگەر ئۇ مەخلۇق مېنى يەپ كەتسە، پۇللىرىم بالامغا قالار، — دەپ ساندۇق ئىچىگە كىردى. قارىسا، بىر ئادەم ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئەر ياكى ئاياللىقىنى پەرق ئېتەلمىدى. تاھىر پادىشاھ قۇلىنى كۆرۈپ بۇ نەزىمنى ئوقۇدى:

چىرايىم سېرىق سامان،
زۆھراىنىڭ ئوتى يامان.
ئۆلۈم خۇدانىڭ قەستىدۇر،
تىرىك ئايرىلغان يامان.
مەن زۆھراىدىن ئايرىلغاچ،
بولدۇم بىسەرۇ سامان.
قەشقاي مېنى زۆھراىغا،
يا رەھىم يا رەھمان.

تاھىر پادىشاھ ساندۇقتىن چىقىپ پادىشاھ تەزىم قىلدى. پادىشاھ، تاھىر پادىشاھنى ئوردىغا ئاپىرىپ ئۇنىڭغا شورپا بەردى، بىراق سىڭمىدى. ئۈچ كۈنگىچە كېپەك سىقىپ بەردى. ئۈچ كۈندىن كېيىن تاھىر بەرگەندى، سىڭدى. شۇندىن كېيىن تاھىر پادىشاھنىڭ چېچىنى چۈشۈرتۈپ مۇنچىغا ئەۋەتتى. تاھىر پادىشاھ غۇسلى تاھارەت ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭغا پادىشاھلارچە كىيىملىرىنى كىيگۈزدى. ئۇ ئاۋۋالقىدە كىلا تاھىر پادىشاھ بولدى. رۇمنىڭ پاۋدىشاھى: «مەن تاھىر پادىشاھقا قىزىمنى بېرەي دەپ ۋەدە قىلغانىدىم، شۇڭا يۇرت خەلقى يىغىلسۇن، تويىنىڭ مەسلىھىتىنى قىلىمىز»، دەپ يارلىق قىلدىلەر. پادىشاھ ئوردىسىدا بىر قېرى موماي بار بولۇپ، ئۇ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

لىسىلا قىلىچ كېسەتتى.
ۋەھىمىدىن سۇلتان بېبىچەنىڭ چى-
رايى زەپىرەگىدەك سارغىيىپ كەتتى. بىر
كۈنى ئۇنىڭ ئىنىكئانىلىرى:

— ئەي خېنىم، ئۆزلىرىگە نېمە بولدى،
بىر يەرلىرى ئاغرىۋاتادۇ؟ — دەپ سورى-
دى. سۇلتان بېبىچە:

— ئەي ئىنىكئانىلىرىم، توي بولغان
كېچە تاھىر پادىشاھ سىزلىرىنى چىقىرىۋەت-
كەندىن كېيىن توققۇز قات كۆرپە سېلىپ،
ئوتتۇرىسىغا بىر قوزۇقنى قاشتى. قوزۇقنى
يېرىپ، ئوتتۇرىسىغا قىلىچنى كىرگۈزۈپ
قويۇپ، سەن مىدىرلىساڭ سېنى كېسەر، مەن
مىدىرلىسام مېنى كېسەر، دەپ ياتتى، شۇ
ۋەھىمىدىن تاڭ ئاتقۇچە كۆرۈمگە ئۇيقۇ
كەلمىدى، — دەپتى. ئىنىكئانىلىرى بولغان
ۋەقەنى قىزنىڭ ئانىلىرىغا ئېيتتى. ئانىسى
دادىسىغا ئېيتتى. «ئاللىسقىيەردە لايغا
پېتىپ قالغان گادا يىغا قىز يېرىپ كۆردىلە-
مۇ بۇ ئىشنى...» دەپ كايىدى قىزنىڭ
ئانىسى. پادىشاھ:

— ئات مىنىپ، قۇش قۇشلاپ كۆنگەن
ئوغۇلدۇر. بىكار سۆزلىمە، كۆڭلى ئۆلۈپ
قالغان ئوخشايدۇ. مەن ئۇنى ئوۋغا ئېلىپ
چىقىپ كۆڭلىنى ئاچمەن، — دەپ قىردىق
كۈنلۈك ئوۋغا ئەۋەتتى. قىردىق كۈن شىكار
قىلىپمۇ ئۇنىڭ ھېچقانداق ئۈنۈمى بولمىدى.
بىللە چىققان بەگلەر:

— پادىشاھىمىز بىلەن ئوۋغا چىقساق
ھەممىگە تويۇپ قايتار ئىدۇق. نەلەردىكى
لايغا پېتىپ قالغان گاداي بىلەن بىللە چى-
قىپ ھېچقانداق پايدا بولمىدى، — دېيىشتى.
تاھىر پادىشاھ بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن
كېيىن پادىشاھ ئوردىسىغا كىرىپ مۇنداق
سۆز تاشلىدى:

— ئەي ئوغلۇم ئاتخانغا كىرىپ
بىر ئات تاللاپ چىقىڭ، — دېدى. تاھىر
پادىشاھ ئىراق نەسىللىك ئاتنى ئېلىپ چىق-
تى. رۇم شاھى: شاھزادە ئىكەن، قىزىمنى
بېرەي، — دېگەندى، موماي:

— ئەي پادىشاھىم، ئادەم ئوغلنى
ئۈچ قېتىم سىنىماق كېرەك، يەنە بىر سى-
ناپ باقايلى، — دېدى. رۇم شاھى:
— يەنە قانداق سىنايمىز؟ — دېدى.
موماي:

— ئۆزلىرىنىڭ شۇڭقارلىرىنى ئېلىپ چى-
قالسا ئاندىن شاھزادىلىكى مەلۇم بولىدۇ، —
دېدى. رۇم شاھى:

— ئەي ئوغلۇم، قۇشلار ئارىسىدىن بىر
قۇش تاللاپ چىقىڭ، — دېدى. تاھىر پادىشاھ
شۇڭقارنى ئېلىپ چىقتى.

رۇم شاھى: «ئەمدى توپنى قىلايلى»
دەپ شەھەر ئىچىدە بىر يۈرۈش قەسىر سالا-
دۇردى. ئاندىن پادىشاھ توي قىلىش ئۈچۈن
قائىدە-يوسۇن بويىچە ئىككىسىنى نىكاھ قىل-
دى. توي تۈگەپ پۈتۈن خەلق قايتىشتى.
بىراق قىزنىڭ ئىنىكئانىلىرى قېپقالدى.
تاھىر پادىشاھ

— ئەي ئىنىكئانىلار، سىزلىرى قايتىمام-
سىزلىرى؟ — دېدى:

— بىزنى شۇنداق ئولتۇرۇڭلار دېگەن،
بىز قايتمايمىز، — دېيىشتى ئىنىكئانىلار.
تاھىر پادىشاھ:

— مەن ئالسام پادىشاھنىڭ قىزىنى
ئالدىم، سىلەرنىمۇ ئالغانىدىم؟ — دەپ ئۇ-
لارنى قوغلاپ چىقىرىۋەتتى. توققۇز قات
كۆرپە سېلىپ، ئوتتۇرىسىغا بىر قوزۇق قاق-
تى، قوزۇقنى يېرىپ ئوتتۇرىسىغا قىلىچنى
كىرگۈزۈپ قويدى. ئۇنىڭ بىر تەرىپىدە
سۇلتان بېبىچە، يەنە بىر تەرىپىدە تاھىر
پادىشاھ ياتتى. ئۇلاردىن قايسىبىرى مىدىر-

قويدى. سۇلتان خانىكام تاھىر پادىشاھنىڭ
پىشپىشىنى تۇتۇپ تۇرۇپ مۇنداق سۆز
تاشلىدى:

نەزم:

بۇ تېرەك ئۇزۇن تېرەك،
تۇۋىدىن كەسمەك كېرەك.
يېڭى يار تۇتقان كىشى
كونىدىن كەچمەك كېرەك.
تاھىر پادىشاھ جاۋابەن مۇنداق سۆز
تاشلىدى:

نەزم:

ئەزىز جاندىن كېچەرمەن،
مەن زۆھرامدىن كەچمەسمەن.
خۇدايىم نېسىپ قىلسا،
يۇرتقا بېرىپ كۆرەرمەن.
سۇلتان خانىكام مۇنداق سۆز
تاشلىدى:

نەزم

مەن ئاشىق ئىدىم سىزگە،
بىر باقمەدىڭىز بىزگە.
بىر باقمىسىڭىز باقماڭ،
ئۇۋالىم بولۇر سىزگە.
تاھىر پادىشاھ مۇنداق سۆز
تاشلىدى:

نەزم:

بىر نەچچە مەھەل تۇردۇق،
بولغاچقا جۇداچىلىق.
يۇرتۇمغا بارۇر بولدۇم،
ئاخىر بۇ خۇداچىلىق.
سۇلتان بىبچە مۇنداق سۆز تاش -
لىدى:

نەزم:

تاڭلا قىيامەت بولسۇن،
خۇدايىم قازى بولسۇن.
ياقڭىزدا پادىشاھىم،
تۆمۈر تىرىنغىم بولسۇن.

نەزم:

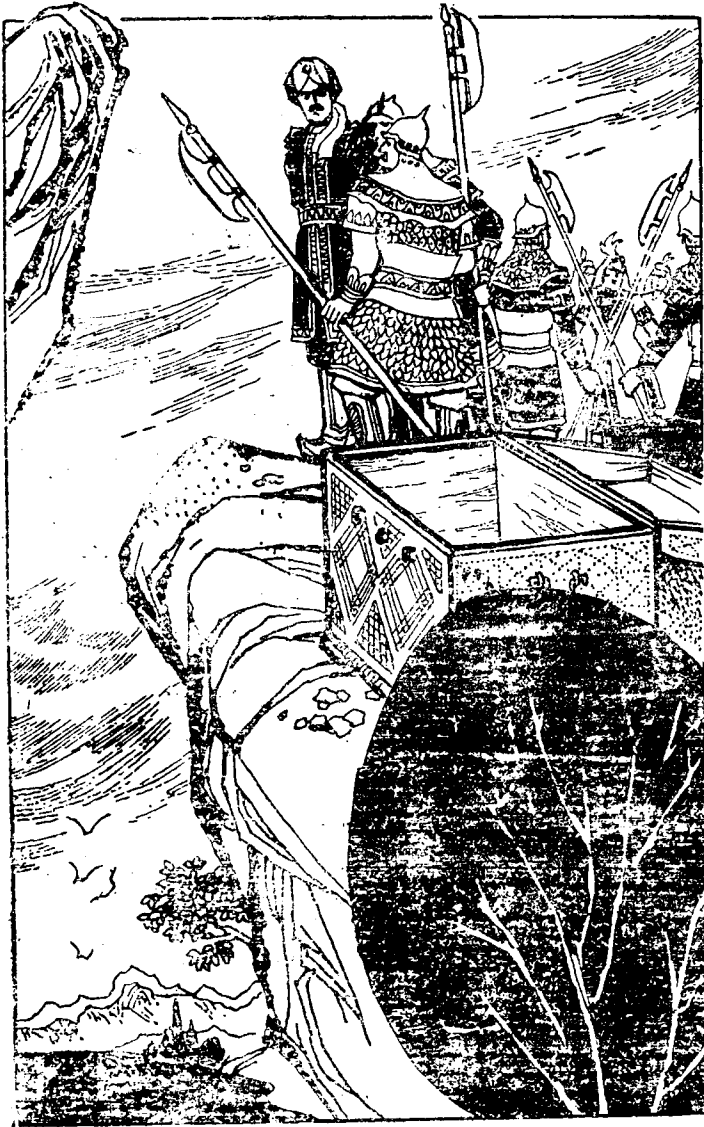
ئۆز يۇرتىدا كۈچۈگۈڭ،
ھەم غاز ئالۇر، ھەم ئۆردەك.
كىشى يۇرتىدا بوزلاچىن،
نە غاز ئالماس نە ئۆردەك.

سۆزنى تۈگىتىپ، لاچىنىنى پالاققىدە
تاشلىۋەتتى. بايىقى بەگلەر «ۋاي دەرىخ!
ئەۋلىيىيانىڭ ئوغلى ئىكەن، بىزلەرنى
ئەمدى پادىشاھقا چېقىپ قويارمۇ» دېيىپ -
شىپ بىرى دەۋازىدا قالدى، يەنە بىرى
كوچىدا قالدى. تاھىر پادىشاھ ئۆيگە
كىرىپ كەتتى. ئاڭغىچە پادىشاھ: «بەگلەر
ئۆيىگە كىرسۇن» دەپ يارلىق قىلدى.
بەگلەر ئۆيگە كىردى. پادىشاھ:
— شىكار قانداقراق بولدى؟ — دەپ
سوردى. بەگلەر:

— ھېچقانداق شىكار بولمىدى.
تاھىر پادىشاھ پەقەت سۆزلىمىدى، ئوقۇ
ئاتمىدى. ئالدىمىزدا يانغانلاردىن سوراپ
باقسلا، — دېدى.
پادىشاھ يەنە يەتتە كېچە - كۈندۈز
دەرىسكە قىلىپ بەردى. تاھىر پادىشاھ
بۇ مەرىكىدە مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

سۇ كېلۇر تاش ئۈستىدە،
قوشۇمام قاش ئۈستىدە.
مەن زۆھرامنى ياد ئەتسەم،
يىغلامەن ئاش ئۈستىدە.
تاھىر پادىشاھ مەرىكىدىن چېقىپ
ئۆز يۇرتىغا يانماقچى بولدى. پادىشاھ
ئۇنىڭغا ئۈچ يۈز بەگنى قوشۇپ بەردى
ۋە ئۇلارغا: «تاھىر پادىشاھ سىلەرگە
قەيەردە رۇخسەت بەرسە شۇ يەردىن قايتىڭلار»
دەپ بۇيرۇق قىلدى. پۈتۈن رۇم خەلقى
شەھەردىن بىر پەرسەك يەرگەچە بېرىپ ئۈزىتىپ

تاشلىدى. پادىشاھ مۇنداق
سۆز تاشلىدى:

نەزم:

قۇيرۇق بارۇ قۇيرۇق بار،
يىملىقلاردا نۇۋاي-بار.
سۈيۈڭ ياخشىنى سۈيۈڭ،
قىيامەتتە سوراق بار.
سۇلتان خانىكام مۇنداق
سۆز تاشلىدى:

نەزم:

سەن بارساڭ مەنمۇ باراي،
بېرىپ يولۇڭدا قالاي.
ئالتۇن ئاپتۇۋا ئېلىپ،
مەلىكەڭگە سۇ قۇياي.
تاھىر پادىشاھ مۇنداق سۆز
تاشلىدى:

نەزم:

مەن بارسام سەن بارسەن،
بارساڭ يولدا قالما سەن.
سەن مېنىڭ مەلىكەمگە،
سۇ قۇيۇپ بېرەلمە سەن.
تاھىر پادىشاھ يەنە مۇنداق
سۆز تاشلىدى:

مەن بۇ يەرلىك ئەمەسمەن،
يەر - سۈيۈڭنى بىلمەسمەن.
يەر - سۈيۈڭنى بىلگەندە،
باغلىساڭمۇ تۇرما سەن.

تاھىر پادىشاھ سۇلتان بىيىچەنى ئورددا
قىزلىرىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ مۇنداق سۆز
تاشلىدى:

نەزم:

بارۇرمەن يولۇم تۈزدۈر،
كېچە ماڭا كۈندۈزدۈر.
قويۇپ بېرىڭ كېتەرمەن،
زۆھرام ئاندا يالغۇزدۈر.
ئۇلۇق بۇ ئات كۆك بوز ئات،

كەلگىن بويىنۇڭنى ئۇزات.

باشىڭدىن يۈگەن ئېلىپ

قىلاي مەن سېنى ئازات.

سۆزىنى تۈگەتكەندىن كېيىن ھەممە

بەگلەرگە رۇخسەت بېرىپ ئۆزى يولغا

راۋان بولدى. سۇلتان بىيىچە تاھىر

پادىشاھنىڭ قارىسى يېوقالغۇچە يىنغلاپ

ئولتۇردى. ئورددا قىزلىرى ئۇنىڭغا

تەسەللى بېرىپ، مەڭ بىر مۇشەققەت

بىلەن ئورددا قايتۇرۇپ ئېلىپ كەتتى.

خۇددى قىلدەك تولغىنىپ قوغۇشۇندەك
ئېرىپ سەۋر - تاقەت قىلالماي بۇ سۆزنى
تاشلىدى:

نەزم:

ئۇخلار ئىدىم ئويغاندىم،
ئوڭدىن سولغا تولغاندىم.
تاھىر ئىكەننى بىلمىدىم،
قارا باتۇر قۇل دېدىم.
ئۇخلار ئىدىم ئاۋۋال شەب،
بولغان ئوخشايدۇ نېم شەب.
قاتتىق ئۇيقۇدا يېتىپ،
تاھىر جان سىزنى چۈشەپ.

ئۇ ئورنىدىن يۈگۈرۈپ قوپتى.
قىزلارنى چىراغ ياندۇرۇشقا بۇيرۇۋېتىپ،
تاھىر پادىشاھتىن ھال - ئەھۋال سورا
ئۈچۈن تەختكە چىقىپ ئولتۇردى. تاھىرغا
ساقال - بۇرۇت چىققانلىقى ئۈچۈن زۆھرا
خانىكام ئۇنى تونۇيالمايدى.

تاھىر پادىشاھ بۇ سۆزنى تاشلىدى:

نەزم:

يولغا كىردىم غۇربەتتە،
ھەسرەت ئۆزرە مەقسەتتە.
بۇرۇنلىرىم خەت تارتتى،
مېھنەت ۋە مۇشەققەتتە.
بازار كۆركى باققالدۇر،
يىگىت كۆركى ساقالدۇر.
ئايرىلغىلى ئۈچ يىلدۇر،
بىلمەسەن نېچكۈك ھالدۇر.

زۆھراخانىكام بۇلاقتەك كۆزلىرىدىن
ئۈنچە - مارجاندەك ياشلارنى تۆكۈپ
مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

بۆلبۈل سايراپ ئوتتەمۇ،
باغرى بىريان كەتتەمۇ.

ئەلغىسسە، تاھىر پادىشاھ بەھرام
بىلەن نەچچە مەنزىل يوللارنى يۈرۈپ
ناماز - پىشىن ۋاقتى بىلەن چۈن تالاسىنىڭ
شەھىرىگە يېقىن يايلاققا كېلىپ يۈكلىرىنى
چۈشۈردى. باش توخۇ بىلەن شەھەرگە
كېلىپ دەرۋازىنى ئاچقۇردى. بەھرام
تاھىر پادىشاھنى توققۇز دەرۋازىدىن
ئۆتكۈزۈپ، زۆھراخانىكامنىڭ ئوردىسىغا
باشلاپ كىردى ۋە:

— ئەي پادىشاھىم، ھېچقانداق
ئادەمنىڭ ئىزى مەلۇم ئەمەس، — دېدى.
تاھىر پادىشاھنىڭ پولات چاقمىقى بار
ئىدى. ئۇ چاقماق يېقىپ ئوت ياندۇرۇپ
قارىدى. ئاندىن «ئوردا قىزلىرىنىڭ ئىزى
بار، بىراق ئۇلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلانمايۋا -
تىدىغۇ، توختا، بىر سۆز تاشلاپ باقاي»
دەپ ئىسنتايىن خوش ئاۋاز بىلەن سۆز
تاشلىدى:

نەزم:

مېن كەلدىم شۇندىن - شۇنچە،
خۇدانىڭ پەرمانىچە.
رۇم شەھىرىدىن بىر قىز ئالدىم،
ئاتى سۇلتان بېيىچە.
ھېچقانداق ئاۋاز ئاڭلانمىغاندىن كېيىن
يەنە بۇ سۆزنى تاشلىدى:

نەزم:

مېن كەلدىم تاڭ ۋاقتىدا،
زۆھرام ياتۇر تەختىدە.
قىچقىرسام جاۋاب بەرمەس،
قارا باتۇر يادىدا.

بۇ چاغدا زۆھراخانىكام راۋاق
ئۈستىدە قاتتىق ئۇيقۇدا ئىدى، تاھىر
پادىشاھنىڭ سۆزى زۆھراخانىكامنىڭ
قۇلىقىغا ئوقتەك تەگدى، ئىشى ئوتى
پۇرىكىگە نەشتەردەك تەگدى. زۆھراخانىكام

نەزم:

قۇرغۇي سالدىم قارچىغا،
چۈشۈپ كەتتى باغچىغا.
قۇرغۇيغىنام يوقالدى،
سوراق بولسۇن باغچىغا.

تاھىر پادىشاھ مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

قۇرغۇي سالساڭ بولماسمۇ،
قۇرغۇي جەبجىق ئالماسمۇ.
بۇرۇن سۆيگەن زۆھرامنى،
يەنە سۆيسەم بولماسمۇ.

ئۇ زۆھراخاننىڭ بويىنىدىن
تۇتۇپ يۇمشاق لەۋلىرىگە بىر قانچە نۆۋەت
سۆيىدى. قارا باتۇر بۇنى كۆرۈپ ئۆزىنى
پارە - پارە قىلىپ، پادىشاھ ئوردىسىغا
يۈگۈرۈپ باردى.

— داد پادىشاھىم، ئوتتۇز كۈن
روزىنى مەن تۇتسام ھېيتنى تاھىر بىلەن
زۇھراخاننىڭ قىلامدۇ؟ — دەپ ۋارقىرىدى.
پادىشاھ:

— ۋاي ئىست، قىزىمنىڭ كىچىككىنە
جېنىغا مۇشۇنداق بەدىناملارنى قىلامسەن؟ —
دېدى ۋە جاللاتلارنى چاقىردى. شۇ
زامان ئۈچ يۈز جاللات ھازىر بولدى.
پادىشاھ:

— ئەي جاللاتلار، تاھىرنى باغلاپ،
تېرىپىرەن قىلىڭلار! — دەپ يارلىق
قىلدى. زۇھراخاننىڭ بىر كۆزى قان،
بىر كۆزى ياش بولۇپ زار - زار يىسىغلاپ
كېتىۋاتسا، تاھىر پادىشاھ مۇنداق سۆز
تاشلىدى:

نەزم:

بۇ سېنىڭ نېمە ئىشىڭ،
قول سېلىپ يول مېڭىشىڭ.
چۆلدە قالغان كېيىكتەك،

يار ئۈستىگە يار تۇتۇپ،
باشىڭ كۆككە يەتتىمۇ.

تاھىر پادىشاھ يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق
سۆز تاشلىدى:

نەزم:

بۇلۇل سايىراپ ئۆتمىدى،
باغرى بىريان كەتمىدى.
ئۈچ يىل بولدى خانىكام،
سېنىڭ ئوتۇڭ ئۆچمىدى.
رۇم شەھىرىدىن بىر قىز ئالدىم،
ھالىنى بىر سورىمىدىم.
كۆزدە ئايرىلغان بىلەن،
كۆڭلۈمدە مەن ئايرىلمىدىم.

بۇنى ئاڭلاپ زۆھراخاننىڭ تاھىر
پادىشاھنىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى تاشلىدى.
ئۇلار شەنبە كۈنىدىن تاكى پەيشەنبە
كۈنىگىچە چىنارلىق باغدا نەغمە - ناۋالار
قىلىپ ئوينىدىلەر.

ھېلىقى دەللىلە ۋەزىر قېرى يەنە تەرمەچ
تەرگىلى چىنارلىق باغقا كىرىپ تاھىر
پادىشاھ بىلەن زۇھراخاننىڭ سۆھبەت -
لىشىپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ قالدى. موماي
يۈگۈرۈپ بارغان پېتى بۇ ئەھۋالنى قارا
باتۇرغا خەۋەر قىلدى. قارا باتۇر:

— ئەي موما، ئەتە قۇرغۇيۇمنى ئېلىپ
چىقىپ توققۇز جەبجىق ئالدۇرۇپ كاۋاپ
قىلىپ زۇھرامغا تۇتمەن. زۇھرام ماڭا
باش قويىدۇ. تاھىرنى ئۇرۇپ قوغلاپ
چىقىرىمەن، — دەپ يېتىپ قالدى.

قارا باتۇرنىڭ تاڭ ئاتقۇچە ئۇيقۇسى
كەلمىدى. ئەتەسى ئەتىگەن ئورنىدىن
تۇرۇپ قۇرغۇيۇمنى ئېلىپ چىقىپ قويۇۋەتتى.
قۇرغۇي چىنار باغقا كىرىپ كەتتى. ئۇ
قۇرغۇيىنى قوغلاپ كېلىپ مۇنداق سۆز
تاشلىدى:

كېيەن كىيىپ مۇنداق سۆز تاشلىدى:
نەزم:

ئەي بەگلەر، ئەي - ئەي بەگلەر،
قوتاندا قوينى يەگلەر.

قوتاندا قوي تۈگىسە،

تاھىر گۆشىنى يەگلەر.

تاھىرنىڭ ئاتاسى يوق،

بېلىدە پوتاسى يوق.

يىغىلماڭلار يۇرت خەلقى،

دۇنيانىڭ ۋاپاسى يوق.

قالدىڭ ئاخىر كىپەنسىز،

قارارىم يوقتۇر سەنسىز.

دېنى ئايرىغان بەگلەر،

گۆرگە بارغاي ئىمانسىز.

بۇ ھاۋا ھاۋامىدۇ؟

قار - يامغۇر ياغارمىدۇ؟

قىز ئۈچۈن يىگىت ئۆلمەك،

شەنىڭگە راۋامىدۇ؟!

ئۇ دادىسىنىڭ قېشىغا كېلىپ مۇنداق

سۆز تاشلىدى:

نەزم:

شۇ مېنىڭ داداممىكەن،

تەخت ئۈستىدە ئاناممىكەن.

كۈيىۋوغۇلنى ئۆلتۈرۈپ،

قىزىنى ئالۇرمىكەن.

بۇ سۆزۈم باۋامىدۇ،

ئانامغا راۋامىدۇ.

ئۆز قىزىنى ئۆزى ئالماق،

شەنىگە راۋامىدۇ.

ئاتىسى بۇنى ئاڭلاپ قىلغان ئىش.

دىن قاتتىق پۇشايمان قىلىپ قارا باغرىنى

يەرگە يېقىپ ياتتى ۋە:

— ئۈچ كۈنگىچە مېنىڭ قېشىمغا

ھېچقانداق ئادەم كىرمىسۇن، ئەگەر كىرسە

ئۇرۇقىنى قۇرۇتارمەن، — دېدى. بۇنى ئاڭ

گاھى - گاھى بېقىشك.

مەن كەلدىم قۇياش بىلەن،

كۆزۈم تولدى ياش بىلەن.

ئىشەم ھالىدىن ئۆتتى،

يار تېخى كېڭەش بىلەن.

ئات مېنىدىم كۆرۈك قاشقا،

سەكرەتتىم تاشتىن - تاشقا.

چىرايلىقنى يار تۇتسا،

ئاخىرى چىقار باشقا.

زۆھراخاننىڭ ئاتىسىنىڭ ئالدىغا

بېرىپ مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

ئەي مېنىڭ ئالىم دادام،

تاش يۈرەك زالىم دادام.

ئۆلتۈرسەڭ مەھبۇبىمنى،

نە بولار ھالىم، دادام؟!

يۇرتىڭنىز كىمگە قالار،

تەختىڭىزگە كىم ئولتۇرار.

ئوغۇل يا قىزىڭىز يوق،

روھىڭىز گادا بولۇر.

خۇش خانلىق خۇش بەگلىك،

يوق ئىكەن مۇسۇلمانلىق.

كۈيىۋوغۇلنى ئۆلتۈرۈپ،

كىمگە قالار سۇلتانلىق.

پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ:

— چىقىڭ قىزىم، تاھىرنى سىزگە

بەردىم، — دېدى. زۆھراخاننىڭ چىقىپ

فارىغۇدەك بولسا تاھىر پادىشاھ ئۆلتۈرۈلۈپ

تېنى تۆت پارچە قىلىنىپ، تۆت دەرۋازىغا

ئېسىپ قويۇلۇپتۇ. چۈن تالاسنىڭ بارلىق

خەلقى يىغىلاپ ماتەم تۇتۇپتۇ. زۆھرا

خاننىڭ بۇ مەيدانغا يېتىپ كەلگەندە

پەريادى پەلەككە يەتتى. سۈمبۈلدەك

چاچلىرىنى يۇلۇپ بەھوش بولدى. بىر

ھازادىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ، قارا

ئۇيان - بۇيان قارىماي تېرىڭلىرى، - دەپ گۈمبەز تەرەپكە راۋان بولدى. گۈمبەزگە يېقىن كېلىپ ئاھ ئۇرۇپ مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

تاھىر ئاتلىق بارمۇسەن،
تەختىڭدە ياتارمۇسەن.
ھۇجراڭغا مېھمان كەلدى،
ئالدىغا چىقالامسەن.

گۈمبەز ئىچىدىكى قەبرە يېرىلدى. زۆھراخانكام شۇ يېرىقتىن قەبرە ئىچىگە كىرىپ كەتتى. يېرىققا چېچىنىڭ ئۇچى قىسىلىپ قالدى. يىڭىتلەر، قىزلار مارجانى تېرىپ بولۇپ قارىسا، زۆھراخانكام كۆرۈنمىدى، گۈمبەزگە كىرىپ قارىسا ئۇنىڭ قەبرە ئىچىگە كىرىپ كەتكەنلىكى مەلۇم بولدى. ئۇلار: «ھۇردا - مەقسىتىگە يېتىپتۇ» دېيىشىپ بۇ ئىشنى پادىشاھقا مەلۇم قىلدى. پادىشاھ: «تەقدىرگە تەدبىر يوق ئىكەن» دەپ يۇرت خەلقىنى يىغىپ ئاش سۈيىسى بېرىپ ياندۇردى.

نەچچە كۈندىن كېيىن قاراباتۇر پادىشاھ بىلەن شىكارغا چىقىپ مەي ئىچىپ، دەست ھالدا شەھەرگە كىردى. ئۇ زۆھراخانكامنىڭ تاھىر پادىشاھ بىلەن گۈمبەزگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ: «تاھىر ئۇچۇن زۆھرام ئۆلگەن بولسا، زۆھرام ئۇچۇن مەن ئۆلسەم بولمامدۇ» دەپ ئۆزىگە ئۆزى خەنجەر سېلىپ ئۆلدى. پادىشاھ:

— قاراباتۇرنىڭ مەندە ھەقىقىي بار ئىدى. ئۇنى تاھىر پادىشاھ بىلەن زۆھراخانكامنىڭ ئوتتۇرىسىغا دەپنە قىلىڭلار، قىيامەت كۈنى ماڭا دەۋاگەر بولمىسۇن، - دەپ يارلىق قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككى گۈلنىڭ ئارىسىغا بىر ناپاك تىكەننى قويدى.

لىغان بەگلىرى قورقۇپ قېچىپ كەتتى. پادىشاھ يەنە:

— ئەي قىزىم، كۆڭلىڭىزدە نېمەنى ئويلىغان بولسىڭىز شۇنداق قىلىڭ، - دېدى. زۆھراخانكام:

— ئەي دادا، مېنىڭ كۆڭۈل قۇشۇم ئاسمانغا ئۇچۇپ كەتتى. ئەمدى مەن ئۈچ يۈز بەگنى، ئۈچ يۈز جاللاتنى ئۆلتۈرۈپ شەھەرگە ئوت قويساممۇ سىزنىڭ كارىڭىز بولمىسۇن، - دېدى. — بولدى قىزىم، - دېدى پادىشاھ. ئاندىن زۆھراخانكام پادىشاھنىڭ بەگلىرى ۋە جاللاتلىرىنى ئۆلتۈرۈپ، تاھىر پادىشاھنى يۇيۇپ تاراپ دەپنە قىلدى. ھېلىقى مەيلىنى ئېشەككە تەتۈر مەندۈرۈپ، كۆچمە كۇچا سازاپ قىلىپ، كىشىگە دۈشمەنلىك قىلغاننىڭ جازاسى دەپ چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈردى. تاھىر پادىشاھنىڭ قەبرىسىگە شاھانە گۈمبەز ياساتتى ۋە ۋايىغا يەتكۈزۈپ زىننەتلىدى. پەيشەنبە كۈنى ئىدى. ئاتىسىنىڭ سادىقى بىلەن ئوقنى بىر يېڭىگە يۆگەندى. يەنە بىر يېڭىگە ئۈنچە - مارجان ئالدى:

— ئەي يىڭىتلەر، قىزلار! يۈرۈڭلار، تاھىر پادىشاھنى زىيارەت قىلايلى، - دەپ مۇنداق سۆز تاشلىدى:

نەزم:

كەل قىزلار يۈگۈرشەيلى،
تاھىرغا يېتىشەيلى.
تاھىرغا يېتىشكەندە،
ئۇنچە - مارجان چاچايلى.
گۈمبەزگە يېقىن كەلگەندە بىر يېڭىدىكى ئۇنچە - مارجاننى بىر تەرەپكە چېچىپ:

— ئەي قىزلار، يىڭىتلەر، بۇ ئۈنچە - مارجاننىڭ ھېساباتىنى ئۆزۈم بىلىمەن.

نىدۇ. قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ تەوىلىرى بولارمىش.

تاھىر پادىشاھ بىلەن زۆھرا خانىكامنىڭ ۋەقەلىرى ئۇزۇن ئۆتمەي مەلىكە سۇلتان بىمبىچەگە ئاڭلاندى. مەلىكە بىمبىچە كۆزلىرىدىن باھار بۇلۇتىدەك ياش تۆكتى ۋە بۇ بېيىمنى ئوقۇپ ئەزىز جېنىدىن جۇدا بولدى.

نەزم:

ئىككى ئاشىق چىرماشىپ،

مۇرادىغا يەتمىدى.

ئاشىق - دەشۇق دىلىدىن،

ھەسرەت ئوتى كەتمىدى.

شۇنچە كۆيدۈك تاھىرجان،

بېشىڭدىن تىغ كەتمىدى.

ئادەكى بولدۇم ئىشقا ئارا،

بىر بىۋاپاغا مۇپتىلا،

بولماسۇن ئەھلى ۋاپا،

مۇنداق بالاغا مۇپتىلا.

بىر رەمىچى موللا بار ئىدى. ئۇ بىر كۈنى گۈمبەزنى كۆرگىلى كەلدى. «بۇ گۈمبەزنىڭ تېشى شۇنچە چىرايلىق ئىكەن، ئىچى قانچە چىرايلىقتۇ» دەپ كىرىپ قارىسا، ئىككى تۈپ گۈلنىڭ ئارىسىدىن بىر تۈپ ئازغان ئۇنۇپ چىقىپتۇ. ئىككى تۈپ گۈل يېقىن كەلسە ئازغان ئۇلارنى ئايرىپ تاشلايدىكەن. موللا بۇ ئازغان قارا باتۇرنىڭ ئۆزى ئىكەن، دەپ بىلىپ، گۈرنى ئېچىپ قارا باتۇرنىڭ ئۈستىمخانىلىرىنى ئېلىپ كۆيدۈرۈپ كۈلنى كۆككە سورۇدى. تاھىر پادىشاھ، بىلەن زۆھرا خانىكامنىڭ بېشىدىكى قىزىل گۈللەر بىر - بىرى بىلەن چىرىشتى. قەبرىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى ئىككى سۈت بۇلاقمۇ بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ راۋان ئاقتى، رىۋايەتلەردە بۇ بۇلاقلار قىيامەت كىچە ئېقىپ تۇرىدۇ، دېيىلىدۇ. ئۇلار ئالاغا يەتكەن ئاشىقى زاتلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئۆتكەن ئىشلىرى كارامەت ھېسابلىنىدۇ.

مەلىكە قانخۇمار

بولساڭ، ئەرگە تېگىسەن! بۇنىڭغا كۆنمە.
سەڭ ئۆيىدىن چىق! قىزىم ئەمەسسەن! —
دەپ ۋارقىراپتۇ.

دەلىخۇمار بىر چارە ئويلاپ قويغا.
ئىكەن. شۇڭا:

— ماقۇل، گېپىڭىزگە كىرەي. تەگ-
سەم تېگەي. لېكىن مېنىڭ بىر شەرتىم
بار. سىزمۇ ماقۇل دەڭ، — دەپتۇ.

— قانداق شەرت ئۇ؟ — دەپتۇ زەنگار.
شاھ.

— سىز ماڭا شەھەر سىرتىغا بىر را-
ۋاق ياسىتىپ بېرىڭ. راۋاققا قىرىق ۋاخ-
ئىلىق شوتا بىلەن چىققىلى بولىدىغان بول-
سۇن. مەن راۋاق ئۈستىدە يالغۇز ياشايمەن،
سىز شەھەرگە ئېلان چىقىرىڭ. مېنى ئال-
دىغان يىگىتلەر ئات بىلەن راۋاققا چىق-
سۇن. مەن ئۇ كىشىگە بىر دانە قىزىلگۈل،
بىر دانە ئۈزۈك بېرىمەن. كىمكى شۇ گۈل،
ئۈزۈكنى ئېلىپ سىزگە كۆرۈنسە، مەن شۇ-
نىڭ بولاي. بۇ شەرتنى ئورۇنلىيالمىغان
لارنىڭ دەرھال كاللىسىنى ئېلىڭ، — دەپتۇ
دەلىخۇمار.

زەنگارشاھ قىزىنىڭ دېگىنىچە بىر
راۋاق ياسىتىپ بېرىپتۇ. دەلىخۇمارنىڭ

زامانىنىڭ زامانىسىدا زەرقۇم دېگەن
بىر شەھەر بولۇپ، زەنگارشاھ ئۇنىڭ
سۇلتانى ئىكەن. شاھنىڭ دەلىخۇمار ئىسىم-
لىك بىر قىزى بار ئىكەن.

دەلىخۇمار بالىغ بولۇپتۇ. تەرەپ - تە-
رەپلەردىن ئەلچىلەر كەپتۇ. زەنگارشاھ
ۋە خانىش زۇلپايات ئايمىم ئەلچىلەرگە ھۈر-
مەت بىلەن: «قىزىمىز لايىق كۆرگەننى
بىزمۇ لايىق كۆرىمىز» دەيدىكەن. دەلىخۇ-
مار بولسا تۈرلۈك باھانە - سەۋەبلەرنى
كۆرسىتىپ، ئەلچىلەرنى ئۈمىدىسىز قايتۇرد-
دىكەن. بۇ ھال خېلى ئۇزاق داۋام قىپتۇ.
دادىسى، ئانىسى كىشىلەر ئالدىدا يەرگە
قاراپتۇ. ئاخىرى يۈمشاق - قاتتىق ۋاسىتىلەر-
نى ئىشلىتىپ، قىزىنى ئەرگە تېگىشكە
مەجبۇرلاپتۇ.

— ئەرگە تېگىپ بىر ئەرنىڭ قۇلى
بولغۇچە، ئەرگە تەگمەي مېنىڭ ئەرنىڭ
گۈلى بولۇشنى خالايمەن! — دەپمۇ دەلىخۇ-
مار. زەنگارشاھ بۇ گەپنى ئاڭلاپ غەزەپ-
پىدىن سەكرەپ كېتىپتۇ. ئۇ قىزىنى
چاقىرتىپ:

— سەن مېنىڭ يۈزۈمنى چۈشۈردۈڭ.
ئابرويۇمنى تۆكتۈڭ. ئەگەر مېنىڭ قىزىم

ۋەسىلىگە يېتىشنى ئارزۇ قىلىشقان يىگىتلەر ئاتنىڭ ياخشىلىرىنى مېنىمىپ تەۋەككۈل قىلىشقان بولسىمۇ، شوتتا ئاستىدا كالىسىدە دىن جۇدا بولمۇپېرىپتۇ. ياخشى ئاتلارنىڭ باھاسى ھەسسىلەپ ئۆرلەپتۇ. بىگۇناھ يىگىتلەر ئۆلمۇپېرىپتۇ... گۈل بىلەن ئۈزۈكنى ئالغۇچىلار چىقماپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن شەھەر خەلقى شاھىتىن نارازى بولۇپ شۇپ دىلخۇماردىن غەزەپلىنىپ: «بۇ دىلخۇمار ئەمەس، قانخۇمار قىز ئىكەن» دېيىشىپتۇ.

زەرقۇم شەھىرىنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدە خۇجەنت دەپ ئاتىلىدىغان بىر يۇرت بار ئىكەن. ئۇ يەردە لوقمان ئىسىملىك بىر ھۆكۈمەت كىشى ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ ئۇچ ئوغلى بولۇپ، لوقمان ئۆلۈش ئالدىدا ئۇلارنى چاقىرىپ: «مەندىن كېيىن قالغاندا، قايسىڭلارنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈن چۈشۈپ قالسا، ئېڭىز تاكىچىدىكى قۇرئاننى ئاڭتۇرۇڭلار. مەن ئۇنىڭ ئىچىگە ئاتنىڭ ئاق قارا، قىزىل رەڭدىكى ئۇچ تال قۇيرۇق قىلىنى سېلىپ قويىدۇم، ئۇنىڭدىن خالىغان بىرنى ئېلىپ كۆيىدۈرۈپ: «بىرىمىنىڭ ھەق ھۈرمىتى ئۈچۈن مۈشكۈلۈمنى ئاسان قىلغايىسەن دېسەڭلار، ھەرقانداق ھاجىتىڭلار راۋا بولىدۇ!» دېگەن ئىكەن. لوقمان ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، چوڭ ئوغۇللار سودىگەرچىلىك قىلىپ، كۈننى ياخشى ئۆتكۈزگەچكە، دادىسىنىڭ سۆزلىرى ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ. پەقەت كىچىك ئوغۇل باتۇرنىڭ كۈنى ئاران - ئاران ئۆتىدىكەن.

زەنگارشاھنىڭ دىلخۇمار تەغرىسىدىكى ئېلانى باتۇرنىڭ قۇلىقىغىمۇ يېتىپ كەپتۇ. باتۇرنىڭ ياش قۇرامىغا يەتكەن چاغلىرى ئىكەن. باتۇر بۇ خەۋەرگە تولىمۇ

قىزىقىپتۇ. بىراق ۋەجىنىڭ تايىنى يوق بولغاچقا، دىلخۇمارنىڭ شەرتىنى ئويلاشقا جۈرئەت قىلالماپتۇ... باتۇر كۆپ ئويلاپ ئۆخلىيالمىپتۇ. بىردىنلا دادىسىنىڭ ۋەسىيىتى ئېسىگە چۈشۈپ، ئورنىدىن تۇرۇپلا «قۇرئان» ئىچىدىن ئۇچ قىلىنى ئاپتۇ. ئاق قىلىنى كۆيىدۈرۈپ، قالغان قىلىنى كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىغا تىقىپ قويۇپتۇ. كۆزىنى يۇمۇپ ئاچقۇچى بىر ئاق ئارغىماق پەيدا بولۇپتۇ. باتۇر ئاتقا مىنىپ، شەھەرگە كىرىپتۇ. ئۇ قارىغۇدەك بولسا، دىلخۇمارنى ئېلىش ئۈچۈن كەلگەن شاھزادىلەر، بەگىلەر، بەگزادىلەر ۋە دېھقان بالىلىرى ئارقا-ئارقىدىن شوتتا ئاستىدا كالىسىدىن جۇدا بولۇۋاتىقىدەك. شۇ ئارىدا باتۇرنىڭ ئاكىلىرىمۇ پەيدا بولۇپ، كەينى - كەينىدىن ئۇ ئالەمگە سەپەر قىپتۇ. باتۇر ئاكىلىرىنى يۇرتىغا قايتۇرۇپ كېلىپ دەپنە قىلىپ، يەڭگىلىرىگە تەسەللى بېرىپ، يەنە راۋاق ئاستىغا كەپتۇ. «يا ئۆلۈم، يا كۆرۈم! - دەپتۇ باتۇر ئۆزىگە، - ياكى ئاكىلىرىمغا ئوخشاش ۋاقىتىمىز ئۆلۈپ بۇ ۋاپاسىز جاھان بىلەن خوشلىشارمەن. ياكى سانسىز يىگىتلەرنىڭ بىگۇناھ ئاتقان قانلىرىنىڭ قىساسىنى ئالارمەن، قان تۆكۈۋېتىشنى تۈگىتەرمەن!» باتۇرنىڭ ئېتى گويما شامال دەك ئۇچۇپ شوتنىڭ يىگىرىمىچى ۋاخنىسىغا چىقىپتۇ يۇ، بىراق ئالغا ماڭالمىي، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قايتىپ چۈشۈپتۇ ۋە ھېچبىر يەردە توختىماي خۇجەنتكە كەپتۇ ۋە زۇۋانغا كېلىپ:

— مەن مۇنچىلا ئېڭىزلىككە چىقىپ باققان ئەمەس. كۈچۈم ئاجىز كەلدى. ئەمدى سەن مېنىڭ قۇيرۇقىمىدىن بىر تال قىلىمنى يۇلۇۋال. مەقسىتىمگە يەتمەيدىكەنچى

ئىزلەيدۇ. شۇ چاغدا بارساڭ، ئۇلار ساڭا زىيان-زەخمەت يەتكۈزۈلمەيدۇ!

— دىلخۇمار نېمە ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ۋەدىسىگە ئەمەل قىلمايدۇ؟ — سوراپتۇ باتۇر.

— دىلخۇمارنىڭ ئەرگە تەگمەيمەن دېگىنى يالغان! — دەپتۇ ئات، — ئۇ، ئۇ-زۇندىن بېرى ئۆزىنىڭ بىر قۇلى بىلەن ھارام ئۆي تۇنۇۋاتىدۇ! ئۇنى دادىسىدىن يوشۇرۇن راۋاقتا ئەچىقىۋالدى.

باتۇرنىڭ دىلخۇمارغا غەزىپى ئۆر-لەپتۇ. ئاتتىن بىر تال قىلنى يۇلۇۋالغاندىن كېيىن ئۆيىگە قايتىپ دېھقانچىلىقنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ.

زەرقۇم شەھىرىنىڭ ئاھالىسى قانداقتۇر بىر قارا ئاتلىق ياش بالىنىڭ گۈل بىلەن ئۈزۈكنى ئېلىپ چۈشۈپ يوقاپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا خىلمۇ خىل گەپ سۆزلەرنى قىلىشىپتۇ:

— خۇداغا شۈكرى، قانخۇمارنىڭ گۈلى بىلەن ئۈزۈكى يەرگە چۈشتى!

— بىھۇدە قان تۈكۈلۈش ئاخىرلاشتى! — بۇ يىگىت نېمىشقا شەھەردىن قېچىپ كەتكەندۇ؟

زەنگارشاھ ۋە ئۇنىڭ ۋەزىرلىرى بۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ بېشى ئاسمانغا يەتكەندەك بوپتۇ. بىراق «شەرتىنى ئورۇنلىغان يىگىت نېمىشقا ئوردىغا كەلمەيدىغاندۇ؟» دېگەن خىيال شاھنى غەپگە مۇپتىلا قىپتۇ.

— قايغۇرىمىسىلا شاھىم، — دەپتۇ ۋەزىرلىرىدىن بىرى، — بۇ يىگىت ئەقىللىق ئىكەن. ئۇ بىزنىڭ ۋەدىمىزدە تۇرماسلىقتىن مېزىدىن قورقۇپ، يوشۇرۇنۇپ تۇرغان بولسا كېرەك. مەن ئۇنى چوقۇم تېپىپ كېلىمەن!

بولساڭ ئاكىلىرىمنى چاقىر، — دەپتۇ.

باتۇر قىزىل قىلنى كۆيدۈرۈپتۇ. شۇ ئاتقا مېتىپ ئۇدۇل راۋاق ئالدىغا بېرىپ ئۆرلەپتۇ. ئوتتۇزىنچى ۋاخىغا بارغاندا بۇ ئاتمۇ قايتىپ چۈشۈپ، ئۇدۇل خۇجەنتىگە كېلىپ توختاپتۇ. ئاندىن:

— مەقسەتكە يېتەي دېسەڭ ئاكامنى چاقىر! ساڭا نۇسرەت يار بولغاي! مەن كەتتىم. قۇيرۇقۇمدىن بىر تال قىلىمنى يۇلۇۋال! — دەپتۇ.

باتۇر قارا قىلنى كۆيدۈرۈپتۇ. قارا تۇلپار پەيدا بوپتۇ ۋە بىرلا كۈچەپ راۋاق ئۈستىگە چىقىپتۇ. باتۇر دىلخۇماردىن گۈلنى، ئۈزۈكنى ئاپتۇ-دە، شۇ ھامان قايتىپ چۈشۈپتۇ. ئەمما قارا تۇلپار ئۇنى ئۇچقاندەك تېزلىكتە خۇجەنتىگە قايتۇرۇپ كەپتۇ.

— مۇرادىم ھاسىل بولغاندا نېمە ئۈچۈن مېنى شاھ ئالدىغا ئاپارماي بۇ يەرگە قايتۇرۇپ كېلىسەن؟ — دەپتۇ. باتۇر تۇر ئاتقا.

— سەن ئۇقمايسەن، — دەپتۇ ئات چۈشەندۈرۈپ، — بىز ئاكا-ئۇكىلار سېنىڭ داداڭنىڭ خاسىيىتى بىلەن ئۈزۈمىدىن قۇتۇلۇپ قالغان. شۇڭا، «ئۆمۈر بويى ساڭا، ئەۋلادىڭغا خىزمەت قىلىمىز» دەپ ۋەدە بەرگەندۇق. سەن دىلخۇمارنىڭ شەرتىنى ئورۇنلىدىڭ، لېكىن ئۇ سېنى ياراتمايدۇ. ھەر خىل ھىيلە-مېكىر-لىرىنى ئىشقا سېلىپ ساڭا تەگمەيدۇ. شۇڭا مەن سېنى يۇرتۇمغا قايتۇرۇپ كەلدىم. مېنىڭ دەسلەپتىم شۇكى: سەن گۈل بىلەن ئۈزۈكنى ھەرگىز يېنىڭدىن ئاجراتما! ئۆزۈڭنىڭ ئىسمىنى قىلدۇر. كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھ ئۆزى ئادەم ئەۋەتىپ سېنى

— قېنى، ئەمدى نېمە دەيسەن؟ —
 دېگەنكەن. قىزى ۋە دىسىدىن يالتمىيىپ:
 — بۇ، كىچىك بالىكەن. مەن ئويلى-
 خانىدەك يىگىت ئەمەس ئىكەن، تەگمەي-
 مەن! — دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

— بۇپادىشاھنىڭ خەلق ئارىسىدىكى ئاب-
 روي - ئىشەنچنى يەرگە ئۇرغان بىلەن با-
 راۋەر! مېنىڭ يۈزۈمنى قىلمايدىغان بولساڭ
 دارغا ئاسمەن! سەندەك قىزىمدىن كەچ-
 تىم! — دەپتۇ شاھ.

ۋەزىرلەرمۇ دىلخۇمارغا كۆپ نەسىۋەت
 قىپتۇ. دىلخۇمارنىڭ ئويلاپ قويغان تېخىمۇ
 خەۋپلىك بىر ھىيلىسى بار ئىكەن. ئۇ دا-
 دىسى ئالدىغا يىقىلىپ، يىغلاپ تۇرۇپ
 مۇنداق دەپتۇ:

— ھۈرمەتلىك شاھ دادا! ئالدىڭىزدا
 بەھۈرمەتلىك قىلىپ قويغان گۇناھىم ئۈچۈن
 دارغا ئېسىلىشقا تېگىشلىككەن! مەن بۇ
 يىگىتنىڭ باتۇرلۇقىغا قايىل بولساممۇ،
 يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنى «سېھىرگەرلىككەن»
 دەپ ئويلاپ قالدىم. ئەگەر ئۇ ھەقىقىي
 قابىل، باتۇر يىگىت بولسا، مېنىڭ يەنە
 بىر شەرتىمنى ئورۇنلاپ كەلسۇن! ئەگەر
 ئۇ چاغدا مەن ۋە دەمدە تۇرمايدىغان بولسام،
 كاللام ئېلىنسىمۇ رازى بولاي!

قېنى قانداق شەرت ئىكەن؟ ئاڭلاپ
 باقسام! — دەپتۇ باتۇر.

زەنگار باتۇرنىڭ مەردانلىكىنى كۆ-
 رۈپ ئاچچىقىدىن سەل قايتىپ، ۋەزىرىگە
 قارايتتۇ. ۋەزىر دىلخۇمارغا قاراپ:

— قېنى ئېيتىسلا، ئەلىكەم! — دەپتۇ.
 — بۇ شەھەرنىڭ كۈنۈپىتىش تەرىپ-

پىدە، ئالتە ئايلىق يىراق يەردە بىر شە-
 ھەر بار. شۇ يەرگە بېرىپ «سەنۇبەر
 گۈلتاجىغا نېمە قىلغان؟ گۈلتاجى سەنۇبەر-
 گە نېمە قىلغان؟» دېگەن سوئالنىڭ جاۋاب-

— دۆلەتنى ئىدارە قىلىشتا ئەلنى
 ئىشەنچكە ئىگە قىلىش كېرەك! — دەپتۇ
 شاھ. — ئىشەنچكە ئىگە بولۇشتا ۋەدىگە ئە-
 مەل قىلىش كېرەك. تېز پۇرسەت ئىچىدە
 بۇ دانا يىگىتنى ئىزدەپ تېپىپ، ھۇزۇرۇد-
 ىغا كەلتۈرگەيسىز! كۆزۈم يولىڭىزدا،
 ئاتلىنىڭ!

بۇ ۋەزىرنىڭ ئىسمى بەختىيار ئى-
 كەن. بەختىيار گۇناھ دەۋرىدە كىيىنىپتۇ.
 ئوزۇق ھازىرلاپ، سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ.
 يېزا - قىشلاقلارغا بېرىپتۇ، شەھەر ئىچىنى
 ئارىلاپتۇ. سۆز - چۆچەكلەرگە قۇلاق ساپتۇ.
 لېكىن باتۇرنىڭ ئىمىز - دېرىكىنى ئالماپتۇ.
 بىر كۈنى ۋەزىر ھاسىسىنى تاپىنىپ،
 خىلۋەت بىر يۇرت ئايىغىدا — ئېتىزدا ئىش-
 لەۋاتقان دېھقان قېشىغا كەپتۇ. قارىسا
 بىر كەتمەن تۇرغۇدەك. كەتمەن سېپىغا بىر
 گۈل باغلاپ قويۇلغان بولۇپ، گۈل ئوتتۇ-
 رىسىدا ئالتۇن ئۈزۈك تۇرۇمىش. ۋەزىر
 شۇ ھامان گۈلنى تونۇپ قاپتۇ. دە، «تاپ-
 تىم!» دەپتۇ.

— ئوغلۇم، — دەپتۇ ۋەزىر، — بۇ گۈلنى
 ماڭا سېتىپ بەرسىڭىز قانداق؟
 — بۇ ساندىغان گۈل ئەمەس! دىل-
 خۇمارنىڭ ۋىسالى! — دەپتۇ باتۇر.

— ئاخىر تېپىپتىمەن - دە! — دەپتۇ ۋە-
 زىر، — چاققان بول، مەن بىلەن ئوردىغا
 بار! شاھ سېنى كۈتۈپ تۇرىدۇ!

باتۇر كۈتكەن كۈنى يېتىپ كەلگەن-
 لىكىگە ئىشىنىپتۇ. ئۆيىگە كىرىپ كىيىم-
 كېچەكلىرىنى يەڭگۈشلىپ، ۋەزىر بىلەن
 ئوردىغا كەپتۇ.

زەنگارشاھ باتۇرنى ھۈرمەت بىلەن
 قوبۇل قىلىپ، شاھانە كىيىدۈرۈپتۇ، ياخشى
 غىزالاندۇرۇپتۇ. ئاندىن قىزىنى چاقىرتىپ
 كېلىپ:

ماشى كۆرۈپ تۇرغۇدەك. دەرھال شۇ يەرگە بارغان باتۇر ئېسىقلىق يوغان بىر قەپەز-نى كۆرۈپتۇ. قەپەز ئىچىدە بىر سېرىق مۇشۇك ئىككى قارا چاشقانى قوغلاپ يۈر-گۈدەك، لېكىن يېتەلمىگۈدەك! باتۇر بىر-پەس قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئەجەبلىنىپ: «نېمە ئۈچۈن بۇ مۇشۇك چاشقانى قوغلاي-دۇ يۇ، تۇتالمايدۇ؟ نېمىشقا ئۇلارنى قە-پەسگە سولاپ قويىدۇ؟ بۇ ئىشنىڭ قانچىلىك قىزىقى بار؟» دەپتۇ. بۇ گەپ تېخى تۈگ-مەيلا، ئاسماندىن چۈشكەن ياكى يەردىن چىققاندىكى ئىككى ئادەم پەيدا بوپتۇ - دە، باتۇرنى باغلاپ، پۇتىنى يەرگە تەككۈز-مەي ئاپىرىپ زىندانغا تاشلاپتۇ. ئەتىسى ئۇلار پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ ئەھۋالنى مەلۇم قىپتۇ. پادىشاھ ئۇلارغا زىندانغا بېرىپ تەپسىلىي ئەھۋالنى ئوقۇپ كېلىشنى تاپىلاپتۇ. خەۋەرچىلەر شاھقا خەۋەر ئېلىپ كەپتۇ:

— بۇ بىر مۇساپىر ئىكەن، ناھايىتى يىراق يەردىن كەپتۇ. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە: «سەنۇبەر گۈلتاجىغا نېمە قىلغان؟ گۈلتا-جى سەنۇبەرگە نېمە قىلدى؟» دېگەن سو-ئالغا جاۋاب ئىزلەپ يۈردىدەكەن!

— دەرھال زىنداندىن چىقىرىپ، بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىڭلار! — دەپتۇ شاھ. باتۇرنى شاھ ئوردىسىغا ھازىر قىلى-شىپتۇ. باتۇر:

— بۇ قانداق شەھەر؟ نېمىشقا ھۇسا-پىرلارنى زىندانغا سولايسىلەر؟ نېمىشقا مۇشۇك بىلەن چاشقانىنى قەپەسكە سولاپ قويدۇڭلار؟ — دەپ سوراپتۇ. پادىشاھ زىن-دان بەگلىرىنى چىقىرىۋېتىپ، تەخت ئۈستى-دىن چۈشۈپ باتۇرنىڭ ئالدىغا كەپتۇ.

— ئىشىمىڭ نېمە؟ داداڭ كىم؟ قە-

بنى تېپىپ كەلسۇن. ئەمما، مۇددەت ئالتە ئاي، مۇددەت ئۆتۈپ كەتسە كەلمەسۇن. كەلسە كالىسى ئېلىنمىسۇن! مې-نىڭ شەرتىم مانا مۇشۇ! — دەپتۇ دىلخۇمار.

زەنگارشاھ، بەختىيار ۋەزىر، زۇلھا-يات ئايىمىلار باتۇردىن ئۆزىغاھلىق سو-راپ، بۇ شەرتنى ئورۇنلاپ كېلىشنى ئۇ-مىد قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشۈپتۇ. باتۇر ماقۇل بولۇپ ئۆيىگە قايتىپتۇ. باتۇر ئالدى بىلەن قىزىل تۇلپارنى ياردەمگە چاقىرىپتۇ. قىزىل تۇلپار:

— يولنىڭ كارى چاغلىق ئىكەن، بىز ھەرقايسىمىزنى بىر كۈندىن مىنىگەن. تەييار-لان! مۇرادىڭغا چوقۇم يېتىسەن! — دەپتۇ باتۇرغا.

باتۇر قىزىل، ئاق، قارا تۇلپارلارغا بىر كۈندىن مىنىپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. ئۈچ كۈن بولغاندا ھەيۋەتلىك بىر شەھەر كۆرۈنۈپتۇ.

— ئەمدى شەھەرگە پىيادە ماڭساڭمۇ ئۈچ كۈندە يېتىپ بارسەن! — دەپتۇ قارا تۇلپار، — بۇ يولنى ئۆزۈڭ مېڭىشىڭ كېرەك. بۇ شەھەرنىڭ تاملىرى زۈمرەت تاشلاردىن قوپۇرۇلغان. شۇڭا ئۈچ كۈنلۈك يەردىن كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئېسىڭدە بولسۇن، بۇ شەھەر تىلىسىلانغان. خەير، بىز كەتتۇق. لازىم بولساق چاقىرىغىن!

باتۇر پىيادە مېڭىپ شەھەرگە كىر-گەنىكەن، قارىسا شەھەر ئىچى قۇپقۇرۇق، ئادەمىزات كۆرۈنمىگۈدەك. باتۇر ھەيران بولۇپ، بىر قانچە كوچىنى ئارىلاپتۇ. ئاس-تا - ئاستا مېڭىپ، چوڭ بىر مەيدانغا چىقىپ قاپتۇ. قارىسا بىر توپ ئادەم بىرىەرگە توپلى-شىپ، نېمىگىدۇ بىر نەرسىگە قارىشىپ تا-

دەپتۇ شاھ. باتۇر بۇ شەرتكە ماقۇل بوپتۇ.
شاھ ھېكايەسىنى باشلاپتۇ:

— سەن كۆرگەن سېرىق مۇشۇك ئەس-
لىدە مېنىڭ خوتۇنۇم سەنۇبەر ئىدى. ئىككى
قارا چاشقان ئۇنىڭ ھارامدىن تاپقان بالى-
لىرى. ئۇلارنىڭ مۇشۇ ھالەتتە تۇرغانلىقىم-
غا ساق ئون يىل بولدى! مېنىڭ ئىسمىم
گۈلتاچى، ئون بەش ياشقا كىرگەندە دادام-
نىڭ ئورنىغا پادىشاھ بولدۇم. كېيىنكى
يىلى سەنۇبەرگە ئۆيلەندىم. ئۇزاق يىللار
بىرگە ئۆتتۇق. ئۇ ماڭا بەكمۇ ساداقەتمەن
ئىدى. ھەر نېمە دېسەم بېجىرەتتى. قاپاق
تۇرۇپ قارمايتتى. گەپ ياندۇرۇپ تاكا-
لاشمايتتى. مەنمۇ ئۇنىڭغا ئۆزۈمدەكلا ئىش-
نەتتىم. مەن شىكارغا ئامراق ئىدىم. مەن
ئۆيدە بولمىغان كۈنلىرىمدىمۇ ماڭا ۋاپاسىز-
لىق ئالامەتلىرى كۆرۈنمەيتتى. بىر-بىر-
مىزنى تولىمۇ ياقتۇراتتۇق. بىر كۈنى مەن
شىكارغا چىققاچى بولدۇم. خىزمەتكارغا
ئاتنى توپغۇزۇپ، جابدۇپ قويۇشنى تاپىلى-
دىم. ئاندىن خوتۇنۇمدىن خەيرلىك سوراپ،
ئاتىخانغا باردىم. قارىسام ئات ئورۇقلاپ
كەتكەندەك كۆرۈندى. ئات باقاردىن:

— بۇ ئات نېمىشقا ئورۇقلاپ كېتىدۇ؟ —
دەپ سورىدىم.

ئات باقار گەپ - سۆز قىلماي يەرگە
قاراپ تۇراتتى. مەن سوئالنى تەكرارلىدىم.
ئات باقار يىغلامسىراپ تۇرۇپ ماڭا يالۋۇ-
رۇشقا باشلىدى:

— كەرەملىك شاھىم. بىر قوشۇق قې-
نىمدىن كەچسىلە، ئاندىن بۇ سېرنى ئېيتا-
لايمەن.

— كەچتىم! — دېدىم مەن، — چاپسان
ئېيت، نېمە ئىش بولدى؟
— ھۆرمەتلىك شاھىم، — دېدى ئات

يەرلىكسەن؟ — دەپتۇ شاھ.

— خۇجەنتلىك لوقماننىڭ كىچىك
ئوغلى باتۇر بولمەن!
شاھ كۆزلىرىدىن مۆلدۈردەك ياشلار
تۆكۈپ، باتۇرنى سۆيۈپتۇ.

— پادىشاھى ئالەم، نېمە سەۋەبتىن
مۇنداق بىئارام، مالال بولمىكىن؟ — دەپ
سوراپتۇ باتۇر.

— مەن كىچىك ۋاقتىمدا بىر ئۆلۈم-
دىن بىلىم ئالغانىدىم. ئۇ پىرىم ئۆلۈش
ئالدىدا ماڭا: «بىر كۈنلەر كېلىپ، زەرقۇم
ئېلىنىڭ خۇجەنت يۇرتىدىن لوقماننىڭ
كىچىك ئوغلى سېنىڭ شەھىردىگە كېلىدۇ.
سەن ئۇنىڭ مۈشكۈلىنى ئاسان، ھاجىتىنى
راۋا، تىلىكىنى ھەل قىلغايىسەن» دېگەنىدى.
مەن كۆپ يىللار كۈتتۈم. بۈگۈن كۆرۈشۈ-
شكە نېسىپ بوپتۇ. خەير، يەت! پىرىمنىڭ
ھەق - ھۆرمىتى ئۈچۈن، سېنىڭ ھاجىتىڭنى
راۋا قىلاي، ھاياتىڭنى ساقلاپ قالاي! سەن
ئاۋۋال شەھىردىنى تاماشا قىل. ئاندىن مەن
سوئالىڭغا جاۋاب بېرەي! — دەپتۇ شاھ.
• باتۇر بىر نەچچە كۈن خۇشال - خۇ-
رام تاماشا قىپتۇ. بىر كۈنى شاھتىن ھېلى-
قى سوئالنى يەنە سوراپتۇ. شاھ ئالدىرى-
ماي:

— مۇندىن بۇرۇن مەن بۇ ۋەقەنى سۆز-
لەشنى، باشقىلارنىڭ بۇ ۋەقەنى سۈرۈشتۈ-
رۈشىنىمۇ خالىمايتتىم. شۇڭا كىمكى «نېمە
ئۈچۈن؟» دېگەن ھامان زىندانغا چۈشەتتى.
بۇ سىر ئاخىر پاش بولدى. ھازىردىن
باشلاپ بىھۇدە قان تۆكۈش، ئادەم ئۆلتۈ-
رۈشنى مەنئىي قىلدىم! مەن بۈگۈن بۇ
ۋەقەنىڭ سىردىنى ساڭىلا سۆزلەپ بېرىمەن.
لېكىن سېنىڭ بۇ سىرنى ھەرقانداق ئادەم-
گە پاش قىلماسلىقىڭنى تەلەپ قىلمەن، —

قالدىم. خوتۇنۇم مېنىڭ شەمشىرىمنى ئېلىپ
 ۋالدى. مېنى ئۆڭكۈردىن قوغلاپ چىقاردى.
 ئۆزى ئۇيەردە قالدى. مەن كىشىلەر ئىشى-
 كىدە ئىككى يىلنى سەرسانلىق بىلەن ئۆت-
 كۈزدۈم. بىر كۈنى كېتىپ بارسام بىر بو-
 ۋاي نان تەڭلىدى. مەن يېلىنىپ ئالدىغا
 كەلدىم. كۆزلىرىمدىن مۇنچاق - مۇنچاق
 ياش تۆكۈلەتتى. ماڭا ئىچى ئاغرىدى بول-
 غاي، بوۋاي. ئارقىسىدىن مېڭىشىمنى ئىش-
 رەت قىلدى. مېنى ئۆيىگە ئېلىپ باردى.
 كۆپكىنە ماللىرى بار ئىكەن. مەن ماللارنى
 ساقلاپ بەردىم. ساداقەتمەنلىك بىلەن خىز-
 مەت قىلدىم. مەن بوۋايغا ياراپ قاپتىمەن،
 مېنى تولا داڭلايدىغان بولۇپ كەتتى. مې-
 نىڭ داڭقىمنى شۇ يۇرتتىكى بىر باي ئاڭ-
 لاپتۇ. ئۇنىڭ قويلارىغا بۆرە ئارام بەرمەي-
 دىكەن. باي مېنى ئىگەمدىن يۈز قويغا تې-
 گىشىپ ئالدى. مەن شۇ كۈنىلا قوتاندا
 ھۇشيار بولۇپ ياتقاندىم، بىر چاغدا بىر
 بۆرە كەلدى. مەن كاپ قىلىپلا تۇتۇپ، كال-
 لىسىنى ئۈزۈپ ئېلىپ بېرىپ بايغا كۆرسەت-
 تىم. باي بەك خۇشال بولۇپ كەتتى. ماڭا •
 ياخشى يېمەكلىكلەرنى بېرىدىغان بولدى.
 يەنە بىر نۆۋەت بىر ئوغرىنى تۇتۇپ بەر-
 دىم. شۇنداق قىلىپ ئۇيەردە ئۈچ يىل تۇ-
 رۇپ قالدىم. بىر كۈنى ھويلىدا نۇرسام،
 مەھەللىدىن بىر دېھقان كىرىپ، بايدىن مېنى
 بىرقانچە كۈن بېرىپ تۇرۇشنى؛ خوتۇنى
 ياش تۇغۇتلۇق بولۇپ، بوۋاقنى ئالۋاستى
 ئوغرىلاپ كېتىشتىن قورقىدىغانلىقىنى ئېيت-
 تى. باي مېنى ئۇ كىشىگە بەردى. مەن
 ئۇنىڭ ھويلىسىدىن جاي ئالدىم. بۇ ئادە-
 نىڭ ئۈچ ئوغلىنى ئالۋاستى ئوغرىلاپ يەپ
 كەتكەن ئىكەن. بارلىق ئۇمىدىنى ماڭا بې-
 غىشىلغانلىقى ئوچۇق ئىدى. مەن كېچىچە

باقار، — بىچارە ئاتنى كۈندۈزى ئۆزلىرى
 مىنىپ شىكارغا چىقسىلا، كېچىسى مەلەكەم
 مىنىپ چىقىپ كېتىدۇ، ئۇنىڭغا بىردەم-مۇ
 ئارام يوق.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۆڭلۈمگە شەك
 چۈشتى. مەن: «توختا، بىر سىناپ كۆرمەي-
 مۇ؟» دەپ ئويلىدىم. ئەگەر يالغان بولسا
 ئات باقارنى ئۆلتۈرۈش، راست بولسا خو-
 تۇنۇمنى ئۆلتۈرۈش قارارىغا كەلدىم. ئات
 باقارنى قايتۇرۇۋەتتىم. ھېچ ئىش بولمىغاندىن
 شىكارغا ماڭدىم. كەچقۇرۇنلۇقى قايتىپ
 كەلدىم. بىز ئۇخلاپ قالدۇق. بىر چاغدا
 ئويغانسام خوتۇنۇم يوق. كىيىنىپ ئاتقا-
 نغا چىقسام ئات باقار: «ھازىر ماڭدى»
 دېدى. مەن بىر ئاتنى مىنىپ، ئورمانغا
 باردىم. ئاتنى دەرەخكە باغلاپ قويۇپ،
 ئاستا - ئاستا ئىچكىرىلەپ كىردىم. قارىسام
 بىر ئات باغلاقمى تۇرىدۇ. تونۇدۇم، بۇ
 مەن دائىم مىنىدىغان ئات ئىدى. يېقىن
 ئارىدا بىر ئۆڭكۈر بار ئىكەن. پىلىلداپ
 چىراغ كۆرۈندى. ئاستا باردىم. كۆزۈمگە
 زادىلا ئىشەنگۈم كەلمىدى. خوتۇنۇم بىر
 بەتبەشەرە قارا زەڭگى بىلەن ئەيش - ئىش-
 رەت قىلىپ ئولتۇراتتى. كۆزۈمگە قاراڭغۇلۇق
 تىقىلىپ ھېچنەمە كۆرۈنمەيلا قالدى. قولۇم-
 غا زۇلپىقاردىنى ئېلىپ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە
 تاشلاندىم، قارا زەڭگىنى ئۆلتۈردۈم. خوتۇنۇم-
 نى ئۆلتۈرمەكچى بولغاندىم، قارىسام بىر
 بۇلۇڭدا ئىككى قارا بالا كۈچۈكتەك غىڭ-
 شىپ ياتىدۇ. ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولسام،
 خوتۇنۇم قاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە بىر
 نېمىلەرنى پىچىرلاپ، ھۇرۇپ كەتتى. بىر
 قاچا سۈنى ماڭا چاچتى - دە: «بۇ سۈرەت-
 تىن چىق! ئىت سۈرىتىگە كىر!» دېگەندەك
 بولدى. مەن شۇ ھامان بىر ئىنقا ئايلىنىپ

ۋالدىم. قورساق دەردىدە ھويلىدىن ھوي-لىغا ئۇچۇپ يۈرەتتىم. بىر كۈنى قورسىقىم بەك ئېچىپ كەتتى. قارىسام بىر ھويلىدا بىرقانچە توخۇ تۇرىدۇ. توخۇلاردىن ئاشقان داننى يېيىش ئۈچۈن ھويلىغا چۈشتۈم. ئوقمايلا قىسماققا چۈشۈپ قاپتىمەن. سەت بىر بوۋاي مېنى ئالقىنىدا سىقىمداپ تۇرۇپ: — قانداق، ئەمدى قولۇمغا چۈشتۈگۈمۇ؟ ئەمدى مەن سېنى قانداق ئۆلتۈرەي؟! — دېدى.

— مەن ساڭا نېمە يامانلىق قىلدىم؟— دېدىم مەن ئۆز تىلىمدا.
— سەن مېنىڭ ئۇكام قارا زەڭگىنى ئورمانلىقتا ئۆلتۈردۈڭ. ھېلىقى دېھقاننىڭ ئوغلىنى يېگىلى بارسام كۆزۈمنى ئويۇپ يېدىڭ. بۇ يامانلىق ھېسابلانمايدىكەن؟ — دېدى ئۇ ۋارقىراپ.

مەن بۇ ئەبلەختىن قۇتۇلۇشقا كۆزۈم يەتمىگەن ئەھۋالدا:
— رەھىم قىلسىلا. مەن بۇ يەردىن كېتەي! — دەپ يېلىندىم.
— سېنى ئوۋچىلار ئۆلتۈرۈپ يېسۇن! — دېدى ئۇ ماڭا قاراپ، — بۇ سۈرەتتىن چىق! كىيىك سۈرىتىگە كىر!

مەن كىيىك بولۇپ قالدىم. چۆللەرگە چىقىپ كەتتىم. يەتتە يىلنى تاغۇ تاشلار ئارىسىدا ئۆتكۈزدۈم. كۆرمىگەن كۈنلىرىم قالمىدى، قېرىدىم. بىر كۈنى بىر ياخشى نىيەتلىك ئوۋچىغا ئۇچراپ قالدىم. ئۇنىڭ ئوقياسىنى ماڭا بەتلەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپلا ئۇنىڭ ئالدىغىلا باردىم. دە، يەردە يېتىپ بەردىم. ئۇ ھەيران بولۇپ، مېنى يېتىمىلەپ ئۆيىگە ئاپاردى. ئوۋچىنىڭ چىرايلىق بىر قىزى بار ئىكەن. ئۇ مېنى كۆرۈپلا دادىسىدىن:

ئۇخلىماي ئويغاق يانتىم. بىر چاغدا ئادەم سۈرەتلىك بىر ئالۋاستى ئۆگزىدىن چۈشكەنلىكى تۇردى. مەن «كاپلا» قىلىپ تۇتۇۋالدىم. شۇھامان كۆزىنى ئويۇپ يېدىم. يۈردىمىنى سۇغۇرۇپ يەرگە كۆمدۈم. قالغان ئەزايى تۈزۈپ كەتتى. بالا ئامان قالدى. ئەتىسى دېھقان خۇشلۇقىدىن ماڭا توخۇسىنى ئۆلتۈرۈپ يېدۈردى، كۆرپىدە ياتقۇزدى. ئىككى كۈن ئۆتتى. باشقا خەتەرلىك ئەھۋال كۆرۈلمىدى. دېھقان بايغا يەتتە تۈگىنى ھەددە يە قىلدى، رەھمەت ئېيتتى. باي مېنى تېخىمۇ ئاسراپ باقىدىغان بولدى. لېكىن مېنىڭ كۆڭلۈمدە ھامان خوتۇنۇمنى كۆرۈش ئىستىكى بار ئىدى. مەن باينىڭ ئۆيىدىن قېچىپ چىقىپ، قانچە كۈنلەپ يول يۈرۈپ ئاخىر ھېلىقى ئورمانلىقتىكى ئۆڭكۈر ئاغزىغا كەلدىم. قارىسام ئىككى قارا، ئاۋاق ئوغۇل بالا ئۆلتۈرىدۇ. مەن ئۇلارنى قىيىناپ، ئازابلان ئۆلتۈرمەكچى بولدۇم. دە، ئۆزۈمنى ئانتىم. شۇچاغدا خوتۇنۇم كېلىپ، مېنى كۆرۈپلا «ئاھ بالام!» دەپ ۋارقىردى، ئۆزىنى بالىلىرىنىڭ ئۈستىگە تاشلىدى. مەن خوتۇنۇمنى تالاپ ئۆلتۈرمەكچى بولغانىدىم. خوتۇنۇم مېنى تونۇپ قالدى بولغا، قاغاپ كەتتى. قولمغا بىر قاچا سۇنى ئېلىپ، بىر نېمىلەرنى پىچىرلاپ ھۈرۈپ ماڭا سەپتى. ئاندىن: «بۇ سۈرەتتىن چىق! قۇشقاچ سۈرىتىگە كىر!» دېدى. مەن كىچىككىنە قۇشقاچقا ئايلىنىپ قالدىم. ئائىلاج ئۆڭكۈردىن قايتىپ چىقىپ دەرەختتىن دەرەخقە قونۇپ يۈردۈم. ئۇچۇپ يۈرۈپ يەنە بەش يىلنى ئۆتكۈزدۈم. بىر قېتىم بىر قانچە كۈن قاتتىق قار يېغىپ كەتتى. ئۇچار قۇشلارنىڭ كۆپلىرى توڭلاپ، ئاچ قېلىپ ئۆلۈپ كەتتى. مەن بىر ئامال قىلىپ يۇرت ئىچىگە كېلى-

بولغان ئىككى ئوغلىنى بېقىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئاۋۋالقى چىرايىمۇ قالماپتۇ. يېڭى خوتۇنۇم بىر كۈنى مەندىن سەنۇبەرنى كۆر- سىتىشىمنى تەلەپ قىلدى. مەن باشلاپ ئا- پىرىپ كۆرسەتتىم. خوتۇنۇم تىترەپ جا- لاقلاشقا باشلىدى. يېڭى خوتۇنۇمنىڭ سېھرىي تالانتى كونا خوتۇنۇمدىن ئۈستۈن ئىكەن. بىر قاچا سېھىرلەنگەن سۈنى سەنۇبەرگە چاچتى. ئۇ ئۆلۈكتەك قېتىپلا قالدى. ئاندىن يېڭى خوتۇنۇم مەندىن:

— ئۇنى قايسى سۈرەتكە كىرگۈزۈپ بېرەي؟ — دەپ سورىدى.

— ئانىسىنى سېرىق مۇشۇككە، بالىسىنى چاشقانغا ئايلاندۇرۇپ بەر! — دېدىم مەن. شۇ ھامان دېگىنىم بولدى. مەن ئۇلارنى قەپەسكە سولاپ شەھەر مەركىزىگە ئېسىپ قويدۇم. ئۆتكەن - كەچكەنلەر كۆرۈپ لەنەت ياغدۇرسۇن دەپ ئويلىدىم. مېنىڭ ئۇستازىم ئۆز ۋاقتىدا سېنىڭ بۇ يەرگە كېلىشىڭدىن بىشارەت بەرگەندىن كېيىن ماڭا بىر قە- لەمتۇراچنى تۇتقۇزۇپ: «كەلگەن يىگىتكە بۇ قەلەمتۇراچنى بەر، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن پالاكەتلەرنى يوقىتىلايدۇ» دېگەندى. مانا بۇ قەلەمتۇراچ، ئال. «سەنۇبەر گۈلتاجىغا نېمە قىلغان؟ دېگەن سوئالنىڭ جاۋابى ئەنەشۇ! شاھ گۈلتاجى ئۆزى توغرىسىدىكى ھېكايىسىنى تۈگىتىپ، ئاخىرىدا مۇنداق دەپتۇ:

— سەن ئەمدى ئۆز شەھىرىڭگە قايت- ساڭ بولىدۇ. سەن دىلخۇمارنىڭ قېشىغا بارغاندا، ئىچكىرى ئۆيىگە كىر! ئۇ يەردە ئۇنىڭ ئىككى بالىسى بار. قېرى زەڭگى ئاشنىسى بار. ئۇ ھىمىلىگەر، قۇۋ خىرتۇن. سېنى كۆرۈپلا ساڭا ھىيلە ئىشلىتىشكە ئىنتىلىدۇ. شۇ چاغدا سەن بۇ قەلەمتۇراچنى

— دادا، بۇ يىگىتنى قەيەردىن ئېلىپ كەلدىڭىز؟ — دەپ سورىدى.

— بۇ يەردە يىگىت نېمىش قىلسۇن؟ بىر دانە كىيىكلا تۇرۇپتىغۇ؟ — دېدى ئوۋچى. — ياق! — دېدى قىز، — بۇ كىيىك ئە- مەس، زاتى ئىنسان!

— سەن قانداق بىلىسەن؟ — دېدى ئوۋچى، — چاپسانراق دە!

— مەن كىچىكىمدە سېھىرگەرلىك ئىل- مىنى ئوقۇغانىدىم. قارىسام بۇ يىگىتنىڭ سېھىرلەنگەنلىكى ئايان بولدى. مەن ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرسەم رازى بولامسىز؟ — دې- دى قىز.

— مىڭ مەررە رازى بولمەن قىزىم. تېزىرەك ئەسلىگە كەلتۈرگىن، — دېدى ئوۋچى. — مېنىڭ بىر شەرتىم بار، — دېدى قىز، — بۇ يىگىت مېنى بىرگە ئېلىپ كېت- شى كېرەك. ئۇنى خوتۇنى سېھىرلىگەن. مەن ئۇنىڭ خوتۇنىدىن بۇ يىگىتنىڭ ئۆچمىنى ئېلىپ بېرىشىم كېرەك!

مەن ئۇنىڭ سۆزىنى چۈشىنىپ سەك- رەپ كەتتىم، باش لىگىشىمىپ قوشۇلغانلى- قىمنى بىلدۈردۈم. قىزمۇ بۇنى چۈشەندى. ئۇ مېنى ئىچكىرى ئۆيگە ئېلىپ كىردى. بىر چىمدىم ئۇنغا ئوخشاش توپىمىنى ئۈستۈمگە چاچتى-دە: «پىرىمنىڭ ھەق - ھۈرمىتى، ھاي- ۋان بولساڭ ئۆز ھالىتىڭدا قال. ئىنسان بولساڭ ئەسلى ھالىڭغا قايت!» دېدى. مەن بىرلا يۇمۇلاپ ئادەم بولدۇم. شاھلىق ك- يىلىرىمنى كىيگەن قىياپەتتە ئەسلىمگە كە- لگەندىم. ئوۋچى مېنى كۆرۈپ چەكسىز خۇ- شاللىققا چۆمدى.

مەن ھېلىقى قىزنى ئەمىرىمگە ئالدىم. ئارىدىن بىر قانچە كۈن ئۆتتى. ئاندىن ئىككىمىز مېنىڭ پايىتەختىمگە كەلدۇق. خۇ- تۇنۇم سەنۇبەر ھۇجرىسىدا ھېلىقى ھارامدىن

ئاچىسەن - دە، بىسىنى ئۇلارغا توغرىلاپ تۇرۇپ: «يا پىرىمىنىڭ ئەمەرى، ئۇلارنى بەنت قىل - خايسەن!» دەيسەن. ئۇلار شۇ ھامان مىدىر - سىدىر قىلالماس بولىدۇ. ئاندىن قېرى زەڭ گىنى، ئىككى ئوغلىنى خالايدىققا كۆرسىتە - سەن. ئاخىرىدا دىلخۇمارنىڭ قىلغان ئىشلى - رىنى پاش قىلسەن. پادىشاھ، ۋەزىرلەر، خالايدىقلار ئالدىدا ئۇلارنى قىلىچ بىلەن چېپىپ ئۆلتۈرسەن! ئاندىن ناھەق ئۆلگەن بىگۇناھ خەلقنىڭ كاللىسىنى راۋاق ئاستىغا توپلاشقا بۇيرۇيسەن. راۋاق ئۈستىدىن ئاق قان قانلار تامغان ھامان، بارلىق ئۆلۈكلەر تىرىلىپ ئورنىدىن قوپىدۇ.

باتۇر بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ تەبىيارلىق قىلىپ، گۈلتاچى بىلەن خوشلەشىپ، ئۆز يۈر - تىغا راۋان بوپتۇ. ھەر كۈنى بىر تۇلپارغا مىنىدىكەن. ئاخىرقى كۈنى زەرقۇم شەھە - رىگە يېتىپ كېلىپ شاھقا خەۋەر بېرىپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭغا بېرىلگەن مۆھىلەتكە ئۈچ ئاي بوپتىكەن. شاھى زەنگارنىڭ ئوردا - ئەھلى، شەھەر خەلقى راۋاق ئالدىغا توپ - لىنىپتۇ. باتۇر قىزىل تۇلپار بىلەن ئۇدۇل راۋاق ئۈستىگە چىقىپ، دىلخۇمارنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ. دىلخۇمار ئالاق - جالاق بولۇپ چۆ - چۈپ كېتىپتۇ - دە، دەرھال بىر ئەجدىھاغا ئايلىنىپ ئوت پۈركۈشكە باشلاپتۇ. باتۇر سىرتقا چىقسا، دىلخۇمارمۇ سىرتقا قوغلاپ چىقىپتۇ. بىر پارچە ئوت يەرگە چۈشۈپ كېتىپتىكەن، دەرھال شوتىغا تۇتىشىپ كۆي - گىلى تۇرۇپتۇ. باتۇر شۇ ھامان قەلمەتۇراچ - نى ئېچىپ: «يا پىرىمىنىڭ ھەق - ھۈرمىتى، بۇ مەلئۇنلارنى بەنت قىلغايىسەن» دېگە - نىكەن، ھەممىسى تۇرغان يېرىدىلا جىم تۇرۇ - شۇپتۇ. باتۇر قېرى زەڭگىنى ئۆيدىن سۆرەپ چىقىپ خالايدىققا كۆرسىتىپتۇ. ئىككى بال - سىنى كۆرسىتىپتۇ. دىلخۇمارنى كۆرسىتىپ

تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ:

— بۇ ئەسلىمدە دىلخۇمار ئەمەس، قانخۇمار ئىكەن! ئۇنىڭ ئەركە تەگمەيمەن دېگىنى يالغانىكەن، قاراڭلار! ئۇنىڭ بۇ بالىلىرى قەيەردىن كەلگەن؟ بۇلارنىڭ دا - دىسى مانا بۇ قارا زەڭگى! ئەي كەرەملىك شاھىم، مېنىڭ ناھەق ئۆلگەن بىگۇناھ ئا - دەمەلەرنى تىرىلدۈرۈپ ئەسلىمگە كەلتۈرۈشۈم - گە رۇخسەت قىلغايلا!

— مېنى بۇ ئار - تۈەۋستىن قۇتۇلدۇرغى - نىڭغا رەھمەت ئوغلۇم! سېنىڭ دېگىنىڭچە بولسۇن! — دەپتۇ شاھ.

خالايدىق بولغۇسى كارامەت ئىشلارنى كۈتۈپ تۇرۇشۇپتۇ.

— بارلىق ناھەق ئۆلگەن ئادەملەرنىڭ جەسەتلىرىنى راۋاق ئاستىغا توپلاڭلار! — دەپتۇ باتۇر.

بىردەدىلا ئۆلۈكلەر توپلىنىپتۇ. باتۇر قولىغا قىلچىنى ئېلىپ دىلخۇمارنى، زەڭ - گىنى، ئاخىرىدا ئىككى بالىنى ئۆلتۈرۈپتۇ. قانلار راۋاق ئاستىدىكى ئۆلۈكلەر ئۈستىگە ئېقىپتۇ. بىر دەمدىلا ئۆلگەنلەرنىڭ ھەممىسى تىرىلىپ، باتۇرنى باشلىرىغا ئېلىپ كۆتۈرۈ - شۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ خەلقلەر راۋاقنىمۇ بۇزۇپتۇ. باتۇر شاھ ئالدىغا كېلىپ سالام بېرەي دېگەنىكەن، ئالدىغا ئىككى ئاكىسى كېلىپ سالام بېرىپتۇ. ئۇلار خۇشال كۆرۈ - شۇپتۇ. شاھ ئۆزى باتۇرنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. ئوردىسىغا باشلاپ كاتتا زىياپەت بېرىپتۇ. شاھانە كىيىملەرنى كىيىدۈرۈپتۇ. باتۇرنىڭ سۆزلىگەن ھېكايىسىنى كىتاب قىلىپ پۈتۈپ، ئالتۇن - كۈمۈش خەزىنىسىگە قويۇپتۇ. بەخ - تىيار ۋەزىرىنىڭ ئەقىللىق بىر قىزى بار ئىكەن، باتۇرغا ئۇنى نىكاھلاپ، قىرىق كۈن توي قىلىپ بېرىپتۇ. زەنگار شاھ ئەل - جا -

ئويناپتۇ. باتۇر ئۆزىنى «باتۇرخان» دەپ
 چاكالاپتۇ. شۇندىن باشلاپ بۇ ئەلنىڭ خەل-
 قى ياياشات، دۆلىتى قۇدرەتلىك بوپتۇ. نا-
 ھەقچىلىقلار كۆرۈلمەيدىغان بوپتۇ.
 سۆزلەپ بەرگۈچى: ئابلا قادىر

مائەتنى يىغىپ كاتتا سورۇن تۈزۈپ:
 — شاھلىق تاجىنى خىزمەت كۆرسەت-
 كەن باتۇرغا بەردىم! — دەپ چاكالاپتۇ.
 پۈتۈن ئەل خۇشاللىقىدىن سەكرىشىپ ھېيت

«قۇيماق ياغقان چارشەنبە كۈنى»

سۆزىنى تەكرارلاپتۇ:
 — ئۆيدىن چىق! نېمە قاراپ تۇرد-
 سەن؟...
 ئەتىسى خەلىپەت سامساقنى ئانىسىغا
 تاپشۇرۇپ بېرىپ قايتىپ كەپتۇ.
 يىللار ئۆتۈپ، سامساق چوڭ بولۇپ
 قاپتۇ. ئۇنىڭ ئانىسى يىپ ئىگىرىپ سېتىپ
 يىغقان پۇلىغا بىر كالىسىنى سېتىپ، ئۇنى
 ئۆيلەپ قويماقچى بوپتۇ. كالىنى توپتۇرۇپ،
 ئاغامچىدا باغلاپ ئۇنىڭغا تۇتقۇزۇپ:
 — مەن يىمىنى ئېلىپ ئارقاڭدىنلا يې-
 تىمەن بالام. سەن كالىنى يېتىلەپ مېڭە-
 ۋەر! كىم مىڭ تەڭگە بەرسە سېتىۋەر! —
 دەپتۇ.
 سامساق يولدا كېتىۋاتسا بىر ھۆپۈپ
 تېرەك شېخىدا سايراۋاتقۇدەك. «ھۆپ، ھۆپ،
 ھۆپ» دېگەن ئاۋاز ئۇنىڭغا «كالاڭنى سا-
 تامسەن؟» دېگەندەك ئاڭلىنىپتۇ. شۇڭا دەر-
 ھاللا:
 — ھوي ئالتۇن تاج بېگىم، كالىنى ئا-
 لاي دەملا؟ — دەپتۇ. ھۆپۈپ پەرۋاسمىزلىق
 بىلەن يەنە سايراپتۇ.
 — مىڭ تەڭگە بېرەي دەملا؟ — دېتۇ
 سامساق.
 «ھۆپ، ھۆپ، ھۆپ!» دەپتۇ ھۆپۈپ.

ئۆتكەن زاماندا بىر تۇل خوتۇننىڭ
 سامساق دېگەن بىر دەلتىرەك ئوغلى بولغانى-
 كەن. سامساقنى ياخشىراق ئادەم قىلىپ چىق-
 سام دەپ ئانىنىڭ يۈرەك - باغرى يارا ئىكەن.
 ئانا ئوغلىنى مەھەللىسىدىكى بىر خەل-
 پەتكە تۇتۇپ بېرىپ ئوقۇتماقچى بوپتۇ.
 خەلىپەت سامساققا چېكىلەپ:
 — مەن نېمە دەپسەم، سەنمۇ شۇنى دەپ
 ئوقۇغىن! — دەپتۇ. سامساق ماقۇل بوپتۇ.
 خەلىپەت ئۇنىڭغا ھەرپلەردىن ساۋاق بېرىپتۇ.
 ئەتىسى سىناپ باقماقچى بولۇپ، سوراپتۇ:
 — سامساق، تۇنۇگۈنكى ساۋاقنى ئو-
 قۇپ باق، ئاڭلاپ كۆرەي!
 — سامساق تۇنۇگۈنكى ساۋاقنى ئوقۇپ
 باق، ئاڭلاپ كۆرەي! — دەپتۇ سامساق. خەل-
 پەت سەل ئاچچىقلىنىپ:
 — مەن بەرگەن ساۋاقنى ئوقۇمامسەن؟ —
 دەپ ۋارقىرىغانىكەن، سامساقمۇ خەلىپەتنى
 دوراپ ئاچچىقلىنىپتۇ:
 — مەن بەرگەن ساۋاقنى ئوقۇمامسەن؟
 خەلىپەت غەزىپىنى باسالماي، قولىنى
 شىلتىپ تۇرۇپ:
 — ئۆيدىن چىق! نېمە قاراپ تۇرد-
 سەن؟ — دەپتۇ. سامساقمۇ «خەلىپەت ساۋاق
 بېرىۋاتسا كېرەك» دەپ ئويلاپ خەلىپەتنىڭ

دىن ئۆيگە كىرىپ ئانىسىغا بولغان ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— ۋاي شور پېشانەم! ئەمدى قانداق قىلارمەن؟— دەپتۇ ئانىسى. بىراق ئوغلىنىڭ بۇ ئىشىنى تېخىمۇ چوڭايتىپ، بالاغا قېلىدەن شىدىن ئەنسىرەپ، شۇ ھامان ياسالما قىيا-پەت بىلەن:

— يارايىسەن ئوغلۇم! ئەمدى ھەرقانداق قىزمۇ سېنى ياردىتىدۇ! ئەمدى سەن چىقىپ ئويىناپ كىر، بۈگۈن تاش ئاتما...— دەپتۇ.

سامساق تالادا ئويىناپ، كەچتە ئۆيىگە قايتىپتۇ. بۇ چاغدا ئانىسى ئېغىلغا چوڭقۇر ئازگال كولاپ، كۆلدىكى چوكانى كۆتۈرۈپ كېلىپ كۆمۈپ بولغانىكەن. ئوغلىنى كۆرۈپ، ھويلىدىكى ئۆچكىنى تاش بىلەن ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. بالا خۇشلۇقتا ئۆچكىنى ئۆلتۈرۈپتۇ. ئانا سامساققا ئۆچكىنى بايا مەزىنىنىڭ خوتۇنىنى كۆمگەن ئازگالغا كۆمدۈرۈپتۇ. كەچتە سامساققا:

— ھېلىقى چوكانىنى مۇشۇ ئازگالغا كۆمۈپ قويدۇم،— دەپتۇ. كېچىسى سامساق ئۇخلاپ قاپتۇ. ئانا ئۇخلاپ قۇيماق پىشۇرۇپ ئۆزىگە، ھويلىغا تاشلاپ، تاملارغا ئېلىندۇرۇپ قويۇپتۇ. ئەتىگىنى سامساق ئورنىدىن تۇرۇپ، ھويلىغا چىقىپ بۇ «كارا-مەت»نى كۆرۈپتۇ. دە، ھەيران بولۇپ ئانىسىدىن سوراپتۇ:

— ئانا، نېمىشقا ھەممە يەردە قۇيماق تۇرىدۇ؟

— بۈگۈن ئاسماندىن قۇيماق يېغىپتۇ. خاسىيەتلىك چارشەنبە ئىكەن!— دەپتۇ ئانا، — قوپ، قۇيماققا تويۇۋال! سامساق تويغۇدەك قۇيماق يەپ، يەنە كۆل بېشىغا چىقىپ ئۆلتۈرغانىكەن، مەزىن

سامساق ئۆزىچە «بېرەمسەن دەۋاتىدۇ» دەپ چۈشىنىپ:

— بوپتۇ، بەرسەم بېرەي! كالىغا قاراپ تۇرسىلا، ئانا، ئانىنى چاقىرىپ كېلەي!— دەپتۇ. دە، كالىنى تېرەككە باغلاپ قويۇپ، ئۆيىگە كېتىپتۇ. ئانىسىغا بولغان ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ. ئانا— بالا ئىككىسى ھاسىراپ ھۆ— مۇدەپ يېتىپ كەلسە كالىمۇ يوق، ھۆپۈپمۇ يوقمىش.

بىچارە ئانا ئوغلىنىڭ كالتە پەملىكىدىن ئىچىگە تىنىپ، ئۆزىنىڭ بەختسىزلىكىدىن زارلىنىپ، ئۆيىگە قايتىپ ئوغلىغا مۇنداق دەپ ئۆگىتىپتۇ:

— ئەمدى چوڭ بولۇپ قالىدىك، ئۆيلەپ قويماي دېسەم، خەقىلەر سېنى دەلتە دەيدىدەن. ئوغۇل بالا بولغاندىن كېيىن شوخ-راق بولغىن. قىزلارغا ئانچە—مۇنچە كۆز تاشلاپ، قاش ئېتىپ قويساڭمۇ بولىدۇ. كۆل بويىغا چىقىپ ئۆلتۈرساڭ، كۆپ قىزلار سۇغا كېلىدۇ. بىرى ياراتمىسا بىرى يارىتىپ قالما ئەجەب ئەمەس!

سامساق كىچىكىدىن بالىلارچە، يولدىن ئۆتكەن كىشىلەرگە تاش ئېتىپ ئويىناپ چوڭ بولغانىكەن. شۇڭا ئانىسىنىڭ قىلغان سۆزى ئۇنىڭغا: «كۆل بويىدا ئۆلتۈرۈپ، سۇغا چىققان قىزلارغا تاش ئاتساڭ بولىدۇ» دېگەندەك ئاڭلىنىپتۇ.

بىر كۈنى كەچقۇرۇن ئۇ قوينىغا مۇش تەك بىر تاشنى سېلىپ كۆل بويىدا ئۆلتۈرۈپتۇ. مەزىنىنىڭ ياش خوتۇنى قاپاقنى كۆتۈرۈپ سۇغا كەپتۇ. ئۇ چوكان سۇ ئىچىپ-لىۋاتقاندا، سامساق تاش بىلەن بىرنى قوپۇپتۇ. چوكان كۆلىگە دۈم چۈشۈپ، تىنى تارتماي ئۆلۈپتۇ، قاپىقى لايىلەپ قاپتۇ. سامساق خۇشاللىقىدىن سەكرەپ كېتىپتۇ. ئانا—

— ئەلشۈەتتە تەھقىقەلەش كېرەك، —
 دەپتۇ قازى ۋە سامساقىتىن سورايتۇ، — سەن
 مەزىنىنىڭ خوتۇنىنى ئۆلتۈرۈپ قويغان كۈنى
 قايسى كۈن ئىدى؟
 — قايسى كۈن ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن.
 بىز ئۆلۈكنى كۆمۈپ بولغاندىن كېيىن ئۇخ
 لاپ قوپساق، قۇيماق يېغىپ كېتىپتۇ. مەن
 تازا تويغانىدىم، ئانامۇ يېگەن. سىلىنىڭ
 ھويلىغىمۇ ياغقانۇر؟ — دەپتۇ سامساق.
 — نېمە؟ قۇيماق ياغقان دەمسەن؟ — دەپ
 تۇ قازى.
 — شۇنداق تەقسىر، دەپتۇ موماي، —
 چارشەنبە كۈنى قۇيماق ياغدى.
 — يالغان گەپ! — دەپتۇ قازى، — بۇلار
 بىزنى ئەخمەق قىلىۋېتىپتۇ.
 — ياق، ئۇنداق ئەمەس! — دەپتۇ
 سادساق، — بىز راستىنلا مەزىنىنىڭ خوتۇنى
 نى ئۆلتۈرۈپ كۆمۈۋەتتۇق. يالغىنى يوق!
 ئىشەنمەسلىك بىزنىڭ ئارقىمىزدىن بارسىلا،
 مەن ئۆلۈكنى ئەچىقىپ كۆرسىتەي!
 — بىز يالغان سۆزلىمەيمىز! — دەپتۇ
 ئانا، — مەھەللىمىزگە بېرىشىمىزلا. بالام
 كۆرسىتىدۇ.
 بۇ مەسلىھەت ھەممەيلەنگە يېقىپتۇ.
 ئۇلار تۇل خوتۇنىنىڭ مەھەللىسىدىكى كۆل
 بويىغا بارغاندىن كېيىن:
 — ھەرقايسىلىرى مۇشۇ يەردە ئول
 تۇرۇپ تۇرۇشىمىزلا. مەن مەزىناخۇنۇمنىڭ
 خوتۇنىنى ئېلىپ چىقاي، — دەپتۇ سامساق.
 ئۇلار كۆل بويىدا ئولتۇرۇپتۇ. سام
 ساق بىردەم ئۆتكەندە يۈگۈرۈپ چىقىپ
 تىۋ — دە:
 — مەزىناخۇنۇم، خوتۇنلىرىنىڭ سۆڭ
 گۈزى بارمىدى؟ — دەپتۇ.
 — نېمىدەپ جۆيلۈۋاتسەن! — دەپتۇ
 مەزىن، — ئادەمنىڭ مۇڭگۈزى بولامدۇ؟

كۆل بويىغا كېلىپ ئۇنىڭدىن:
 — مېنىڭ خوتۇنىمنى كۆردۈڭمۇ؟ —
 دەپ سورايتۇ. سامساق شۇ ھامان:
 — كۆردۈم، خوتۇنلىرى سۇغا چىققان
 ۋ؟ — دەپتۇ.
 — ھەئە. قېنى، قەيەرگە كەتتى؟ —
 دەپتۇ مەزىن.
 — تاش بىلەن بىرنى قويسام ئۆلدى،
 ئاخشام ئۆيگە ئەكىرىپ ئېغىلغا ئورا كولاپ
 كۆمۈۋەتتۇق! — دەپتۇ سامساق.
 مەزىن شۇ ھامان ئاللا چۇقان سېلىپ،
 سامساقنى تۇتۇپ قازىنىڭ ئالدىغا سۆرەپتۇ.
 قازى سامساقنى ئالدىغا ئولتۇرغۇزۇپ:
 — مەزىنىنىڭ خوتۇنىنى تاش بىلەن
 ئۇرۇپ ئۆلتۈرگىنىڭ راستمۇ؟ — دەپتۇ.
 — راست! — دەپتۇ سامساق، — ئانام
 ماڭا: «كۆل بويىدا ئولتۇرۇپ سۇغا چىققان
 قىزلارغا تاش ئاتساڭ، سېنى ياخشى كۆرد —
 دۇ» دېگەنتى.
 — ئانىسىنى چاقىرتىپ كېلىڭلار! —
 دەپتۇ قازى.
 سامساقنىڭ ئانىسىنى چاقىرتىپ كېلە
 شىپتۇ. ئۇنىڭدىن بايىقى گەپنى سورىغانىكەن.
 ئانا «خەۋەرىم بار» دەپتۇ. قازى:
 — ئۇنداق بولسا ئۆلۈكنى نەگە كۆم —
 دۇڭلار؟ — دەپتۇ.
 — ئېغىلغا ئازگال كولاپ كۆمدۇق، —
 دەپتۇ ئانا.
 — بۇلار مېنىڭ خوتۇنىمنىڭ خۇنىنى
 تۆلەپ بېرىشى كېرەك! — دەپتۇ مەزىن.
 — توختاپ تۇرسىلا مەزىناخۇنۇم، —
 دەپتۇ قازى، — ئالدى بىلەن دەۋانى تەھ
 قىقلەش زۆرۈر. خۇن تۆلىتىش قېچىپ
 كەتمەيدۇ.
 بۇلار ئۆزلىرى دەۋاتسا يەنە تەھقىقە
 لەش زۆرۈرمۇ؟ — دەپتۇ مەزىن.

ئەخمەق قىپتۇ» دېيىشىپ، سىرتقا چىقىپ
ئۇدۇللا ئۆيلىرىگە قايتىپ كېتىشىپتۇ. سام-
ساق ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن توۋلاپتۇ:
— توختاپ تۇرۇڭلار! ئۇنىڭ ئاستىدا
ئۆلۈك بار!

— بولدى بالام، توۋلاۋەرمە! ئۇلار
ئەمدى بىزگە ئىشەنمەيدۇ! — دەپتۇ ئانا.
ئۇ شۇندىن كېيىن بالىسىغا: «قاش
ئات، تاش ئات» دېمەيدىغان بوپتۇ.

سۆزلەپ بەرگۈچى: قادىر ئابدۇللا

سامساق يۈگۈرۈپ ئۆيگە كىرىپ كې-
تىپتۇ. سەل ئۆتكەندە يەنە يۈگۈرۈپ چى-
قىپتۇ. دە:

— مەزىناخۇنۇم، خوتۇنلىرىنىڭ ساقى-
لى بارمىدى؟ — دەپتۇ.

— ئاغزىڭنى يىۋم، بەدبەخت! — دەپتۇ
مەزىن، — سەن مېنى ئەخمەق قىلىۋاتامسەن؟
مەن كىرىپ ئۆزۈم كۆرمىەن!
ئېغىلغا قازىمۇ بىرگە كىرىپتۇ. ئۇلار
ئازگالدىكى ئۆچكىنى كۆرۈپ «بۇ بىزنى

ئەقىللىق «ئاشپەز»

ماي قاپتۇ.
بىر كۈنى ھەمدەم شاھ ۋەزىرىدىن
سورايتۇ:

— مەن ئىزلىگەن ئاشپەز نېمە ئۈچۈن
تېپىلمايدۇ؟

— تاماق ئېتىشنى بىلىدىغانلار ئازلاپ
كەتتى، ئۇلار «تامىقىمىزدىن قۇسۇر چى-
قىپ قالسا جېنىمىزدىن جۇدا بولمايلى»
دەپ ئوردىغا كەلمەيدۇ. باشقا ئامال يوق
شاھىم، — دەپتۇ ۋەزىرى راست گەپ
قىلىپ.

— ئۇلار نېمە ئۈچۈن ياخشى خىز-
مەت قىلىپ، ئىنتايىم ئېلىشنى كۆزلىمەيدى-
كەن؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ شاھ.
— ئۇلار مۇكاپات قولىغا تەككۈچە
كالىسىنىڭ تېنىدىن جۇدا بولۇشىدىن
قورقىدىكەن شاھىم، — دەپتۇ ۋەزىر.
— سەنمۇ ئۇلارغا بولۇشۇپ مېنى ئاچ

بۇرۇن ھەمدەم شاھ دېگەن بىر پادى-
شاھ ئۆتكەندىكەن. ئۇ زادىلا غىزا ياراتماي-
دىكەن. بىر كۈنى ئۇ ۋەزىرلىرىگە:

— ئاغزىمغا تېتىغۇدەك غىزا ئېتەلەي-
دىغان بىر ئاشپەز تېپىپ كېلىڭلار! غىزا-
سى يارىسا ئوردىدا قالىدۇ، غىزاسى يارى-
مىسا كالىسى ئېلىنىدۇ، — دەپ ئەمىر
قىپتۇ.

ۋەزىرلەر شاھنىڭ مەجەزىنى ئوبدان
بىلىدىكەن. شۇڭا مەسلىھەتلىشىپ، ئوردىغا
ئاشپەز تاللىنىدىغانلىقى ھەققىدە ئېلان
چىقىرىپتۇ.

داڭدار ئاشپەزلەر ھەرخىل ئېسىل
تاماقلارنى ئېتىپ كىرگەندىكەن، ھەمدەم
شاھ ئۇنى ئۇنداق، بۇنى مۇنداق دەپ قۇ-
سۇر تېپىۋېرىپتۇ. داڭدار ئاشپەزلەر ئۆلتۈ-
رۈلۈپتۇ. ئاخىر ئوردىغا كېلىپ تە-ئاق ئې-
نىپ بېرىشنى خالايدىغان ئادەملەر چىق-

تۈزىنى تەڭشەپ، ئۆز قولۇم بىلەن شاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىرىدىكەنمۇ، شاھ ئالىيلىرى بىرىنىچىدىن ئالدىراتمىغاي، ئىككىنچىدىن تاماق يەۋالمىغاي، — دەپتۇ يىگىت.

ۋەزىر يىگىتنى ئوردىغا باشلاپ بېرىپ، ئۇنىڭ بۇ شەرتىنى شاھقا يەتكۈزۈپتۇ. شاھ دەرھال ماقۇل بوپتۇ. ۋەزىر گۈ-ۋاھچى بولىدىغان بوپتۇ، مەسلىھەت يىگىت شىپتۇ.

يىگىت ئۆيىدىن ئالغاچ كەلگەن قوناق ئۇنىنى ئالدىرىماي تاسقاپتۇ. ئاندىن سوغۇق سۇغا چىلىپ، ھەربىر مۇندىكىنى ئېزىپ ئارىلاشتۇرۇپتۇ، تۈزىنى، قويۇق سۇيۇقلۇقنى تەڭشەپتۇ. ئاندىن كىچىك قازانغا تۆكۈپ ئاستىدىن يۇمشاق ئوتۇن بىلەن ئاستا-ئاستا ئوت قالايتۇ. تاماقنى تەكشى ئارىلاشتۇرۇپتۇ. ئۇرۇك گۈلىسى ساپتۇ. پىشقاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئۇرۇقچىلىرىنى ئېلىپ تاشلاپتۇ. كۈن كەچ پىشىپ بوپتۇ، ئاخىر تاماق پىشىپتۇ. يىگىت تا-ماقنى كىچىكرەك بىر ئالتۇن قاچىغا يىپىرىمراق ئۇسسۇپ، كۈمۈش لىگەنگە ئېلىپ، ئۆزى كۆتۈرۈپ شاھ ئالدىغا كىرىپتۇ. يىگىت قىلچە ھودۇقماي ئاشنى شاھنىڭ ئالدىغا قويۇپ، قوشۇقنى شاھ ئالدىغا توغرىلاپ قويۇپ، بېشىنى ئېگىپ تۇرۇپ:

— قېنى شاھىم، غىزاغا ئېغىز تەك-كەيلا! — دەپتۇ.

قورسىقى ئېچىپ كولدۇرلاپ كەتكەن شاھ تاماقنى كۆرۈپ سوراپتۇ:

— نېمە تاماق؟

— شاھى پەتتا، — دەپتۇ يىگىت، — بۇ مەخسۇس ئۆزلىرىدەك شاھلار ئۈچۈنلا تەييارلىنىدىغان ئالاھىدە غىزا. ئېغىز تېگىپ تۈزىنى تېتىپ كۆرگەيلا. بۇ تاماق مۇبا-

قويۇشنىڭ يولىنى ئىزدەۋاتسەن! — دەپتۇ شاھ، — ئەگەر گەپلىرىڭ راست بولمىدىغان بولسا، مەن يەيدىغان غىزانى سەن ئۆزۈڭ ئېتىسەن. ئاغزىغا تېتىسا يەيمەن، تېتىمەن. سا كاللاڭنى ئالمەن!

— خوپ شاھىم، — دەپتۇ ۋەزىر، — مەن يەنە ئىزلەپ كۆرەي. ئۈچ كۈن ئىچىدە ياخشى ئاشپەز تېپىپ كېلەلمەسەم دېگەنلىرىدەك بولسۇن! ھۆھلەت بەرسىلە!

— بوپتۇ، سەن دېگەندەك بولسۇن، — دەپتۇ شاھ خاپا ھالدا.

ۋەزىر ئۆيىگە قايتىپتۇ. ۋەزىرنىڭ جىگەرلىك بىر قىزى بار ئىكەن. ئۇ قورقماق، ۋەجدانلىق ھەم پەم-پاراسەتلىك ئىكەن. دادىسىنىڭ بېشىغا چۈشكەن ئېغىر كۈلپەتنى، ھەمدەم شاھنىڭ كالۋا ۋە ۋەھ شىپىلىكىنى ئويلاپ دادىسىغا بىر مەسلىھەت بېرىپتۇ. قىزنىڭ مەسلىھەتىنى ئاڭلىغان ۋەزىر قاتتىق تەسەپلىنىپتۇ. ۋەزىر قىزىنىڭ مەسلىھەتكە ماقۇل بوپتۇ، بۇ مەسلىھەتنى ئەتراپلىق ئويلاپ پىشۇرۇپتۇ. ئاندىن ئۆز ئالدىغا جاكاجى چىقىرىپ، شەھەر خەلقىگە: «كىمكى ھەمدەم شاھنىڭ ئاغزىغا تېتىغۇدەك بىر ۋاخ تاماق ئېتەلسە، شۇنى كۈيۈغۇل قىلمەن!» دەپ جا-كالاپتۇ. بىر كۈن ئۆتكەندە بىر دېھقان يىگىت ۋەزىر بىلەن كۆرۈشكىلى كەپتۇ.

— بۇ ۋەزىرنىڭ ھۆددىسىدىن ئۆزۈم چىقىمەن، چىقالماي، ئۆلۈپ كەتسەم ئۇۋا-لىم ئۆزۈمگە! لېكىن مېنىڭمۇ بىر شەرتىم بار، شاھ قەيۇل كۆرسە ئاندىن ئىشقا چۈشسەم، — دەپتۇ يىگىت.

— قېنى قانداق شەرتلىرى بار؟ — دەپتۇ ۋەزىر.

— مەن غىزانى تولۇق پىشۇرۇپ،

قوشۇقلا ئېلىپ كىرگەنمىكەن، شاھ ئۇنىمۇ يەپ بوپتۇ، بىراق يەنىلا توپماپتۇ.

— مەن ئۆمرۈمگە كېلىپ مۇنداق لەززەتلىك تا ئامنى كۆرمەپتەنمەن، يەنە مەپتەنمەن. غىزايىڭ ئاغزىغا تېتىدى! سېنى ئوردىغا ئېيىقالمەن. ماڭا ھەر كۈنى مۇشۇنداق ياخشى غىزا ئېتىپ بېرىسەن! — دەپتۇ شاھ يىگىتكە.

— خوپ شاھىم، — دەپتۇ يىگىت.

— ئاشپەزگە ئالتۇن - كۈمۈش، سەرۋ - پاي، مەخسۇس سارايلار ئىنئام قىلىن - سۇن! — دەپتۇ شاھ.

— خوپ! — دەپتۇ ۋەزىر، — ھەممىنى دېگەنلىرىدەك بېجىرىمەن!

شۇنداق قىلىپ سەھرالىق بىر ئۇماچى چى ھەدەم شاھنىڭ قانلىق قىلچى ئاستى - دىن نۇرغۇن ئادەمنى قۇتقۇزۇپ قاپتۇ. ۋەزىر ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىپ، قىزىنى دېھقان يىگىتكە نىكاھلاپ بېرىپتۇ.

رەك تىللىرىغا تېتىمىسا كاللامنى ئالغايلا شاھىم. قېنى كۆڭلۈمگە يارىشا بىر قوشۇق يەپ كۆرسىلە!

— شاھ بىر قوشۇق ئېلىپ يەپتۇ. تاماق مەزىلىك تېتىپتۇ. يەنە بىر قوشۇق ئاپتۇ، تولىمۇ مەزىلىك تېتىپتۇ. يەنە بىر قوشۇق يەپتۇ. ئاغزىنى تاشىپ، لەۋلىرىنى يالاپ كېتىپتۇ. ۋەزىر مۇ خۇشال بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ بىر قاچا ئاشنى بىردەمدىلا پاك - پاكىز يەپ بوپتۇ. لېكىن قورسىقى توپماپتۇ. يەنە يېڭۈسى كېلىۋېرىپتۇ. بىراق چاندۇرما سلىق ئۈچۈن، توپمىغاندەك كېرىلىپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇ ھالىنى كۆزىتىپ تۇرغان ۋەزىر:

— ھۈرمەتلىك شاھىم، يەنە ئازراق ئېلىپ كىرسۇنمىكىن؟ — دەپتۇ.

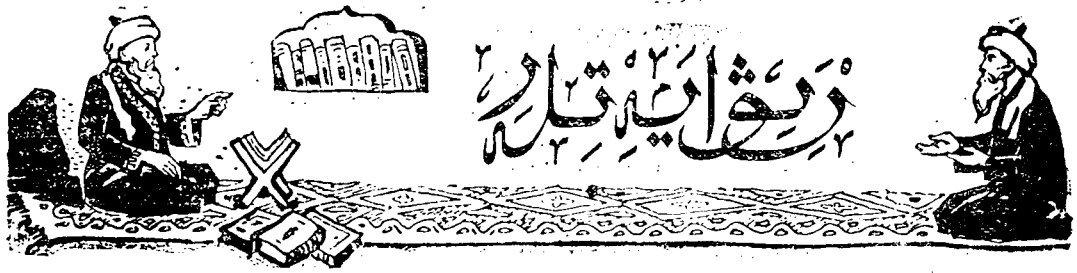
— بولسا ئەكىرسۇن! ياخشى غىزا - كەن! — دەپتۇ شاھ.

ئاشپەز چىقىپ كېتىپ پەقەت بىر

سۆزلەپ بەرگۈچى: سەمەت ئاۋۇت

يۇقىرىقى ئۈچ چۆچەكنى رەتلىگۈچى: يۈسۈپ ئۆمەر

نەۋائى نۆتى كىچىكىدىن

كىشى ئۇنى ئىنتايىن شاد - خۇراملىق بىلەن قارشى ئاپتۇ. ئەمما نېمە ئۈچۈندۇر دوستى ھۈسەيىن بايقارا كەلمەپتۇ.

— كەلگىنىمنى ئاڭلىمىغاندۇ ياكى پادىشاھ بولغاندىن كېيىن قىلىمى كۆپ بولۇپ كېلەلمىگەندۇ، ياخشى ئۆزۈم بېرىپ كۆرۈپ كېلەي، — دەپتۇ. — دە، سۆيگەن قىزى گۈلىنى بىلە ئېلىپ يولغا چىقىپتۇ. نەۋائى بىلەن گۈلى ئىككىسى پاراڭلىشىپ كېلىۋېتىپ بىلمەستىن «باغ كوچا» غا كىرىپ قاپتۇ. بىر چاغدا «باغ كوچا» نىڭ قاراۋۇلى، پادىشاھ كوچىسىدا ھېچ نەرسىدىن خەۋەرسىز بىمالال پاراڭلىشىپ ھۇزۇر قىلىپ كېلىۋاتقان ئەلشىر بىلەن گۈلىنى كۆرۈپ قاپتۇ ۋە پالاقلاپ يۈگۈرۈپ كېلىپ ئىككىسىنىڭ يولىنى توسۇپتۇ. ئۇ:

— باغ كوچىدىن نېمىشقا مېڭىشىشىڭنىڭ؟ — دەپ قوپاللىق بىلەن سوئال - سوراقتا قىلىپ كېتىپتۇ.

بۇنىڭدىن ھەيران بولغان نەۋائى: — ئۆز ئىختىيارىم بىلەن ماڭدىم. نېمە؟ بۇ كوچىدا مېڭىش گۇناھمۇ؟ — دەپتۇ.

— بۇ ئاجىزەچۇ؟ — دەپ گۈلىنى كۆرسىتىپتۇ قاراۋۇل، — بۇمۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن ماڭدىمۇ؟

— ھە، — دەپتۇ نەۋائى، — بۇ مېنىڭ سۆيگەن مەشۇقۇم، ئۇمۇ ئۆز ئىختىيارى

قەدىمكى زاماندا ھىرات دېگەن يۇرتنىڭ سۇلتانى ھۈسەيىن بايقارا دېگەن كىشى ئىكەن. سۇلتان ھۈسەيىن بايقارا نىڭ ياشلىقىدىن بىللە ئۆسكەن ئەلشىر نەۋائى دېگەن دوستى بولۇپ، ئۇلار شۇنداقچىلىق يېقىن دوستلاردىن ئىكەنكى، ئارىسىدىن قىل ئۆتمەيدىكەن. ھۈسەيىن بايقارا مەلىكەتكە پادىشاھ بولغۇسى كېلىپ، ئائىلىقلار توپلانغان تاغقا چىقىپ كېتىپتۇ.

نەۋائى بولسا شائىرلىقنى تاللاپ يىمىراق بىر مەلىكەتكە ئوقۇشقا كېتىپتۇ. سۇلتان ھۈسەيىن سان - ساناقسىز ئەسكەر توپلاپ، نۇرغۇن قېتىم ئۇرۇش قىلىپ ئاخىرى مەقسىتىگە يېتىپتۇ، يەنى يۇرتقا پادىشاھ بوپتۇ. ئۇ شەھەرنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا كاتتا بىر باغ بىنا قىلدۇرۇپ، ئۇنىڭغا بارىدىغان كوچىنىڭ نامىنى «باغ كوچا» دەپ ئاتاپتۇ. «باغ كوچا» دىن پادىشاھ ۋە ئۇنىڭ ئەمەلدارلىرىدىن باشقا ھېچكىمنىڭ مېڭىشىغا رۇخسەت قىلىنمايدىكەن.

كىمدە - كىم بىلمەي بۇ كوچىدىن ئۆتۈپ قالسا، قاراۋۇللار دەرھال تۇتۇپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىدىكەن. سۇلتان ھۈسەيىن ئۇنى مەن ماڭدىغان كوچىدىن مېڭىپسەن، دەپ گۇناھكار قىلىپ زىندانغا تاشلايدىكەن. ئايىلار، يىللار ئۆتۈپتۇ. مىڭ ئەلشىردۇر ئوقۇشنى تۈگىتىپ، شائىرلارنىڭ شائىرى بولۇپ ھىراتقا قايتىپتۇ. ھەممە

بىلەن ماڭدى.
قاراۋۇل:

— سۇنداقمۇ تېخى، ئۇنداق بولسا زىندانغىمۇ ھەر ئىككىڭ ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن چۈشىشىسەن. كېيىن بىر ئۆمۈر زىنداندا قېلىپ چىرىپ يوق بولۇپ كېتىشىڭنىمۇ ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن بولىدۇ، — دەپتۇ.

— نېمىشقا؟ — دەپ ھەيران بوپتۇ ئەلىشىرنەۋائى، — ئۆز ئىختىيارىم ئۆزۈمدە ئەمەسمۇ؟ مەسىلەن، مەن قايسى كوچا بىلەن ماڭسىمەن دەپسەم، شۇ كوچا بىلەن ماڭالمايمەنمۇ؟ بۇ ئادالەتتىن ئەمەس ئىنىم.

— ياق، — دەپتۇ قاراۋۇل، — سەن تېخى جىق خام ئىكەنسەن. كوچىنىڭ ئىختىيارى پادىشاھى ئالەم، سۇلتانۇ كېرەم، شاھىنشاھ مىرزا ھۈسەيىن بايقارادا. بىلەن مەسكە بىلىپ قوي. بۇ كوچىدا ھېچكىم نىڭ مېڭىشىغا يول قويۇلمايدۇ. شۇنداق ئىكەن، دۇشۇ دەقىقىدىن باشلاپ سېنىڭ ئىختىيارىڭ ئۆزۈڭدە ئەمەس، زىندانغا بەندىسەن.

— ئايلا، — دەپتۇ ئەلىشىرنەۋائى ئۆز-ئۆزىگە، — نېمە قىلىپ قويدۇم. يېنىمدا گۈلى بولمىغان بولسىمغۇ باشقا گەپ ئىدى. ھازىر قاراۋۇل بىلەن سەن-پەن دېيىشىپ ئولتۇرىدىغان ۋاقىت ئەمەس. ياخشىسى پادىشاھنىڭ ھۈسەيىن بايقاراننىڭ ئالدىغا ئېلىپ بار، دەيمەن. دوستۇم ھۈسەيىن كۆرۈپ، تونۇپ، گۇناھىمدىن ئۆتۈپ قالار.

كېيىن ئاۋازىنى چىقىرىپ: — خوپ، ئىختىيارىمىز ئۆزىمىزدە بولماي زىنداندا بولسۇن. ئەمما ئالدى بىلەن

شاھىنشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بار، — دەپتۇ نەۋائى.

قاراۋۇل ئىلاجىسىز كۈنۈپ نەۋائى بىلەن گۈلىنى سۇلتان ھۈسەيىننىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ھۈسەيىن بايقارا قارىسا، ئالدىدا كىچىكىدىن بىللە ئۆسكەن قەدىر-دان دوستى مىر ئەلىشىرنەۋائى تۇرغۇدەك. نېمە قىلىشنى بىلمىگەن سۇلتان ئويلىنىپ قاپتۇ، نەۋائىمۇ ئىچىدە: «قېنى، دوستۇم نېمە دەيدىكىن؟» دەپ ئۇندىمەي تۇرىۋېرىپتۇ. گۈلىمۇ:

— پادىشاھ نېمە دەرگىمىن، ئەلىشىرنەۋائى قانداق جاۋاب بېرەركىن، نەۋائى گەپ تالىشىپ قالماسا بولاتتى، — دەپ ئەندىشە بىلەن لېۋىنى چىشلەپتۇ.

سۇلتان ھۈسەيىن:

— بۇنى تونۇيمەن، كىچىكىمدە بىللە ئۆسكەن دوستۇم دەپ قويايۇپ بەرسەم، ئەمەلدارلىرىم ئالدىدا تۇتۇقسىز بىر ئادەم بولۇپ قالدىمەن. تونۇمايمەن، دەپ زىندانغا تاشلاسام تېخى بولمايدۇ. ئەلىشىرنەۋائىغا تاشلاسا، ئۆمۈرلۈك دوستلۇقىمىز بۇزۇلىدۇ. ياخشىسى بۇنىڭغا بىر سوئال قوياي، شۇنىڭغا توغرا جاۋاب بېرىپ ھەممىنى قايىل قىلسا، تونۇشلۇقۇمنى بىلىدۇ. رۇپ قويۇۋېتەي. جاۋاب بېرەلمىسە ئۆزىدىن كۆرسۇن، — دەپتۇ.

— ھەي مۇساپىرلار، — دەپتۇ ھۈسەيىن بايقارا نەۋائى بىلەن گۈلىگە قاراپ، — «باغ كوچا»دىن ھېچكىم گۇناھكار بولۇپسىزەر. شۇڭا سىزنى زىندانغا سېلىشىم كېرەك ئىدى. لېكىن بىر سوئالغا توغرا جاۋاب بېرەلسەڭلەر گۇناھكارلاردىن ئۆتمەن. سوئالىم مۇنداق: بىر سۇرەپىگىنە كىي، ئۇنىڭدا ئۆزۈڭ بىلەن ئايالىڭنىڭ ئىسىم-

ئەيۇ قىلسا كېتەر ئىدىم، بۇ گۈلى يارىم بىلەن.

ھۈسەيىن بايقارا نەۋائىنىڭ تېپىپ ئېيتقان سۆزىدىن خۇرسەن بوپتۇ، ئەتراپىغا قاراپ ئەمەلدارلىرىنىڭ چىرايىدىن ئۇلارنىڭ مۇ مەنۇن ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپتۇ - دە: — كەچۈرۈڭ دوستۇم! — دەپ ئۆزىنى ئەلىشىرنىڭ قۇچىقىغا ئېتىپتۇ.

تونۇر سالامىغان ئۆي سالالارمىدى؟

ئۆيىنى تىكلەشۈپلىشىغا زادى ئىشەنمەيمەن. ئۆيىسىز كوچىدا قېلىپ ھالاك بولىدۇ. مۇھەممەد ئاكا - شۇنداق دەپتۇ - دە، كۆزىگە ياش ئايتۇ. نەۋائى:

— دېگىنىڭىز بولىدۇ، ماڭا ئىشىنىڭ، — دەپ تەسەللى بېرىپتۇ.

مۇھەممەد ئاكا ئۆيىگە كېلىپ بالىسىنى يېنىغا چاقىرىپتۇ - دە، ئوغلغا:

— بالام، مۇبادا كۈنۈم يېتىپ قازا قىلسام، ئۆيىنى زادى ساتقۇچى بولما. كېيىن ئۆيى ساللايى ھالاك بولىسەن. ئەگەر بەك ساتقۇڭ كېلىپ كەتسە، نەۋائى ھەزرەتلىرىنىڭ بىر مەسلىھەتىنى ئېلىپ ئاندىن بۇ ئىشقا كىرىش. ئىشەنچىم كامىلىكى، ھەزرەت ساڭا توغرا يول كۆرسىتىدۇ، — دەپتۇ.

مۇھەممەد ئاكا ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. خۇدابەردى ئۆيىنى سېتىش تەرەددۇتىگە چۈشۈپ قاپتۇ. ئۇ، ئاتام ئۆيىنى ساتىدىغان بولساڭ نەۋائىنىڭ بىر مەسلىھەتىنى ئال، دېگەندى. قېنى، بېرىپ باقايچۇ، ھەزرەت قانداق يول كۆرسىتىدىكىن؟ — دەپتۇ - دە، شائىرنىڭ ھۇزۇرىغا كەپتۇ ۋە نەۋائىغا مەقسە

مى، نېمە سەۋەبتىن «باغ كوچا» غا كىر - گىنىڭ ئۇقۇلسۇن. جاۋابىڭ ماڭا ۋە ئەمەلدارلارغا ماقۇل كەلسۇن.

نەۋائى بىر پەس ئويلىنىپتۇ - دە، ئاغزىغا كەلگەن ئۇشۇ بېيىتنى ئېيتىپتۇ: نەۋائى ئۆتتى كوچاڭدىن پەيادە يارى بىلەن، كىشى بەلغا قالارمۇ ئۆز ئىختىيارى بىلەن. باغۋەننى دوست دەپان كەلدىم «كوچا باغى» بىلەن،

ئەلىشىر نەۋائىنىڭ مۇھەممەد ئاكا دېگەن بىر قوشنىسى بولغانىكەن. مۇھەممەت ئاكا ئۆمۈر بويى ئىشلىپ بىر ئۆي سېلىۋالغانىكەن. ئۇنىڭ پۈتۈن مۈلكى ئەنە شۇ ئۆي ئىكەن، خالاس. لېكىن كېچە - كۈندۈز غەم - سىز ئىشلەپ يۈردۈپىدىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى مۇھەممەد ئاكا نەۋائىنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ نەۋائىغا شۇنداق دەپتۇ: — ھەزرەتسىم، ئۆزىڭىزگە ئايانكى، مەن خېلى ياشقا بېرىپ قالدىم. بۈگۈن بولمىسا ئەتە ئامانەتنى تاپشۇردىغانغا ئوخشايمەن. سىزگە ئېيتىدىغان بىر ئىلتىماسىم بار، ما - قۇل كۆرسىتىڭىز ئېيتاي.

— بەجانەدىل بېجىرىمەن، — دەپتۇ شائىر.

ئىلتىماسىم شۇكى، — سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ مۇھەممەد ئاكا، — مەن بۇ دۇنيادىن كۆز يۇمغان كۈنۈم سادىغاڭ كېتەي بالام خۇدابەردى كۆلبەمنى ساتىدىغان تۈرى بار. قانداقلا بولمىسۇن ئۇنى سېتىشقا يول قويمىسىڭىز. ۋەتەن گاداسى، كېمەن گاداسى» دەپ بىكار ئېيتىمىغان. مەندىن كېيىن قالسا خۇدابەردىنىڭ مۇنداق بىر

ستىنى ئېيتىپتۇ. شۇ چاغدا نەۋائى:

— ياخشى، ئەمما تونۇرۇڭ بىر ئاز ئەسكەرەك كۆرۈنىدۇ. بۇزۇپ يېڭى تونۇر سا. شۇنداق قىلساڭ ئۆيىنىڭ نەرقى ئىككى بارابەر ئارتىدۇ، — دەپتۇ.

خۇدا بەردى ئۆيىگە كېلىپ تونۇرغا قارىسا، ھەقىقەتەن بەك كونسراپ كەتكەن، ھەتتا ئۇنىڭ بىر تەردىپى غۇلاپ چۈشكەنەن. كەن. ئۇ «نەۋائى توغرا ئېيتتى، بۇنى بۇ- زۇپ ياخشىسىنى سالسام، ئۆيىنىڭ نەرقى ئا- شىدۇ» دەپتۇ. دە، تونۇرىنى بۇزۇپتۇ. قوشنا يېزىدا تونۇرچى بار ئىكەن. ئۇنىڭ- كىگە بېرىپ تونۇر سېتىۋاپتۇ. دە، ئۆيىگە قايتىپتۇ. يولدا كېلىۋېتىپ ئىنتايىن چارچاپ- تۇ. ئۇ بىر ئاز نەپەسىمنى راسلىۋالاي، دەپ بىر دۆڭدە ئولتۇرماقچى بولغاندا تونۇر يەرگە قاتتىق تېگىپ، سۇنۇپ كېتىپتۇ. خۇ- دا بەردى ئارقىسىغا قايتىپ ھېلىقى ئۇستام- دىن يەنە بىر تونۇر سېتىۋاپتۇ. ئۆيىگە يې- تەي دېگەندە ئۇنىمۇ - سۇندۇرۇپ قويۇپتۇ. بىر ئىلاجىنى قىلىپ ئۇچىنچى تونۇرنى ئۆيىگە ئېلىپ كەپتۇ. دە، كونسراپنىڭ ئور- نىغا ئۇنى ئورناتماقچى بوپتۇ. ئۇ تونۇرنى كونا تونۇرنىڭ ئورنىغا قويۇپ، ئۈستىگە

جىقراق لاي سېلىۋەتكەنكىن، ئەتسى ئور- نىدىن تۇرۇپ قارىسا، تونۇر مېچىلىپ يەر- دە ياتقۇدەك. خۇدا بەردىنىڭ قاتتىق ئاچچى- قى كېلىپ، «نەۋائى نېمىشقا مېنى ھۇنچىلىك ئاۋاردىمىڭىزگە سالدى» دەپتۇ. دە، شائىر- نىڭكىگە چىقىپتۇ.

نەۋائى سۇپىدا ئولتۇرۇپ شېئىر يې- زىش بىلەن بەنت ئىكەن.

— ھەزرەت، — دەپتۇ خۇدا بەردى ئۇ- نىڭغا قاراپ، — تونۇر سالالەمدىم. مەيلى ئەرزاق كەتسىمۇ ئۆيىنى تونۇرسىز سې- تىۋېتەي دەيمەن.

— ئالدىرماي سۆزۈمنى ئاڭلا، — دەپ- تۇ نەۋائى، — كۆردۈڭمۇ، بىر تونۇرنى ئەپ- لەپ سالالمايسەن، لېكىن ئۆيىنى ساتماقچى بولمىسەن. «بېلى ئاغرىمىغاننىڭ ئاش ئېلىش- ىغا باق» دەپ بىكار ئېيتىمىغان. ئۆيىنى سې- تىپ قويۇپ، يېڭىسىنى سالالماي كۆچمىدا قېلىشىڭنى ئويلىمىدىڭمۇ؟ ماڭ، بېرىپ ئىش- لە. ئۆيىمۇ ئۆزۈڭدە قالىدۇ، تىرىكچىلىكىڭمۇ ئۆتۈدۇ، بەلكى ياخشى ياشاپ كېتەرسەن.

نەۋائىنىڭ دانا سۆزلىرىگە تەن بەر- گەن خۇدا بەردى ئۆيىنى ساتماپتۇ. ئىشلەپ ياخشى كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ.

ئاقىلانە جاۋاب

ئەلەش نەۋائى ھۈسەيىن باي-قارانىڭ سارىيىدا باش ۋەزىرلىك قىلغان كۈنلەردە، پادىشاھ دائىم ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلىپ، شائىر بىلەن باھەسلىمەت ئىش قىلىدىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئەتىگەن سەھەردە ھۈسەيىن بايقارا ساراياغا كىرىپ كېتىۋېتىپ، نەۋائىغا قاراپتۇ. دە، كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى كۆرسىتىپتۇ. دەل شۇ چاغدا نەۋائى بارمىقى بىلەن تىلىنى كۆرسىتىپتۇ. ھۈسەيىن بايقارا

بېشىنى چايقاپ ساراياغا كىرەي قايتىپ كېتىپتۇ. بۇ مەزىرىنى كۆزىتىپ تۇرغان نەۋائىنىڭ شاگىرتلىرى ئىما - ئىشارىلەرنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. شۇندا نەۋائى: — قېنى ئۆزلىرىڭلەر ئويلاپ تېپىڭ- لار، — دەپتۇ. دە، ئىما - ئىشارىلەرنىڭ سە- رىنى ئېيتماپتۇ. شاگىرتلار ئويلاپ - ئويلاپ تېپىشالماپتۇ. ئاخىرى ئۇلاردىن بىرى شا- ئىرنى سۆزلىتىش مەقسىتىدە سىياھدانىنى

ئۆرۈۋېتىپتۇ. شۇ چاغدا نەۋائى:

— ئابدۇللىھىت، نېمانچە پەرىشان بولىسىز؟ سىياھداننى ئۆرۈۋەتتىڭىزغۇ، — دەپتۇ.

— كەچۈرىسىز ئۇستاز، — دەپتۇ شائىر. — غا قاراپ شاگىرتى، — ھېلىقى مۇئەممىنىڭ سەۋەبىنى ئويلاپ خىيالىم چېچىلىپ قالدى. شۇندا نەۋائى شاگىرتلىرىغا بولغان

ۋەقەنىڭ سىرىنى سۆزلەپ بېرىشكە مەجبۇر بوپتۇ.

— ھۈسەيىن بايقارا مەندىن: «نېمە باشقا بالا كەلتۈرىدۇ؟» — دەپ سورىدى. مەن بولسام «تىل» دەپ جاۋاب بەردىم. شاگىرتلىرى نەۋائىنىڭ دانا، زېرەك ۋە ئەقىللىقلىقىغا يەنە بىر قېتىم قايىل بو- لۇشۇپتۇ.

خۇدا ساقلەسۇن

ئەلىشىر نەۋائى بىلەن ھۈسەيىن بايقا- را بەك يېقىن دوستلاردىن ئىكەن. ھەتتا ئارىلىرىدىن قىل ئۆتمەيدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى ئىككىسى ئوۋدىن قايتىپ كېلىۋې- تىپ گەپ تالىشىپ قاپتۇ. نادان ۋەزىرلەر- نىڭ ئىغۋاسى ۋە ھەسەتخورلۇقىدىن زېرىك- كەن نەۋائى سارايدىن كېتىشىنىڭ ئىلاجى- سىنى قىلالماي يۈرگەنىكەن.

— ھەزرەت، مەن بۇ قېتىم مانا مۇ- شۇ مەزىرىلىك جايدا قالمەن. چۈشىنىشىم- چە بۇ تەقدىر مېنىڭ پېشانەمگە ئەزەلدىن پۈتۈلگەن بولسا كېرەك. بۇ نۆۋەت ياراتقان- نىڭ رايىغا قارشىلىق قىلماسسىز دەپ ئوي- لايەن.

ھۈسەيىن بايقارا گەپ تالىشىشىنىڭ ئاخىرى شۇ دەرىجىگە يېتىشىنى ئويلىمىغان- كەن. نەۋائىغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىنى بىلمەي:

— ئەختىيارىڭىز! — دەپتۇ.

تېز ئارىدا سارايدا نەۋائىنىڭ يوقلۇ- قى بىلىنىپتۇ. ۋەزىرلەرنىڭ ئۆز بېشىمچىلىقى كۈندىن- كۈنگە بۇچ ئاپتۇ. ھەممە جەھەت- تىن ئەقىل- ئىدراكلىق بولغان نەۋائىسىز ئىش ئېلىپ بېرىشىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكى- نى بىلمىگەن ھۈسەيىن بايقارا، قانداقلا قىد-

لىپ بولمىسۇن دوستىنى سارايدا قايتۇرۇپ كېلىش قارارىغا كەپتۇ. بىرىنچى كۈنى بىر ۋەزىرنى ئەۋەتىپتۇ. نەۋائى سارايدا قايتىش- قا رازى بولماپتۇ. ئىككىنچى كۈنى ئىككى ۋەزىرنى ئەۋەتىپتۇ. نەۋائى يەنە كۈنمەپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى پۈتۈن سارايدا ئەھلىنى ئە- ۋەتىپتۇ. شۇندىمۇ شائىر قايتىشقا رازى بول- ماپتۇ. ھۈسەيىن بايقارانىڭ بېشى بەكمۇ قېتىپتۇ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي قاپتۇ. ئا- خىرى ۋەزىر، ئۆلىما، ھۆكۈمالىرىنى يىغىپ- تۇ - دە:

— ئەتىگىچە نەۋائىنى سارايدا قايتۇ- رۇپ كېلىشىنىڭ ئىلاجىسىنى قىلىشىمىزغا ھەممىڭنىڭ كالىمىنى تېنىڭىدىن جۇدا قىد- لىمەن، — دەپتۇ.

ۋەزىرلەر ئارىسىدا نەۋائىغا خېلى يې- قىن بىر كىشى بار ئىكەن. ئۇ كىشى ئەتىسى سەھەرلەپ ھۈسەيىن بايقارانىڭ يېنىغا كىرىپ: — ھەزرەت ئالىيلىرى، ئەلىشىر نەۋائىنىڭ ئالدىغا بىر ئەخمەق بىلەن بىر گولنى ئە- ۋەتىش كېرەك. ئەخمەق بىلەن گولنى ئەل- شىردەك يامان كۆرىدىغان ئادەم يوق، — دەپتۇ.

بۇ گەپ ھۈسەيىن بايقاراغا ماقۇل كەپتۇ. دەرھال بىر ئەخمەق بىلەن بىر-

دارلىرىنى كۆرۈش ۋە نەپىس سۆھبەتلىرىدە دىن بەھرىمەن بولۇش نىيىتىدە ئالىملىرىدە نىڭ ھۇزۇرلىرىغا ئالدىرىدۇق. شۇنداق ئىكەن، ھەزرىتىمىنىڭ بىزنى كۆرۈپلا ئالدىراپ ئاتلىنىشىنىڭ سەۋەبى نېمەكەن؟ — دەپتۇ. گۈل سۆزىنى تۈگەتكىچە ئېتىغا مىنىپ بولغان نەۋائى:

— خۇدا ساقلىسۇن! سىلەر بىلەن بىر نەپەس بىلىلە بولغاندىن كۆرە كۆھىقاپ تېغىنى ھاۋانچا بىلەن يەنچىپ تۈگىتىشتەك ئېغىر ئىشنى قىلغىنىم، پەلەكنىڭ توققۇز گۈەبىزىنى مانا ەۋشۇ يۈرىكىمنىڭ قېنى بىلەن سۇۋاپ چىققىنىم، ھەتتا يۈز يىل زېنەداندا ئولتۇرغىنىم ئەۋزەلرەك، — دەپتۇ. دە، ئېتىغا قامچا ئۇرۇپ ساراينغا يول ئاپتۇ.

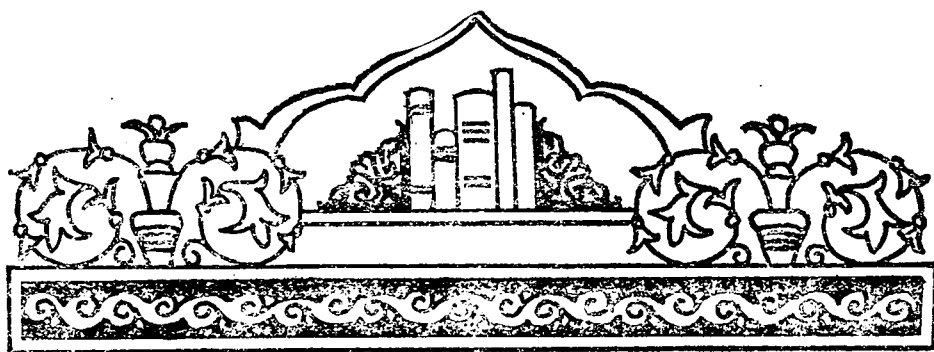
گۈلنى تاپتۇرۇپ، ئۇلارغا ئېسىل تونىلارنى كىيىدۈرۈپتۇ. دە، ئاتقا مىنىدۈرۈپ ئەلىشىر نەۋائىنىڭ قېشىغا ئەۋەتىپتۇ.

شائىر ئەخمەق بىلەن گۈلنى تونۇيدىدەكەن ۋە ئۇلارنى شۇنچىلىك يامان كۆردىدەكەنكى، ھەتتا ئۇلار ماڭغان كۈچىدىمۇ ماڭمايدىكەن.

نەۋائى ئىككى ئاتلىقنى يىراقتىن كۆرۈپلا مەقسەتنى چۈشىنىپتۇ. دە، يولغا ئاتلىنىشقا باشلاپتۇ. شۇ پەيتتە ھېلىقى ئەخمەق بىلەن گۈل يېتىپ كېلىپ، ئالدىراپ تېزەپ ئاتلىرىدىن چۈشۈپ نەۋائىغا سالام بېرىشىپتۇ. نەۋائى ئۇلارنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئالماپتۇ. شۇ چاغدا گۈل ھېچنېمىنى بىلمىگەن بولۇپ:

— ئىنتايىن سېغىنىشلىق قىممىتىدىن دە.

نەشىرگە تەييارلىغۇچى: غەنىزات غەييۇرانى

تۈزلۈك ۋە توغرىلىق

يۈكنى كۆتۈرۈشتىن قورقمىن
 بىر باي بىر ھېكمىگە.
 — ساڭا يۈز سەر ئالتۇن بېرىشنى ئويلاۋا-
 تىمەن، — دېدى.
 ھېكمى بايغا:
 — بەرسەڭ ساڭا ياخشى، بەرمىسەڭ
 ماڭا ياخشى. چۈنكى بەرمىسەڭ مېنىڭ
 يۈكنى كۆتۈرۈشتىن قۇتۇلمىمەن، — دېدى.

قانداق قىلارمەن؟

خۇي - پەيلى ئەسكى ۋە تەلەتى سۆ-
 رۇن بىر خوتۇن كېسەل بولۇپ يېتىپ قال-
 دى. ئۇ ئېرىگە:
 — ئەگەر مەن ئۆلۈپ قالسام قانداقمۇ
 قىلارسەن؟ — دېدى.
 ئۇنىڭ ئېرى:
 — ئەگەر ئۆلمەي قالساڭ قانداق قى-
 لارمەن؟ — دېدى.

كۈندۈزنىڭ قاراڭغۇلۇقىغا تاقەت
قىلالايمەن

كىشىلەر شەپەرەگگە:
 — نېمىشقا كۈندۈزى سىرتقا چىقماي-
 سەن؟ — دەپ سورىغانىدى، شەپەرەڭ جاۋاب
 بېرىپ:

— مەن كېچىنىڭ يورۇقلۇقىغا كۆنۈپ
 قالغانلىقىم ئۈچۈن، كۈندۈزنىڭ قاراڭغۇلۇقىغا
 تاقەت قىلالايمەن، — دېدى.

زىندانغا بارغۇچە ئۆيۈمگە بارماسىدىم؟

بىر كىشى كېچىسى قاتتىق مەست بو-
 لۇپ كوچىدا يېتىپ قالغانىدى. مىر شەب-
 لەر ① ئۇنىڭ بېشىغا توپلاندى. مىر شەب-
 لەر دىن بىرى ئۇ كىشىنىڭ قولىدىن تارتىپ:
 — قوپۇپ بىز بىلەن زىندانغا ماڭ-
 مىن، — دېدى.
 مەست كىشى:

باغداد خەلىپىسى ئۆي سالدۇرماقچى
 بولۇپ تۈۋرۈككە لايىق بىرتال ياغاچ ئىز-
 لەتتى. ئۇزۇن ئىزلەپ ئاخىرى ياغاچ تاپ-
 قان بولسىمۇ، راۋۇرۇس، تۈز ئەمەس ئىدى.
 شۇڭا ئۇ «ھەر قانداق يەردە تۈز ۋە ئۇزۇن
 ياغاچ تېپىلسا دەرھال كەلتۈرۈلسۇن!» دې-
 گەن مەزمۇندا تەرەپ - تەرەپكە خەت يازدى.
 كۆپ ۋاقىت ئىزلىگەندىن كېيىن ئاخىرى
 ياغاچ تېپىلدى. ياغاچنى ئېلىپ باغداد
 شەھىرىگە يېقىن كەلگەندە، پادىشاھ نۇرغۇنلى-
 غان سەردار ۋە خاس خىزمەتچىلىرىنى ئې-
 لىپ ياغاچنى كۈتۈۋېلىشقا چىقتى.

بۇ چاغدا بۇھلۇل دانا دېگەن بىر
 كىشى ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ
 كىشى جامائەتنى بېرىپ ئۆتۈپ ھېلىقى يا-
 غاچقا يېقىنلاشتى ۋە ياغاچقا قۇلىقىنى يېقىپ
 بىر سائەتتەك تۇردى. پادىشاھ ئەجەبلىنىپ
 ئۇنىڭدىن:

— ياغاچقا نېمە دېدىڭ ۋە نېمەنى
 ئاڭلىدىڭ؟ — دەپ سورىدى.

بۇھلۇل دانا جاۋاب بېرىپ:

— مەن ياغاچتىن: «سەن گەرچە بىر
 ياغاچتىنلا ئىبارەت بولساڭمۇ، دەۋرىمىزنىڭ
 خەلىپىسى سېنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن ئال-
 دىڭغا چىقىپتۇ. سېنىڭ بۇنچە ئىززەت ۋە
 ھۈرمەتكە ئېرىشىشىڭنىڭ سەۋەبى نېمە؟»
 دەپ سورىغانىدىم، ياغاچ ماڭا: «مېنىڭ
 ھۈرمەتلىك بولۇشۇمغا سەۋەب تۈزلۈك ۋە
 توغرىلىق» دەپ جاۋاب بەردى، — دېدى.

① مىر شەب - كېچى كۆزەت قىلىدىغان ساقچى.

ھەسەتخورلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋېتىپ -
تەتتىم، - دېدى.
يەنە بىرى:

- مەن خۇدايىتائالادىن، ماڭا مىڭ دانە يىرتقۇچ بۆرە بەرسەڭ، دەپ تىلەي - مەن. ئەگەر شۇنداق بولغاندا بۆرلەرنىڭ ھەممىسىنى قويلىرىڭغا قويۇپ بېرەتتىم شۇنىڭ بىلەن ھەر بىرى بىردىن قويۇڭىنى بوغۇپ، بېھىملارنىڭ كۆز ئالدىدىلا يەۋەتكەن بولاتتى، - دېدى.

قويلارنىڭ ئىگىسى:
- ھەممە بۆرلىرىڭنى مېنىڭ قويلىرىمغا قويۇپ بەرگىلى خۇدادىن قورقمامسەن؟ قاراپ تۇرۇپ مېنىڭ شۇنچە كۆپ قويلىرىمنى نابۇت قىلماقچى بولۇپسەن، ئېيتىپ، درست دېگەن مۇشۇنداق بەدنىيەت بولامدۇ؟ - دېدى.
بۆرلەرنىڭ ئىگىسى:
- سەن شۇنچە كۆپ سۈت ۋە قوز - چاقلارنى ئۆزۈڭ يەپ، ماڭا قىلچە ئادەم - گەرچىلىك قىلماي، خۇدادىن ئۇيالىمامسەن؟ - دېدى.

قويلارنىڭ ئىگىسى:
- ماڭا ئادەمگەرچىلىك ۋە مېنى ئايىماق ساڭا زۆرۈر. چۈنكى مەن ئايال ۋە ئۇششاق بالىلىرىمنىڭ ھەممىسىنى باشقا قېرىنداشلىرىمنىڭ ھەتقىنى ئادا قىلماي تۇرۇپ ياتلارغا بېرەلمەيمەن - دە، - دېدى.
بۆرلەرنىڭ ئىگىسى:

- دېمەك، ئەمدى سەن ياتلارنىڭ يولىنى تۇتتۇڭ. مەنمۇ سېنى ئايىمايمەن، - دېدى.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار كۆپ جىبەل - ماجىرالار قىلىشتى. ئىش - شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، ئۇلار بىر - بىرنىڭ باش - كۆزلىرىنى يېرىشتى، ئېغىز ۋە كۆزلىرىگە توپە - لارنى چېچىشتى.

دەل مۇشۇ پەيتتە بىر قېرى كىشى ھەسەل تولدۇرۇلغان بىر سۇغىنى مۇردىسىگە

- ئەجەب ئەخمەق ئىكەنلىكىمىز، ئەگەر مەن يول يۈرەلگەن بولسام سىزىلەر بىلەن بىللە زىندانغا بارغۇچە، ئۆيۈمگە بارماسىدىم؟ - دېدى.

تەزىيە قىلەرگە كېلىشى لازىم ئىكەن

دەرۋىش بىر ئىشىكىگە بېرىپ نان تىلىدى. ئۆيدە بىر قىز بالا بار ئىدى. ئۇ قىز:

- ئۆيدە نان يوق، - دېدى.
دەرۋىش:
- نان بولمىسا بىر سەقىم تۇز بول - سىمۇ بەرگىن، - دېدى.
قىز:
- تۇزمۇ يوق ئىدى، - دېدى.
دەرۋىش:
- ئۇنداق بولسا ئازراق سۇ بەرسەڭمۇ بولىدۇ، - دېدى.
قىز:
- سۇچى تېخى سۇ ئەگەلمىدى، - دېدى.

دەرۋىش قىزىدىن سورىدى:
- ئاناڭ نەگە كەتتى؟
قىز جاۋاب بېرىپ:

- بىر قېرىنداشىمىزنىڭ تەزىيەسىگە كەتكەنىدى، - دېدى.

دەرۋىش قىزغا:
- سىلەرنىڭ ئەھۋاللىڭلارغا قارىغاندا، قېرىنداشلىرىڭلار سىلەرنىڭ تەزىيە قىلەرگە كېلىشى لازىم ئىكەندۇق، - دېدى.

قېنىم ھەسەلگە ئوخشاش تۆكۈلسۇن

ئىككى بىكار تەلەپ يولدا كېتىۋېتىپ بىرى يەنە بىرىگە:

- خۇدايىتائالا مېنى مىڭ تۇياق قويغا ئىگە قىلسا، دەپ ئارزۇ قىلىمەن. ئەگەر شۇنداق بولغىنىدا ئۇنىڭ يۇڭى، سۈتى ۋە قوزىچا قىلىرىدىن پايدا ئېلىپ،

بولدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا خىلمۇخىل گەپ - سۆزلەر بولۇپ ئۆتتى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە موللا بەنائى دېگەن بىر شائىرمۇ بارئىدى. ئۇ گەپ ئارىلاپ:

— مەۋلىۋى ئابدۇرەھمان جامى بەدبەھ گۈيلۇق، يەنى ھېچ ئوخشىماستىن شېئىر ئېيتىشقا كەلگەندە ئاچىز، — دېدى.

شۇ ئەسنادا ھەزرەت ئابدۇرەھمان جامى يېتىپ كەلدى - دە، بۇ ئولتۇرۇشتا ئۆزى توغرىسىدا گەپ - سۆز ئۆتۈلگەنلىكىنى بىلدى. سۇلتان ھۈسەيىن ئولتۇرۇشتىكىلەرگە بۇيرۇق قىلىپ:

— بۈگۈن بەدبەھ شېئىر ئېيتىشىش بولسۇن، — دېدى ۋە مەۋلىۋى جامىغا قاراپ سۆزىنى داۋام قىلدى، — مەن ھازىر تۆت نەرسە - نىڭ ئىسمىنى ئېيتىمەن، سىز ئۇنى شېئىر يېزىپ تىزغا يىسىز. بۇ تۆت نەرسە مۇنۇلاردىن ئىبارەت، يەنى — چىراغ، غەلۋىر، شوتا ۋە نەشپۈت.

ھەزرەت مەۋلىۋى جامى بۇ سۆزىنى ئاڭلاش بىلەنلا ئۇنى شېئىر قىلىپ ئېيتتى:

ئەي، دۆلىتىڭ چىرىغى تولۇن ئايدەك نۇر بېرەر،
دۈشمەن كۆكسىنى غەلۋىر قىلىدىڭ ئېتىپ
ئوق، خەنجەر.
شوتىسىغا مەقسەتنىڭ قويغانچە ئاياغىڭنى،
بەختۇ دۆلەت نەشپۈتنى پايانسىز پەلەكتىن تەر.

ئاندىن كېيىن مەرزى ھۈسەيىن بايقارا موللا بەنائىغا قاراپ:

— سەنمۇ تۆت ئىسمىنى شېئىرىڭغا ئۈنچە قىلىپ تىزىپ باقتىن. بۇ تۆت ئىسىم، بىرى ئاتەش دان، يەنە بىرى جام، ئۈچىنچى - سى شەرھى شەمسىيە، تۆتىنچىسى كىگىز قالپاق بولسۇن، — دېدى.

موللا بەنائىمۇ شۇ مەيداندىلا دەرھال بۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

مەن ئاتەش دان ئاھىمدىن چىقارساممۇ ئىس - تۇمان،

قويۇپ يېتىپ كەلدى ۋە ھېلىقى ئىككىمىز - نىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىدى. ئۇلار بولۇپ ئۆتكەن ماجىرائى سۆزلىدى. بۇلارنىڭ ئەخمەقلىكىگە قاتتىق غەزەپلەنگەن ھېلىقى بوۋاي سۇغىنىنىڭ پېچىتىنى باشتىن - ئاياغىچە يىرتتى - دە، ھەسەلنىڭ ھەممىسىنى يەرگە تۆكۈۋەتتى. ئاندىن كېيىن ئۇلارغا قاراپ:

— ئەي ئەخمەقلەر! ئەگەر سىلەر ھەقىقىي ئەخمەق بولمايدىغان بولساڭلار، ھېلىقى قېنىم مۇشۇ ھەسەلگە ئوخشاش تۆ - كۈلسۇن، — دېدى.

مېنى يالغانچى دەۋاتىمەن

بىر كىشى پەيغەمبەرلىك دەۋاسى قىلىۋىدى، ئۇنى تۇتۇپ ھارۇن رەشىد پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ھارۇن رەشىد ئۇنىڭدىن:

— سەن كىم بولسىمەن؟ — دەپ سورىدى.

ئۇ كىشى جاۋاب بېرىپ:

— مەن ھەقىقىي پەيغەمبەرەمەن، — دېدى.

ھارۇن رەشىد يەنە سورىدى:

— نېمە مۆجىزىلىرىڭ بار؟

ئۇ كىشى:

— مەن كىشىلەرنىڭ كۆڭلىدە نېمە ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلەلەيمەن، — دېدى.

ھارۇن رەشىد سورىدى:

— مەن ھازىر نېمە ئويلاۋاتقانلىقىمنى

بىلەمسەن؟

ھېلىقى كىشى جاۋاب بېرىپ:

— سېنىڭ كۆڭلۈڭدىكى نەرسە شۇكى،

ھازىر سەن كۆڭلۈڭدە مېنى يالغانچى، دەۋاتىمەن، — دېدى.

جامى بىلەن بەنائى

سۇلتان مەرزى ھۈسەيىن بايقارا بىر ئولتۇرۇشتا بىر توپ شائىرلار بىلەن بىللە

بىر كىتابنى ئەكىلىپ، مەن نېمىنى سورىسام شۇنىڭغا جاۋاب بەرگىن.

بالا بىر كىتابنى ئەكىلىپ ئاتىسىنىڭ قولىغا بەردى. ئاتىسى كىتابنى ئېچىپ:

— مۇشۇ بەتنىڭ بىرىنچى خېتىنى ئوقۇپ، ئۇنىڭ مەنىسىنى پارس تىلى بىلەن ماڭا ئېيتىپ بەرگىن، — دېدى.

ئاتىسى ئېيتقان بەتنىڭ بىرىنچى خېتىنىڭ بېشىدىلا ئەرەبچە «لائەئەلمۇ»^① دېگەن سۆز يېزىقلىق ئىدى. ئاتىسى ئوغللىدىن سورىدى:

— بۇنىڭ مەنىسى نېمە؟

ئوغلى پارس تىلى بىلەن جاۋاب بېرىپ:

— نەمىدانەم، يەنى، بىلىمەيمەن، — دېدى.

— ھوي ئەخمەق، سەن ئۇچۇن نۇر - غۇن جاپالارنى چەكتىم، قولۇمدىكى بار نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى شامالغا سورۇدۇم.

بىر سۆزنىڭ مەنىسىنى سورىسام «بىل - مەيمەن» دەيسەن، — دېدى ئاتىسى كايىپ، ئاندىن قولىغا بىر تاياقنى ئېلىپ سوراقنى داۋام قىلدى، — تېز سۆزلە، «لائەئەلمۇ» دېگەن سۆزنىڭ پارسچىسى نېمە؟... ئوغۇل ئاتىسىغا:

— ئەي ئاتا، بۇ سۆزنىڭ پارسچىسى نەمىدانەم، يەنى — بىلىمەيمەن، دېگەن بولىدۇ، — دېدى. شۇنداق قىلىپ ئوغۇل ئاتىسىغا قانچە چۈشەندۈرگەن بولسىمۇ، بىلىمىسىز ئاتا ھېچبىر چۈشەنمەستىن ھەدەپ سۆزلەيتتى:

— ئېيتە، بىر سۆزنىمۇ بىلىمىسىڭ، شۇنچە يىللاردىن بېرى نېمىش قىلدىڭ؟...

بىچارە ئوغۇل ئاتىسىنىڭ نادان ئىكەنلىكىنى بىلدى. دە، ئىلاجسىزلىقتىن تاياق يېسىمۇ ئۇن - تىنىسىز جىسم تۇرۇشتىن باشقا چارە تاپالمىدى.

پەلەك جامى ئۈستىدە تۇتاي قانداق جاي - ماكان.

گەپ قىلمىغىن سەن ماڭا شەمسىيەنىڭ شەرھىدىن

مەنمۇ ئاڭا ئوخشاشلا كىگىز قالپاق كىيىم - ۋالغان.

پادىشاھ مېرزا ھۈسەيىن ھەر ئىككىسىلا شائىرىغا ئىنتىم بېرىپ ئۇلارنى مۇبارەكلىدى.

بىلمەيمەن

تاجىك قەۋمىدىن بىر كىشى بار بولۇپ، ئەرەب تىلىنى بىلمەيتتى. ئۇ كىشى ئوغللىنى ئىلىم - پەزىلەت ئۆگەنسۇن، دەپ مەدرىسكە ئوقۇشقا ئەۋەتتى ۋە قولىغا ھەر - قانداق نەرسە بچۈشسە، ئوغللىنىڭ ئوقۇشى ئۇچۇن خەجلەيتتى. شۇنداق قىلىپ بىر مۇنچە ۋاقىت ئۆتتى. بىر كۈنى ئۇ كىشى ئوغللىغا:

— ئەي ئوغللۇم، بۇ ئىشقا نۇرغۇن ۋاقىتنى سەرپ قىلدىڭ، بىر ئاز بىلىم ھاسىل قىلدىڭمۇ؟ — دېدى.

بالا بىلىملىك بولۇپ چىققانىدى. شۇڭا ئۇ ئۆز بىلىمىنى ئاتىسىغا ئاشكارا قىلماقچى بولۇپ سۆز باشلىدى:

— ھەئە، خېلى نەتىجە قازاندىم. ئەرەب تىلىدا ئىسىم ۋە پېتىللارنى ياساشنى ئۆگىنىۋالدىم ۋە بۇ تىلنىڭ سەرىق (مور - فولوگىيە) بىلەن نەھۋى (سېنىتاكسىس) لىرىنى ياخشى ئىگەلىدىم. ھەر قانداق مەسىلىنى پاكىت ۋە دەلىل بىلەن ئۆگەندىم.

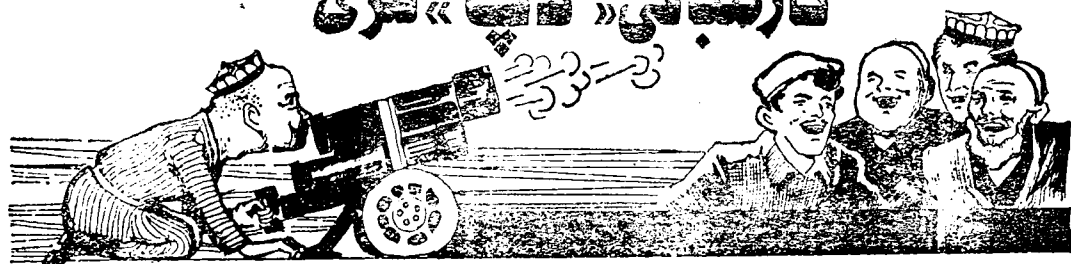
«قۇرئان» نىمۇ كېڭەيتىلگەن مەنىلىرى ۋە ھەقىقىي ماھىيىتى بىلەن ئۆگەندىم...

— ئەي ئوغللۇم، — دېدى ئاتىسى ئوغلىنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، — تولا گەپ ساتماي، ئەگەر ئەرەب تىلىنى ئۆگەنگەن بولساڭ،

تەييارلىغۇچىلار: مەتتۇردى مەرزەخمەت، يالقۇن قاھار

① لائەئەلمۇ — بىلمەيمەن.

ئازىباقى «لاپ» لىرى

تەھرىر ئىلاۋىسى

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ باي تەركىبى قىسمىدا كۈلكىلىك پوچىلىقنىڭمۇ تۇتقان ئورنى بار. كىشىلەر پەقەت ئۆزىنى ماختاشنىلا مەقسەت قىلغان پوچىلىقنى يامان كۆرسىمۇ، ئاڭلىغۇچىنى كۈلدۈرۈش ئارقىلىق بەدىئىي ھۇزۇر بېغىشلايدىغان لەتىپە خاراكى-تېرىلىق پوچىلىقنى ياخشى كۆرىدۇ. يازغۇچى، شائىرلار ئۆز ئەسەرلىرىدە ھەرخىل يامان ئىللەتلەرنى پاش قىلغاندا، ئۇنى تىپىكلەشتۈرۈش ۋە يۇقىرى كۆتۈرۈش ئۇسۇللىرىدىن پايدىلىنىدۇ. شەخسىي مۇددىئا بىلەن زەي سالىماي پو ئاتىدىغانلارنى خەلق ئىچىدىكى پوچىلارمۇ ئەنە شۇ ئۇسۇللاردىن پايدىلىنىپ مەسخىرە قىلىدۇ. مۇنداق پولار تۇرمۇشنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدۇ. مەسىلەن، بىر ماختانچاق ئوۋچى ئۆزىنىڭ مەرگەنلىكى توغرىسىدا لاپ ئۇرغان بولسا، ئازغىنا ۋاقىتتىن كېيىن پوچىلار تەرىپىدىن ئۆزىنىڭ مەسخىرە قىلىنغانلىقىنى ئاڭلايدۇ. خەلق ئارىسىدا توقۇلغان مۇنداق ئىجادىي پولار ماختانچاقلارغىمۇ، تاماشىبىنلارغىمۇ ئۆزىنىڭ يۇمۇرستىك تەرىپىنى كۈچى بىلەن تەسىر كۆرسىتىدۇ. بىز مۇنداق پوچىلىقنىڭ كىشىنى ھۇزۇرلاندۇرۇش زە تەرىپى-لەش جەھەتتىكى ئەھمىيىتىنى نەزەردە تۇتۇپ، مەجمۇئەمىزدىن ئۇنىڭغا سەھىپە ئاجراتتۇق. بۇنىڭدىن كېيىنكى سانلىرىمىزدەمۇ توپلاپ رەتلەنگەن ياكى ئىجاد قىلىنغان پولارنى داۋاملىق ئېلان قىلىمىز.

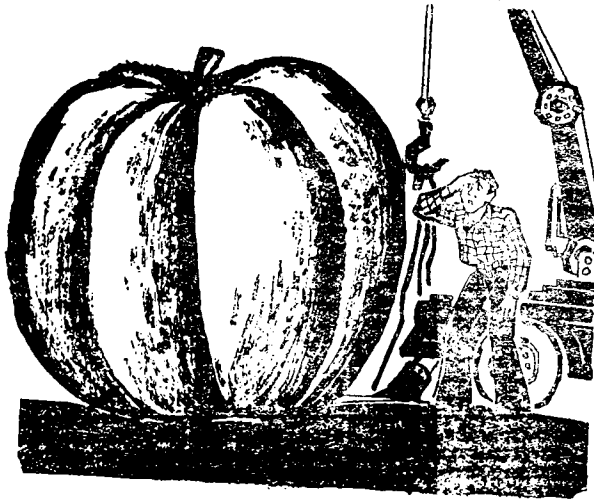
مەجمۇئەمىزنىڭ بۇ ساندا يولداش مۇھەممەت رەھىم توپلاپ رەتلىگەن پىرلارنى كىتابخانلارنىڭ مۇلاھىزىسىگە تەقدىم قىلدۇق. رەتلىگۈچى پوچىلارنىڭ دىئالوگلىرىغا بىۋاسىتە ئارىلاشمىغان. شۇڭلاشقا گەپنى پوچى ئازىباقى باشلايدۇ ۋە شۇ تۈگىتىدۇ. بۇ، مۇمكىن قەدەر ئىخچام بايان قىلىش مەقسىتىدە رەتلىگۈچى تاللىۋالغان بىر خىل ئۇسۇلدۇر.

بەسلىشىش

- بىر كۈنى دوستۇم ئابدۇباقى بىلەن ئىككىمىز پو ئېتىشىپ قالدۇق.
- نېمە بىلەن بەسلىشىپ پو ئېتىشىمىز؟ — دېدىم مەن.
- سەن نېمە دېسەڭ، مەن شۇ، — دېدى ئابدۇباقى.

ئۇنداق بولسا، قايسىمىز يېڭىلىسەك، ئوتتۇز ئوغۇلغا بىر مەشرەپ بېرىمىز. ماقۇلۇمۇ؟ ئابدۇباقى «ماقۇل» دېدى - دە، پو ئېتىشىنى باشلىدى.

بىرىمى مەن بېدىلىكىنىڭ ئورنىغا كاۋا تېرىسام، ئاجايىپ ئوخشاپ كەتتى دېگەن! ھەر كاۋا، ھەر كاۋا! ئاقۇدۇمۇ كاۋا مۇنداق ئوخشىماپتىكەن. كۈز كېلىپ قالدى. كاۋىلارنى توشۇپ ئاۋارە بولماي، ئېتىزدىلا تۇرغۇزۇپ ساتتىم. بىر يوغان كاۋىغا ھېچكىم نىڭ پۇلى چىقىشمىدى. مەن ئۇ كاۋىنىڭ يېنىغا بارسام، كاۋا مەندىن بىر ەپتىر ئېگىز تۇرمامدۇ! ئىتتىرىپ باقسام، مىدىرلاپمۇ قويمىدى. بولمىسا، مەنمۇ ئاتنى مۇرەدگە ئېلىپ كۆتۈرىدىغان ئەزىمەت ئىدىم. شەھەردىن بىر كران بىلەن ئون چاقلىق ماشىنىنى باشلاپ چىقىتتىم. ھېلىقى كاۋىنى كران بىلەن كۆتۈرۈپ ماشىنىغا باستۇق - تە، ئاستا مېڭىپ ئەكىلىپ ھويلىغا چۈشۈرۈرغانىدىم، - دېدى ئابدۇباقى.

ئون ياشلىق بىر بالا بۇ گەپنىڭ پولىقىنى چۈشەنمەي:

— كاۋىمۇ شۇنداق يوغىنمىدۇ؟... - دېدى.

— سەن بىلمەيسەن ئۇكام، - دېدى ئابدۇباقى، - ئۇ چاغدا سەن ئىشتان كىيمەي

ئويىناپ يۈرەتتىڭ. ئاقساقاللىق قىلماي ئاڭلاپ ئولتۇردۇر.

— بۇ راست گەپ، ئۇكام، - دېدىم مەن ئابدۇباقىنىڭ گېپىنى قۇۋۋەتلەپ، - ئۇ،

شۇنداق يىللار ئىدى. پولات - تۆمۈر تاۋلىغاندا، مەن داشقاللار ئارىسىدا قالغان چويۇن -

دىن بىر قازان ياساتقاندىم. ھېلىقى قازاننى ھادىس يوغان ياساتقاندىنمەن. 40

توننىلىق كرانلىق ماشىنا بىلەن كۆتۈرۈپ دەريا بويىغا ئېلىپ باردىم. چوڭ - كىچىك

200 ئادەم قازاننىڭ ئىچىگە چۈشۈپ سۇپۇرگە بىلەن بىر ھەپتە يۇدى. قازاننى يۇيۇپ بولغۇچە

ھېلىقى كرانلىق ماشىنا كېتىپ قالغانىكەن، بۇ ئادەملەرنى قازاننىڭ ئىچىدىن ھېچقانداق

قىلىپ چىقىرىۋالدىم. ئاخىرى ئۇلارنىڭ بالا - چاقا، ئۆي بىساتلىرىنى قازاننىڭ ئىچىگە

كۆچۈرۈپ قويۇپ قۇتۇلغاندىم. ئۇلار ھازىرغىچە شۇ قازاننىڭ ئىچىدە ئۆي تۇتۇشۇپ،

ئوغۇللىرىنى ئۆيلۈك، قىزلىرىنى ياتلىق قىلشتى.

— ماڭە، ئاداش! قازان دېگەنمۇ ئۇنچىۋالا يوغان بولامدۇ؟! - دېدى ئابدۇباقى

ئىشەنمەي.

— ھېلىقى سېنىڭ كاۋاڭنى ئاشۇ قازاندا پىشۇرمىسا، قانداق پىشۇرغىلى بولسۇن! —
دېدىم مەن.

ئايروپىلانغا تۇنجى قېتىم ئولتۇرۇش

بىر كۈنى بىكارچىلىقتىن كوچا ئارىلاپ يۈرۈپ، كونا دوستۇم رۇستەم بىلەن ئۇچىرىپ شىپ قالدۇم.

— ئاداش، — دېدىم مەن ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، — ئىككىمىز بىر مەھەل —
لىدە ئويىناپ چوڭ بولغاندۇق. مانا ئەمدى «پادا باققاندا دوست ئىدۇق، ياڭاق چاققاندا
ئايىرىلدۇق» دېگەندەك، سەن ليۇتچىك (ئۇچقۇچى) بولۇپ قالدىڭ. مەن باققاللىق قىلىۋا-
تمەن. كونا دوستلۇقىمىزنى ئۇنتۇمىغان بولساڭ، مېنى ئايروپىلانغا ئولتۇرغۇزۇپ، بىر
ئويىنىتىپ كەلمەمسەن؟ — دېۋىدىم، ئۇ ئويلىنىپ تۇرماستىنلا:
— يۈرە! — دېدى — دە، مېنى ئايروپىلانغا باشلاپ باردى.
ئايروپىلاندا ھەر ئايروپىلانلار تىزىلىپ تۇرۇپتۇ. رۇستەمنىڭ كىچىككىنە ئايروپىلان
ئىكەن.

— ھۇي ئاداش، بۇ نېمەڭ، ئىككىمىزنى كۆتۈرەلەمدۇ؟ — دەپ ئىشەنچسىزلىك بىلەن
ئايروپىلانغا چىقتىم. رۇستەم:

— خاتىرجەم بول! — دېدى — دە، بېلىمدىن تاسما بىلەن باغلاپ قويدى.

— ئاداش، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟

— ئايروپىلان سىلىكىنىسە، يەرگە چۈشۈپ كەتمەيسەن.

— چىشىم چىققاننىڭ بۇياغىدا ئايروپىلانغا بۈگۈن ئولتۇرۇپتىمەن. سىلىكىنىدىغان
كاتاڭ يولدا ھەيدىمەي، ئاسفالت يولدا ھەيدىمەمسەن! — دېدىم مەن.
مەن گېپىمنى تۈگەتكىچە ئايروپىلان ئوت ئېلىپ ئۆرلەپ كەتتى. ئىككى دەرەخ
بويى ئۆرلىگەندە، پەسكە قاراپ قورقۇشقا باشلىدىم. كۆزۈمنى يۇمۇۋېلىپ، بىر ئازدىن
كېيىن قارىسام، بۇلۇتقا يېقىنلاپ قايتىمىز.

— ۋاي جېنىم ئاداش، بەك ئۆرلەپ كېتىپسەن! ئۇششاق بالىلىرىم بار، كۈن كۆر-
گىلى قوي! بىر ئاز پەسلەت! — دەپ يالۋۇردۇم.

رۇستەم ئايروپىلاننى دەرەخ بويى پەسلەتتى. شۇ ئارىدا بىزنىڭ مەھەللىگە كېلىپ
قايتىمىز. ئەنە، بىزنىڭ ھويلىمۇ كۆرۈندى! ئايالىم تانىغا كىرىپ يېمىۋاتقانىكەن.

— ھەي، بالىلارنىڭ ئانىسى! ئەھۋاللىقلار قانداقراق؟ — دېدىم. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ،
بىر قاراپلا مېنى تونۇدى.

بىزنى تاشلاپ قويۇپ، نەگە قاچاي دەيسىز؟ يەرگە چۈشۈڭ! — دەپ ۋارقىردى.

— بېلىم تاسما بىلەن مەھكەم باغلاش. يەرگە چۈشەلمەيمەن، خوتۇن!

— ئۆيدە گۆش، ماي يوق. بىز ئاچ ئولتۇرامدۇق؟

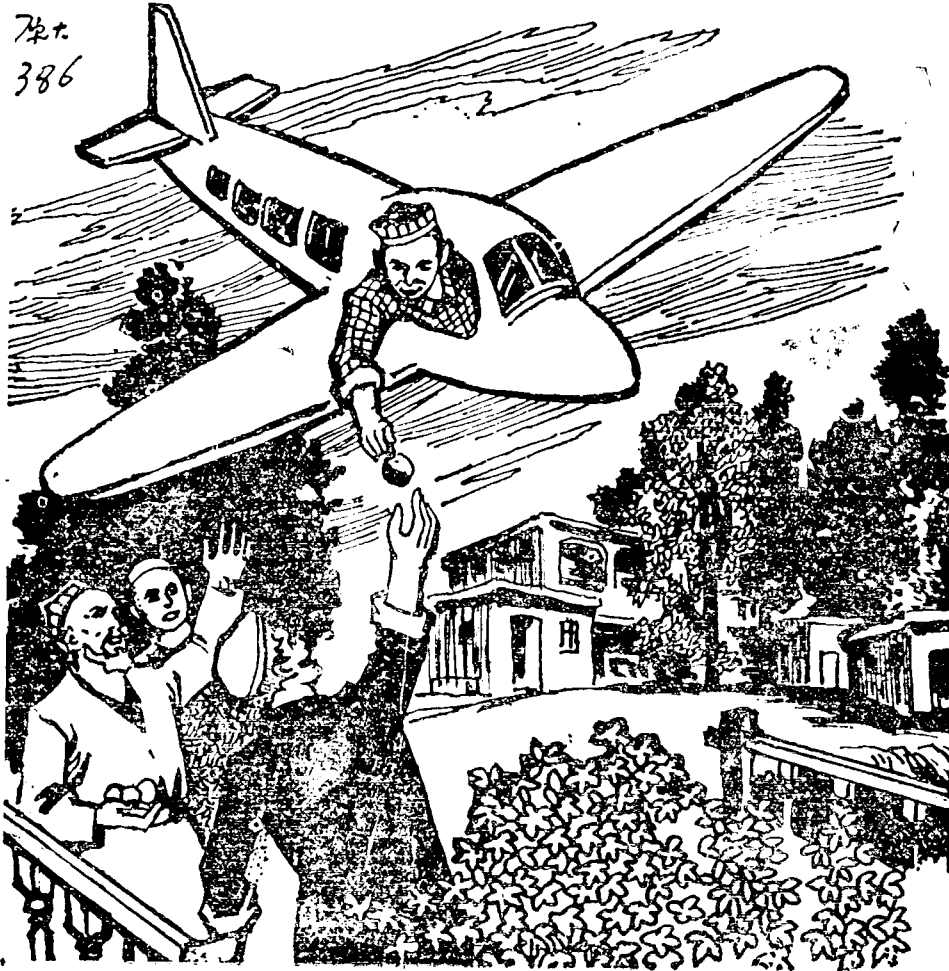
— مە! مۇنۇنى خەجلەپ تۇرۇڭلار! — دەپ 2 سومنى تاشلاپ بېرىپ ئۆتۈپ كەتتۇق.

تاشالما

شۇنىڭ ئەتىسى مەھەللىمىزدىكىلەرگە ئايروپىلانغان ئولتۇرۇپ تاماشا قىلغانلىقىمنى دەپ بەرسەم ھېچكىم ئىشەنمىدى. كۆڭلۈمدە «خەپ!» دېدىم - دە، بىر نەچچە كۈندىن كېيىن رۇستەمگە يەنە ئېسىلدىم. ئۇمۇ «ياق» دېمەستىن، ئايروپىلانغا چىقىرىۋالدى. غوڭ-گۈڭلا قىلىپ ئۆرلەپ كەتتۇق، بۇ قېتىم قورقۇش - پورقۇش دېگەن نەرسە خىمالىغا كىرىپ باقمىدى. بېلىمىمۇ باغلىماي، ئولتۇردۇم.

— جېنىم ئاداش، بىزنىڭ مەھەللە ئۈستىدىن پەس ئۇچۇپ ئۆتكەن! — دېۋىدىم، ئۇ «ماقۇل» دېدى.

مەن ئىككى يانچۇقۇمغا تاشالما سېلىۋالغانىدىم. ئايروپىلان دەرەخ بويى پەس-لەپ، مەھەللىمىزدىكى چوڭ كۆۋرۈكنىڭ ئۈستىگە كەلدى. كىشىلەر پاراڭلىشىپ ئولتۇرغانىدى.

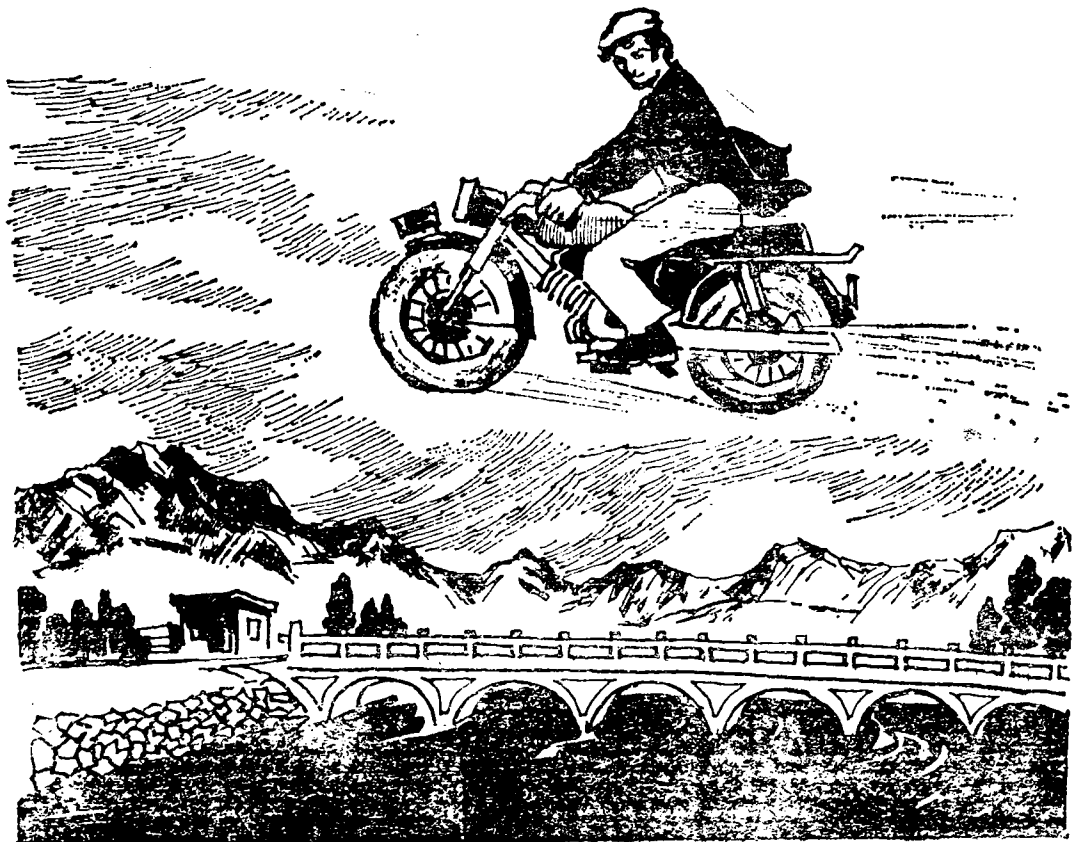
كەن. مەن ئايروپىلاندىن بېشىمنى چىقىرىپ:
 — ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، تالىپ ئاخۇن ئاكا! سالامەتمۇ سىز؟ ناسىرجان، بۈگۈن ما-
 گازىنىنى ئاچمىدىڭىزمۇ؟ — دەپ ھەممىسىدىن ئىھۋال سورىدىم. بەزىلەر ھەيران بولۇپ:
 ھوي ئازىنباقى، بېغىڭنى باقمىي، ئاسماندا نېمە ئىش قىلىپ يۈرسەن؟ — دەپ
 مەنىستىمگەندەك سوراشتى.

— بىكار ئۇچۇپ يۈرگەنم يوق، ناسىرجان! بۇ يىل تاشئالمىلىرىم قالىتىس بولۇپ
 كەتتى. شاخنىڭ ئۇچىدىكىلىرىنى ئايروپىلان بىلەن ئۈزۈۋاتىمەن! — دېدىم. دە، يانچۇق-
 لىرىدىكى تاشئالمىلارنى تاشلاپ بېرىپ ئۆتۈپ كەتتىم.

سەھەردىكى سەيلە

بۇلتۇر ئويىناپ كۈلۈپ يۈرگەندەكلا ئوقەت قىلىپ، بەش مىڭ سوم پايدا ئاپتىمەن.
 بۇ پۇلغا ئۇچىدىغان مۆتىسكىلىتىن بىرنى سېتىۋالدىم. «تاماشىنى ئەمدى قىل، ئازى-
 باقى!» دېدىم ئۆزۈمگە ئۆزۈم.

بىر كۈنى سەھەردە مۆتىسكىلىتىمگە مىنىدىم. دە، چوڭ يولدا قويۇپ بەردىم. كوچى-
 لاردا ھېچكىم يوق ئىدى. ئۇچقاندەك كېتىۋېتىپ سائىتىمگە قارىغىچە ئارىلىقتا دەريا بو-

يىغا يېقىنلاپ قاپتىمەن. سېكۇنت ئىچىدە، كۆۋرۈكتىن 300 مېتر يۇقىرىدىكى ئېگىز يار بويىغا يېتىپ كەلدىم. تەۋەككۈل دېدىم - دە، گازنى بىر بېسىپ قويۇپ بېرىۋىدىم ئۈزۈمنى رۇستەنىڭ ئايروپىلانىدا ئولتۇرغاندەك كۆردۈم. قاننى يوق جانۋارمۇ شۇنداق ئۇچىدىكەن - ھە! - دەپ ھەيران قالدىم. پەسەلەي دېگەندە يەنە گاز بەردىم. ئالدىمغا قارسام، چاپچال كۆرۈنۈپ قالدى. تورمۇزنى سەل - پەل بېسىۋىدىم، ئاستا پەسلەپ يەرگە چۈشتى. ئاندىن تاشيول بىلەن ئۇدۇل ئۆيۈمگە قايتىپ كېلىۋالدىم. كەلسەم بالىلىرىمۇ ئورنىدىن تۇرماپتۇ تېخى. مەھەللىدە ھېچكىم كۆرمىدى.

— نەدىكىنى! — دېدى بىر كىچىك بالا، — سىز ئېگىز يارنىڭ بويىدىن ئۇچۇپ ئۆت-كەندە، شەپكىڭىز دەرياغا چۈشۈپ كەتتىغۇ!
— ھەي شاكىچىك! ھېچكىم كۆرمىدى دېسەم، سەن كۆرۈپ قاپتىكەنەن - ھە!

نەيگە قونغان بۇلبۇل

مەن ياش ۋاقتىمدا نەي چېلىشقا بەكمۇ ئۇستا ئىدىم. روزىكام تەمبۇر چالغاندا، تەمبۇرنىڭ دەستىسىگە بۇلبۇل قونغانلىقىنى مەنمۇ كۆرگەن. بىراق نەينىڭ ئۇچىغا بۇل قونغانلىقىنى ھېچكىم كۆرمىگەنكەن.

بىر يىلى كۆكلەم پەسلىدە بەش - ئالتىمىز بىزنىڭ باغدا تاڭ ئاتقۇچە نەغمە - ناۋا قىلدۇق. ھەممىزنىڭ چالغۇ ئەسۋابلىرىمىزغا بۇلبۇللار كېلىپ قوندى. ناخشا - مۇزىكا توختىغاندىن كېيىن ھەممە بۇلبۇللار ئۇچۇپ كەتتى. لېكىن مېنىڭ نېپىمگە قونغان بۇلبۇل ئۇچۇپ كەتمىدى. مەن بۇلبۇلنى ئۈرۈكۈتۈۋەتمەي، نېپىمنى ئورۇك شەپخىغا ئاستا قويۇپ قويدۇم - دە، مەنمۇ يانپاشلاپ يېتىپ ئۇخلاپ قالدىم. ئەتەسى ئەتەگەنلىك چايدىن كېيىن يەنە نەغمە - ناۋا قىلدۇق. مەن نەينى چالسام ھېچ ناۋاز چىقىمىدى. نېمە بولغاندۇ دەپ نەينىڭ ئىچىگە قارسام، ھېلىقى بۇلبۇل نەينىڭ تۆشۈكىگە كىرىپ ئۇخلاپ قاپتۇ.

— ماڭە، زاڭ! نەينىڭ تۆشۈكىگە بۇلبۇل پاتادۇ! — دېدى بىر بالا.
— ھەي، ئۇ چاغدىكى بىزنىڭ نەيلىرىنى سەن كۆرمىگەن. ئۇ مۇنداق نەيلىرىدىن ئەمەس، مەشنىڭ كانىمىدەك نەي ئىدى دېگەن!

بەشئاتارنىڭ ئوقى

— بۇ بالىلارنىڭ گېپىگە قۇلاق سالماي، ھېكايەڭنى سۆزلەۋەر، ئازىنباقى! — دېدى پەنجىملىك دوستۇم.

— شۇنى دېگەن! بۇ بالىلار ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ. بىز لەڭشاڭ، ھەرەمباغلاردا ئۇرۇش قىلغاندا، بۇ بالىلارنىڭ دادىلىرى كەينىمىزدىن مەشەك تېرىپ يۈرەتتى. مۇشۇ بالىنىڭ دادىسى مەن ئاتقان ئاپتوماتىنىڭ مەشەكلىرىنى تېرىۋاتقاندا، ئۆلگىلى تاس قالغانىدى.
— دادامنى خۇدايىم بىر ساقلاپتىكەن - دە! — دېدى ھېلىقى بالا.

— سېنىڭ داداڭنى مەن ساقلاپ قالغان. مەن دۇشمەن ئاكوپىمغا قاراپ ئېڭىشىپ كېتىۋاتسام، لەڭشاڭ تەرەپتىن بىر تال ئوق بىز تەرەپكە ۋىڭىلىداپ ئۇچۇپ كېلىۋاتمايدۇ! بايقىسام بەشئاتارنىڭ ئوقى! مەن دەرھال داداڭنىڭ ئالدىنى توسۇپ، ئۇچۇپ كەل

كەن ئوقنى چىگىرىنى ئۆتۈكۈەننىڭ پاشىنىسى بىلەن بىر تەپسىمە، ۋىدۇ-ژ- ژ قىلىپ ساسا لىققا كىرىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن سېنىڭ داداڭ ئامان قالغان دېگىنە!

توغرا مۆلچەرلەش

ھەرەمباغدا سوقۇش بولۇۋاتاتتى. بىر كۈنى ئەتىگەندە گومىنداڭنىڭ بىر ئايروپىلانى كېلىپ بېلىمۇتتىن ئوق ياغدۇرۇشقا باشلىدى. بۇ كاساپەت ئايلىنىپ ئۇچۇپ يۈرۈپ، بىزنى باش كۆتۈرگۈزمىدى. كوماندىرىم: «ھە، ئازىباقى، بۇ كاساپەتكە بىر ئامال قىل ساڭچۇ!» دېدى. شۇ چاغدا بۇ ئايروپىلان 2- قېتىم ئايلىنىپ، يۈز مېتر يىراقتىن شۇڭغۇپ كېلىۋاتاتتى. مەن بېلىمدىن بىر گىراناتنى ئېلىپلا مۆلچەرلەپ تۇرۇپ ئاسمانغا ئاتتىم. گىرانات ئايروپىلاندىنمۇ يۇقىرى ئۆرلەپ، ئاندىن پەسلىدى...

— تەككۈزەلمەپسەن - دە! — دېدى ئابدۇباقى.

— نېمىشقا تەككۈزەلمەيدىكەنمەن! گىرانات دەل لىۋتچىكىنىڭ كەبىنىكىسىگە چۈشۈپ

پارتلىدى، دېگىنە!

— ماڭە، پوچى! لىۋتچىكىنىڭ كەبىنىكىسى ھىم يېپىملىق تۇرسا، گىرانات ئۇنىڭ ئى-

چىگە قانداق چۈشىدۇ؟

— لىۋتچىك شۇ چاغدا چەككەن تاماكىسىنى تاشلىۋېتىش ئۈچۈن ئەينەكنى ئاچقا-

ندى.

— يالغان سۆزلىمە! ئايروپىلان ئىچىدە تاماكا چېكىشكە رۇخسەت قىلىنمايدۇ!

— ھەي ئەخمەق، ئۇنىڭ تاماكا چېكىشىنى مەندىن باشقا كىم كۆرەتتى!

بوراننىڭ كۈچى

مەن بالا ۋاقتىمدىمۇ ناھايىتى چاققان ۋە زىرەك ئىدىم. بىر كۈنى كالىغا سامان ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن تاغارنى ئېلىپ خامانغا كېتىپ بارسام، تۇيۇقسىز قاتتىق بوران چېقىپ كەتتى، بوران مېنى خۇددى بىر پارچە قەغەزنى ئۇچۇرغاندەك ئۇچۇرۇپ ئېلىپ قاچتى. قارىسام، مەسۇمباينىڭ بېغىنىڭ ئۈستىگە كېلىپ قاپتىمەن. شۇ چاغدا كالىغا بىر ئەقىل كەلدى. مەن بوراننىڭ كۈچى بىلەن ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ، نەشپۈت، قوتۇر ئامۇت، دۆشەشلەرنى تاللاپ ئۇزۇپ تاغارغا سالدىم. ئالتە - يەتتە باغنىڭ ئۈستىدىن ئۆتكەندە، تاغىرىم يېرىملاشتى. ئەمدى بولار، دېدىم. چېنىم كىچىك، كۆتۈرەلمەيدىغانلىقىمنى ئويلىدىم. دە، بەلبېغىم بىلەن تاغارنىڭ ئاغزىنى بوغدۇم، بوران تەلىمىمگە يۆنىلىشىمنى ئۆزگەرتىپ، مېنى بىزنىڭ مەھەللىگە ئۇچۇرۇپ كەتتى. شۇ چاغدا دادام ئات ھارۋىسىنى ھەيدەپ كېتىۋاتقانىكەن. مەن پەسەلەپ چۈشۈپلا ھارۋىغا ئولتۇرۇۋالدىم. تاغاردىن بىر نەشپۈتنى ئېلىپ:

— نەشپۈت يەڭ، دادا! — دەپ بەردىم.

— ھۇي، مەن سېنى سامانغا ئەۋەتسەم، نەشپۈت ئەكېلىپسەنغۇ!

— ھەيران بولماڭ، دادا. بوراننىڭ كۈچى! — دېدىم مەن.

ئۆردەك ئېتىش

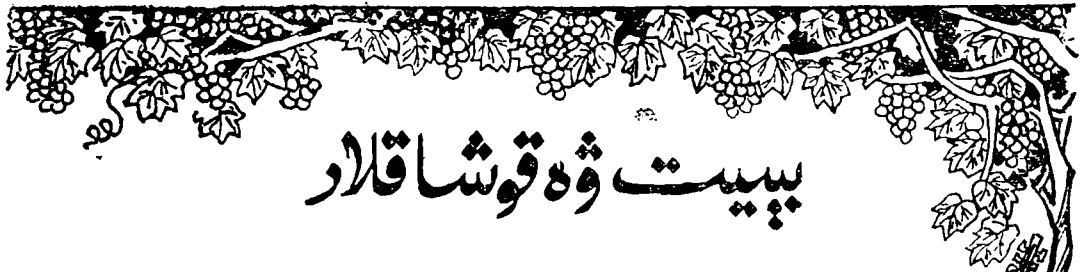
باشقا ئوۋچىلار پىترە مىلتىقلىرى بىلەن ئوۋ قىلىشسا، مەن كۆپرەك بەشئاتار بىلەن ئوۋ قىلاتتىم. بىر يىلى كۈزدە ئون نەچچە ئاغىنەم بىلەن ئۆردەك ئاتقىلى چىقتۇق. ساسا لىققا يېقىنلاپ بېرىشىمىزغا قۇمۇشلۇق ئىچىدىن بىر توپ ئۆردەك پۇررىدا ئۇچۇپ چىقتى. — ھېكىم، ئاتە! — دېدىم مەن.

ئۇنىڭ قوش ئېغىز مىلتىقىدىن ئىككى پاي ئوق ئۇزۇلدى. ئەمما بار - يوقى بىر ئۆردەك يەرگە چۈشتى. قارىسام، ئۆردەكلەر يىراقلاپ كېتىشىمى. ئەملىكتىن ئارتۇق بىر توپ ئۆردەكتىن ئاران بىرى چۈشكىنىگە ھەممىمىز ئەپسۇسلىنىپ قالدۇق. «خەپ، ئۆردەكلەر!» دېدىم مەن. كۆپ ئۆتمەي، ھېلىقى بىر توپ ئۆردەك بۇلۇت بىلەن تەڭ ئۇچۇپ ئايلىنىپ كەلدى. مەن ھەممىسىنىڭ ئالدىدا ئۇچۇپ كېلىۋاتقان بىر ئۆردەكنى قارىغا ئېلىپ ئاتتىم، «تاڭ» قىلغان ئاۋازدىن كېيىن ھېلىقى ئۆردەك پوكلا

قىلىپ يەرگە چۈشتى. يەنە «تاڭ - تاڭ» قىلىپ ئىككى پاي ئېتىۋىدىم، «پوك - پوك» قىلىپ ئىككىسى چۈشتى. «تاڭ - تاڭ - تاڭ - تاڭ» قىلىپ كەينى - كەينىدىن ئاتسام، «پوك - پوك - پوك» قىلىپ تۆتى چۈشتى. ھەش - پەش دېگۈچە ھېلىقى بىر توپ ئۆردەكنى تاغلارغا قاچىلاپ قايتىپ كەلگەنىدۇق.

توپلاپ رەتلىگۈچى: مۇھەممەت رەھە

بېيت ۋە قوشاقلار

× × ×

ئاتنىڭ ياخشىسى جەدە، دېگەن يەرگە
يەتمەيدۇ
ئەل ياردىنى ماختايدۇ، بىزنىڭ يارغا يەتمەيدۇ.

ئاتلىرىڭنىڭ ئىچىدە مىنگۈدەك ئېتىڭ بارمۇ؟
ئارقاڭغا بەك قارايسەن يارغا بىر گېپىڭ بارمۇ؟

ئېتىمنى توقۇپ قويدۇم، ئاتىنى مىنىدىم
قايرىلىدىم،
دۈشمەن سۆزىگە كىرىپ، مەن يارىمدىن
ئايرىلىدىم.

ئاتنى ساتمىسام بولماس، دەردنى تارتىمىسام
بولماس،
پۇلۇم يوق دېگەنبىلەن، خوتۇن ئالمىسام
بولماس.

قاراپ كۆزلىرىم تالدى،
بىر سۆزۈڭنى بەرمەيسەن.
مېنى شۇنچە زار قىلدىڭ،
سۆيۈپ قويساڭ ئۆلەمسەن؟

× ×

• بارادۇرمىز، يانادۇرمىز ياخشى قېلىڭلار،
ئېگىز داۋان ئاشادۇرمىز شوتا سېلىڭلار.

ئۇ تېغىڭدىن بۇ تېغىڭغا قۇرغۇي سېلىشتۇق،
قىزىلگۈلنىڭ غۇنچىسىدەك كۆڭۈل ئېلىشتۇق.

ئەرباندىن نېرى دوستلار ئەگكەن بۇغدايمىم،
بىر ياخشىنى بىر يامانغا قوشقان خۇدايمىم.

مېنىڭ بۇ خەستە كۆڭلۈمنى
چىرايلىق مەشۇقۇم ئالدى.
راست سۆزۈڭنى ئېيت يارىم،
جان ھەلقۇمغا كېپتالدى.

• مېنىڭ دەردىمنى سەن تارتقان،
سېنىڭ دەردىڭنى مەن تارتقان.
كېچەلەر تالى مەجنۇندەك،
بېلىڭگە چىرمىشىپ ياتقان.

× ×

سارغا يىغان كوكاتلارنىڭ
سايىسى بولامدىكىن.
يارغا كۆيگەن يۈرەكنىڭ
تازىسى بولامدىكىن.

يار بولسا ياراشقۇدەك،
دۈشمەنلەر ماراشقۇدەك.
يۈرسەك بىللە، ئەل مەلە،
زوقلىنىپ قاراشقۇدەك.

ئاق يارغا ساراي سالدىم،
مەخمەل بىلەن ياپتۇردۇم.
كەتتى يار سەپەر قىلىپ،
خۇدايىمغا تاپشۇردۇم.

يار يالغۇز ياتامدىكىن،
مەن بارسام قارامدىكىن.
مېنى ئەسلىسە كۆككە
خىيالدا باقامدىكىن.

× ×

كەپتەر تال ھەم كەپتەرتال، كەپتەرتالدا
كەپتەر بار،
كەپتەرنىڭنى بەرمەسەڭ جېنىڭ قۇرۇپ تۇلۇپ
قال.

ئاخشاملىققا يار كەلسە
بىر بەلگە ئېلىپ قالسام.
ھەرگىز تۇيىمىسۇن دۈشمەن،
يارنىڭ كەلىمىگى ئاسان.

يارنىڭ يېنىدا باغدا بۇلبۇل تولا سايىرايدۇ،
خۇدا قوشقان كۆڭۈلنى دۈشمەن قانداق
ئايرىيدۇ.

ياربار مەلىگە بارسام
يۈرىكىم پوكۇلدايدۇ.
دۈشمەنلەر مېنى كۆرۈپ
خۇيىمىغۇ كوتۇلدايدۇ.

ھاۋا تۇتۇلۇپ قاپتۇ، ئۆگزىدە قار بار ئىكەن،
ئالەمنى كېزىپ كەلدىم، سەندەك ياخشى يوق
ئىكەن.

قولمىغا پىچاق ئالغان،
ئوغۇل بالىلىق ئەمەس.
مەشۇق تۇتقان يىمىكتلەر
پىچاقلارغا بوي بەرمەس.

ھاۋادىكى لاچىنىڭ بېشىدا توماغاسى،
بىر سۆيۈپ قويۇڭ يارىم، جېنىمنىڭ ساداغاسى.

يېنىمغا پىچاق ئاستىم،
ئۇنىڭ دەستىسى دەندان.
ئويىنىمىساڭ ۋاي مەيلى،
سېنىڭدەك جۇۋان چەندان.

قىز دېگەن بالا نەرسە، تاۋار ئەگىنى كىمىسە،
بويىنىدىن تۇتۇپ تۇرۇپ، شېرىن لېۋىگە
سۆيسە.

ياغاچ پىچاق ئاستانلار
بازارغا كېلەلمەيدۇ.
يالغۇزلا پىچاق بىلەن،
چوكاننى ئالمايدۇ.

چېچىڭ نېمە ئۆسمەيدۇ، تارىمايسەن ئۆس-
مەيدۇ،
يارنىڭ نېمە كەلمەيدۇ، چىللىمايسەن كەلمەيدۇ.

سەندەك نەچچە چوكان بار،
يانچۇقۇمنىڭ ئىچىدە.

شەھەردىكى بايلارنىڭ
ئىككىمىدىن سارايسى بار.
بىزنىڭ قارا كۆز يارنىڭ،
ئالتۇندەك چىرايى بار.

× ×

ئۆگزەڭگە ئىلان چىقتى،
يەلپۈنۈپ جۇۋان چىقتى.
كېڭەشنى پىشۇرغاندا،
ئىسمىماتىل دۇگان چىقتى.

قۇشقاچچە مېنىڭ جانىم،
نەچچىڭگە بۆلەي خانىم.
نەچچىڭگە بۆلۈپ كەلسەم،
يەتمەيدۇ مېنىڭ جانىم.

يان يەرگە سارايسى سالىدىم،
شامال كەلسە دالدا دەپ.
ئارزۇلاپ سېنى ئالدىم،
قىز - جۇۋاننىڭ ئالدى دەپ.

دەريا بويى قومۇشلۇق،
ئۇنىڭ تۇۋىدە قوراي.
مەن ساڭا كۆيۈپ قالىدىم،
ئېرىڭ بارمىكىن سوراي.

سېرىق چېچەك سايدا بار،
سىزدەك جۇۋان قايدا بار.
سۆيسەم سىزدەك جۇۋاننى،
قىيامەتتە پايدا بار.

ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرگەن،
بىر يالغۇز قارا قاغا.

قىزىڭىز ئىشتىمەيدۇ بۇلۇننىڭ ئاۋازىنى،
ئۆلسەم ئارمىنىم يوقتۇر، كۆرۈپ يارجالىنى.

ئۇچاڭدىكى پەشمەتنى بىر يىللىق بولادەمسەن،
كۆڭلۈمدىكى يارىم سەن، ئايرىلسا ئۆلەردەم-
سەن؟

× ×

دەرۋازاڭ ئەجەب يوغان،
ئېلىپ قويغىلى بولماس.
كىشىنىڭ قولىدا يار،
سۆيۈپ قويغىلى بولماس.

ئىشىكىنى قىيا ئاچقىن،
يۈزۈڭنى كۆرۈپ ئالاي.
قۇلاقىڭدىن تۇتۇپ تۇرۇپ،
بىر تاتلىق سۆيۈپ ئالاي.

يارنىڭ بېغىغا كىرىپ،
ئۆرۈك ئىرغىتاي يارىم.
ئۆرۈك ئۇچىدا تۇرۇپ،
سېنى يىغلىتاي يارىم.

كۆرۈنگەن قارا تاغدا،
ئات قارىنىدا ياغدى قار.
ئايرىلىپ كېتەي دېسەم،
كىچىكلىكتە تۇتقان يار.

كۆرۈنگەن قارا تاغلار،
ئارقىسى ئۇنىڭ باغلار.
بىزنىڭ يار كىچىك بالىلار،
بېلىگە دۇردۇن باغلار.

مەن بېغىڭنىڭ تېشىدا،
سەن بېغىڭنىڭ ئىچىدە.

كېلەر پەسلى باھارىدا،
ئاچايىمب خۇش نېمە كاككۇك.

غېرىپ ئاۋازلىرى بىلەن،
قىچقىرىپ كەلسە بۇ يەرگە.
يېتىمغا جىلۋىلەر سالىپ،
داد - پەرياد ئەيلىگەن كاككۇك.

غېرىپ ئاۋازىنى ئاڭلاپ،
بۈگۈن كۆڭلۈم پىغان چەكتى.
مۇساپىر ئەھلى دەردمەننىڭ
يۇرتىنى ئەسكە سالغان كاككۇك.

ئەگەر قىچقىرسا ئۇ يازدا،
دەرەخنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ.
ئۇنىڭ ئاۋازىدۇر ھەيۋەت
جېنىڭنى تەۋرىتۈر كاككۇك.

ئەگەر ئۇنى يېتىپ كەلسە،
يېتىملارنىڭ قۇلاقغا.
ھەيھات دەپ يىغلىتار دائىم،
ھەممىشە يىغلىغان كاككۇك.

ئەگەردە ئاڭلاپ ئاۋازىنى،
مۇساپىر ئەھلى دەردمەنلەر.
چېكەر پەريات بىغان بىلەن،
تۇرالماي يىغلىتار كاككۇك.

توپلىغۇچى: ئاتىكەم زەھىر

بارساڭلار سالام دەڭلا،
بىزنى سورىغان يارغا.

سىز مېنى كىچىك دېمەڭ،
سەكرەپ سۆيىمەن سىزنى.
ھەر قانچە كىچىك بولسام،
ئوتقا سالىمەن سىزنى.

× ×

قارچۇغىنىڭ باللىرى ياتار ئالتۇن ئۇۋىدا،
ئەمدى بارسام تونۇمايدۇ ياماق ئەسكى
جۇۋىدا.

جانىم بوز ئات، خانىم بوز ئات بويىنۇڭنى
ئۇزات،
بۈگۈن كېچە يار قېشىغا، يەتكۈزگىن بوز ئات.

بۈگۈن كېچە يار قېشىغا يەتكۈزسەڭ بوز ئات،
باشكىنەڭدىن يۈگەن ئېلىپ قويايمەن ئازاد.

تەقدىر ئاللا، تەقدىر ئاللا ھالىم قالىمدى،
يار قېشىغا بارار ئىدىم، توخۇ چىللىدى.

سورساڭلا شۇ توخۇدىن نېمىدەپ چىللىدى،
قوندىقىدىن يىقىلىپ چۈشۈپ بويىنى سۇنىمدى،

قارا يورغا بارىدا قاناتلىق ئىدىم،
تاغدا كىمىك ياياق بولسا مەن ئاتلىق ئىدىم.

× ×

سەھەردە قىچقىرىپ كەلسە،
كۆڭلۈنى ئويغىتار كاككۇك.

يارنىڭ بەرگەن ياغلىقى،
تۇتماي ئاقىرىپ قاپتۇ.
يارنىڭ دەردى بارمىكىن،
چىرايى سارغىيىپ قاپتۇ.

كۆردۈڭمۇ باياقىنى،
شايتۇلا تاياقىنى.
ئانىسى قانداق قىلسۇن،
قىزىنىڭ ساياقىنى.
ئىشىك ئارقىسىدا تۇرۇپ،
يوچۇقتىن قارايدىغان.
قۇلۇم - قوشنىسى تولا،
كۈندىلا مارايدىغان.

ھويلاڭدىكى كارىۋاتنى،
بەش تاختايدا ئەتكەنمۇ؟
سەن يۈرگەندە چۆللەردە،
مەن يادىڭغا يەتكەنمۇ؟

ئېڭىز ئاسماندا بىر چۈپ قۇش،
بىرى لاچىن بىرى قۇش.
كېچە، قوپسام ھالىم بوش،
سەھەر ۋاقتا كۆڭلۈم خۇش.

ئېڭىز تېرەك بېشىدا،
قارا قۇشقاچ ئويىنايدۇ.
يۈرەكمىنىڭ ئۈستىدە،
داش قازانلار قاينايدۇ.

تام ئۈستىگە خىش قويدۇم،
بۇرجىكىنى كەلتۈرۈپ.
قىز باللا كۆيۈپ قاپتۇ،
ئۇياتقىمىنى كەلتۈرۈپ.

ئۇ قاتتىمۇ سەن يارىم،
بۇ قاتتىمۇ سەن يارىم.
قىزىڭگۈلى سەن بولساڭ،
يوپۇرەسخى مەن يارىم.

ھاۋا - ھاۋاغا ئوخشاش،
بۇلۇت نېمىگە ئوخشاش.
كېچىكلىكتە تۇتقان يار،
شىشە قۇتىغا ئوخشاش.
ئوتۇن تىقتىم ئوچاققا،
نەم بولۇپتۇ كۆيەيدۇ.
كېچىككىنە قارا كۆز،
سېغىنماپتۇ سۆيەيدۇ.

باراي دەيمەن بارالمىمەن،
يار ئۆيىدە تۇرالمىمەن.
مۇڭداشقىلى بارغاندا،
خالىدا كۆرەلمەيمەن.

بېغىڭغا كىرىپ باقسام،
بارئىكەن قۇرۇق تېرەك.
يارىمنى خىيال قىلسام،
ئوتتەك كۆيىدۇ يۈرەك.

يارنىڭ بېغىغا كىرسەم،
بېغىدا قۇرۇق سۆگەت.
كوچاڭدا يۈرۈپ بولماس،
قۇرۇق سۆز، قۇرۇق تۆھمەت.

يۇقىرىدىن چۈشۈپ كېلىپ،
بەش تەڭگە تېپىپ ئالدىم.
يارغا سوۋغا قىلغىلى
چاشتەڭگە سېتىپ ئالدىم.

ئاشنا تۇت چىرايلىقنى.
 كۆرسەتكىن نىشانەڭنى.
 ئاشناڭ قولاغا كەلمىسە،
 ئۇرۇپ قوي پېشانەڭنى.

ھاۋادىكى لاجىنىڭ
 قانىتىدا توپا يوق.
 ياغانچى بىلەن يۈرمە،
 سېنى ئالدايدۇ، ۋاپا يوق.

توپىلىغۇچى: ئابلىمكىم سابىر

چايىنى قۇيدۇم قۇتىغا،
 پۇپۇش ئالدىم پۇتىغا.
 ئۆزى كەتتى يۇرتىغا،
 مېنى سېلىپ ئوتىغا.

داشنىڭ ئىچىدە داش بار،
 يان ئىشىكتە ئاداش بار.
 ئىككى ئېغىز ئويۇن گەپكە،
 نېمە ئۇچۇن قېمىداش بار.

ئېرىقنىڭ ئىچى ئالا،
 چۇكان سېكىلەك بالا.
 كىچىك بولسا چۇڭ بولا،
 قاچان سۆيگۈدەك بولا.

موللا شاكىرنىڭ قەبرىسى تېپىلدى

يېقىندا ئۈچتۇرپاندىكى ئىجتىمائىي پەن تەتقىقاتچىلىرى، دىنىي زاتلار ۋە ئامما " شۇ جايدىكى پارتىيە-ھۆكۈمەت ئورگانلىرىنىڭ جىددىي قوللىشى ئارقىسىدا جاپالىق ئىزدىنىپ، ئاتاقلىق شائىر ۋە دۇنەرخ موللا شاكىرنىڭ قەبرىسىنى تېپىپ چىقتى. بۇ ھال خەلقىمىزنىڭ مەدەنىي ھاياتىدىكى زور ئىش. بۇ ھەقتە تەھرىر ئىش-خانىمىزغا كەلگەن «تالانتلىق شائىر ۋە تارىخچى موللا شاكىرنىڭ قەبرىسى توغرىسىدىكى ئىزدىنىش-مىز» سەرلەۋھىلىك خەۋەرنى ئېلان قىلدۇق.

مۇھەررىردىن

تالانتلىق شائىر ۋە تارىخچى موللا شاكىرنىڭ قەبرىسى توغرىسىدىكى ئىزدىنىشىمىز

تۇردۇن بارات

پارتىيە مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 11-نۆۋەتلىك 3-نومۇمىي يىغىنى مەدەنىي مىراس-لىرىمىزنى قېزىش، توپلاش، رەتلەش خىزمىتىگە كەڭ يول ئاچتى. ئاپتونوم رايونىمىزدىكى «بۇلاق» مەجمۇئەسى ۋە باشقا ژۇرناللاردا تالانتلىق شائىر، تارىخچى موللا شاكىرنىڭ قىسقىچە ھاياتى ۋە ئۇنىڭ «زەفەرناھ» داستانى ئېلان قىلىنىپ كەڭ جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

موللا شاكىر ھەقىقەتەنمۇ رېئالىزم ئەدەبىياتىنىڭ 19-ئەسىردىكى داڭلىق ۋەكىللىرىدىن بىرى بولۇپ، تالانتلىق شائىر، تارىخشۇناستۇر.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان تەتقىقاتچىلار ئۆزلىرىنىڭ موللا شاكىر توغرىسىدا ئېلان قىلغان ماقالىلىرىدە «موللا شاكىرنىڭ ئاخىرقى ھاياتى ئۈچتۇرپاندا ئۆتكەن» دەپ ئىسزاھلىمىغانىدى. بۇ خىل قاراش بىزنىڭ موللا شاكىرنىڭ ئۈچتۇرپاندىكى ھاياتى پائالىيىتى ھەققىدە ئىزدىنىشىمىزگە ۋە ئۇنىڭ قەبرىسىنى ئىزدەپ تېپىشىمىزغا تېخىمۇ زور ھەيدەكچى بولدى.

1. مواللا شاكىر ئۇچتۇرپانغا قاچان، نېمە سەۋەبىدىن كەلگەن؟ ئۇچتۇرپاننىڭ قايسى جايىدا تۇرغان؟

ھەممىمىزگە مەلۇم، 19-ئەسىرنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا چىڭ سۇلالىسى ۋە يەرلىك فېئوداللارنىڭ خەلققە سالغان زۇلۇمى ھەددىدىن ئاشتى. يولۇبۇ تەڭرىتاغلىرىنىڭ جەنۇبىدا ياشىغۇچى ھەر مىللەت خەلق ئاممىسى مانجۇ ئىستېبات ھاكىمىيىتىنىڭ دەھشەتلىك زۇلۇمىغا ۋە مىللىي خورلىنىشىغا ئۇچرىدى. 19-ئەسىردە ياشىغان خوتەنلىك تارىخچى چى دەھمۇت ئەلەينىڭ 1897-يىلى يېزىپ قالدۇرغان «خوتەن تەزكىرىسى» دە كۆرسىتىلىشىچە، ئالۋاڭ-ياساق تۈرلىرى «جان پۈتكى»، «چوقا بېشى»، «خان پۇلى»، «يەر پۇلى»، «قونالغۇ»، «ئوت پۇلى»، «پۇقرالىق»، «باسقاق»، «ۋۇژدارلىق»، «مىراپلىق»، «غەلىلە»، «باج»، «پالە»، «تاپان ھەقىقى»، «چاي»، «ئوت، سامان»، «يەم-خەشەك» قاتارلىق ناملار بىلەن 65 خىلدىن ئاشقان. بۇ خىل ھېسابسىز ئالۋاڭ-ياساق خەلقچىدىغۇ-سىز بالايى-ئايەتلەرنى كەلتۈرگەن. قەيەردە زۇلۇم بولىدىكەن، شۇ يەردە قارشىلىق بولىدۇ. بۇ ئىنكار قىلغىلى بولمايدىغان تارىخىي ھەقىقەت. 1850-يىللىرى قوزغالغان چۇڭگۇ دېھقانلىرىنىڭ دەلىلىگەت خاراكتېرلىق تەيپىمىك-تەينىگۇ ئىنىقىلابى ئەسىرلەر بويى زۇلۇم تارتقان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كۈرەش ئىرادىسىگە ناھايىتى زور ئىلھام بولدى. ھىجرىيە 1281-يىلى ماھى مۇھەررەنىڭ 1-كۈنى (مىلادى 1864-يىلى 6-ئاينىڭ 6-كۈنى) كۇچا خەلقى راشىدىن خوجا باشچىلىقىدا زۇلۇمغا قارشى كۈرەشكە ئاتلاندى، قوزغىلاڭ تېزلا تارىم ئويمانلىقىنىڭ شىمال تەرىپىنى زىلزىلىگە كەلتۈردى. قوزغىلاڭچى قوشۇن كۇچادىكى چىڭ سۇلالىسى ئەمەلدارلىرى ۋە يەرلىك فېئوداللارنى يەر بىلەن يەكسان قىلدى. خەلق راشىدىن خوجىنى خان قىلىپ سايلاپ ئۆز ھاكىمىيىتىنى تىكلەدى ۋە غەرب تەرەپتىكى جايىلارغا يۈرۈش قىلدى. ھىجرىيە 1281-يىلى ماھى سەپەرنىڭ ئاخىرىدا (مىلادى 1864-يىلى 7-ئايدا) ھادىدىن خوجا، خىستىپ خوجا باشچىلىق قىلغان كۇچا قوزغىلاڭچىلىرىنىڭ غەربكە يۈرۈش قىلغان قىسمى ئاقسۇ ۋە ئۇچتۇرپاننى ئىگىلىدى. بۇ خىل بوران-چاپقۇنلۇق جىددىي كۈرەش بارلىق ۋۇجۇدى بىلەن ئىلىمگە بېرىلگەن شائىر، تارىخچى مواللا شاكىرنىمۇ ئۆزىنىڭ شىددەتلىك دواقۇنى ئىچىگە ئېلىپ كىردى. شائىر دەل 59 ياشقا كىرگەندە، كۇچا قوزغىلاڭچى قوشۇنلىرىنىڭ ئۇچتۇرپانغا يۈرۈش قىلغان قىسىملىرىنىڭ قۇماندانى مەھمۇددىن خوجا ۋە ئۇنىڭ باش مىررىسى 19 ياشلىق مواللا موسا سايرامى بىلەن بىللە قولغا قورال ئېلىپ ئۇچتۇرپانغا كەلدى. ئۇچتۇرپاندىكى ئورۇش ئىنتايىن دەھشەتلىك بولدى. چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئۇچتۇرپاندىكى ئەمەلدارلىرى ۋە يەرلىك فېئوداللار قوزغىلاڭچىلىرىنىڭ ھۇجۇمىغا بەرداشلىق بېرەلمەي، مۆلچەرتاغنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئۆزلىرىنى پارتىلىتىپ گۇمىران بولدى. بۇ قېتىمقى ئورۇشتا قوزغىلاڭچى قوشۇندىن 212 نەپەر كىشى باتۇرلارچە قۇربان بولغان بولسىمۇ، ئاخىرقى غەلىبە يەنىلا قوزغىلاڭچى قوشۇنغا مەنسۇپ بولدى.

لېكىن ھىجرىيە 1284-يىلى ماھى مۇھەررەدە (مىلادى 1867-يىلى 5-ئايدا) ياقۇببەگ قەشقەر، يەكەن، خوتەنلەرنى ئىگىلەپ ئاقسۇغا ھۇجۇم قىلدى. بۇ ۋاقىتتا

ئۇچتۇرپاندىكى يەرلىك بەگ — توختى بەگنىڭ ئاسىيلىق قىلىشى بىلەن ئۇچتۇرپاندا تۇرۇۋاتقان قوزغىلاڭچى قوشۇن ياقۇپبەگكە تەسلىم بولدى. ياقۇپبەگ، مەھمۇددىن خوجا، موللا موسا سايرامى قاتارلىق قوزغىلاڭچى قوشۇننىڭ سەركەدلىرىنى تۇتۇپ ئاقسۇدا نەزەربەند قىلدى. بۇ مەزگىلدە موللا شاكىرنىڭ سالامەتلىكى زەئىمبەشكەنلىكتىن ئۇچتۇرپاننىڭ ئاقتوقاي يېزىسىدىكى داڭلىق سەيلىگاھ سوپۇتقا مازىرىغا بېرىپ پاناھلاندى. شائىر بۇ ھەقتە:

بەش ئاي نەزمىگە ۋەقەتنى ئەيلەپ مەدام،
 «كىتابى زەفەرنامە» گە سۈبھى شام.
 كى بىرىنىڭ ئىككى يۈز ئىدى سەكسەن ئۈچ،
 سوۋۇت مەۋزەئى بولدى شەھىرى ئۈچ.
 جەمادىيەل ئىۋۋەدە بولدى تەمام،
 يىلى قىرى، يەكشەنبە ئۇشۇ كەلام.
 قىلىپ موللا شاكىر بۇ سۆزلەرنى نەزم،
 ئارقۇتۇپ ئىشىتسە نەچچە ئەھلى بەزم.
 ئۆزۈم ھەم قېرى ئاجىزۇ بىتەبۇل،
 مىزاجىم زەئىمى ئېرىدى تەبىئىم ەلۇل.
 قىلىپ قىرىق يىل دەن سۇخەنۋەرچىلىك،
 قىلىپ ئەدرۇ مەئرۇب جاھانگەشتەلىك.
 يېقىپ ئاتىشى بىرگە ئەمدى قارىپ،
 بۇ ئۇچتۇرپاندا مۇسافىر غەرىپ.
 قالۇر دەھرىدە بىزلەردىن يادىگار،
 ھەممىشە دۇئادىن بىز ئۇمىدۋار.

دەپ يازدۇ. يۇقىرىقى پاكىتلاردىن شائىرنىڭ ئاخىرقى ھاياتىنىڭ ئۇچتۇرپاندىكى سوپۇتقا سەيلىگاھىدىكى مەسچىتتە ئۆتكەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز.

2. شائىرنىڭ قەبرىسى توغرىسىدا

بىز موللا شاكىرنىڭ ئاخىرقى ھاياتىنى ئۇچتۇرپاننىڭ سوپۇتقا سەيلىگاھىدىكى مەسچىتتە ئۆتكۈزگەنلىكىنى مۇقىملاشتۇرغاندىن كېيىن، بۇ ئۇلۇغ زات ئالەمدىن قاچان ئۆتكەن، قەيەردە دەپنە قىلىنغان دېگەن مەسىلە ھەققىدە ئىزدەندۇق. ئالدى بىلەن سوپۇتقا مازار مەسچىتىگە بېرىپ، كەڭ جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتۈق. ياشلار ئەھۋالىنى بىلىۋېدىكەن، ئوتتۇرا ياشلىقلار ۋە 80 ياشتىن ئاشقان مۆتىۋەرلەر «بىزنىڭ ئاڭلىشىمىز — چ، مۇشۇ مەسچىتتە موللا شاكىر ئاخۇنۇم دېگەن بىر ئالىم ۋە ئۇستا خەتتات ئۆتكەن كەن. نۇرغۇن تالىپلارنى تەربىيەلىگەنكەن»، دېيىشتى ھەمدە ئاقتوقاي يېزىسى ۋە ناھىيەمىزدىكى دىنىي ئۆلىمالاردىن بىر نەچچە كىشىنىڭ ئىسمىنى ئاتا، ئۇلاردىن سوراپ بېقىشىمىزنى ئېيتتى. ناھىيەلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ قىزغىن قوللىشى ئارقىسىدا ناھىيەمىزدىكى پېشقەدەم دىنىي زاتلار ۋە مۇناسىۋەتلىك يولداشلار بىلەن ئىككى قېتىم سۆھ

بەت ئۆتكۈزدۇق. سۆھبەتكە قاتنىشالمىغان، ناھىيىمىزدە ئۆتكەن تارىخىي شەخس ۋە تارىخىي ۋەقەلەردىن خەۋىرى بار بىر قىسىم كىشىلەر بىلەن تەكرار-تەكرار سۆھبەت ئۆتكۈزدۇق. يۈزگە يېقىن كىشى بىلەن ئۆتكۈزگەن كولىكەتمەپ ۋە ئايرىم سۆھبەتلىرىمىزدە، ئۇلار بىردەك ئۇچتۇرپان شەھىرىنىڭ غەربىي جەنۇبغا جايلاشقان داڭلىق سويۇتقا مازىرى چوڭ بۇلاقنىڭ شەرقىي جەنۇب قىرغىقىدىكى يالغۇز قەبرىنىڭ شائىر موللا شاكىرنىڭ قەبرىسى ئىكەنلىكىنى، بۇ زاتنىڭ 1870-يىلى 63 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى.

تۆۋەندە بۇ ئىسپات ماتېرىياللاردىن بىر نەچچىنى تونۇشتۇرىمىز.

ئۇچتۇرپاندىكى ئاتاقلىق سەيلىگاھ - سويۇتقا مازار مەسچىتىنىڭ ئىمامى ئابدۇررەھمان قارىمىنىڭ ئىسپاتى

مەن بۇ يىل ئاتىشىم ئالتە ياشقا كىردىم. ھازىر سويۇتقا مازار مەسچىتىگە ئىمام-مەتچىلىك قىلىۋاتىمەن. ئەينى يىللاردا زىۋاخان ئىسىملىك بىر ھامما ئاچام بار ئىدى. مەن بىلگۈدەك بولسام ئىمىن ئۇستام دېگەن بىر موزدۇز كىشىگە ياتلىق بولغانىكەن. ئىمىن ئۇستام بىرىمىڭ توققۇز يۈز سەكسەننەچچى يىلى سەكسەن بىر يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن. بىزنىڭ ئۇ كىشى ھايات چېغىدا ئۇرۇق-تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتى بىلەن بېرىش-كېلىشىمىز قويۇق ئىدى. ئىمىن ئۇستام گەرچە ساۋاتسىز بولسىمۇ كۆپىنى بىلەتتى. ەپنىڭ قارى قۇرئان بولغىنىمغا بەك ھەۋىسى كېلىپ، سويۇتقا سەيلىسى توغرىسىدا كۆپ قېتىم پاراك قىلىپ بەرگەنىدى. مەنمۇ ئۇ كىشىنىڭ پاراڭلىرىنى بېرىلىپ ئاڭلايتتىم. بىرىمىڭ توققۇز يۈز ئاتىشىمىنچى يىللار بولسا كېرەك. ئىمىن ئۇستام بىر كۈنى ماڭا: «دادام ھوشۇر ئاخۇن سويۇتقا مازىرىنىڭ شەيخى ئىدى. دادانىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، سويۇتقا مازىرىدا موللا شاكىر ئاخۇنۇم دېگەن كىشى بولۇپ، ئالىم ۋە ئۇستاخەتتات ئىكەن. سويۇتقا خانىقاسىدا نۇرغۇن تالىپلارنى تەربىيەلىگەن. كېيىن ۋاپات بولغاندىمۇ ياتقان يېرى مۇشۇ سويۇتقا مازىرى بولغانىكەن. موللا شاكىر ئاخۇنۇم ھاياتىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ئۆزىنىڭ ئوتتۇز سەككىز ياشلىق تالىپى بولغان دادام ھوشۇر ئاخۇنغا «ئەرەبى فۇخكايدا» دېگەن بىر كىتابنى كۆچۈرۈپ بېرىپ، ئۈچ يىلدىن كېيىن ئالەمدىن ئۆتكەنلىكىنى دادام بۇ كىتابنى ئۇزۇن يىل ساقلاپ، بىرىمىڭ توققۇز يۈز يىگىرمە بەشىنچى يىلى توقسان ئالتە يېشىدا، جان ئۇزۇشتىن سەل ئىلگىرىلا: مەن ھازىر ياشىنىپ قالىدىم، سىز قارى قۇرئان بولۇپ يېتىشتىڭىز. بۇ كىتابنى موللا شاكىر ئاخۇنۇمنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ساقلاپ قويارسىز» دەپ ماڭا قالدۇرۇپ كەتكەنىدى. بۇ كىتابنى ھازىرغىچە ساقلاپ كېلىۋاتىمەن.

ئابدۇررەھمان قارىم

ئاق توقاي ئاقتىكى مازار مەسچىتىنىڭ ئىمامى تۇردى ئەھمەتنىڭ ئىسپاتى

مەن بۇ يىل سەكسەن ئالتە ياشقا كىردىم. بىردىن بىر توققۇز يۈز ئوتتۇز بەككىزىنچى يىلى تۈزەك ئايلىرىدا، ناھىيىنىڭ ھاكىمى مەھتەمىن ناھىيىمىزدىكى نەمەنگانلىق ئۆزبېك دىنىي ئۆلىما، تارىخچى، تىۋىب مۇھەممەدجان (قولتۇق داموللام) ۋە مەن سويۇتقا مازارغا چىقىپ بىر كېچە تۇندۇق. ئەتىسى داموللام، مەھتەمىن ھاكىم بىز ئۈچ كىشى بۇلاقنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى بىر قەبرىگە قۇرئان تىلاۋەت قىلدۇق. تىلاۋەتتىن كېيىن داموللامدىن: تەقىر، بۇ كىمنىڭ قەبرىسى بولىدۇ دەپ سورىدىم. داموللام: «مەن پۈتۈن ئۆزۈمدە مازايى - ماشايىخلارنى تەتقىق قىلىپ كېلىۋاتىمەن. قەبرىلا بولسا تىلاۋەت قىلىشقا بولمايدۇ. بۇ قەبرە بۇنىڭدىن ئەللىك - ئاتمىش يىل بۇرۇن ئالەدىن ئۆتكەن موللا شاكىر ئاخۇنۇم دېگەن بىر ئۆلىما زاتىنىڭ قەبرىسى. بۇ كىشى ھايات ۋاقتىدا ئىلمىي ئەھرى مەرۇب قىلىپ يۇرت كەزگەن بولسىمۇ، ئۆمرىنىڭ كۆپ قىسمىنى خەت-تاتلىق ۋە سۇخەنۋەرچىلىك ئىلىدى بىلەن ئۆتكۈزگەن ئالىم كىشى ئىدى. بۇ قەبرىگە ھايات ياشاۋاتقانلىرىمىز خالىمىدە قۇرئان تىلاۋەت قىلىپ تۇرساق بولىدۇ» دېدى.

داموللامنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغان مەھتەمىن ھاكىم شۇ كۈنىلا يۇرت ەۋتىۋەرلىرىنى يىغىپ، قەبرىنى باسسىتىشقا سەپەرۋەر قىلدى. ئۆزى يۈز سەككىز كۈن ئىمانە قىلدى. ھۆكۈمەت ئىگىلىكىدىكى ياغاچتىن يۈز تال بەردى. شۇنىڭ بىلەن بۇ قەبرە ھەم مەسچىد ئۈزۈنغا قالمىي پۈتتى. بۇ كۆركەم رىشاتكىلىق قەبرە پۈتتىكىندىن كېيىن، مەھتەمىن ھاكىم كاتتا نەزىر ئۆتكۈزۈپ، يۇرت ئەھلىگە قەبرىنى تونۇشتۇرۇپ، ئاندىن قەبرىگە دۇخاۋا يۇيۇق ياپتى.

سويۇتقىدا يەنە ساۋۇت ساھىب تەكىمىر ئاخۇنۇم دېگەن كىشى بولۇپ، سەكسەن بەش يېشىدا ئالەدىن ئۆتكەن. بۇ كىشىمۇ بۇ سەيلىگەھتا، سەيلىچىلەرگە: «بۇ قەبرە موللا شاكىر ئاخۇنۇمنىڭ قەبرىسى بولىدۇ» دەپ تونۇشتۇرۇپ تۇراتتى. مەنمۇ بۇ قەبرىگە بۇ زاتنىڭ ھۈرمىتى ئۈچۈن قۇرئان تىلاۋەت قىلىپ، بۇ زاتنى سېغىنىپ كېلىۋاتىمەن.

تۇردى ئەھمەت ئاخۇنۇم

1986 - يىلى 1 - ئاينىڭ 2 - كۈنى، يەكشەنبە

شەھەر ئىچىدىن تارىخچى ئابدۇررەھمان سۇلايماننىڭ ئىسپاتى

مەن بۇ يىل يەتمىش ياش. ئەربىي، پارسچىدىن خەۋىرىم بولغاچقا، ھەرخىل كىتابلارنى قىزىقىپ ئوقۇيمەن. تارىخىي كىتابلارنى تېخىمۇ قىزىقىپ ئوقۇيمەن. دەپنىڭ دادام ناسىۋال ئېتىمىپ ساتاتتى. مەنڭ توققۇز يۈز ئوتتۇز بەككىزىنچى يىلى ئەتىيازدا دادام دەپنى سويۇتقۇلۇق توختى خاتىب دېگەن كىشىنىڭ ئۆيىگە تاماكا سېتىۋېلىش ئۈچۈن چىقاردى. بۇ خاتىمۇ ياشانغان كىشى ئىدى. مەن چىققان كۈنى جۈمە كۈنى

بولۇپ، خاتىب بىلەن بىرگە بېرىپ، سويۇتقا مازار مەسچىتىدە جۈمە ناھىزىنى ئوقۇدۇق. نامازدىن كېيىن توختى خاتىب چوڭ بۇلاقنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى قەبرىگە خەتمە تىلاۋەت قىلدى. بۇ چاغدا خاتىبتىن بۇ كىمنىڭ قەبرىسى بولمىدۇ، دەپ سورىسام، خاتىب: «بىر زامانلاردا بۇ سويۇتقا مەھەللىسىدە موللا شاكىر ئىمام ئاخۇنۇم ئاتىلىق بىر ئالىم ئۆتكەن بولۇپ، بۇ كىشى مۇشۇ مازاردا ئۇزۇن يىل ئىتتىكاپ قىلغان ۋە مۇشۇ جايىدا ئالەمدىن ئۆتكەن. بۇ مانا شۇ زاتنىڭ قەبرىسى بولمىدۇ»، دېدى. مەن توختى خاتىبتىن بۇ سۆزنى ئىشىتىشكە توپتوغرا قىرىق يەتتە يىل بولدى. شۇندىن بۇيان سويۇتقىغا چىقسام بۇ قەبرىگە دۇئا تەكلىپ كېلىۋاتىمەن. مېنىڭ ئوقۇغان كىتابلىرىمدىن قارىغاندىن بۇ قەبرىە باشقىلارنىڭ ئەمەس، توختى خاتىب ئېيتقان شاكىر ئىمامنىڭ قەبرىسىنىڭ ئۆزى. شۇ مەن كېيىنكى ۋاقىتلاردا باشقا كىشىلەردىن بۇ قەبرىنىڭ يەنىلا موللا شاكىر ئاخۇنۇمنىڭ قەبرىسى ئىكەنلىكى ھەققىدە نۇرغۇن پاراڭلارنى ئاڭلىغانىدىم.

ئابدۇررەھمان سۇلايمان

1986 - يىلى 1 - ئاينىڭ 2 - كۈنى، يەكشەنبە

ئۈچتۇرپاندا موللا شاكىر تۇغۇلغانلىقىنىڭ 179 يىللىقى خاتىرىلەندى

ئۈچتۇرپان ناھىيىلىك پارتىيە كومىتېتى تەشۋىقات بۆلۈمى بىلەن ئۈچتۇرپان ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى مەدەنىيەت - تەنتەربىيە ئىدارىسى يېقىندا يېقىنقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا بەلگىلىك تۆھپە قوشقان شائىر، تارىخچى موللا شاكىر تۇغۇلغانلىقىنىڭ 179 يىللىقىنى خاتىرىلەش يىغىنى ئۆتكۈزدى.

بۇ قېتىمقى يىغىنغا ناھىيىلىك پارتىيە كومىتېتى، ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى، ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى، ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مەسئۇلى، لىرى ۋە پېشقەدەم، ياش زىيالىلار، تارىخ، ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى، دىنىي زاتلار ۋە كىشىلىرىدىن بولۇپ جەمئىي 300 كىشى قاتناشتى.

يىغىندا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىنىڭ مۇئاۋىن ھاكىمى يولداش بەكرى روزى «قەدىمكى ئەسەرلەرنى جۈملىدىن موللا شاكىر ئەسەرلىرىنى تېخىمۇ تىرىشىپ قازايلماي!» دېگەن تېمىدا نۇتۇق سۆزلىدى. مۇناسىۋەتلىك يولداشلار «موللا شاكىرنىڭ قەبرىسىنى تەكشۈرۈش» توغرىسىدىكى ئىلمىي دوكلاتلىرىنى ئوقۇپ ئۆتتى. بىرقىسىم ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى ئۆزلىرىنىڭ موللا شاكىرنى خاتىرىلەشكە بېغىشلانغان شېئىرلىرىنى دېكلا - ماتىيە قىلدى. ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى موللا شاكىرنى خاتىرىلەش پۈتۈنسىدىن يېڭىدىن ئىجاد قىلغان ناخشا - مۇزىكا نومۇرلىرىنى كۆرسەتتى. بۇ قېتىمقى يىغىن تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە بىر يىغىن بولدى.

سوۋېت ئىتتىپاقىدا بىلال نازىم ئەسەرلىرى قازاق تىلىدا نەشىر قىلىندى

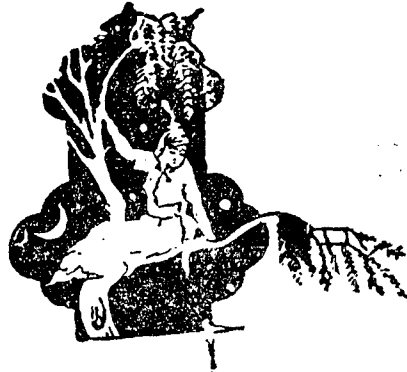
ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كىلاسسىكى بىلال نازىم ئەسەرلىرى قازاقىستان س س ر دا قازاق تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ، «بىلال نازىم» سەرلەۋھەسى ئاستىدا ئالمۇتا «جازۇشى» نەشرىياتى تەرىپىدىن 1985 - يىلى نەشىر قىلىندى.

«بىلال نازىم» ناملىق توپلام 104 پارچە غەزەل، مۇخەممەس، ئۈچ پارچە داستاننى ئۆز ئىچىگە ئالغان ۋە ئۇنىڭغا بەش پارچە ئىجادىي قىستۇرما سۈرئەت كىرگۈزۈلگەن بىرلۈپ، توپلام بەلگىلىك سەنئەت ئالاھىدىلىكىگە ئىگە.

توپلام تىتولىنىڭ 2 - بېتىدە بىلال نازىم قىسقىچە تونۇشتۇرۇلغان، تونۇشتۇرۇشتا: «بىلال نازىم XIX ئەسىردىكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ كىلاسسىكى. ئۇنىڭ قەلىمىدىن تۇغۇلغان غەزەللەر ۋە داستانلار ئۇيغۇر گۈزەل ئەدەبىياتىنىڭ ئالتۇن قۇرلىرىدىن پەخىر - لىك ئورۇن ئالدى...» دەپ كۆرسىتىلگەن ۋە شائىرغا، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىگە يۇقىرى باھا بېرىلگەن.

بىلال نازىم ئەسەرلىرى قازاقىستان س س ر دىكى كەڭ قازاق خەلقىنىڭ قىزغىن قارشى ئېلىشىغا سازاۋەر بولغان.

مۇنەۋۋەر تۈردى

ياپونىيىدە ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ تەتقىق قىلىنىشى ئەھۋالى

ياپونىيىدە ئۇيغۇر تىل ئەدەبىياتى ۋە تارىخىنى تەتقىق قىلغۇچى تەتقىقاتچى ئالىملار خېلى كۆپ. ئالىملاردىن مورى ماسائو (Mori Masao - 护雅夫)، ساگۇچى تورۇ (佐口透 - Saguchi Toru)، يامادا نوبو (山田隼夫 Yamada Nobuo)، خامادا ماسامى (浜田正美 Hamada Masami)، شوگايتو ماساخىرو (庄垣内正弘 - Shogaito Masahiro) قاتارلىق ئالىملارنىڭ ئۇيغۇر تارىخى، قەدىمكى ئۇيغۇر (تۈرك) تىلى ۋە ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىغا دائىر ھەر خىل تېمىلاردا يېزىلغان ئىلمىي ماقالىلىرى، ئەسەرلىرى ياپونىيىدە نەشر قىلىنىدىغان «شەرق ئىلمىي ژۇرنىلى»، «شەرقىي ئوكيان مەدەنىيىتى» قاتارلىق ژۇرنال (ھەممۇئە) لەردە دائىم ئېلان قىلىنىپ تۇرىدۇ.

يۇقىرىدا دېيىلگەن ئالىملارنىڭ بىر قانچىسى ياپونىيىنىڭ توكيو، ئوساكا (دابەن)، كيودو (جىڭدۇ) قاتارلىق چوڭ شەھەرلىرىدىكى مەشھۇر ئۇنىۋېرسىتېتلارنىڭ ئاتاقلىق پروفېسسورلىرى بولغاچقا، ۋاقتى كەلگەندە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ بەزى تەتقىقاتلىرىنى لېكسىيە قىلىپمۇ سۆزلەيدىكەن. بەزى ئالىملار خەلقئارا ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىغا قاتنىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئىلمىي ماقالىلىرىنى ئىنگلىز، فرانسۇز تىلىدا ئېلان قىلىدىكەن.

1983 - يىلى كۈزدە ياپونىيە ئالىملىرى ئېكسكۇرسىيە ئۆمىكى ئۈرۈمچىدە زىيارەتتە بولغان مەزگىلدە مەن ياپونىيىلىك ئالىملاردىن خامادا ماسامى، شوگايتو ماساخىرو قاتارلىقلار بىلەن تونۇشقان ۋە ئىلمىي سۆھبەتلەردە بىللە بولغانىدىم. بۇ يىل 3 - ئايدا جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى مەدەنىي يادىكارلىقلار كۆرگەزمىسىنىڭ ياپونىيىدە كۆرگەزمە قىلىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقاتچىسى پروفېسسور خامادا ماسامى بىلەن قايتا ئۇچرىشىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇم. پروفېسسور خامادا ماسامى توكيودىكى سىياسىي قانۇن ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى بولۇپ، ئۇ بۇ يىل 40 ياشتا. ئۇ 70 - يىللاردا فرانسىيىدە ئوقۇغان. شۇ يەردە ئۇيغۇر شائىرى موللا بىلال (نازىمى) ۋە ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ھەققىدە مەخسۇس دىسسېرتاتسىيىسىنى فرانسۇزچە يېزىپ، دوكتورلۇق ئۇنۋانىنى ئالغان. خامادا ماسامى دۆلىتىگە قايتىپ كەلگەندىن بۇيان داۋاملىق ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىپ بىرەنچە ئەھمىيەتلىك ئىشلارنى قىلغان. چەت ئەللەرگە بېرىپ پارىژ، لوندون، لېنىنگراد قاتارلىق شەھەرلەردىكى مەشھۇر كۈتۈپخانىلاردا ساقلىنىۋاتقان ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىغا دائىر

قىممەتلىك قوليازمىلارنى كۆرۈپ چىققان. خامادا ماسامى ھازىر فرانسۇز، ئىنگلىز، تۈرك، پارس ۋە ئۇيغۇر تىللىرىنى پىششىق بىلىدۇ. بىر قانچە يىلدىن بۇيان خەلقئارالىق ئىلمىي يىغىنلارغا قاتنىشىپ، ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى توغرىسىدا مەخسۇس ئىلمىي ماقالىلىرىنى فرانسۇزچە ئېلان قىپتۇ.

پروفېسسور خامادا ماسامى بۇلتۇردىن تارتىپ بىرقەدەر يىرىك كىلاسسىك ئەدەبىي ئەسەر «زەپەرنامە» نىڭ قوليازما كۆپىيىشىنى ترانسكرىپتسىيە قىلىپ بوپتۇ. ھازىر ئۇ بۇ ئەسەرنى فرانسۇز تىلىغا تەرجىمە قىلىۋاتىدۇ. پات ئارىدا بۇ ئەسەرنىڭ ترانسكرىپتسىيەسى ۋە فرانسۇزچە تەرجىمىسىنى ئېلان قىلماقچى. دوكتۇر خامادا ماسامى: «ئۇيغۇرلار ئۇزاق تارىخقا ئىگە. مېنىڭ ئىگىلىگەن ماتېرىياللىرىمغا ئاساسلانغاندا، ئۇيغۇرلار ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردە دۇنيا ئىنسانىيەت مەدەنىيىتىگە تېگىشلىك ھەسسە قوشۇپ كەلگەن بىر مىللەت. مەن تەنقىق قىلىۋاتقان ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ ئادىر قوليازما نۇسخىلىرى بەدىئىيلىك جەھەتتىن ناھايىتى يۇقىرى، تېمىسى خىلمۇ خىل، ھەرخىل مەزمۇن ۋە شەكىللەرگە باي. تىلى گۈزەل ۋە يېقىملىق، كىشىنى مەپتۇن قىلىدۇ. بەزى ۋەكىللىك خاراكتېرغا ئىگە قوليازىمىلار دۇنيا ئەدەبىيات خەزىنىسىدىكى بىھايا گۆھەر ھېسابلىنىدۇ...» دەيدۇ.

ئابدۇقەييۇم خوجا

ئالدىنقى سانلارنىڭ مۇندەرجىسى

ئومۇمىي بۆلۈم

كىلاسسىك ئەدەبىيات
خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى
ماقالىلەر

كىلاسسىك ئەدەبىيات

دىۋانلار

- «دىۋان خەستە».....ئابدۇللا بىننى شېرىپ
تەييارلىغۇچى: نىمەتۇللا ئەبەيدۇللا (1983 - يىلى ئومۇمىي 9 - سان، 210 - بەت)
- «دىۋان زۇبۇرى».....
تەييارلىغۇچى: قۇربان بارات (1984 - يىلى ئومۇمىي 11 - سان، 107 - بەت)
- «دىۋان سەدائى».....
تەييارلىغۇچى: روزى سايىت (1982 - يىلى 2 - سان، 203 - بەت)
- «دىۋان قارى».....
تەييارلىغۇچى: ئەزىز ساۋۇت (1982 - يىلى 3 - سان، 248 - بەت)
- «دىۋان مەھزۇن».....
تەييارلىغۇچى: ئابدۇرىشىت ئىسلام (1981 - يىلى 1 - سان، 185 - بەت)
- «دىۋان مەھزۇن» داۋامى (1982 - يىلى 1 - سان، 129 - بەت)
- «دىۋان مەھزۇن» داۋامى (1982 - يىلى 2 - سان، 153 - بەت)
- «دىۋان ناقىس».....
تەييارلىغۇچى: غۇلام ئەبەيدۇللا (1982 - يىلى 3 - سان، 357 - بەت)
- «دىۋان نەۋبەتى».....
تەييارلىغۇچى: قۇربان بارات، مەھمەتتۇرسۇن باھاۋىدىن (1982 - يىلى 3 - سان، 165 - بەت)
- «دىۋان نىيازى».....
تەييارلىغۇچى: ئەسكەر ھۈسەيىن، ۋاھىتىجان غۇپۇر (1983 - يىلى ئومۇمىي 10 - سان، 138 - بەت)
- «دىۋان ھېكمەت».....
تەييارلىغۇچى: نىجات مۇخلىس (1984 - يىلى ئومۇمىي 14 - سان، 92 - بەت)
- «دىۋان ھېكمەت» داۋامى (1985 - يىلى ئومۇمىي 16 - سان، 162 - بەت)

داستانلار

- «بەھرام - دىلئارام».....نورۇز ئاخۇن كاتىب زىيائى
- .....تەييارلىغۇچى: ئابدۇقەييۇم خوجا (1983 - يىلى ئومۇمىي 10 - سان، 36 - بەت)
- «جەھاننامە».....ئايازبېك قوشچى
- .....تەييارلىغۇچى: توختى ئابدەخان (1983 - يىلى ئومۇمىي 9 - سان، 92 - بەت)
- «چاڭمۇزا يۈسۈپخان».....موللا بىلال بىئىنى موللا يۈسۈپ
- .....تەييارلىغۇچى: ئۆمەر ئوسمان (1981 - يىلى 2 - سان، 263 - بەت)
- «چەھار دەرۋىس».....ئابدۇرېھىم نىزارى، نورۇز ئاخۇن زىيائى
- .....تەييارلىغۇچى: ئىسراپىل يۈسۈپ (1984 - يىلى ئومۇمىي 14 - سان، 194 - بەت)
- «چەھار دەرۋىس» داۋامى (1985 - يىلى ئومۇمىي 16 - سان، 275 - بەت)
- «چەھار دەرۋىس» داۋامى (1985 - يىلى ئومۇمىي 17 - سان، 1 - بەت)
- «داستان پادىشاھ ئىسكەندەر».....ئەلىشىر نەۋائى
- .....تەييارلىغۇچى: قۇربان بارات (1985 - يىلى ئومۇمىي 15 - سان، 72 - بەت)
- «داستان پادىشاھ ئىسكەندەر» داۋامى (1985 - يىلى ئومۇمىي 16 - سان، 72 - بەت)
- «داستان پادىشاھ ئىسكەندەر» داۋامى (1985 - يىلى ئومۇمىي 17 - سان، 86 - بەت)
- «داستان مەنسۇر».....موللا مۇھەممەد نىيازى
- .....تەييارلىغۇچى: مەھتەمىن خۇدابەردى (1980 - يىلى 2 - سان، 144 - بەت)
- «رابىئە - سەئىدىن».....ئابدۇرېھىم نىزارى
- .....تەييارلىغۇچى: ۋاھاب ئابدۇرېھىم (1982 - يىلى 2 - سان، 101 - بەت)
- «زەھەرنامە».....موللا شاكىر
- .....(1980 - يىلى 2 - سان، 221 - بەت)
- «زەھەرنامە ۋە ئۇنىڭ <سەھەرنامە> سى».....ئابدۇشۈكۈر تۇردى
- .....(1980 - يىلى 1 - سان، 76 - بەت)
- «سەددىي ئىسكەندەر».....موللا سادىق ياركەندى
- .....تەييارلىغۇچى: ئابدۇقەييۇم خوجا (1984 - يىلى، ئومۇمىي 12 - سان، 219 - بەت)
- «سەددىي ئىسكەندەر» داۋامى (1984 - يىلى ئومۇمىي 14 - سان، 18 - بەت)
- «گۈل ۋە بۇلبۇل».....سەلاھى ①
- .....تەييارلىغۇچى: ۋاھىتجان غۇپۇر، ئەسكەر ھۈسەيىن (1981 - يىلى 3 - سان، 129 - بەت)
- «گۈل ۋە بۇلبۇل».....تەييارلىغۇچى: ئابدۇرىشىت ئىسلام (1985 - يىلى، ئومۇمىي 15 - سان، 228 - بەت)
- «گۈل ۋە نەۋرۇز».....لۇئىفى
- .....تەييارلىغۇچى: رەخمىتۇللا جارى (1981 - يىلى 1 - سان، 35 - بەت)
- «لەيلى - مەجنۇن».....ئابدۇرېھىم نىزارى

① كىتابىنى كۆچۈرگۈچى كاتىب مۇزلا ئەلەم شەھىارى سەھۋەنلىك بىلەن ئاپتور قىلىپ قويۇلغان.

- تەييارلىغۇچى: ئابدۇشۈكۈر تۇردى..... (1982 - يىلى 1 - سان، 146 - بەت)
 «مەسئۇد ۋە دىلئارا» ..... نورۇزئاخۇن كاتىب زىيائى
 تەييارلىغۇچى: رەخمەتۇللا جارى..... (1980 - يىلى 2 - سان، 6 - بەت)
 «مەھزۇن - گۈلنەسا» ..... ئابدۇرېھىم نىزارى
 تەييارلىغۇچى: مەھمەتتۇرسۇن باھاۋىدىن (1981 - يىلى 2 - سان، 152 - بەت)
 «مىڭ ئۆي ۋە فەرھاد - شېرىن» ..... نىمىشېھىت ئارمىيە ئىلى سايرامى
 تەييارلىغۇچى: ئېلى ئەزىز..... (1981 - يىلى 1 - سان، 270 - بەت)
 «ئوغۇزنامە» نىڭ تەرجىمىسى ..... (1980 - يىلى 2 - سان، 373 - بەت)
 «ۋامىق - ئۇزرا» ..... نورۇزئاخۇن كاتىب زىيائى
 تەييارلىغۇچى: ئىسراپىل يۈسۈپ ..... (1982 - يىلى 3 - سان، 137 - بەت)

غەزەل، مۇخەممەس، مەسئەۋى ۋە رۇبائىيلار

- «ئاتايى غەزەللىرى» دىن ..... (1982 - يىلى 1 - سان، 46 - بەت)
 تەييارلىغۇچى قۇربان بارات
 «ئەخمەتشا قارىقاشى ۋە ئۇنىڭ مۇخەممەسى» ..... (1980 - يىلى 1 - سان، 162 - بەت)
 تەييارلىغۇچى: تۇردى سامساق
 «ئەسىرى» ..... (1980 - يىلى 2 - سان، 424 - بەت)
 تەييارلىغۇچى: ئىمىن تۇرسۇن
 «زۇمرەد» ..... (1980 - يىلى 2 - سان، 426 - بەت)
 تەييارلىغۇچى: ئىمىن تۇرسۇن
 «سەككىكى غەزەللىرى» دىن ..... (1981 - يىلى 2 - سان، 58 - بەت)
 تەييارلىغۇچى: قۇربان بارات
 «غەزەل ۋە مەسئەۋىيەلەر» ..... مۇھەممەد سادىق قەشقەرى
 تەييارلىغۇچى: ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەت ئىمىن (1984 - يىلى ئومۇمىي 14 - سان، 267 - بەت)
 «غەزەللىيات» ..... موللا بىلال بىننى موللا يۈسۈپ
 تەييارلىغۇچى: مەھمەتتۇرسۇن باھاۋىدىن (1983 - يىلى ئومۇمىي 9 - سان، 149 - بەت)
 «خۇزۇلى غەزەللىرى» دىن تاللانما ..... (1982 - يىلى 2 - سان، 65 - بەت)
 تەييارلىغۇچى: ئابدۇلھىمىت يۈسۈپ، جاپپار ئەمەت
 «قەلەندەر غەزەللىرى» دىن ..... (1981 - يىلى 1 - سان، 130 - بەت)
 تەييارلىغۇچى تېمىپجان ئېلىيوۋ
 «كۈللىيات مەسئەۋىي خەرباتى» دىن تاللانمىلار ..... (1981 - يىلى 2 - سان، 280 - بەت)
 تەييارلىغۇچى: ۋاھاب ئابدۇرېھىم
 «كۈللىيات مەسئەۋىي خەرباتى» دىن تاللانمىلار ... داۋامى (1982 - يىلى 1 - سان، 266 - بەت)
 «گۈمناڭ غەزەللىرى» ..... (1981 - يىلى 3 - سان، 1 - بەت)

تەييارلىغۇچى: مېرسۇلتان ئوسمانوۋ

- «لۇتقى غەزەللىرى» دىن ..... (1982 - يىلى 1 - سان، 1 - بەت)
- تەييارلىغۇچىلار: ..... ئەسكەر ھۈسەيىن، ھاجى ئەھمەت، ۋاھىتجان غۇپۇر
- «مەسنەۋىي ۋە رۇبائىيلار» ..... ئەلشىر نەۋائى
- تەييارلىغۇچى: ياسىن ئىمىن ..... (1984 - يىلى ئومۇمىي 11 - سان، 1 - بەت)
- «ئىشتىياقنامە» ..... مۇھەممەد غەرب شەھيارى
- تەييارلىغۇچى: ياسىن ئىمىن ..... (1985 - يىلى ئومۇمىي 17 - سان، 217 - بەت)

قىسسە ۋە مەسەللەر

- «مۇشۇك بىلەن چاشتان» ..... خىسەلت
- تەييارلىغۇچى: توختى ئابىخان ..... (1982 - يىلى 2 - سان، 134 - بەت)
- «نۇزۇگۇم» ..... موللا بىلال بىننى موللا يۈسۈپ
- تەييارلىغۇچى: مەھمەد تەتۇرسۇن باھاۋىدىن ..... (1981 - يىلى 1 - سان، 208 - بەت)

تۈرلۈك ۋاھىدلىك ئەسەرلەر

- «ئابدۇخالىق ئۇيغۇر شېئىرلىرىدىن تاللانمىلار» ..... (1981 - يىلى 2 - سان، 341 - بەت)
- تەييارلىغۇچى: پەتتار جان مۇھەممىدى ..... (1981 - يىلى 2 - سان، 341 - بەت)
- «ئەرزىيەت» ..... موللا توختى
- تەييارلىغۇچى: نەجات مۇخلىس ..... (1984 - يىلى ئومۇمىي 13 - سان، 229 - بەت)
- «تۆت ئىمام تەزكىرىسى» ..... موللا نىياز خوتەنى
- تەييارلىغۇچى: مەھتەمىن خۇدا بەردى ..... (1984 - يىلى ئومۇمىي 11 - سان، 68 - بەت)
- «دەھرۇننەجات» ..... ئابدۇرېھىم نىزارى
- تەييارلىغۇچى: ئابدۇقادىر مۇھەممىدى، مەتكېرەم ئىسمايىل، مەتتۇردى مېرزەخەت
- ..... (1985 - يىلى ئومۇمىي 17 - سان، 313 - بەت)
- «راك مۇقامىغا سېلىنغان كىلاسسىك شېئىرلاردىن تاللانمىلار» ..... (1980 - يىلى 1 - سان، 205 - بەت)
- تەييارلىغۇچى: ئابلىمىت روزى ..... (1980 - يىلى 1 - سان، 205 - بەت)
- «رەۋزەنۇز زۇھرا» ..... ئەخمەت خوجامنىياز ئونلى
- تەييارلىغۇچى: ئىمىن سەيپۇللا ..... (1981 - يىلى 2 - سان، 341 - بەت)
- «سازلار مۇنازىرىسى» ..... ئەھمەدى
- تەييارلىغۇچى: تۇرسۇن ھامىت ..... (1982 - يىلى 1 - سان، 113 - بەت)
- «شائىر تەۋپىق» ..... (1981 - يىلى 3 - سان، 228 - بەت)
- تەييارلىغۇچى: مېرەھمەت سىيىت ..... (1981 - يىلى 3 - سان، 228 - بەت)
- «غەربىي (تۇردۇش ئاخۇن) ۋە ئۇنىڭ ئەسىرى - <كىتابى غەرب>» ..... (1981 - يىلى 3 - سان، 228 - بەت)

- تەييارلىغۇچى: ئابدۇرىشىت ئىسلام... (1980 - يىلى 1 - سان، 114 - بەت) «كەلكۈن» ... سالىھ داموللا ھاجى
- تەييارلىغۇچى: مۇھەممەت سالىھ ھاجى... (1984 - يىلى ئومۇمىي 13 - سان، 238 - بەت) «كىتابى غەرب» ... تۇردى نازىم غەربىي
- تەييارلىغۇچى: ئابدۇرىشىت ئىسلامى... (1985 - يىلى ئومۇمىي 16 - سان، 325 - بەت) «مەزلۇملار ئاھى» ... دىلبەر دورغە
- تەييارلىغۇچى: غەيرەتجان ئوسمان... (1982 - يىلى 2 - سان، 283 - بەت) «مەشرەپ شېئىرلىرىدىن تاللانما» ...
- تەييارلىغۇچى: غۇجەخمەت يۇنۇس... (1981 - يىلى 2 - سان، 104 - بەت) «مەقالات» ... ئېمىر ھۈسەيىن سەبۇرى
- تەييارلىغۇچى: ئابدۇرىشىت ئىسلامى... (1984 - يىلى ئومۇمىي 12 - سان، 41 - بەت) «مەنتىقۇتتەير» ... ئەلىشىر نەۋائى
- تەييارلىغۇچى: ئابدۇرېھىم توختى... (1982 - يىلى 2 - سان، 1 - بەت) «مەنتىقۇتتەير» داۋامى... (1982 - يىلى 3 - سان، 1 - بەت)
- «مەنتىقۇتتەير» داۋامى... (1983 - يىلى ئومۇمىي 9 - سان، 1 - بەت)
- «مەنتىقۇتتەير» داۋامى... (1984 - يىلى ئومۇمىي 11 - سان، 1 - بەت)
- «مەنتىقۇتتەير» داۋامى... (1984 - يىلى ئومۇمىي 13 - سان، 150 - بەت)
- «موللا مۇسا سايرامى شېئىرلىرىدىن تاللانما» ...
- تەييارلىغۇچى: ئەنۋەر بايتۇر... (1985 - يىلى، ئومۇمىي 15 - سان، 194 - بەت) «مۇھاكىمەتۇل لۇغەتەين» دىن پارچىلار» ... ئەلىشىر نەۋائى
- تەييارلىغۇچى: ئا. ت. ئۆتكۈر... (1980 - يىلى 1 - سان، 143 - بەت) «ھەدىيەئى خىسلەت» ... خىسلەتى
- تەييارلىغۇچى: توختى ئابىخان... (1983 - يىلى ئومۇمىي 10 - سان، 114 - بەت) «ئۇيغۇر شائىرى سىنىپت مۇھەممەت ۋە ئۇنىڭ <شەرھى شىكەستە> ناملىق ئەسىمىرى ھەققىدە» ...
- تەييارلىغۇچى: ھەبىبۇللا ئېلى ھېلىمھاجى ئوغلى (1981 - يىلى 2 - سان، 392 - بەت) «ئىسايىل ھاجى ۋە ئۇنىڭ شېئىرلىرى» ...
- تەييارلىغۇچى: مەھمەت چاۋار... (1981 - يىلى 2 - سان، 307 - بەت)

تەدەببىكى يازما يادىكارلىقلار

- «ئالتۇن يارۇق» تىن پارچە» ... (1980 - يىلى 2 - سان، 342 - بەت) تەييارلىغۇچى: ئا. خوجا، ئى. يۈسۈپ... «ئالتۇن يارۇق» تىن پارچە» نىڭ تەرجىمىسى ...
- تەييارلىغۇچى: ئا. خوجا، ئى. يۈسۈپ... (1980 - يىلى 2 - سان، 359 - بەت)

- «چاشتانى ئىلىك بەك» تىن پارچىلار.....
- تەييارلىغۇچى مەخمۇت زەيىدى.....(1981 - يىلى 2 - سان، 38 - بەت)
- «مائىتىرى سىمىت» تىن پارچە.....
- تەييارلىغۇچى: ئابدۇقەييۇم خوجا.....(1984 - يىلى، ئومۇمىي 13 - سان، 120 - بەت)
- «ئۇيغۇرمانى شېئىرلىرى».....
- تەييارلىغۇچى: قاھار بارات.....(1983 - يىلى ئومۇمىي 10 - سان، 1 - بەت)
- «ئىدىقۇت پادىشاھلىقى دەۋرىدىكى شېئىرلاردىن نەمۇنىلەر».....
- تەييارلىغۇچى: گېڭ شىمىن، تۇرسۇن ئايۇپ.....(1981 - يىلى 2 - سان، 1 - بەت)
- «ئىبىرق پېتىك».....
- تەييارلىغۇچى: ئىبراھىم مۇتىنى.....(1980 - يىلى 1 - سان، 174 - بەت)

ئوچىرك

«ئابدۇقادىر داموللا» (تارىخىي ئوچىرك) ... خېۋىر تۆمۈر (1981 - يىلى 1 - سان، 266 - بەت)

اۋغات

«ئادەتتە كۆپ ئۇچرايدىغان ئەرەب - پارس سۆزلىرىگە قىسقىچە ئىزاھات».....

تۈزگۈچى: زوردۇن سابىر.....(1980 - يىلى 1 - سان، 357 - بەت)

كاتالوگ

«ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ كاتالوگى».....

تۈزگۈچى: ھاجى نۇرھاجى.....(1980 - يىلى 1 - سان، 311 - بەت)

ماقاللەر

- «ئاق سېپىل قەدىمكى شەھىرىنىڭ كېسەكلىرىدىكى يېزىقلار ھەققىدە دەسلەپكى مۇلاھىزە»
- سابىت ئەخمەت، قۇربان ۋەلى.....(1984 - يىلى ئومۇمىي 11 - سان، 205 - بەت)
- «ئالتۇن يارۇق» توغرىسىدا»..... ئا. خوجا، ئە. يۈسۈپ (1980 - يىلى 2 - سان، 334 - بەت)
- «ئەدەبىي مىراس ھەم ۋەسىقىلىرىمىز»..... ئىمىن تۇرسۇن
- (1980 - يىلى 1 - سان، 9 - بەت)
- «ئەھمەت يۈگنەكىپنىڭ «ھىبەتۇل ھەقايق» داستانى»..... ئە. بىرتېلىس
- تەييارلىغۇچى: ھەببۇللا ئېلى.....(1981 - يىلى 3 - سان، 254 - بەت)
- «چاغاتاي ئەدەبىياتىنىڭ شەكىللىنىشى» توغرىسىدا قىسقىچە مۇلاھىزە»..... رەخمىتۇللا جارى

- (1984 - يىلى ئومۇمىي 11 - سان، 188 - بەت)
- «خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى» (سادىر پەلۋان توغرىسىدا).... (1980 - يىلى 2 - سان، 428 - بەت)
- «زەپەرنامە داستانى توغرىسىدا»..... ئەھمەت زىيائى
- (1980 - يىلى 2 - سان، 219 - بەت)
- «زۇھۇرىدىن ھاكىمبەگ دەۋرىدە قەشقەر رايونىدىكى مەدەنىي ھايات ۋە ئەدەبىيات».....
- «شائىرە زىبۇننىسا»..... ئابدۇرېھىم سابىت
- (1981 - يىلى 3 - سان، 219 - بەت)
- «قارا خوجا خاندانلىقى دەۋرىدىكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى توغرىسىدا»..... ئابدۇرېھىم سابىت
- (1981 - يىلى 3 - سان، 286 - بەت)
- «كۆمۈلۈپ قالغان گۆھەرلىرىمىزنى قازايلى»..... ئىمىن تۇرسۇن
- (1980 - يىلى 2 - سان، 421 - بەت)
- «كىلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتىنىڭ يېڭى باھارنى قىزغىن كۈتۈۋالايلى» مەھمەت يۈسۈپ
- (1980 - يىلى 1 - سان، 1 - بەت)
- «كىلاسسىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ قەدىملىكى ۋە ئۇنىڭ چەت تىللار تەسىرىگە ئۇچراش
- جەريانى»..... ئەھمەت زىيائى (1984 - يىلى ئومۇمىي 11 - سان، 196 - بەت)
- «مەدەنىيەت دۇنياسىنىڭ ئۆلمەس خاتىرىلىرى»..... ئابدۇكېرىم راخمان
- (1982 - يىلى 2 - سان، 314 - بەت)
- «موللا مۇھەممەت نىيازى»..... مەھمەت خۇدابەردى (1980 - يىلى 2 - سان، 135 - بەت)
- «ئۇرخۇن - يەنسەي يېزىقىدىكى مەڭگۈتاش يادىكارلىقلىرى ۋە باشقا يازما يادىكارلىقلار»
- ..... قاھار بارات (1982 - يىلى 2 - سان، 290 - بەت)
- «ئۇغۇز نامە» داستانى توغرىسىدا قىسقىچە مۇلاھىزە»..... تۇرغۇن ئالماس
- (1980 - يىلى 2 - سان، 396 - بەت)
- «ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى» نىڭ تەتقىقات تېمىلىرى..... ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەت ئىمىن
- (1981 - يىلى 1 - سان، 466 - بەت)
- «ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا پىروزا ژانىرىنىڭ شەكىللىنىشى ۋە راۋاجلىنىشى»..... ھاجى ئەھمەت
- (1981 - يىلى 3 - سان، 313 - بەت)
- «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ۋە ئۇنىڭ تارىخى ھەققىدە»..... ئەشىمىن تاتلىق
- (1981 - يىلى 2 - سان، 403 - بەت)
- «ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قەدىمكى مەدەنىيىتى توغرىسىدا»..... ئابدۇرېھىم سابىت
- (1982 - يىلى 1 - سان، 284 - بەت)
- «ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئۇلۇغ ئالىمى مەھمۇت قەشقەرى ۋە ئۇنىڭ «دىۋانى لۇغەتتى تۈرك»
- ئەسىرى»..... مەھمەت ئىمىن (1981 - يىلى 1 - سان، 1 - بەت)

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى

داستانلار

- «ئادىل پادىشاھ» ..... (1984 - يىلى ئومۇمىي 11 - سان، 286 - بەت)
تەييارلىغۇچى: توختى ئابىخان
- «بوز كۆرپەش قاراساچ ئايىم» ..... (1984 - يىلى ئومۇمىي 14 - سان، 1 - بەت)
تەييارلىغۇچى: شېرىپ مۇسا
- «بوز يىگىت» ..... (1982 - يىلى 2 - سان، 329 - بەت)
تەييارلىغۇچى: ھەلىمىياز قادىر
- «بۇلبۇلگىويا» ..... (1982 - يىلى 3 - سان، 442 - بەت)
تەييارلىغۇچى: ئەھەت ئابدۇرېھىم
- «سەنەۋبەر» ..... (1981 - يىلى 1 - سان، 347 - بەت)
تەييارلىغۇچى: سەلەي قاسىم، مىرزەم
- «شەكەرستان» ..... (1982 - يىلى 1 - سان، 340 - بەت)
تەييارلىغۇچى: سەلەي قاسىم، مامۇت قۇربان
- «شەھزادە پەرىزىخ» ..... (1983 - يىلى ئومۇمىي 9 - سان، 238 - بەت)
تەييارلىغۇچى: ئابدۇرېھىم ئىسمائىل
- «غېرىپ ۋە سەنەم» ..... (1984 - يىلى ئومۇمىي 11 - سان، 212 - بەت)
تەييارلىغۇچى: باتۇر ئەرشىدىنوۋ
- «گۆر ئوغلى» ..... (1984 - يىلى ئومۇمىي 13 - سان، 1 - بەت)
تەييارلىغۇچى: ۋاھاپ قادىر
- «مەلىكە گۈلرۇز» ..... (1981 - يىلى 3 - سان، 333 - بەت)
تەييارلىغۇچى: ئىسلام سادىق
- «ئىككى داستان» («ياچىبەگ»، «تۆمۈر خەلىپە») ..... (1983 - يىلى ئومۇمىي 9 - سان، 231 - بەت)
تەييارلىغۇچى: ئايىشەم ئەخمەت
- «يۈسۈپ زىلەيخا» ..... (1985 - يىلى ئومۇمىي 15 - سان، 1 - بەت)
تەييارلىغۇچى: قادىر ئەكبەر

چۆچەكلەر

- «ئاتا ۋە سىيەتى» ..... (1980 - يىلى 1 - سان، 242 - بەت)
- «ئادىل پادىشاھ» ..... (1982 - يىلى 2 - سان، 442 - بەت)
رەتلىگۈچى: مەھتىمىن قۇربان

- «بەھرام ۋە ھەيت مەنزەر» ..... (1983 - يىلى ئومۇمىي 10 - سان، 247 - بەت)
تەييارلىغۇچى: توختى ئابىخان
- «تەلەپلىك پوچى» ..... (1985 - يىلى ئومۇمىي 17 - سان، 79 - بەت)
«تەم - تۈتەم شالدامباي» ..... (1980 - يىلى 2 - سان، 459 - بەت)
رەتلىگۈچى: ئابلا ئەخمىدى
- «خاسىيەتلىك ئەنگۈشتەر» ..... (1981 - يىلى 1 - سان، 438 - بەت)
رەتلىگۈچى: ئىبراھىم ئىمىن
- «دەستۇرخانىدىكى ماجىرا» ..... (1982 - يىلى 2 - سان، 375 - بەت)
رەتلىگۈچى: مۇستاپا مۇھەممەت
- «سەيفۈلەلىك ھېكايىسى» ..... (1985 - يىلى ئومۇمىي 16 - سان، 374 - بەت)
تەييارلىغۇچى: سۈزۈك، نىمەتۇللا ئەبەيدۇللا
- «سىرلىق چىراغ» ..... (1984 - يىلى ئومۇمىي 12 - سان، 296 - بەت)
تەييارلىغۇچى: توختى ئابىخان
- «شىرزات ۋە گۈلشات» ..... (1985 - يىلى ئومۇمىي 16 - سان، 1 - بەت)
تەييارلىغۇچى: توختى ئابىخان
- «مەلىكە زىبا چىھرە» ..... (1983 - يىلى ئومۇمىي 10 - سان، 287 - بەت)
تەييارلىغۇچى: توختى ئابىخان
- «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىدىن 2 چۆچەك» ..... (1985 - يىلى ئومۇمىي 15 - سان، 259 - 276 - بەت)
رەتلىگۈچى: ماخمۇتجان ئىسلام
- «ئۈچ كەلىمە سۆز» ..... (1985 - يىلى ئومۇمىي 17 - سان، 82 - بەت)
رەتلىگۈچى: مەتبۇرى توختى
- «ۋەلى بابىكا» ..... (1981 - يىلى 1 - سان، 454 - بەت)
رەتلىگۈچى: سىمىت زۇنۇن

بېيىت ۋە قوشاقلار

- «سادىر پالۋان قوشاقلرى» ..... (1980 - يىلى 2 - سان، 430 - بەت)
تەييارلىغۇچى: ئابدۇكېرىم راخمان
- «قۇمۇل قوشاقلرىدىن تاللانما» ..... (1981 - يىلى 1 - سان، 390 - بەت)
تەييارلىغۇچى: يەھيا سادىق
- «لوپنۇر خەلق قوشاقلرى» ..... (1980 - يىلى 1 - سان، 268 - بەت)
رەتلىگۈچى: مىرسۇلتان ئوسمانوۋ
- «ئۇيغۇر خەلق قوشاقلرىدىن» ..... (1981 - يىلى 2 - سان، 462 - بەت)
رەتلىگۈچى: تۇردى ساساق
- «ئۇيغۇر خەلق قوشاقلرى» ..... (1985 - يىلى ئومۇمىي 17 - سان، 68 - بەت)

- رەتلىگۈچى: غايپار ئەخمەت ..... «ئۇيغۇر خەلق قوشاقلرىدىن» (1984 - يىلى ئومۇمىي 13 - سان، 245 - بەت)
- توپلىغۇچى: مۇختەر مەخمۇت، ئەخمەت ھۈسەيىن ..... «ئۇيغۇر خەلق قوشاقلرىدىن» (1984 - يىلى ئومۇمىي 12 - سان، 312 - بەت)
- توپلىغۇچىلار: ھۇشۇر ئىبراھىم، ئۇچقۇنجان ئۆمەر، نىجات مۇخلىس ..... «ئۇيغۇر خەلق قوشاقلرىدىن» (1984 - يىلى، ئومۇمىي 11 - سان، 330 - بەت)
- توپلىغۇچى: تېمىيىجان ھادى ..... «ئىلى خەلق توي قوشاقلرى» (1980 - يىلى 1 - سان، 256 - بەت)

لەتتىپنامە

- «خەلق قىزىقچىسى ھېسامىدىن» ..... (1980 - يىلى 2 - سان، 443 - بەت)
- «خەلق قىزىقچىسى ھېسامىدىن چاقچاتلىرىدىن» ..... (1980 - يىلى 2 - سان، 444 - بەت)
- توپلىغۇچى: ماخمۇت مەھمەت ..... «موللا زەيدىن گەپچى» ..... (1980 - يىلى 1 - سان، 222 - بەت)
- رەتلىگۈچى: مەخمۇت زەيدى ..... «نەسرەدىن ئەپەندى لەتتىپلىرى» ..... (1985 - يىلى ئومۇمىي 15 - سان، 304 - بەت)
- رەتلىگۈچى: ئىسلام ئەيسا

ماقال - تەمسىللەر

- «خەلق ماقال - تەمسىللىرى» ..... (1980 - يىلى 1 - سان، 307 - بەت)
- توپلىغۇچى: ئەخمەت ھاشىم ..... «خەلق ماقاللىرىدىن» ..... (1980 - يىلى 2 - سان، 486 - بەت)
- توپلىغۇچى: قەييۇم تۇردى ..... «نىيە خەلق ماقاللىرىدىن» ..... (1980 - يىلى 2 - سان، 490 - بەت)
- رەتلىگۈچى: مەنتۆمۈر ئىسمائىل ..... «ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرىدىن» ..... (1981 - يىلى 3 - سان، 361 - بەت)
- توپلىغۇچىلار: سۇلتانەم ئۆمەر، ئابدۇراخمان ئەبەي، مەھمەت رېھىم ..... «ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرىدىن» ..... (1982 - يىلى 2 - سان، 380 - بەت)
- توپلىغۇچى: ئەخمەت ھاشىم ..... «ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرىدىن» ..... (1983 - يىلى ئومۇمىي 9 - سان، 284 - بەت)
- توپلىغۇچى: ماخمۇتجان ئىسلام ..... «ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرىدىن» ..... (1984 - يىلى ئومۇمىي 14 - سان، 281 - بەت)
- توپلىغۇچى: مەتسەيدى ھېلىمشا، روزاخۇن خېلىل ..... «ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرى» ..... (1985 - يىلى، ئومۇمىي 17 - سان، 70 - بەت)

ھەر خىل ژانىردىكى ئەسەرلەر

- «ئەفسانە ۋە رىۋايەت» ..... (1980 - يىلى 1 - سان، 186 - بەت)
 تەييارلىغۇچى: تۇرغۇن ئالماس
- «تېپىشماقلار ھەققىدە» ..... (1980 - يىلى 2 - سان، 477 - بەت)
 تەييارلىغۇچى: سالى خۇدابەردى
- «ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى توغرىسىدا» ..... (1980 - يىلى 1 - سان، 213 - بەت)
 تەييارلىغۇچى: غۇجەخمەت يۈنۈس

كىتابخانلار دىققىتىگە

«بۇلاق» مەجمۇئەسى خەلقىمىزنىڭ مەدەنىيەت تارىخىدا كۆمۈلۈپ ياتقان شانلىق ئەدەبىي مىراسلارنى قېزىپ، رەتلەپ، ھۆزۈرۈڭىزلارغا ۋە ئەۋلادقا تەقدىم قىلغۇچى بىردىنبىر ژۇرنال. «بۇلاق» مەجمۇئەسى نەشىر قىلىنغىنىغا 6 يىلدىن ئاشتى. بۇ جەرياندا تەتقىقاتچىلار ۋە كەڭ ئاممىنىڭ مۇھىم مەنبەلەر بىلەن تەمىنلەپ يېقىندىن ياردەم بېرىشى ئارقىسىدا ھازىرغىچە 17 سان مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا نەشىر قىلىندى. شۇنىڭ بىلەن كۆمۈلۈپ ياتقان كۆپلىگەن بەدىئىي ئەسەرلەر يورۇقلۇققا چىقىپ ئامما بىلەن يۈز كۆرۈشتى. مەجمۇئە نەشىر قىلىنىپ 6 يىل مابەينىدە بەلگىلىك تەجرىبە-ساۋاقلارنى قولغا كەلتۈردى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن نەشرىيات رەھبەرلىكى، «بۇلاق» تەھرىر ھەيئىتى ۋە مۇھەررىرلەر باش قوشۇپ، ئۆتكەنكى تەجرىبە-ساۋاقلارنى ئەستايىدىل يەكۈنلەپ چىقتى. قولغا كەلتۈرگەن تەجرىبە-ساۋاقلار ئاساسىدا «مەجمۇئە» نى مەزمۇن، ئىلمىيلىك ۋە تېخنىكا جەھەتتىن زور دەرىجىدە ياخشىلاش قارار قىلىندى. يۇقىرىقى قارارغا بىنائەن ژۇرنالنىڭ مەزمۇن دائىرىسى مۇۋاپىق ھالدا كېڭەيتىلىپ، يېڭىدىن بىرقانچە سەھىپە قوشۇلدى. بىز ژۇرنالنىڭ ئومۇمىي سەھىپىلىرىنى كەڭ كىتابخانلارغا تونۇشتۇرۇشنى زۆرۈر ھېسابلايمىز:

ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى تارىخىدىكى بارلىق ئەسەرلەر ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئەسەرلىرى «مەجمۇئە» نىڭ ئاساسىي مەزمۇنىنى تەشكىل قىلىدۇ. ئۇندىن باشقا شەرق كىلاسسىك ئەدەبىياتى ئەمۇنىلىرى، كىلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتىغا ئائىت بىر قەدەر يۇقىرى سەۋىيىدىكى تەتقىقات ماقالىلىرى، مەشھۇر كىلاسسىكلارنىڭ تەرجىمە ھالى، ئەدەبىيات تارىخىغا ئائىت ساۋاتلار، ئەدەبىي پائالىيەتلەر ھەققىدىكى يېڭى خەۋەرلەر، ئەدىپلەر-نىڭ ھايات-پائالىيىتىنى مەزمۇن قىلغان ھېكايە-ئوچىرىكلار ۋە داخلىق ئەسەرلەرنى تونۇشتۇرۇشۇ «مەجمۇئە» نىڭ مەزمۇن دائىرىسى ئىچىگە كىرىدۇ.

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى «مەجمۇئە» نىڭ بىر تەركىبىي قىسمى بولۇپ، بۇ تۈر بويىچە داستانلار، چۆچەكلەر، ماقال-تەمسىللەر، بېيىت-قوشاقلار بېرىلگەندىن باشقا يېڭىدىن تېپىلغان قىزىقارلىق مەسەل-تېپىشماقلار، ھېكايەت-لەتپىلەر، رىۋايەت-ئەپسانىلەر، كۈل-كۈلىك چاقچاقلار ۋە ئاتاقلىق پوچىلارنىڭ يۇمۇرلۇق «لاپ» لىرى بېرىلىدۇ.

«مەجمۇئە» گە كىرگۈزۈلگەن ئەسەرلەرنىڭ ئىلمىيلىكىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىنىدۇ، مەيلى تىراتىكرىپتسىيە قىلىنغان، مەيلى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا بېرىلگەن ئەسەرلەرنىڭ ئىلمىي تەلەپكە ئۇيغۇن بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىنىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن بىللە «مەجمۇئە» نىڭ تېخنىكا سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشكە ئالاھىدە ئى-

تمۋار بېرىلىدۇ.

تۆمۈمەن «مەجمۇئە» نى مەزمۇن ۋە تېخنىكا جەھەتتىن تېخىمۇ ياخشىلاپ، ئۇنى تېخىمۇ جانلىق، تېخىمۇ رەڭدارلىققا ئىگە قىلىپ، تەتقىقاتچىلار، كەڭ كىتابخانلارنى مول مەنبەلەر بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن ھەرقايسى شىمالىي رايونلارنىڭ تەھرىر ئىشخانىمىزنى يۇقىرىقى سەھىپىلەر ئاساسىدا يېڭىدىن - يېڭى ئەسەرلەر بىلەن تەمىن ئېتىشىڭىزلارنى سورايمىز.

بۇ ساندىكى بەت بېشى، قىسقىرما رەسىم ۋە ھەجۋى رەسىملەرنى ئابلىمىت ئابلىز ئىشلىگەن.

خۇش خەت، تېتول ۋە تامغىلارنى تۇردى قادىر نازىرى ئىشلىگەن.

لايىھىلىگۈچى: ليۇ پىيچىڭ

مۇقاۋىنىڭ 1 - بېتىدە: رابىئە - سەئىدىن.

رەسام - غازى ئەمەت.

2 - بېتىدە: بابۇر بەدىئۇز زامان مىرزا بىلەن «جاھانئارا» بېغىدا. 1506 - يىلى. ئافغانىستاندا سىزىلغان.

موسكۋا «دەۋلەتلىك تەسۋىرى سەنئەت نەشرىياتى» تەرىپىدىن 1956 - يىلى نەشر قىلىنغان «ھىندىستان بەدىئى سەنئەت يادىكارلىقلىرى» ناملىق توپلامدىن ئېلىندى.

3 - بېتىدە: ئەمىر ھەسەن ياقۇبىنىڭ شىكارگاھىدىن سەمەرقەنتكە قېچىشى.

يۇقىرىقى «ھىندىستان بەدىئى سەنئەت يادىكارلىقلىرى» ناملىق توپلامدىن ئېلىندى.

4 - بېتىدە: يۈسۈپ ئەلەيھىسسالامنىڭ «قۇل» دېگەن نام بىلەن سېتىلىشى.

ئىستانبۇل «گۈزەل سەنئەتلەر مەتبەئەسى» تەرىپىدىن 1979 - يىلى نەشر قىلىندى.

خان «ئىسلام رەسىملىرىدىن پارچىلار» ناملىق توپلامدىن ئېلىندى.

源泉(维吾尔文, 丛刊, 总第18期)

بۇلاق (ئومۇمى 18-سان)

(ئۈرۈمچى شەھەر ئاراتلىق كوچا 306 №)
 شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
 باسما تاۋىغى: 13.5 قىستۇرما ۋارىغى: 1
 1987-يىل 7-ئاي بېسىلدى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تۈزدى ۋە نەشر قىلدى
 شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپخانىسىدىن تارقىتىلدى
 فورماتى: 787x1092 مىللىمېتىر 1/16
 1986-يىل 8-ئاي 1-نەشرى

تراژى: 7000 — باھاسى: 1.25 يۈەن

كىتاپ نومۇرى M 10098 . 2063

نشد آفتاب عالم از نور
ز مروج نبرد روی تخت کجا
ز نور خورشید عالم را سایه
ز نور بر چشم مردم برود

تضار بود از این سران کرد
بیت گن گن گن گن گن گن
آخور شیدی ز عارض ده بجای
خویش بچ مروج بر بردا

که طالع شد از نزل سخا

کمان شد ناظر از کافاست

